

PERSOONLIJKHEID

DOOR

SAMUEL GOUDSMIT

J. Emmering - Amsterdam

PERSOONLIJKHEID.

PERSOONLIJKHEID

DOOR

SAMUEL GOUDSMIT

SCHRIJVER VAN

DIEVENSCHOOL EN ZOEKENDEN

AMSTERDAM

VAN HOLKEMA & WARENDORFF

1908.

PERSOONLIJKHEID

Met een zachten klang had Annette den laatsten toets van heur handen gelaten, en zich rekkend over den rug van 't pianostoeltje, zag ze, als zoekend, om naar Louis, die met handen op z'n knieën gekruist en naar den tuin gekeerd hoofd, haar zelfbegleiden zang had zitten aanhooren.

Jozefine, straks even om te babbelen binnengeloopt, was naar den achtersten kamerscheemer gaan zitten: met mof en mantel nog aan zat ze diep in den donkeren crapeau gedoken, wiebelend met de hangende voetjes boven de uitgeschopte overschoenen, en 'r viltten libertyhoed drukte ze ongemakkelijk tegen den stoelrug, waarboven, aan den donkerblauwen behangselwand, breede marges van etsen blanke lichtstreepen veegden.

„Je hebt wel leuk gezongen,” riep haar rappe mondje Annette toe, „k vin ze echt die dingen, vin je ook niet Lou?” nikte zij schielijk-vragend en ze wipte coquet den

hoedrand terecht, die door 't hoofdbeweeg langs den stoelrug 'r mooie haar verwarde.

„Jawel,” zei Louis zwaarzacht naar 'r heen, en wreef langs z'n voorhoofd de hindernis weg van 'r vraag.

Nee, hij vond 't niet mooi, hij had 'r nog nooit iets mooi hooren zingen, ontziend had ze ze, de liederen van Schubert en van Strauss — sentimentloos waren Erlkönig en Ständchen, het mooi-weeke Ständchen van haar gekomen — zij brutaliseerde de heerlijke zeggingsmacht door de prachtigste poëmen te durven voordragen alsof 't inderdaad haar bestemming was. Geërgerd voelde-ie zich, verwreveld, wijl vol bitteren spot, dien-ie niet mocht zeggen hier. Straks, toen-ie van de wandeling bij 'r binnen was gekomen, had-ie zich een korte poos gelukkig gevoeld. In den canapéhoek, bij 't grijsgedempte licht achter de zwaardonkre overgordijnen, had-ie heerlijkrustig achterover gelegen, luisterend en loom soes-starend naar 't weinig beduidende gepraat van Annette. Na veel zoeken, onbevredigdheid van werkens-onmacht, zelfversnippering in maar halfgelukkig dagenslijten met lieven, burgerlijk geweten regelmaat, had, na enkele uren arbeid in den morgen, de middag opeens den dag vermooïd. De herfst had 'm toegezongen, toen-ie uit z'n kamer naar buiten was gekomen; de herfst met z'n ruig-frissche kou, z'n hittelooze zon, waarin de stadshuizen opstonden als blanklichte paleizen-rissen, elke kleur, als metaal, in z'n sobere zelfschoonheid, als door glasklaar, gelaten. En tusschen de stomme wonderbaarlijkheden, die er massaal hun schoonheid uit stonden te pralen onder den wijdklinkenden hemel, stond 't geboomte als door een reuzige hand bij groepen en plokken neergeschikt, hoog-schaterend van zonnespel op

goudbronzen hoofden. Langs de grachtenhuizen stoer gereid zwaarkroeze reuzen, voorname boomen die de tijden doorfronsten — zij heffen hun blonde koppen voor de hooge gevels, en zonneschampen kopertintelend krioelen erin. Een enkele kruin wel stond al naakt tegen 't blauw te verfijnen, maar nog waren de takjes omaaid van 't warme zonnegeluk, het deed geen pijn als wel in schreiende regendagen, want langs den wijdvattenden hemelkoepel sloeg de popelende levenskracht tot in den brutaleren stap naar hem uit, tot in 't klaardere wielengeratel op de als hooger geheven stratenruggen. Ja, hier binnen had hij zich straks zoo rijpgelukkig gemerkt: buiten geweten de feestelijke vaart van den dag met zon en veel blij-sterk levensbeweeg — en in het huis, zoo geschurkt in den canapéhoek, de hindernis van het geluid tot neurierust afgebouwd, omkamerd tot schemerzang den ommevaart van het licht, en in den fijnen weelderuisch van 't vertrek de vachtzachte warmteaai van 't voorname gegloei uit den hoogrossen haardbuik, die dofroode glansvlekken speelde langs de meubelranden in de grijslichte kamer. In zijn lieve hoekje, met halfgeloken oogen, had-ie àl 't moois waargenomen, en zijn gedachten doorzongen van den teruggevonden arbeidslust, verhelderd door vermetele plannen, was als met slanklichte lijnen een kalmjuichende levenstevredenheid komen ommedansen rond zijn bestaansweten. Als zoo dikwijls, wanneer-ie, in blijde oogenblikken, als met 'n wenk van z'n gedachten, de hoogte van z'n bereiken onderzocht, had-ie àl goede dingen gevonden, die z'n voortgaan bepaalden: mooie Annie was daar, die 'm verwende, 'm ook, na zooveel zorgmisère, hongerend gesjouw van kamer naar kamer, bijna weelderig dèê leven —

dan z'n werk, o, ja, z'n werk dat 't grootste, haast niet vast te houden geluk was — 'n beetje goeien naam al, zoo jong — en vooral 't heerlijke besef dat-ie vanmorgen weer wat gedaan had, na zooveel dagen onmacht tot neerzetten. Een wondere doorjuicing van z'n wezen was dat weer geworden, dat tilde hem hoog in den breedsten denksfeer, vanwaar-ie gemakkelijk z'n levensdingen regelde, en de menschsentimenten prinselijkrijk te keuren had. Als een koning was-ie — een stille koning onder de wetende menschen, die wist al het fijnste beweeg van hun doen — de kleuren van hun verblijen en den zang van hun verdrietelijkheden. Hij wist zoo de radertjes van hun zieleklokjes, die repton bij elken tik naar hun lijvengebaren.

En in dien oppermachtigen rijkdom was-ie dan plots gaan missen 't zoo noodige, evenwijdige voelen van wie dadelijk òm hem waren.

Een gelukverrafelende gewaarwording was het, toen Annette over stemming was begonnen te spreken — met haar ongevoelde, levenlooze woordjes kwam zij dan het broosprachtige beroeren, en altijd moest ze zingen, zingen. O, daar was het weer opeens gekomen — 't gemartel van den onrust, dat vastzat aan het geluk; als hij één woord zei uit zijn diepere leven, dan merkte hij dat het geen plaats bij haar vond — dan was het of 't weer naar zijn binnenste terugkwam, maar meedragend iets van Annette's onwezenlijkheid en daarmee vertroebelend al 't kleursterke van zijn stemming. Dan zag hij daadlijk weer haar onechte begeeren, haar met geweld òm de kunstvergoding artiest-willen-zijn; haar woorden waren altijd naast het subtiële onderwerp, draaiden dan lijnloos tot een alge-

meen dweeperijtje — zij gaf gedachten als sluwe passe-partoutjes tot zijn denkbeeld ontzield was.

Zij wist wel dat hij ver boven haar stond, dat hij niets voelde voor haar muziek dan wat nijdigen spot, dien-ie inhield de meeste keeren, wel 'n enkele maal tot 'n slecht-gespeeld beleefdheidscomplimentje probeerde om te liegen — maar zij wou zoo graag iets zijn, iets officieel-geachts in een kunstmilieu, en zij hield er zoo van, hun beider verhouding wat boekachtig te maken.

„Mag ik nou is wat voor je zingen Lou?“, had ze gevraagd, toen ze een paar gelukkige dingen van hem met een paar domme antwoorden vermoord had: „Hè Lou, we hebben nou zoo'n mooie middag, 'k voel me d'r nou zoo ècht voor, 'k heb de Erbkönig gerepeteerd vanmorgen, zal 'k je 'm 's laten hooren jà?“

Zij kwam bij hem, gaf hem een zoen: „K mag toch wel niet?“

„As je zoo graag wat zingen wil, jazeker“ had-ie met verduwden wrevel gezegd, en 'r mooien mond toegelachen meer dan 'r egoistisch geweten voorstel.

„Maar wou je je zélf accompagneeren?“ vroeg-ie, innig bedoelend 't te verhinderen.

Ze vond dat juist een complimentje en zei: nou dat moest ze toch altijd doen, mallert? en deed z'n hindernis gegronder zijn, toen ze 'r bij zei: nou ja, als ze later in 'n zaal speelde niewaar, dan kreeg ze begeleiding, maar nou moest ze toch altijd zoo studeeren.

Ja, dacht ie, die zaal, die deê 't 'm — zonder dat — de zaal en 't handgeklap, zou Annette 't woord „kunst“ nooit zoo dikwijls hebben uitgesproken Als ze zong, was 't om artieste te spelen, was 't bewegen in haar maar

even beter dan de nijd van een veel schouwburgbezoekend menschensoort, dat geld geeft om den kunstenaar na te apen in zijn grootste en diepechtste ontroerings-openbaring. Als hij 't bedacht, zoo vaak ze over schoonheid spraken, en dat kòn hij niet mijden als hij bij haar was — als hij 't bedacht, hoe ze, zonder minste overtuigingspuurheid haar beweringen en antwoorden gaf, hoe ze, op conservatoire om zangeres te worden, alleen daar gekomen was door de vermaledijde middelen, die de oudertjes er voor hadden, door haar ontevredenheid met 't zuiverder in zich opnemen van de nooit te ordenen schoonheidsaandoeningen en 'r kinderachtig-sentimenteel verlangen zich een kunst te gaan verwerven, schoon 'r geen nietigste schepingskiem in 'r leefde; als-ie 'r aan dacht, zwol een haat in hem tegen 'r vermetelheid, kon-ie 'r neertrappen met woordenscherpte, hâd-ie zich wel enkele malen, wen de bekoring van 'r lieve uiterlijk overwonnen was en van 't waardeeren van 'r gewoon-eerlijke liefde, met vinnige vergiftlachjes die sarlichtjes in z'n oogen ontstaken, op haar gewroken, tot haar levenlooze verdediging hem meestal zich in deed houden — hij was te sterk voor haar om haar aan te vallen — dat maakte hem telkens bedroefd . . .

't Complimentje van Jozefine was hem een pijnende hindernis, nullig vriendinnetje, dat 't, als alles „leuk” vond, dat Annette op conservatoire ging en verloofd was met 'n schrijver!

Zij was wat nieuwsgierig geworden door z'n voorzichtig gezegd „jawel” en dadelijk zwijgen — en wyl hem gemeenlijk 't hoogste oordeel werd gelaten over dingen boven bonbons en winterhoeden, hield ze 'r onderzoeken aan en:

„Vin je 't soms nièt goed Lou?” vroeg ze uit 'r sche-

merhoek bij de deur.

„k Zeg ommers jawel,” zei-ie met afgewend hoofd: „wat wil je nog meer van me kind?”

Annette zag even teleurgesteld naar 'm om; hij dwong zich haar niet aan te zien, om z'n ingehouden ergernis nog niet te laten merken. Een hooge trots voelde-ie in zich regeeren — ze moest toch eenmaal zijn spot kunnen verdragen, wilde ze ernst tusschen hen tweeën ook in dingen meër dan de vraag àl of nièt uit te gaan of 't verschil van oordeel over lage en hooge schoenen. Waarom meed-ie 'r aan te kijken en geen antwoord te geven op 'r stille vraag om z'n meening, terwijl ze nog altijd dacht wel iets bijzonders te hebben gedaan? Had-ie 'r al niet dikwijls genoeg laten hooren, dat-ie 't wist, hoe weinig onderscheidingsvermogen ze had, hoe weinig bevassing zelfs, veel minder immers macht om weer te geven wat zoo prachtig groot doorleefd was? Was 't niet verwonderlijk klein van 'r, zonder dat 't noodig was — was 't oòit noodig? — voort te gaan, de rijke schoonheden te verminken en àl weer om oordeel te vragen? En werd 't niet eindelijk brutaal, om te pruiln, als-ie 'r toch keer na keer de waarheid moest zeggen? Vòelde ze iets van wat ze voordroeg — ze had moeten weten dat 'r werk belachelijk was — hoe kon ze dan zoo zijn hechtdiepe liefde voor àl wat kunst was, negeeren, door 'm telkens weer, zonder in de zegging van één woord vooruit te zijn gegaan, zonder immers den minsten ernst gewonnen te hebben, haar tijd met dezelfde grootendeels liefjidele dingen verbrenghend, tot goedkeuringjes te dringen?

O, hij wist 't wel, hoe zij de dingen zag, waar hij zijn leven met beide handen grissend ten boorde mee vullen

wou: het waren voor haar alle officieele dingen, waar veel menschen ten einde aller redeneering toch krimpens voor buigen moesten, dingen de wereld regeerend met groot-zwijgende stelligheid; met één zacht gebaar en één hevigen neerklap was alle andere macht aan de aandoening geknecht; de menschen hadden volle keelen of brandende schreioogen wen ontroering ze in sluier wikkelde — het was om de oppermacht dier dingen het meest en maar heel weinig om hun wezen, dat Annette zich in kunstleven bewoog.

„Je vindt 't zeker niet goed?” kon ze niet laten te vragen.

„'k Vin 't prullig,” zei-ie streng-weg, doorhakkend.

Zij keerde zich om, zag den tuin in, kleurend van harde teleurstelling.

„Och,” zei Jozefine „Jij vit ook altijd zoo, Lou, jij denkt zeker dat je op concert bent, An moet toch pas leeren”.

Een hevige spotlach vlijmde naar z'n keel, toen-ie omzag naar Jozefine's hoek. Met 'n zijblik naar Annette, die, om vriendinnetje's-hulp, boozier meende te mogen kijken, bedwong-ie zich, voelde-ie alleen z'n oogen kleiner worden van de begeerte haar af te maken. Daar zat nog zoo'n vervloekt-mooi leeghoofdje, zoo'n duurgekleed, zichzelf verwennend nulletje, dat Liefje's vriendinnetje was.

Ja, hoe kwam eigenlijk artistiek Liefje aan zulke hooggeboren vloermatjes hé? Was 't eigenlijk niet 't klaarste bewijs dat blond Liefje met al haar stevige educatie, haar pianogetingel en delamator-nadoenerij ook 'n koddig bazardingetje was? De brutaliteit van dat nest, om 'r salonpraatjes, 'r zuivere kransjes-geleuter hier te durven zeggen naar zijn rusteloos arbeidenden ernst heen — hier tegen-critiek te durven geven op zijn oordeel, alsof-ie niet huilen

kon, zich de nagels in 't vleesch nijpen van spijt, dat-ie niet anders kon zeggen!

„Zou jij óók niet 'n beetje gaan musiceeren Jo?” vroeg-ie, „me dunkt d'r steekt wel wat in jou, 't verwondert me enorm, dat jij ook niet aan kunst doet, schilderen of zoo, of desnoods oók zingen, of alleen pianospelen, voel je niet wat voor viool? Och ik zeg maar d'r is maar zat, as 'n mensch maar wil, en 'n mensch z'n lust is 'n mensch z'n leven.”

„Ik,” zei Jozefine, „och neê hoor, ik voel d'r niks voor, ik praat 'r liever 'n beetje over.”

„Ja, ja,” zei-ie, in den daadlijk gevonden sarrenden toon van zoo even tegen loopknechie vriendelijken fabrieksdirecteur: „je wou zeggen, dat je meer aan huiselijke kunst-critiek doet, ja, 'k begrijp — nou dat heeft zoo z'n nut, hm, jazeke.”

Josefine negeerde minachtend dien onbehoorlijk-heftig gevonden spot, was alweer aan den praat met Annette over 't weer en andere dagendingen — vertelde in extaze dat ze 'n acteur was tegengekomen die 'r gegroet had. Annette vond 't gelukkig, zei 'r te benijden. En dan vriendinnetje, met 'n blik naar Louis, dadelijk tot hem weer gaan latend haar domme babbeldondje:

„O gunst zeg, Lou, 'k heb verleden week je nieuwe roman gelezen, god, d'r komen vreeselijk leuke dingen in — zeg dat gesprek van die ouweluidjes, o snoezig von 'k dat — echt typisch hè? maar over 't geheel vin 'k 'm niet zoo leuk as je vorige werk, wel veel saaiër. Je ben toch niet kwaad da'k 't zeg?”

„Heelemaal niet,” zei-ie met 'n nijdklit in z'n keel. „Och, je neemt immers wel in aanmerking, dat 'k je oordeel

niet gevraagd heb, ik praat bijna nooit met meisjes over m'n werk?"

„'t Is toch heusch niet realistisch, wel?" vroeg ze.

„Daarom niet — en òch, jullie verlichte vrouwen hè — jullie lezen 't daar wel om, maar met dames moet je niet overhoop-liggen vind ik, een man kan nog 's eerder wat fels verdragen."

Zij kleurde even in 't voelen van zijn robuste meerderheid en draaide dan met 'r hoofd — ze zei immers eerlijk 'r meening — hij mocht de zijne daar gerust tegen over zetten, en dan tegen Annette: „vin jij 't ook niet saaiër dan 't vorige An?"

Louis ging achterover leunen, toen-ie zag dat ze zijn werk zou gaan verdedigen.

'n Erbarmelijke hакkeling hoorde hij Annette beginnen over z'n diep-ernstige werk, dat ze nooit begrepen had, kleurend en stamelend en woorden herhalend, om flink te doen als verloofde van den auteur. Hij dook in den canapérug en rekte van nerveusheid z'n armen achterover en z'n handen gevouwen over 't hoofd. Hij zag haar vermooien in 't rossig geschijn van de pianolamp, dat 'r blonde hoofd in wolkerig gloeien ging vangen, toen ze haar lichaam leunen liet tegen de zwartglimmerende piano; één blanke beringde hand drukte een breede ris toetsen neer, wier roomige geelwit vloeiend glansde onder 't neergeschenen licht, dat nog opwaarts verijlde in den dagschijn. Mooi wàs ze, ja, maar heel, heel helder was 't nu in 'm, het groote was nu sterker dan het liefzwakke, hij kon ongehinderd waarnemen haar ongelukkige nietigheid. Als Jozefine klaarder uitleg vroeg van haar warrige verdediging, haar termen van hem overgenomen, dan wist ze niet, dan kon ze niet

verder, dan zag ze àl naar Louis' zij, denkend dat hij toch over z'n eigen werk wel wat zeggen zou, nou ze bezig was, zoo ideaal op te komen voor z'n kunst. Maar 'n trotsche wreedheid, om 'r te lāten hakkelen, deed 'm zwijgen — waarom moest hij haar helpen — had zij iets te verdedigen tegen die stomme Jozefientje? Deed ze àlles om het voor anderen en eigen verbeelding mōoi-lijkende van het doen — was er bij geen enkele beweging buiten eten en zich opsieren het geluk van de daād de drijfveer, dan wou-ie niet eeuwig voor kwajongen spelen en dien schijn uit enkel lievigheid wel heel graag met 'n verliefd joggieslachje opnemen voor puren ernst. O, dat-ie na zoo-veel teleurstellingen nog 't zelfde nullige vrouwwezentje in 'r zag, met 'r wel mooi-gedachte liefde, die 'r alleen van alle anderen kenbaar zou blijven maken. Ja, dat ze van 'm hield, dat was 't, dat 'm al enkele keeren den strijd verzwaaard had, als-ie in oogenblikken van smartelijke desillusie, door 'n plots stoere helderheid tusschen tijden van contrōle-vernevelende bekoring in, gedacht had aan breken. Maar hij wist wel, als-ie bij haar bleef — ééns zou 't gebeuren dat-ie, langzaam in gelukkige vermetelheid achteruitgegaan, van 'r weggaan zou; voor ànderen, velen was ze 'n begeerlijkheid — kon hij naast zoo'n vrouw ooit z'n leven tot iets aparts maken? Zou-ie ooit iets kunnen bereiken, als-ie z'n denken, dat zich al gretig diende te verrijken, en z'n sterke individueele recht zou versnipperen en verlammen in huiselijke lievigheidjes met 'n vrouw als Annette? 'n Spot leek 't, dat zij zijn werk verdedigde, zijn werk dat het leven omvatten wou van heel hoogen wachterskijk uit, zij die immers niets van het leven afwist, niet één stukje van 'r eigen bestaan kon waarnemen.

Het was of een wijde geur tot kittelende kracht in hem op kwam groeien. O, wat waren 't toch allemaal poppetjes die wijfjes; had-ie de kracht om, eens thuis, eens wèg in z'n goddelijke werk, dat nulletje van 'm te gooien, dat nulletje dat 'm eigenlijk grof beleedigde met zich naast 'm te durven zetten. Hij voelde het, als een bangbenauwend tintelend nijpen tot wezenlijk voornemen groeien: straks naar huis te gaan, en niet terug te komen, zich te werpen in de bergen van werkplannen, die dag aan dag in hijgend scheppingsbegeeren, dichter en hooger en vaster om en boven hem zich reiend drongen. O, wat zou het een godsbestaan zijn, zich los te maken van dat muggenom-werm dat 'm beët — zwarte venijnplekjes in z'n prachtblanke denksels, tot er velen vergingen — en te werken met gelukzwaar hoofd, wordend na wordend, met uitgelaten jeugdkracht . . . Doorzetten moest-ie nu, eer nieuwe toe te geven liefheden 'm weer voort zouden doen sukelen dit gangetje van kleine genietingen en sympathieën, waar-ie zich eenmaal verlopen zou in vadzige onbewustheid. Onbewustheid, dat was niet meer wèten, niet meer zièn, zijn zooals de meisjes dàar, zooals de groote menigte — dat was dat de grootheid van zijn waarnemingssensatie versterven zou, dat hij in de matte omsfering van het gemeenzame bestaan zijn leven zou uitstropelen, met glimlachjes en huistraantjes — nee, nee, o god, dan moest-ie liever breken, voor altijd breken met dit noodlottig liefhebberijtje . . . hij zou zich sterk maken . . .

Zij stonden met 'r tweetjes, als hèm heel vergeten, te babbelen over de nieuwe kleurige kleeren van 'n vriendinnetje en plots wierp hij er bitter een nijldige spotternij tusschen over Annette's kleeren: zij moest voor elke com-

ponist een apart japonnetje laten maken, zei-ie, en voor Beethoven iets heel bijzonders, anders begrepen de menschen niet, dat zij Beethoven ook de grootste vond . . . Jozefine zat te schaterlachen, met 'r kopje naar 'r schoot gebogen om zijn vinnige opwinding, als om iets merkwaardigs. Maar Annette, niet geloovend zóó klein te zijn — was zij nu zoo'n nul, gemeen, om 'r zoo te beleedigen:

„Wees asjeblieft niet zoo flauw hè?” vroeg ze, „je kan zeker wel over wat anders spreken niet, ik ben niet gecharmeerd op die pret.”

„Och nee,” zei-ie, „laten we hiër liever wat over praten, daar zijn we 't veel meer over eens.”

Met van 'r gebogen leunend lijf nauw-opgewende oogen, stond Annette even zwijgend naar 'm te kijken. 'n Frons van teleurstelling rimpelde in 'r mooie voorhoofd, toen ze plots merkte, Louis' hevigen spot, dan z'n ingehouden minachtingstrek, als-ie naar haar opkeek. Zij voelde zich zenuwachtig worden, om zijn verernstigenden bitterheidstoon, en om zekerheid uit te lokken, zei ze tegen Jozefine:

„Je moet 't maar niet au sérieux nemen, wat-ie zegt, hij is 'n beetje bijzonder schijn 't.”

„Bedoel je, dat 'k 'n beetje idioot ben?” vroeg-ie.

Zij kleurde en zag geraakt naar 'r voetjes, waar ze schuifelend mee speelde over 't tapijt.

„Idioot,” zei ze, de schouders optrekkend, „dat beweert 'k niet, 'n beetje aanstellerig alleen, dat zul je zeker zelf wel voelen niet?”

„Zoo denk je me zeker weer te binden hé?” gaf-ie zich even lucht, „heb je soms nog een beetje educatie voor me An? je zal me wel van dienst zijn.”

„'k Wist niet, dat 'k je zoo hinderlijk was,” bedoelde

ze te verwijten, maar 'n bevinkje bange verwondering om z'n bij zoo fronsenden ernst lichtjes verbleekend gezicht kwam hem zichtbaar in 'r opeens strakblauwe oogen en hij hoorde 't als eens excuus, dat al 'r droeve machtelooze kleinheid bewees:

„We mogen toch wel 's over andere dingen óók spreken? we kunnen niet altijd ernstig zijn, Lou.”

„Dat hoef je ook niet kindje,” zei-ie, stil-stellig hoofdschuddend onder haar angstiger kijken.

Jozefine was opgestaan en kwam hen beiden de hand geven: „Jullie gaan zeker niet mee hé? dan ga 'k maar hoor, ik wil niet bij die geweldige verzoeningsomhelzing zijn.” Met 'n daag-gillertje, hand groetjes en veel lawaai met deuren ging ze heen.

Louis ook stond op. Zijn mijden van 'r aan te zien maakte haar banger; iets van zijn beslotenheid voelde ze weifelend dreigen, maar zij durfde die niet beroeren.

„Ga je heen?” vroeg ze, „je gaat zeker werken, hè?”

Hij wou over dat werken niet gesproken hebben, zoo wijdver voelde hij haar er buiten staan. Sprak men van die dingen tot menschen die ze, als zij bekijkend, even goed grofweg negeeren konden? Maar nu-ie, met breedmenschelijker overglijden haar onmacht zag tot grooter leven, haar eerlijken schrik straks, toen ze merkte hem gehinderd en zich beschaamd gemaakt te hebben — verteederde z'n sarrende trots tot 'n snel temperend aansluitende smarteheid, waarin-ie z'n eigen strijd voelde.

Hij wist dat ze ècht van m hield — waarom zou-ie 'r dan daadlijken onnoodigen pijn doen?

„Ja, 'k ga werken,” zei-ie, „'k moet weg.”

„Blijf je dan niet eten?” Zij zag hem àl met denzelfden

angstig wantrouwenden kijk aan, gewild-koud sprekend, hoewel ze zich beven voelde.

„Nee,” zei-ie toonloos, „'k wil liever dadelijk weg.”

„O 'k zal je jas halen.”

Toen ze de kamer uit was, wreef-ie zich haastig over z'n voorhoofd, liep dan met stroeven glimlach op 'r toe: „Dank je, nee, 'k zal 'm alleen wel andoen hoor.”

„O, goèd, zeg Lou, ben je niet wèl?

„O, best,” zei-ie met denzelfden glimlach. En 'r liefde drong-ie met kracht terug, hij moest 'r nu blijven zien zonder 'r lange bekendheid, 't mysterie van haar aparte verhouding van 'r af blijven wikkelen, om sterk te zijn. Zij was 'n meisje nu, een nietsje, een goed kind als heel velen, een enkel afgelijnd leven was ze; hij iets héél anders, iets heel vreemd daaraan, iets saamgestelds, massaler, met veel teëre woelingen in en òm zich, waar hij haar en ieder buiten moest houden. Nee, het kon niet, hij moest nu gaan en dadelijk aan 't werk en als dat hem in de afzondering gesterkt had, dan, zou-ie terugkomen en het haar zeggen.

„Dag Lou,” zei ze en stak hem 'r mooie handje toe, „neem je de partituur niet mee? Dan kun je, as je niet werkt, die 's stevig doorzien hè?”

Hij zag om naar de canapé, waar de opgerolde partituur lag van een duo, dat ze in zouden studeeren: „o ja” zei-ie weifelend en liep terug om ze in zijn zak te steken. Eenmaal bang, 'r nu dadelijk zeer te doen, moest-ie ook dat nog even liegen. En 'n zoen moest-ie haar geven — ze zou 'm immers vragen, waarom-ie dat liet — 'n zoen, die-ie gaf elken dag en zoo dikwijls, nee dat kon-ie nu toch niet laten. O, wat huiverde 't vreemd in 'm nou 't besloten was en ie 't 'r niet kon zeggen. Hij hield zijn

bleeke wang toe en toen hij zijn zoen terug gaf, zag hij langs haar oogen heen — zij kusten als vreemden.

„Goeiendag,” zei-ie schorfluisterend.

Toen dacht zij het

Met 'n angstuizen in haar borst en matte gedachten zat zij neer op de canapé, toen hij heengegaan was. Alle denksmacht bleef zwaar in haar neergebonsd, zacht-dof gedempt, als ze zijn gezicht zag en zijn schrikkelijkvreemde oogen bij dien kus, die ze voor 't eerst zóo ontvangen had, passieloos, gedwongen

De kamerschemer dreigde aan om haar angst, dat ze alleen zou blijven, dat z'n sterke steun, z'n heerlijke geluid zou weggaan — dat-ie wèg zou blijven, godogod

Zonder schreien, maar lichtloos, maar heelemaal volgekropen van den angst, lag zij neer en wist niet . . .

II.

Thuis gekomen, met den sterkeren wil, zijn weekheid om 't van elkaar gaan in nieuwe aandoening te gaan verwerken, vond-ie op tafel een paar waardeerende besprekingen van zijn werk, hem toegezonden door zijn uitgever. Eerst klom een plots hoogere jubel in hem op, geweldig licht dringend door zijn hoofd als een flitsstraal, niet vast te houden. Hij bleef even staan en dwong zich dan tot regeling van zijn geluk, verwijdend en matigend de vreugde tot ze van wèten doordrongen was — en het krachtiger goudlicht omvattend besef stond levend in hem: in zijn kunst alleen zou hij alles, alles gaan geven. Hij wist net nu heel zeker, dat het moest, dat hij aan niemand iets

zeggen mocht — niëts weg mocht geven, waarvoor-ie niets terug zou krijgen, dat-ie egoïstisch moest woekeren met zijn bezit. Hij zou ook niet verder denken aan waardeering, in een ommezien met kleine voldoeningsspret naar wat wàs gedaan en waarvan immers het geluk al doorleefd was. Niëts nog had-ie gedaan: hakkelen en stamelen, dat wist-ie in zijn diepste zèlf. Maar bevend-voorzichtig zou-ie verder gaan, zelf keurend en verbeterend naar allerhoogsten eisch — en arbeidend aan wat weer langzaam en vaster en op hooger denkplan in hem òp zou komen staan, als de brooze groeiingen niet meer verrafeld en verdempt zouden zijn door de hindernis van 't bewegen onder zoo-veel kernvreemde levens. Spijtig, grimmig was hij om zijn eigen zwakheid — waarom was hij zich niet blijven opsluiten hier tusschen de vier wanden van zijn kamer, om zijn begeerten te stillen door beelding alleen, waarom was-ie als 'n joggie uit vrijen geweest? O, hij zou maar glimlachen om zich zelf, hij was heel lang ziek geweest en nu hersteld, zou-ie weer verder gaan. Waar waren die malle critiekjes — wacht, die wou-ie daar niet voòr zich hebben liggen, die moesten weg. Wat wouen die krantenkereltjes eigenlijk over zijn werk beweren, alsof 't heel noodig was, alsof de heele wereld er op stond te wachten, dat ze zich er eens voor zetten zouden om iets van hem te zeggen! Wisten ze er iets van af? met hun dooie altijd gelijke bespreekzinnetjes, fatsoenlijk mooi en minder mooi vindend, als 'n juffrouw in een hoedenwinkel? Och, hij wou 'r niet over denken, of 't nuttig was of niet, 't was te lastig nu; als-ie eens niet anders in zijn kop had, zou-ie 't wel eens overwegen. In elk geval die lui . . . een aanbeveling voor de leesbibliotheeken had één van die

kerels aan 't eind van z'n critiek gegeven, 't was prachtig, als-ie den potsemaker eens tegenkwam, zou-ie 'm wel eens ondersteboven loopen.

Dagen werkte hij en halve nachten, in één afmattenden, hijgenden roes van zoeken en neerzetten. In een nauwe omlichting, waarin zijn hoofd neerboog over de tafel, afgenist van de wijkende kamerdingen door een ronding van verinnigend zwart, klommen de menschgestalten en bewogen. Hij zag hun juichen en schreien en hun naakte zielen greep hij en drong in de fijne vervezelingen en in het stuipgetrek achter de maskergelaten, en den schijn en den waan zag hij de weefsels beroeren, tot zij keerden in hun drangloop, die tot de daden gebaarde naar het lijf. Hij zag het vóór zich heet-omgloeid leven, met webbedraden geweven aan zijn eigen ademlooze voelen, en wat zijn omkoortste oogen waarnamen, dat omneep hij met zijn woord, ergens ver weggekomen achter de innige verbeeldingsruimte, en schrèef het. Als een jonge god zat hij neer en schiep. De jeugd beelde hij en 't levensrijpe en den avond van 't bestaan. Hij doorleefde het kermende levensverlangen en den hemeljubel om 't bezit en den huiverangst voor het Einde. Maar bij alles was hem het opperste makersgeluk, dàn één weifelende seconde: de voldoeningsvreugde, en wèg duwde hij die weer in de begeerte naar volmaakter, zoolang hij sterk was.

En tot hij moê was, bleef hij sterk.

Toen nam hij, op een dag, dat hij een stuk arbeid ten einde had gebracht, zijn rust. Verledensdingen vonden nu allengs weer plaats in zijn ontruimd verbeelden, en hij dacht aan Annette. Hoog-trots zag hij haar nu, brutaler dan ooit te voren, daar ver in het heel benedene, bij alle

de menschen ginds, die leefden in het onbewuste gekriël. Heel frisch kon hij haar zoo even met zijn gedachten beroeren; het was een blijte tevredenheid om zwakke liefheids vermeestering, te weten zoo innigsterk, dat zij niets bijzonders in zijn leven was, nu ie eerlijk, onbevange zijn diepste voelen zag, klaarder en gesterkt door zijn van kleinere behoeften weggehouden werkbegeeren.

Liefde . . . had hij 't eens bezeten, had zich 't mysterie eens bij hem neergezet, of was 't nu eindelijk geen mysterie meer, maar een nuchter te analyseeren zelfbedrog? O, wat vond-ie zich helder er boven staan zoo, zoo met beneden zich de te onderscheiden en te verdeelen en te schikken groepen van de menschelijke bewogenheden. Hoe dikwijls had-ie niet getwijfeld, of 't wel mogelijk zijn zou zich voor Annette te blijven geven; of-ie, zich oprecht onderzoekend, niet merken zou, dat-ie z'n adoratie, en misschien hooger, zou kunnen overdragen op een andere mooie vrouw, die van 'm zei te houden en 'm liefkozingen gaf.

Was 't niet de behoefte aan 'n zachter vrouwewezen, aan een sterker mannenwezen alleen, de behoefte aan liefdesuitstorting, wat de menschen van Liefde deed spreken, en was er dan niet Liefde bij elk verlangen? Was niet 't met den liefdenaam onderscheiden van een langer aangehouden liefkozingsswisseling, en 't niet opnieuw mogen verlangen — zelfbedrog?

Liefde — hij geloofde 't, als 't mysterieeloos, vriendschap en hartstocht mochten zijn, die saam formeerden dat wonderlijke, waarover zoovelen gedacht hadden. Als er een vrouw kwam in zijn leven, die zijn vriendin kon zijn, en zij zouden de marteling van den hartstocht tot geluk doen verbloeien, dan zouden zij elkaar liefhebben. Maar

kon niet een nieuwe hem ontmoeten, wier begeeren aan 't zijne gelijk was, die zijn vriendin zou kunnen zijn en zijn vrouw? Dan was 't immers gelogen, dat liefde blijvend was; kon-ie niet met elke nieuw-begeerlijke vrouw een liefdeleven beginnen van vriendschap en hartstocht, als-ie zich eenmaal aan den sleur, aan de voortzetting van de eigen liefdeformatie, aan het zelfbedrog, onttrokken had? En hij zou immers voort kunnen gaan zoo, uitlevend elke impulsie, met meer teleurstelling licht dan geluk, meer groveren hartstocht dan verrijkende vriendschap?

O, ja, hij zou tevréden kunnen zijn . . .

Als-ie een vrouw had gevonden, naar wie, onder velen, een begeertedrang hem dreef, wjl zij hem bijzonder lijken zou in gelijk voelen en weten; hij zou tevreden kunnen zijn en bij haar blijven. Het was voor de anderen ginds braaf tegenover eigen gemeenschapsorde, dat ze, eenmaal getrouwd, bij hun vrouwtjes bleven, hun eenmaal mooi-en leelijk- aangenomen hartstochten bedwongen en hun kindertjes grootbrachten. Hij vond 't goed, dat de menigte ginds zich perken stelde voor haar eigen bewaring — was dat mogelijk voor den groep, waartoe hij zich behooren voelde — den groep van Enkelingen, van wie elk alle de wendingen dier menigte in zich droeg? Was zijn Persoonlijkheid niet, wen oppermachtig gelaten, de eenige groote formeester van zijn schoonheid, en moest hij die Persoonlijkheid dan niet bewaren, verwennen, beschermen tegen allen knel van menigtedwang, om zijn kunst uit die schoonheid van teleurstelling en geluk, van smart dus en levensjubilé, neer te zetten voor eeuwig?

De anderen, gemeenschapsmensen, in wie niet de godsadem hijgde, zij mochten dan die simpele attractie

der geslachten, dat tot zich nemen van 'n uit velen beter en mooier lijkende man of vrouw, wel Liefde noemen; hij zou ze 't, in heerlijke zeggingsverrukking, wel eens vertellen, wat hun verhoudingen bepaalde, die ze allen als werktuigen van eigen ordenenden wil, zonder op te kijken, voortspeelden, al lieten velen in donkere stilte zondig hun impulsie gaan.

Hij zou den grooten kamp met 't leven beginnen, en onbevangen en wijd zou-ie z'n hunkerende ziel openzetten voor 't geluk en voor de smart van de liefden, die komen zouden

Zoo, in 't rustiger staan tegenover 't nu voorgoed voorbij geweten verkeerde, besloot hij naar Annette te gaan, om 't haar te zeggen. Och, zij zou 't wel gauw weer vergeten zijn; als de eerste pijn maar geweken was, zou ze weten, dat 't immers beter was voor haar. Dat als hij niet zóó van 'r hield, als een vrouw zooals zij was, verlangde, ze nooit met hem gelukkig zou zijn, want prikkelbaarheden, botsingen, misverstanden, zouden er zijn elken dag. Zoo zou-ie 't 'r wel zeggen, alles verklaren kòn-ie niet aan haar, ze zou 't niet begrijpen en andere dingen denken gaan. Nerveus toch was-ie toen-ie bij haar binnen ging. Hij dacht er over aan te kloppen. Hoe klein 't leek, zou 't misschien beter zijn, dat ze aan zijn koel-doen dadelijk iets merken en niet zoo hevig schrikken zou. Maar zij maakte zelf de deur al open en hij voelde z'n keel toegesnepen, toen-ie 'r uitgelaten-blij gezicht zag. Hij dwong zich tot een glimlachtrek alleen om z'n oogen heen, en al 't vreeselijke zag hij gebeuren: hoe zou dat worden, als-ie gezegd had waarom-ie hier was gekomen, Zij lachte juichend-hoog door de kamer en stak hem haar beide

handjes toe :

„Dag Lou,” zong ze naar zijn oogen: „wat heerlijk, dat je komt, vent, heb je al die tijd gewerkt, lieve mannie, en is je buitje nou weer lekker beter hè? bè je nou niet zoo kwaad meer op 't vrouwtje, geef me gauw honderd zoentjes, toè dàn!” Zij had hem al om den hals gepakt en z'n mond gezoend. Angstig nam hij haar beide polsen en hield ze vast en liet haar stilstaan dicht vóór zich.

„Stil, Annie, o god wees dan stil, ik kom heel iets anders doen, ik kom je iets naars zeggen, iets vreeselijk-naars, voor ons beiden,” zei-ie gauw met 'n nieuw-noodigen ademhaal,

Zij bleef schokkend voor hem stilstaan en zag hem angstig in zijn oogen, deed dan alsof ze haar polsen los wou maken.

„Doe de deur achter je dicht, dan, wat kom je me dan zeggen?”

Hij liet 'r polsen los en duwde de deur dicht met z'n rug, bleef er dan tegen staan met zijn schuwe oogen in de hare, die stonden haastend-angstig in 't van teleurstellingsschaamte hoogroode gezicht.

„Zal je niet kwaad op me zijn Annie?” vroeg-ie, met meer verstikking in z'n keel, dan-ie verwacht had.

„Kwaad, wàt dan, och god, Lou, zèg 't nou maar!”

„Ik vond 't laf om 't je te schrijven” zei-ie, vermoed al van kloekbedwongen hijgingen nu, „'k wou 't je zèlf komen zeggen, om je 't uit te leggen.”

„Ja, nou?” vroeg ze, langzaam verbleekend, met de zelfde nóg levendig gedwongen oogen.

„'t Kan niet Annie,” zei-ie heesch, roerloos vóór haar, „we kunnen niet bij elkaar blijven, wij tweeën.”

Even doofde 't met alle levensmacht nog vastgehouden getintel in 'r oogen; dan fronste zich weer haar voorhoofd erboven.

„O”, zei ze, „je je bedoelt je bedoelt tusschen ons tweeën niet? We kunnen niet verloofd blijven bedoel je, niet?” — en ze gebaarde als in uitlegging met 'r handen vóór hem heen, om kalm te blijven doen.

„'m 'm Ja,” zei-ie dofgebroken van 'r vreeselijken schrik. Daar moest een vlijmende schreikreet in haar geknauwd hebben, zóó bleek-wit had alle teruggeweken bloed 'r gezicht onder 'r blonde haar achtergelaten, zóó niet meer te beheerschen dood stond 'r oogenblauw, toen ze een paar passen terug was geloopen onder geknik van toestemmend begrijpen.

„'t Kan niet goedgaan Annie, geloof me.”

Ze schudde van neen, stond nu tegen de deur. Hij kon niets meer zeggen, geen verklaring meer geven, zooals-ie zich toch voorgenomen had, nu 't haar zooveel meër pijn deed, dan-ie gedacht had. 't Meest martelde hem de deernis met de schaamte, die ze moest voelen, wjl ze 'm zoo verliefd ontvangen had straks. Hij wist niet wat te doen — hij moest daar toch iets over zeggen, zoo met alle ellende van schrik en schaamte beide kon-ie 'r niet laten staan.

„'t Is zoo veel beter voor je, Annie,” zei-ie, „je hoeft je d'r niet voor te schamen, dat je van me gehouden hebt, hoor, zeg —.” En dan plots bedacht-ie — god wat deed-ie daar nou — lammeling die-ie was, wat moest-ie daarover spreken, onhandig en gemeen deed-ie dat nou — god wat kon-ie beter doen dan 'r alleen laten, dan maar heel gauw heen te gaan — wat moest ze 't verwenschen, dat-ie

'r daar bleef staan beloeren.

„Mag 'k de partituur van je terug?“ vroeg ze bot, heesch.

Hij slenterde op haar toe, ineengedoken, wilgebroken zelf om haar hevige geslagen-zijn en zag 'r deemoedig aan, toen -ie de papierrol frommelde uit z'n zak en haar overgaf.

„Wil je soms de . . . ring Annie?“

Zij schudde van neen — voelde naar 'r wang in plaats van naar 'r keel, om niet te toonen 't gebaar noodig voor te kunnen slikken.

„Hou die maar,“ fluisterschreide ze, nòg zonder tranen.

„Zóo burgerlijk hoeven we niet te zijn — je kunt 'm thuis afdoen as je dat wilt — terùg wil 'k 'm nièt.“

Hij nikte, bleef onhandig staan, aarzelend heen te gaan. Graag had-ie nog even gebleven, 'r troosten, 'r verklaren waarom 't noodig was, heël noodig, waarom ze eer blij moest zijn dan zich zóó gewurgd-ellendig te voelen. Maar zóó tot weenen toe bewogen wist-ie zichzelf, dat-ie wèg wou gaan, wèg, gàuw gauw weg, om niets huilend te gaan zeggen; hij was zoo weinig zeker van z'n doen, als-ie medelijden had, en dan nu tegenover haar, die toch wel als 'n gewone vriendin kon gelden, nou-ie 'r zoó lang kende, zooveel vertrouwelikheden met 'r gewisseld had. En 'n nieuwe moed tot doorzetten riep-ie in zich: als-ie nu, na dit alles, 't moeilijkste te hebben gedaan, niet bràk, was alles weer verloren immers. Hij boog zich even en gaf dan z'n hand:

„Dag Annie.“

„Adieu,“ groette ze, z'n vingertoppen drukkend; hooguit de zwaardichte keel neep ze het kirrende woordje.

Dan liep-ie beefslechterend naar de deur, zonder opzien, als roerde even iets in hem om van een groet aan de

kamerdingen, zoo vaak met innigheid gemonsterd en vertroeteld.

Zij zag hem gaan, de deurknop nemen om open te doen, en een groote, angstige roep om hem schreeuwde door haar heen, stootend langs de binnenwanden van haar hoofd, heetkermend om alles wat met hem wegging, daar, daar, door de deur ging het, hij deed het, ja hij deed het, hij had het gezegd en dan gebeurde het. Zij kon niet denken, niet weten wat zij deed; het schreide zoo om hem terug te hebben, nog even, dat ze, vóór-ie de kamer uit was, haar mond voelde openscheuren en hem riep, als 'n kind: „Lou! Lou!” kreet ze smeekend en plots barstte het schokkend gesnik los, stond ze, vooruitgelopen, tegen zijn rug aan te huilen. Hij had zich omgekeerd en kon haar niet laten, hij nam haar hoofd en hield het tegen zich aan. Bleek was-ie geworden, al verwonderde hem haar terugroep niet, iets geweldigs had hij verwacht bij 't openen van de kamerdeur. Hij duwde die snel weer dicht en liet haar heetschokkend, smartuitpersend huilen: „Stil nou Annie, wees nou stil, ogod kind, je maakt me zoo ellendig, 't is zoo veel beter voor jezelf. 't Kan niet An, 'k heb 'r zoo over nagedacht.”

Zij nam de beide kanten van zijn jas en trok ze saam en drukte haar hoofd ertusschen tegen zijn borst: „O god, ik zeg ommers niks,” snikte ze, „'t is ommers goed, je hoeft toch niet bij me te blijven, la me alleen nog maar even tegen je àn staan Lou, tegen je warme kleeren, Loutje, kleine mannie, ik dacht 't wel de vorige keer toen je hier was ogodogod, hou je niet van me Loutje, hou je niet meer van je kindje?” Wildsmartelijk, met het weten van nù àlles wèg, alles plots zoo naakt-donker in

het komende, schoksnikte ze door, al schikkend met 'r handen 'n plekje aan z'n kleeren, waar ze 'r gloeiende hoofd indeukte, schurkend en dan weer even rustend in heerlijkgelukkig grijpen naar wat nog wàs, en slurpend het heel zachtwarme van zijn goed, zijn kracht, zijn rust, die straks weg zouden zijn, ineëns, in een seconde van 'r weggetrokken voor altijd — „nee, nee, ogod je kunt niet bij me blijven, ga dan maar heen Loutje, ga dan maar, stoor je niet aan me, ga dan maar wèg, ga maar.”

„Ben je niet kwaad? — zei-ie zacht, z'n hand tegen 'r voorhoofd — „wees niet kwaad Annie, 't doet mezelf oòk pijn.”

„Zul je niet altijd wegblijven? zul je niet doen of we vijanden zijn?” vroeg ze. „Beloof je me dat je 's komen zult, een enkele maal?”

„Ja,” zei-ie, „'k zal weer 's bij je komen, 'k zal niet altijd wegblijven, zal 'k dan nou maar gaan? 't is beter dat 'k heen ga.”

Zij trok en rafelde aan zijn kleeren:

Ja, ja, nee ja, ga dan maar heen,” zei ze, 'r hoofd al verborgen om niet zijn oogen te hoeven zien, die stonden weenloos-droef naar 'r neer te denken. Hij nam 'r beide handen en drukte die even.

„Dag Annie, we blijven vrienden hoor.”

Maar plots zag ze op, een straaltje klare bewustheid kwam even 'r bewogenheid stillen; zij kon even denken aan al 't daareven gebeurde en zij bedacht, hoe hij haar kwam zeggen dat-ie niet meer van 'r hield — en zij was nog tegen hem aan blijven staan, zij riep hem nog terùg . . . 'n barsche trots voelde ze dan even, 'n harde wrokkige afkeer van 'r vernedering en zij bleef even voor hem staan en veegde

zich over 't gezicht:

„Nèe nèe,” beet ze hem toe, „nèe, as je niet meer van me houdt, dan, dan hou 'k oòk niet meer van jou, dan ben je me onverschillig, dan hoef je niet terug te komen!”

Hij kon niet al 't onzinnige, 't gewild-heftige om zich te redden, in zich opnemen nu, en wat verward, zonder ook zich 't recht te nemen haar woorden te ontleden, die weggesproken werden in zóo hevige bewogenheid, zei-ie:

„Je hebt gelijk, Annie, ik, ik zou 't oòk doen.”

Met 'n koeleren denk-ruk van nu mòeten doen, — nu 't vooral zóo onhoudbaar-scheef tusschen hen geworden was, zei-ie: „adieu, hou je sterk kind” — en liep in eenen stap de kamer uit en de straat op.

Achter hem sloot zij de deur op de knip en dàcht, dàcht . . . wanhopig voelde ze zich plots, hem nu weer te hebben laten gaan, gezegd te hebben dàt ònware, afschuwelijke, en ze wierp zich in luid klaaghuilen neer en liet haar smart gaan, gààn, tot ze moe was, mòe doorpijnd van het schrei-schokken . . . Dan werd de smart allengs stilheviger rondschrœiend, vermoordend het afgemartelde denken, dat màt, màt, neer kwam te liggen in het arme, doorkrampte hoofd . . .

III.

Zijn vrouweverlangen — zong hij wel uit in zijn werk, dat maakte zijn dagen weer vol breed en vast geluk een langen tijd. De weelde, eens gehad bij Annette, hij miste ze niet, het komende lag zonder onrust voor hem, om door te gaan met simpele kracht en heel breed begeeren

naar het hoogst-gevondene Schoone. Hij kon eenvoudig leven en zijn kunst had hij immers, wat verlangde hij meer. Hij had zijn werk verzonden, nieuw werk, daar was veel jubel in en veel smartevoelen — daar zou zijn uitgever op aanvallen, dat koopmannetje. Ja, ze zouden zien dat hij adem in zijn longen had en wat wrochten kon. Zijn nieuwe werk, het zonnelicht was er in gevangen en de regenweemoed weende er doòr. De straten en de pleinen had hij gegrepen met Titanhanden en met den wisselenden afschijn der luchten had hij ze neergebouwd op zijn papier. De verborgen menschenlevens, diep verspied achter den klank van het dagelijks toegesproken woord — zijn handen hadden ze, onder de koortshitte van het zoekende hoofd, koel-geduldig uitgesponnen, met de klare kleuren, de lievende gelijkenissen en de pijnende treffingen van hun wondere weefsels. O, het was hem al nieuwe vreugde, zoo vóór zijn teneinde gestreden beeldsel te zitten en met zijn lievende oogen langs den glans van het bekrabbeld papier te glijden — het leefde en luidde daar op de simpele vierkantjes, het was alsof hij het bewegen en zingen hoorde, en 't grauwen en morrelen en joelen en kermen, en de volworden gestaltenissen der dingen waarnam, als-ie zijn hoofd neeg naar de vellen, waarlangs zijn adem verinnig-warmend en liefkoozend en keurpaaierend gaan was. En het was of hij het niet wèg kon doen, hij wou het telkens zien en herzien en onderzoeken, hij wou polijsten en krabbelen en verpuuren, hij wou het al voor zich nemen en omtasten en schikken heel kleine dingen, dat het volmaakt zou zijn. Dan, na aarzelen, verzond hij en was rustig, blij-tevreden.

Maar er kwamen nu dagen, dat hij machteloos neerzat,

met veel woeling in zijn hoofd van dingen lang bewaard om neer te zetten, en nu niet te omvatten tot een geïsoleerde eenheid. Dan liep hij zijn kamer rond om het doorleefde te ontwarren, met dwang tot geduldig wachten, en weer verstorend gemartel van zelfonderschatting. Dan zat hij neer met beide handen aan zijn hoofd, uren lang, en tastte en verdeelde en scheidde, en wachtte weer, wachtte en kòn niet. En een eerste toegeven gebeurde dan aan die onmacht: hij stelde zich tijd van stilstand om frisch te worden, en verlengde dien, en de dagen verbracht hij op straat of bij mensen, en wachtte de uren af, dat hij bericht kon ontvangen. Weken kwamen, dat hij niet werkte, maar nu en dan wat las en wandelde en aan zijn soberheid ontwende. Dan kwam ook eindelijk een ommezien naar wat hij al gedaan had en 'n voldaanheid, die 't hevig-rusteloos voortgaan langer stil deed staan. Hij vond dan de critieken en herlas ze veel malen, en lei zich languit op een stoel en rookte dure sigaren: hij had al heel wat gedaan, mocht wel wat weelde zoo in tusschentijden van werk tot werk. Maar dan begonnen eerste teleurstellingen te verontrusten, afkeurende critieken, neertrappende, smalende, en hij ontkwam niet aan de neerploffende ontmoediging die elk rubriekje hem bracht, nu de negeerende trots er niet was van zijn daadlijke scheppingsvreugde. Nu de vernederingen kwamen in zijn werkleege dagen, zijn dagen van onmacht en nietigheid, waarin hij zich dikwijls bij oogenblikken ijdel, 'n leeglooper begon te voelen, nu sloegen ze zijn menschelekheid met verlamdenden twijfel. Zooals hij in rusttijd den lof der eerste besprekingen op zich in had laten koesteren, zoo liet hij nu zijn zelfachting dadelijk slaan door de salonfatsoenlijke, of voorzichtige, of

brutalerspottende ontkenning der anderen. Het bleef hem ontstemmen bij alle dingen, dagen lang tot aan den slaap toe, en als-ie weer opstond en geen nieuwe bemoediging kleurde den dag, dan was er de ergenis van zelfmiskennis en van zenuwachtig ongeduld. Zijn uitgever liet hem wachten, en zijn geld zou gauw op zijn. De weken wisselden van lachende onbezorgheid en van angst voor gebrek. Soms werkte hij weer, was hij weer sterk en vergat zijn teleurstellingen, uren lang. Maar dan beten hem weer nieuwe, zond men hem geweigerde stukken terug, die brachten zorgen, die zijn verbeelding ombonden, en hij verzond ze weer en wachtte. Hij begon heele dagen op zijn kamer te verbrenen van den eenen posttijd tot den anderen; bevend als de man in zijn uniform de straathoek kwam omgelopen, wanhopig als-ie voorbijging, opschrikkend, als er gebeld werd. Nam-ie een weigering aan, dan zonk een moordende, verstommende gelatenheid in hem neer en als-ie even de blijdschap had van iets dat werd aangenomen, dan wrevelde toch allengs al spoediger de onrust aan voor nieuwen zorg, wijl 't geld gauw was opgegeten, nu zijn honorarium zijn levensmiddel was geworden. De tijd was om, dat Annette hem van haar ruime vermogen zijn maandgeld gaf, in een geurig enveloppetje, zoo dikwijls in zijn jas gestopt met een lach en een kus. Er werden langzaam schulden gemaakt, hij wachtte, wachtte, werkte niet en ging zich bekrimpen . . .

Toen, een dag, vond hij zijn boek op een tafel liggen — door zijn uitgever teruggezonden. Het was hem een knauwende slag, die hem vooreerst de macht tot werken benam, zijn hoop vermoordde en zijn eigenwaarde wurgde van verlamdende overrompeling. Dat had hij niet verwacht

— er zou niet genoeg verkocht worden. Een geweldige knap was er in hem omgeschoten, hij zat gansch verschokt neer bij zijn werk en kon niet schreien of denken — het was of hij een reusachtigen klap gekregen had op elk van zijn armen, tot ze verslapt, als voddige dingen neerhingen langs zijn lijf. Nu was het schrikkelijke gekomen. Toen van den eersten verstarringsgreep zijn lichaam en zijn hoofd zich verruimd hadden, smartte klaardroevers teleurstelling aan: dat was zijn zorggekuste werk, zijn liefde van maanden, zijn hoogstbereikte schoonheidsgeluk. O, daar had hij zijn nachten voor neergezeten in heerlijke godsverwording, zich opgesloten en in onthouding verhard — zoo wierp men hem zijn stoergedulddoorwrochte zielearbeid terug met een koopmans-verdrietelijk bezwaartje! O, hij wist nu, dat geen van de anderen het durven zou, nu zijn vaste uitgever het weigerde, er zouden geen koopers genoeg zijn om den winst groot te maken. Moedeloos verzond hij het, wetend dat 't nu terug zou komen. Hij had al veel mooie dingen van zijn kamer verpand, en de dag kwam ook, dat hij zijn eerste kleeren wegbracht om te kunnen eten en dat hij geld leende van vrienden, en aanmaningen ontving van schuldeischers, als-ie verblijdende boodschappen wachtte.

Dan begon hij van kamer naar kamer te verhuizen, wyl hij zijn huur niet betalen kon, hij at mindere malen daags en armelijker dan ooit. De dagen beten en grauwden hem en zijn verbeelding bevroor in de harde omdonkering van de allengs ongebroken benauwende onrust.

Keer op keer kwam zijn roman terug, zij wilden hem niet, op veel lezend publiek had hij niet gerekend. Hij vernederde zich voor schuldeischers en uitgevers, eindelijk zijn armoe noemend, ging dan met zijn hoed in de hand

de kantoren afloopen om schrijfwerk te vragen, dat 'm 'n deel zou aanbrengen in kamerhuur, tot-ie z'n bed en z'n stoel rustig zou kunnen houden. Maar in de geordende wereldwoeling was hij 'n vreemde, zij zonden hem uit het huis, waar hij kwam binnengeloopen en met voddige kleeren liep hij langs de straat en schaamde zich voor beken-den. Dan dacht hij wel grimmig aan den tijd, dat hij zich voor had genomen, zijn persoonlijkheid oppermachtig te laten te verwennen — o, nee, zij werd niet meer verwend nu, zijn trots was wel gauw gebroken, zij hadden zijn vermetel verbeelden al neergepatst, en hem nijdig, wraakzuchtig gestriemd, tot z'n wangen wat bleeker en strakker z'n kaken overspanden en z'n baard niet coquet meer was, maar verwaarloosd slierde en misgroeide om zijn gezicht. Er waren uren gekomen, als hij hongerig door de stad liep, dat de gang van zijn ranke figuur schrompeler was neergenekt, z'n oogen die wel forschwijd rondregeerden, grauwer en deemoediger zagen naar de weelderige middag-wereld. En toen hij een keer in de verte Annette's vriendinnetje had zien komen, met 'r duurgekleede figuurtje wuft voorttrippend over de drukke trottoirs, had-ie zich omgekeerd, was een hoek van de straat omgegaan en hard weggelopen, bang dat ze 'm zou ontmoeten. Haar, Annette, had-ie niet weergezien al dien tijd.

* * *

Hongerig en ellendig was-ie dien avond naar zijn kamer geklommen, bleef daar in donker zitten, huiverig en koud van z'n afgelopen, doorplaste schoenen, waarop-ie den halven dag gesloft had door de verregende stad. Wee en

krachteloos voelde hij z'n maag van dagenlang gemis aan verwarmend, pittig voedsel, z'n hoofd en keel waren moe van 't vele doorschreiende ellendegebeuren dat erin omgedreund had. 'sMiddags was-ie de deur uitgegaan, laat opgestaan om een groot daggedeelte te verslapen, en van 'n gelukkig tegengekomen kennis had-ie een paar dubbeltjes losgepraat, was toen koffie met brood gaan koopen in een volkshuis. Werklui, gezonde kerels zaten er en dronken hun koffie bij 't twaalfuurtje, dat ze in hun zakje van hun vrouwen hadden meegekregen: dikke boterhammen met vleesch en kaas belegd, beter dan sinds lang de zijne geweest waren. Benijd had-ie ze, die simpelen, die bij 't binnenkomen en 't heengaan voor zijn sjofelen hoed aan hun petten getikt hadden: driemaal daags aten ze rustig, week aan week. Dan was-ie weer eens naar huis gegaan, om te zien of er bericht was. Nog altijd zwierf z'n boek van bureau naar bureau: geschrapt, gewijzigd had-ie al, en met veel complimenteuzen briefjes zonden ze het terug en terug . . . Telkens zond hij weer en wachtte: 's morgens uit zijn bed keek hij naar de mat, of iets was neergelegd — 's avond opende hij bevend de deur, of iets lichters dan 't kamerdonker ook te zien was bij 't binnenkomen — altijd was het, na lang getreiter, met weigering teruggekeerd. Hij dacht nu wel, dat 't de laatste maal zou worden, het kon niet langer gaan zoo. Het was te smartelijk bestaan, zijn lichaam zou het wel opgeven . . .

Hij had het groezelig gordijn opgetrokken en flauwoogde de straat in, die daar lag als een reuzige regenbak met 'r hardzwarte huizenwanden en 'r plasglimmerende steenenbodem. Lantarenhoofden op lange paallijven stonden 't stille geknies van den fijnen regen met hun enkele licht-

oogen te bekluren en grepen met hun breekspelende stralenarmen naar de brokken grauwe omdonkering rond zich heen, als stijfgebarige idioten. Nu en dan week Louis achteruit naar den kamerwand, als een uitgedijd schaduwbeeld lang zijn huizenkant schoof en dichtcr aankromp over de lichtschubbende glimming der steenen. Dan schokte, altijd nieuw, weer verwáchting aan — het kòn, het kòn, ogod het zou de post kunnen zijn, die hem redden kwam Maar dan tilde hij zijn hoofd op, en luisterde ademloos, met oogen die het kijken als in hooren hadden omgezet, en voort week het stappengetikkel naar de achterste straatstille. Hij neeg weer naar voren met z'n neus tegen 't raam gedrukt en zocht, terwijl deurgeklap weer 't omgaan van den besteller kon zijn, door 't lichtbeplekte glasbeslag naar de verst bereikbare huizenportieken. Hij had zoo een tijdje gezeten, met telkens wegloopen van 't eene naar 't andere raam, den adem ál wrijvend van 't glas, toen in de straat de uniform rondging met zijn lichtje voor den borst. Hij stond weer, zijn ademhalen inhoudend, den man vast te houden met zijn oogen, zag hem heen en weer gaan van de oneven naar de even nummers, en in 't licht dat op zijn pakje scheen zocht Louis, of er een bekende enveloppe merkbaar was. Dichterbij kwam de man, tegenover zijn huis, op 't oneven nummer. Hij verlangde en verlangde weer, álle denken op 't handbeweeg van den man in de cape tegenover hem, of-ie keeren zou. Wèg! Een huis verder, en alles was weer verloren, zijn brieven lagen geregeld. En nog dichtcr drukte-ie z'n gezicht tegen 't glas — hij kon zich immers éénmaal vergissen — en weer lag zijn hoofd achterover bevend te wachten het reppen van 't belgeluid, en weer verstierf de stap van

den man in de schrikkelijke folterstilte. Langzaam, moe, schoof-ie 'n stoel bij en ging zitten, lei z'n hoofd tusschen z'n armen in op tafel, te afgemat om te zuchten. Een rommelende kreuning schoot pijn door z'n lichaam, van weetheid, en zoemende trillinkjes warrelde dat door z'n hoofd. Hij bleef maar zoo stil liggen, daar was nu dadelijk niets aan te doen, misschien zou-ie slaap krijgen, dan was-ie weer tot morgen geholpen. Slapen, slapen, ja hij zou het nu wel willen, zachtjes doorslapen om niet weer wakker te worden, als 't maar kòn — 't kon niet — hij kon zich niet doodden. Het had altijd nog verbeelding geleken, 't verlangen naar den dood; 't leefbegeeren was sterker bij eerlijk onderzoeken, maar langzaam had de vele ellende 't einde-verlangen echter doen worden, als 't gebeuren kon zonder daàd — zonder oogenblik van afscheid moeten nemen — zonder 't wèten van heen te gaan — had-ie 't zich allengs wel toegewenscht.

Plots rengelde een forsche belruk door het huis — schelle aandachtrukken striemden door z'n hoofd, en onmiddellijk leefde daar weer de gedachte — gloeide een bévinkje hoop in zijn pijnlijke hoofd: het kón nog — nòg weer en àltijd kòn het. Opspringend greep-ie naar 't glansplekje van den deurknop in 't donker, stormde de trap af toen z'n naam werd geroepen. Hij gluurde om de trapbuiging, maar er was geen postlichtje beneden. Een man stond er en droeg iets onder zijn arm. Hij liep naar hem heen en nam het aan en fluisterde iets terug en wèg was de man

Het was het boèk

Terug.

Hij sloeg de deur toe, bleef daar met zijn slappe lijf tegen leunen en een groote wijde vermoeidheid zonk in

hem neer. Hij liet zijn zware hoofd neerknaken op zijn schouder en wierp het pak uit z'n handen op den grond. Er was een ijl gezoem, een toonloos-massaal getril om heel zijn wezen, dat geen denken meer had en geen zien; er was alleen nog maar een heel vaag, licht weifelend levensvoelen als door nauw-schemertrillende oogkieren heen gemerkt.

Hij leek ditmaal wel het groote bangzwarte einde, deze klap, waarna geen nieuwe meer mogelijk leek, wijl er geen verwachting meer na leven kon in zijn heenstervende lijf. Maar hij dacht er niet eens aan nu, dat er niets meer bleef, dat nergens meer hulp was te vinden, dat-ie morgen, overmorgen vergaan zou van gebrek. De dingen bereikten niet het denkpunt in zijn hoofd, maar ombonden het saam met àl zwaardonkerder windselen, waarin hij daar een poos stond neergemokerd in den gang. Dan aarzelde een wil aan om toch iets te doen, om niet te blijven daar, en hij bukte tweemaal naar het pak, tot-ie langzaam er mee tegen de hooge trappen opstropmelde naar de kamer. Hij grabbelde naar 'n lucifer in z'n zak en stak 'n stuk lamp op; de droge pit rees in hardgele vlam, die van deingolfjes verdeeld, knettervonkjes spatte; maar dichtbij het licht brak hij het touwtje los en nam er den brief uit. Het was al zoo vaak hetzelfde geweest, het kon hem weinig schelen, wat er bij was geschreven. Weledele Heer, ja ja het was heel goed, debiet, nee het debiet zou te waarschijnlijk zijn; ja, ja, zeker, maar het werk, artistiek geoordeeld was het zeer goed, ja ten minste naar hun bescheiden meening, ja zeker

Hij lei het weer neer en liet het pitje spokig krimpen en uitzetten en leunde met zijn bovenlijf op de tafel. Ja, wat zou-ie nu ook doen gaan! Hier blijven? Op bed gaan

liggen? Nee, nee, niet het vreeselijke bed, nee weg! de straat op!

Hij zou maar de deur uitloopen, hier kon-ie 't niet uithouden in 't onspokende donker. Misschien zouden 't licht en de menschen op straat 'm nog weer wat te denken geven, misschien kwam-ie iemand tegen die 'm wat gaf. Hij had z'n jas nog aan en duwde z'n ouwe hoed op z'n hoofd. Zóó met al doodelijke deernis, die zwaarsluipend op hem neerwoog, slofte-ie de straat op.

De avondstad, bedropen van dagregen, lag zich weelderig te warmen aan de zegening van het licht; onder de egale hemelgrauwing die haar eindeloozen fijnen regen afwond als een wereld vol neervloeiende draadsels, lagen de straten met lampenverfeestelijkte huizenpuien, waarlangs veel menschen na eten en drinken te wandelen slenterden. Hij liep 'n paar drukke straten door en zag naar 't plezier van de menschen; dan begon 't hem te hinderen, was-ie bang dat ze merken zouden de pijn van zijn maag, die heviger kreunde. Zijn lijf was al slapper gaan hangen op zijn beenen, die schenen het niet lang meer te kunnen dragen, maar wrikten en schoten uit als-ie weer even geloopt had. Toen ging hij even tegen 'n winkelraam staan, half rustend in een vensterkozijn, en daar begon 't pas, o zoo wijd ommeroerend aan te weenen in zijn van den zit herstellende lichaam — van honger en zwakte en oneindige hulpeloosheid. De avondstad, die daar lag in haar prachtrossen schijn, met haar ongeweten gelukkig zijn van alle heenlevende bcstaansdingen, de avondstad die leek op het zoekende menschverlangen, wat had hij ze wel liefgehad in dagen van kracht! Wat had hij hier wel gewandeld, gewandeld met het mooie vrouwtje aan zijn arm,

dat lachte in zijn oogen en joelde hem haar spelemeiende vertroeteling toe in het hooge vraaggeklonkel van haar stemmetje!

O, hoe had zich het leven gewroken op de vermeestering van zijn absolute eigenmacht, hoe had de wereld hem daar uitgeworpen, tot hij haar schoonheid niet meer waarnemen kon! Wat zat hij daar als een verschoppeling hongerend te wachten of 'm 'n bekende zou opmerken, die 'm toespreken en wat geven zou. Ja, gebeurde 't maar, 't martelend gehijg van z'n maag zou over zijn voor 'n uur. Voor 'n uur — nee, nee hij wou toch niet — o nee, hij wou hier niet blijven zitten, hij wou weg, wèg, het kon zoo niet meer. Hij rechtte zich wat en voelde bij 't nieuwe staan de steenen pijnen onder z'n voeten en hij greep naar zijn hoofd of het van de schreikropping bersten wou. Hij stond even met zijn hand aan zijn voorhoofd genepen, en veegde 't eerste nat van z'n oogen af aan z'n jas. Toen strompelde hij haastig de straat uit naar het donkere plein — menschen op de trottoirs zagen hem na, stonden even stil en praatten en gingen weer. Hij wist niet waarheen hij gaan zou, maar wèg wou hij van de menschen, wèg van het vele licht, dat schrijnde z'n weennatte oogen, weg van de gezichten die beloerden zijn pijn en zijn weedom tot diep in zijn binnenste verborgenheid. Hij ging langs den schouwburg, waar rijtuigen rissen ordenden en mannen in uniformen lieten de uitgaande versierden in het warme feestbekleede gebouw. Nee, zij wilden hem niet meer, de menschen, hij kòn niets, hij kon hen niet genoeg vermahen, hij wou zichzelf zijn en zij wilden hem hebben voor zich naar hun begeeren, nu zonden zij hem van zich en lieten hem stille wegstrompelen. Achter den schouwburg

kwam hij op een gracht, die was heel stil, met zeldzamen stap. Voor de rustige huizenrijen stonden boomen met naakte kruinen, als enkele veelvingerige handen vangend den regendruip, en tot een brugkolos naar een zijgracht breedruiggend neerzwenkte, leien lantarens veel rimpelverwervelde lichtpilaren op de boordevolle bedding. Het van regendroppen beduizendprikkelde water leefde er kalm met zijn langzamen stroom tusschen de temperdwingende wanden, waar 't enkel zachtkoerlend zijn golfjes naar dreigde, als kleinen die lacheplagend slaan naar hun vaders.

Hier bleef hij even staan rusten tegen een huis — en dacht aan den dood. Het leek niet slechter dan nu, niet meer te zijn. Was het niet voldoende om te sterven, geleefd te hebben zooals hij, waren er dan niet velen die minder gedaan, ook velen die minder bereikt hadden zelfs? En was-ie niet vele malen gelukkig geweest? Wat zou er voor reden zijn, om nièt te gaan sterven, nu de wereld, zonder wie hij immers nièt leven kon, hem van zich wierp? De dood, de dood, o wat was hij nog jong! Had-ie wel ooit gedacht zoo vroeg te willen gaan? naar dat verre, huiverzwarte ginds, ja, wat — god, wàt was het - O, dat onzekere, wat zou-ie daar vinden, wie wist het — had hij 't ooit geweten? Als-ie overtuigd was, dat er nièts was, ja dan zou-ie maar gaan . . . Maar als er èrger was dan hier — of 't zèlfde — als er geèn rust kwam, als-ie wèten zou dat eeuwighuiveren, wèten het wegzijn van het leven met zijn bewegingsvreugde . . . , o, de twijfel, de twijfel aan wat daàr wachtte! o god wat had-ie 't immers liefgehad, dat Lèven, altijd en altijd, zonder weifelenden oogwenk, wat had-ie 't met zijn armen omvat, zijn fijnste wisseling breedslurpend ingeademd! O ja, die liefde, die liefde voor

het leven, o dat wereldsterk terugbegeeren naar de Aanschouwing, naar de sensatie van het Zien, van het rijke Bezit, dat kon 'm nog niet laten sterven, dat was het, dat 'm daar nu neersmakte in oneindige hoogsnikkende verlatenheid. Nee, nee het kòn niet, hij durfde nog niet, nee o, hij wou nog den dood niet, hij merkte nog zoo 't opkermende jeugdleven, dat daar lag heel beneden in hem neergepijnd . . . O, het was of een purperstreep langs z'n voorhoofd vaagde en 'r een koortsigen brand van biddend leefverlangen achterliet, hij voelde hoog in zijn hoofd een ontwarring uiteenwijken, en lichter te dragen en te herkennen werden zijn zware denkmassa's. Ja, het was of hij nu iets klaarders gewaar werd, hij moest iets doen en niet hier blijven . . . zou er dan met het Leven geen vrede te sluiten zijn? Zou-ie het Leven, zijn grootste Lief, niet kunnen naderen gaan, dan zou het hem tot zich weer nemen . . . Hij moest iets doen, ja heel duidelijk wàs het nog niet, maar hij was ook zoo moe, zoo gebroken-moe, zoo tot niet meer kunnen bewègen afgemat, hij moest wat zien te eten, ja eerst iets eten en dan verder denken. Hij zou het probeeren iets te krijgen, dat zou z'n eerste nadering zijn . . . En hij liep een zijsteeg in van de gracht en vond er een bakkerswinkel. Hij veegde z'n gezicht wat af, wreef z'n baard uiteen, zette z'n hoed terecht en stak z'n handen in z'n jaszakken om zich wat steviger te rekken uit z'n kleeren. En rechtop liep hij den winkel in en vroeg de bakkersvrouw om 'n dubbeltje krentenbroodjes. Hij woonde daarachter, zei-ie, en had vergeten geld bij zich te doen, maar straks zou-ie 't wel even geven, anders moest-ie weer terug. De vrouw zag hem aan en weifelde, en angstig stond hij, met de ver-

weeënde broodgeur in zijn keel, te wachten wat haar mond zou gaan zeggen. Dan glimlachte ze en zei: „U ziet 'r nogal eerlijk uit, as u morrege 'r is de weg uitkomt,” en 'n beving voelde hij toen haar hand van den uitstalplank voor 't raam weg vier broodjes nam. Hij verzekerde nog eens, 't geld straks te zullen brengen, „dat komt wel terecht,” zei de vrouw en zag glimlachend naar z'n kleeren: „as u 'r is de buurt uitkomt hoor.” Hij zag dat zij begrepen had en kleurde licht en liep haastig-bedremmeld weg. Grimmig beet-ie in 't eerste broodje, bevend van honger, met een in bewogenheid trillend bedenken van — vrouwen zijn toch goed. Huilend van bevrediging stond hij tegen de muur in de steeg zijn vier broodjes van elkaar te scheuren en te verkauwen en heel diepdankbaar was hij die vrouw — zij had het gezien — en gegeven . . . de menschen waren nog niet zoo slecht, zij wilden 'm wel tegemoet komen, dacht ie, als hij zelf naar hen toe kwam en menschelijk deed . . . Hij kon nu dadelijk beter denken, nu er eten in zijn maag was — al lag het plotseling-vele wat zwaar en apart. Wat had-ie in lang geen vrouw òm zich geweten, wat was er in geen maanden een meisjesstem om 'm heengegaan, zooals vroeger, toen Annette's stemmetje, haar klare muzikale stemmetje tintelend sleepte door zijn ziel, als ze hem vleide . . . ja ze was een klein vleistertje, die Annie, ja ze had 'm vaak heele klinkende stroopsmeerderijtjes toegelachen . . . Hij zou nog wat de gracht afloopen en wat lekker denken . . . en niet meer aan den dood . . . nee hij wist 't nu wel heel zeker — de dood leek niet begeerlijk meer. Het begon sterker en blijer in hem te spreken, dat hij zich eer verzoènen moest met de wereld . . . verzoènen — ja, was-ie ook zèlf mis-

schien de zondaar gweest? Had-ie 'r wel ooit aan gedacht dat de wereld rēchten op hem had, — dat-ie te veel eischte van de anderen, en ze onderschatte en miskende? Had-ie niet moeten onderhandelen met het leven, dat de menschen immers maakten, had-ie die menschen wel recht gedaan? Zijn persoonlijkheid . . . was die alleen op de wereld . . . en noodig alleén voor zijn bestaan? En wàs-ie ze blijven tillen boven alles — hād-ie er de oppermacht voor bewaard? Met weemoedigen spot dacht-ie aan z'n rondgaan om klerkenwerk, aan z'n colporteerēn met krantjes, aan z'n zelfvernederings bij uitgevers en schuldeischers. Zijn persoonlijkheid . . . dàr had Annette voor gehuild, zich vernederd, haār persoonlijkheid voor vernietigd en — o, herinnering, die 'm nu de schaamte naar z'n hoofd dreef, en week maakte — zij had dat alles vergeēfs gedaan! Hij was weggelopen en had haar laten snikken . . . zóódat ze ten laatste zich sterk had moeten maken en beleedigd doen — uit vrees misschien voor zijn spottend herdenken, als-ie alleen zou zijn! Hij had dat alles gedaan — om zich te herwinnen voor z'n werk — z'n werk, dat werd uitgelachen — dat werd neergehakt, voor z'n werk dat daar nu ginds in die donkere ellendekooi op tafel lag — door 't heele land geslingerd en van overal teruggeworpen naar z'n hongerende Persoonlijkheid! O, wat had-ie de dagen miskend, waarin-ie de weelde wetend en gelukgrinnikend betast had van Annette's omgeving — waarin zij hun jeugdmonden hadden laten lachen en kussen, ja àl 't prachtige kleinlieve van z'n jeugd had-ie toen weggelachen! Hoe kort waren die dagen nog maar voorbij, dat-ie zich had laten verwennen door 'r puurmooieliefde, die had-ie toch ècht geweten en hij was ze van

zich gaan rijten, al wist-ie dat 't 'm pijn deed. Nagedacht, overwogen had-ie, en 'n faaaie eindmeening had-ie zich getracteerd; vergeten en overkermd was nu die meening door z'n verlangen — o god ja z'n hevige, rondklagende kreunende verlangen! Was dat niet genoeg om te gaan saterlachen over z'n broekjesgeleerdheid, dat-ie z'n leven zou wiilen geven voor één liefkozing van 'r fijne handen, één omarming? O, hij moest nu even stil gaan staan, wacht eens, daar perste weer iets lichts bliksemend saam in zijn hoofd — o, het was pijnend-licht . . . Zij, zij Annie, zij wàs er toch nog? O, zou-ie haar niet grijpen gaan . . . Stil nu, hij zou het even kalm dwingen dat dichthooge licht, hij zou het even regeeren en vatbaar maken, zoó, zoó, nu stil, zij hield toch van 'm, zij had immers van 'm gehouden, had ze niet gesnikt tegen hem aan, toen-ie heen gegaan was? Zij zou hem nòg willen? . . . hij wreef langs z'n gezicht van de uitspattende verrassings-uitgelatenheid, hij was sneller gaan loopen en had naar 'n bordje gekeken aan de ingang van 'n nieuwe steeg. Ginds, enkele straten verder, zat ze zeker op haar aardige kamer en verlangde naar hem . . . O, zou-ie zich niet gaan heel heel vernederend verkleinen en vatten haar mooie hoofdje en kussen en troosten haar en bidden haar, hem weer bij zich te nemen? Zou-ie niet kruipen gaan voor 'r mooie figuurtje neer, zij die zich zoo eerlijk gegeven had en nu niet naar hem kon komen, uit vrees voor nieuwe weigering? Weigering! Ja zijn zeldzame geluk had zich nog aan hem vastgeklampt — als een waarschuwing leek het nu geweest te zijn — maar weggerukt had-ie 't, wjl 't aanzierend voor zijn Noodlot! O, nu vooruit, naar het lief, naar het mooie rijke lief, het was nog vroeg, hij ging naar

zijn liefje nu een dichtheete drang van uitgelatenheid steeg door z'n keel naar z'n als uitzettende, wrakke hoofd. Hij vocht zich tandennijpend heen door de brandende pijn van zijn voeten, en harder liep hij, tot-ie op de gracht kwam, waar Annette's pension was. Hij stond nog even stil, om tot bedaren te komen het leven lag daar ook plots zoo weelderig voòr hem, om maar te grijpen met zijn wijdverlangende armen, om maar te slurpen met zijn gegeeselde kluizenaarsmond liefde sloeg hoog leeuwerikjubileerend in hem rond Hij zou even z'n jas nog wat uit de kreuken trekken en z'n hoed wat frisscher zetten. Met zijn nagels ordende hij zijn baard en zijn snor, en veegde z'n gezicht nog wat af met 'n oud stuk zakdoek. Dan stond hij nog even, zijn handen tot vuisten nijpend om zich tegen zijn zenuwen wat sterk te maken — hij voelde zich al zoo uitgeput, als even z'n opwindning wat stilde, en nu voor het huis klappertandde hij van koortsig beven. Pijnlijke trillingen priemden in zijn borst, toen hij 't stoepje opliep en aanbelde. Het meisje van 't pension maakte open en herkende hem en zei, weifelfronsend, bang niet goed te doen: ja, ze geloofde wel, ze wist niet zeker of de juffrouw thuis was, maar ze zou eerst zien en zeggen wie er was. „Niet noodig,” zei-ie, en liep de gang door. Hijgend liep-ie op de deur toe — vreemde verdoovende windgieringen lawaaiden om z'n hoofd, toen-ie openmaakte.

Annette zat op de canapé — een boek op haar schoot, Ze zag op en schrok verbleekend. Hij duwde zacht de deur achter zich toe en bleef staan met verslagen oogen en kon geen goeienavond zeggen en durfde niet naderen, nu zij zitten bleef. Hij zag haar opeens als zijn opperste meer-

derheid — hij durfde zijn vele overdachte woorden niet beginnen, alles lag zoo zwaar in hem neergezonken, dat hij devoot stond te wachten tot er iets gebeuren zou. De warme kamerweelde was hem vreemd gaan ontwapenen — hij vond zich met zijn versijpelde modderschoenen en zijn verkleumde lijf op haar matten staan, zachtomkropen door de ronddrijvende warmtegolven, die kwamen hem als goedigtrouwe herkennende beesten likken en liefkozen — maar als een bedelende vreemde zoo geknecht stond hij daar door haar met angst slaande beweegloosheid. Hier in dit overdadige wereldje had-ie als een verwende koning geregeerd en zijn woorden had-ie spaarzaam en sonoor laten klinken — nou was-ie bang om te spreken en naar 'r op te kijken, verstard. Zij zat met oogen die hun leven als naar binnen in het hoofd sloegen en dan glansloos blèven, even naar hem heen te staren en hij hoorde dan haar: „Hè?” — en zag haar opstaan. Zij naderde hem langzaam, toen-ie begon te spreken — hij voelde al dicht en verstommender verbonzingen, nu ze dichterbij kwam:

„Dag Annie” —

„Dag Louis,” zei ze toonloos, vóór 'm staan blijvend en dan na even wachten: „Wat kom je doen — wat wou je?”

„Annie” —

„Wat is er dan?” vroeg ze zacht.

„Annie — ik wou je — ik wou je even spreken,” zei-ie met half geluid.

Zij kwam weer even dichterbij en zag hem nu aan, zoekend in zijn oogen en aarzelwetend . . . „nou, wat wou je dan?”

Dan greep hij haar handen, en trok haar naar zich toe en hield ze tegen zijn gezicht en liet zich gaan, huilsta-

melend; „O god Annie, ik, ik verlang zoo naar je, o mag ik weer bij je zijn, wat heb 'k gedaan”

Zij voelde zijn lippen op zijn handen en trok ze terug, haar hoofd even naar benee, nadenkend en even achteruitlopend:

„Nee, je houdt toch niet meer van me, as je niet van me houdt, nee, dan wil 'k niet, nee Lou, dan moeten we niet saam zijn.”

Hij hief z'n hoofd op en zag in zijn bewogenheid den ernst in haar oogen — dan stiet de angst in hem neer, dat ze weigeren zou. O god, nu zou hij pas gestraft worden zeker, en heviger begeerde hij dat was alles, alles daar vòor hem het mòest, het mòest wat was ze mooi en rank en liefblond met 'r zwaarfiyne vlechten rondgewonden op 'r hoofd en opnieuw greep-ie 'r handen en kermde z'n verlangen: „O god, Annie, toe nou, toè nou, geloof je me dan niet, ik heb zoo naar je verlangd, hou je dan niet van me, vergeet dan wat 'k gedaan heb Annie, o laat me nou niet zoo weer heengaan ik ben zoo ellendig”

„Jij voelt je ellendig?” zei ze, „en nù kom je pas terug, nu jij 't gemis voelt o, god Lou, ik weet 't niet, ik ben zoo bang o, 'k ben zoo bang”

Hij had zijn arm al om haar heen geslagen en 'n zacht-rood was gaan bloeien op 'r wangen en voorhoofd:

„Annie, hoor is,” heftig dringend vroeg-ie: „hoor 's, hou jij niet van me, zeg dat alleen maar, toe zeg 't nou, we zijn zoo gelukkig geweest, weet je dat niet meer, wil je dat niet weer terug, o zeg 't nou, of je van me houdt”

Zij was langzaam gaan schreien en lei plots 'r hoofd weer tegen zijn schouder: „Lou, Loutje, ik hou zoo van

je, maar jij, jij wist 't zoo zeker, jij zei 't zoo kalm, weet je wel, ik ben zoo bang dat je weer van me weg zult gaan, o god ik ben zoo bang"

„Nee”, zei-ie heesch, „nee, lieveling, toe laat me nou bij je zijn, ik heb me zoo vreeselijk vergist, ik heb je zoo miskend kind, toe vergeet 't nou, Annie, lieveling"

„Lou,” snikte ze, „Loutje, heerlijke lieveling, o blijf je dan weer bij me, goddelijke mannie.” Zij pakte hem om zijn hals en kuste en knuffelde hem, zoende zijn baard en zijn oogen: „o blijf je nou weer bij me, zal je nou niet weer van me weggaan, je hebt me zoo'n verdriet gedaan, o wat ben 'k blij dat 'k je weer terug heb.”

Zij streek hem over zijn oogen en zijn gezicht en drong hem en troetelde hem tegen zich; „Wat ben je mager geworden mannie,” klaaghulde ze, „o wat ben je vreeselijk mager geworden, o wat moet je 'n verdriet hebben gehad; waarom ben je dan niet eerder gekomen — waarom ben je van je vrouwtje weggegaan"

Hij vond zich opeens in het heelrijke geheven, met zijn bleeke gezicht door haar vochtzachte zoenen beaaid en z'n heele hoofd in de tot zich nemende heffing van haar armen. Hij kon niets zeggen en liet haar maar gaan en gaan en drong zijn hoofd dicht en weekgulziger, als al moeër, naar 'r heftige geliefkoos. Zij stonden zich uit te gebaren midden in de kamer, in het wijd rondzingende lampelicht, hun benedenlijven verbleektrozig van den haardgloeï bestreken. De gesloten kamer met 'r bekende meubelglimmingen en kleurentoon, gemerkt in massa-waarneming alle rondomme dingen, was hem zoo innigveilig gaan omsluiten, en haar verteederling was zoo plots en vol, dat hij een oogenblik niet denken kon en niet onderscheiden — dat

hij heel, heel klein leek en gansch omvangen van het zwoelrijke, dat hij wèg was in de machtige vermeerstering van een vaaggeweten, diepgebenedijden ommekeer. Zij nam hem dan mee naar een stoel en ging zitten op zijn schoot en kreunde zachte vraagjes van alles weggevende vreugde en hij fluisterzuchtte zijn korte antwoordjes, en tusschen halfopen oogleden door zag hij haar hoogblonde emotie-roode schreigezichtje, heel goudlicht in de concentratie van al blijdschap om het teruggevondenene en dan zaten zij weer stil en rustten. Zij ging naar achter en haalde koffie en brood en vleesch en als hij zijn kleeren gereinigd had en zich gewasschen, aten zij en dronken tegenover elkaar en alle levenskracht scheen in hem rustig en frisch gekeerd te zijn. Zij beklaagde hem en drong hem tot eten en kwam hem nog eens omhelzen: „mannetje, mannetje, wat ben je vreeselijk bleek en moe — ik dacht dat je nooit weer bij me zou komen, vanavond dacht ik 't nog — zou-ie me nou zoo, zóo vreeselijk alleen hier laten en nooit weer tegen me spreken? — en dan kwam je inéén — o god, ik ben zoo blij — blijf je nou bij me, nee zèg 't nou nòg 's — toe nou” zong ze dieptonig als tot 'n kindje: „ogonnie blijf je nou altijd bij je vrouwtje, ga je nou nooit weer van me wèg?”

En als zij dan sprak, begon, langzaam, na een zucht, in het heel rondomwikkelen warmte een lichtstreep van klaarder weten te breken; en het was, alsof, nà het afmattend-overdadige, na het hongerig begeerde en gulzig verzwolgene, nu een weifelend-vermoede verzadiging hem dofdempend ontroerloos deed zijn, alsof alle ellende vergeten was en een koele verstandelijkheid werkte alweer in hem. Hij kon nu weer goed begrijpen wat zij zei —

„altijd, altijd moest hij nu bij haar blijven, en niet meer weggaan, nooit” — en hij lei zijn hoofd tegen haar aan om nog eens het opperst-wègmakende terug te vinden van straks en daarin zijn antwoord gretig te geven, maar het keerde niet en hij zei het toch, maar niet met het als straks zoo wijde begeeren zei hij het, hij merkte meer verlangen in zijn toon te moeten leggen dan er in leefde. En in dat opgedwongene praatte hij voort en vertelde eindelijk van zijn ellende, zijn honger, zijn werkzoeken; eerst aarzelend, dan met 'n wegdwingen van 'n heimelijken eerbied voor het voorbije leed, verhaalde hij àl het gebeurde

Zij lachte eerst, in het ongedachte geluk van hun gezelligheid om 't licht van de tafel daar, maar dan stond zij op en liep op hem toe en nam tusschen haar broos-blanke handjes zijn hoofd en lei het tegen haar zij, staande. En met 'n uitzingen van het heerlijk-uitgelatene, niet vast te houden denkbeeld, schudde zij met haar hoofd, als wikkend het geluk uit haar keel naar boven, naar de jublende zeggings:

„O, god Loutje, weet je wat 'k zeggen wou?” gebroken juichte ze, „weet je wat we doen? o ik kan 't niet zeggen lieveling, weet je wat we doen gaan? ja, o nou moet 't zoo goddelijk-heerlijk gebeuren, Loutje, ik heb 'n plan!”

Hij nam haar bij zich op zijn schoot en weër kwam een nieuw juichgestijg in 'm toen-ie haar schitteroogen zag: „Nou?” vroeg-ie blijnieuwsgierig.

„Kom hier,” zei ze hartstochtelijk, „dan moet ik je eerst om je hals pakken, zoo, zoo, nou . . . we moeten gaan trouwen! O god wat gelukkig niet? we gaan nou saam in ons huisje wonen, hè mannie? ja?”

Hij nam haar hoofd en gaf weer een zoen. Maar zijn wang lag tegen de hare en zijn oogen zagen de kamer in, toen hij, zacht, voor haar als in een heel rustig, van al het moeë zuchtende geluk, zei: „Ja, kind, heerlijk!”

En dan haastig erop vroeg-ie:

„En jij lieveling, wat doe jij, studeer je nog hard-”

Zij kleurde even, in het herdenken aan zijn afkeer van 'r zingen, maar zij vond 't te heerlijk dat hij vroeg, om niet te gelooven o het was gelukkig dat-ie zoo naar 'r informeerde, en ze zei klagend:

„'k Was al van plan van 't Conservatoire af te gaan

„Was je dan klaar?” vroeg-ie.

„Klaar, hoe kom je 'r bij, nee, maar 'k kòn niet meer . . .

„Kòn je niet meer?”

„Toen jij van me weg was,” zei ze, „toen kòn 'k niet meer maar nou ga 'k weer werken hè? nou 'k je weer heb — 'k heb nog niks 'r over losgelaten, maar de laatste tijd heb 'k niks uitgevoerd”

Toen bedacht hij ineens het weer: het vreeselijke van den schijn: het kòn niet waar zijn — als zij iets voelde voor haar werk, zou zij den heelen loopbaan niet op willen geven — maar het was niet ècht en zij vond nu gemakkelijk een verdediging en een wrevel begon hem te prikkelen

„Vin je 't niet heerlijk?” vroeg ze, „maar ècht, je moet 't echt zeggen, vin je 't niet verrukkelijk, dat 'k nou weer studeeren ga, en je vrouwtje later ook iets wordt?”

Toen zei hij met 'n drukje tegen haar arm, dat hij vond er bij te moeten geven: „Ja, 'k vind 't eenig hoor.”

En hij liet zich ervoor kussen, en kustte terug, en even, voelde hij, wansmakelijk, verliefd te doen

Zij merkte niet, knuffelde

Toen hij naar huis ging — in zelfden druilregen lag de aannachtende stad beneê de grauwe lucht — was het weer als vroeger — alle ellende-vernedering geweken nu.

Al het kermendbegeerde was gewonnen, en het geluk, kortlevend in het heerlijk-overvloedig ontvangen, had na de verzadiging achtergelaten: den opstand van zijn willende Persoonlijkheid

En met dien opstand was de nieuwe strijd gekomen, banger nu dan ooit, wijl hij nu beloofd had — trouwen zou hij netjes als een heel goed burgermannetje

Hij zou bij haar blijven en tevreden zijn — en geen nieuw beweeg mocht opleven in zijn ziel, die hij eens gewild had wijd open zetten voor wat komen zou zijn impulsie zou hij laten sterven

Want de pijn zou komen van het brèken — en van het medelijden — en het verlàngen

Een martelende wanhoop beworstelde zijn rust, om zijn zwakheid, zijn ònmacht, zijn diep-vervloekte en niet te ontloopen onmacht . . .

December 1905.

DE VIERING.

Met z'n pakje huiden in een stuk singel onder den arm, had Simon van Rooyen zich over den Maartschen sneeuw-weg naar Levie Roeper gehaast, om nog voor Choeltijd ¹⁾ weer thuis en opgeknapt te kunnen zijn. Levie Roeper, die wat meer had dan hij, in relatiën stond met weer groo-tere uitdragers, was al jaren zijn afnemer; eens om de twee drie weken, bracht hem Simon de vellen van katten, konijnen en hazen, van een enkele bunsing of otter, op-gescharreld bij de boeren, en als 't voorkwam, een stukje antiek, waarvan ze beiden fijne speurders waren. De dof-gele en bruine glanzingen van koper en hout, de krachtig-subtiële snijdselen van een in kille boeren-achterkamer geroken beeldje, de simpel-voornamen zwaarheid van een oud bord of een oude pul, ze konden ze met hun tweetjes zitten liefkozen en omaaien, zacht-lachend met zware op-scheutjes van hun ouwe jodenstemmetjes, in een gelijke-lijk vreugde-proeven van het mooi-vinden en treffen en

¹⁾ Choel: Synagoge van „Schule“.

verdiene saam. Simon was het meermalen een vreugde geweest, 'sZondagsmiddags de drie kwartiertjes naar Levie te loopen, en daar, na het zelden heftige, nooit vijandige handelen, een uur zitten praten, en er, schoon sprekend over dingen van handel en dagen, dadelijk voelend de gelijkheid hunner apart-schemerige denkingen, als heimelijke zware zangerigheden. En met Levie en z'n vrouw Eef, stond-ie nu in 't schuurtje achter 't huis, waar de huiden, aan een lijntje tusschen twee balken gespannen, waren uitgehangen. 't Sterk kwijnende middaglicht dommelde door 't raampje langs den onderkant van een berg lompen en roest-ijzer, hing als een breede lap vage klaarheid uit tegen de mijmerende uitdragersdingen links van hen, slonk tot een mysterie van schemer ineen bij de steile neerkapping van 't houten dak en tusschen de kruisingen der dwarsbalken. Daar, bij 't raam, in die grijze langsschampingen, stond Roepert met zijn warm-rooden, baardigen kop, naar Simon lachend tot afmaken te haasten, en naar de stilspattende tinteling van zijn zwart-vroolijkende oogen zagen telkens, teruggenietend, de scheevende oogen van zijn vrouw, die in haar dof-donkerroode kleed, en met haar mat-citroenige gezichtstint onder 't mutsje van zwart gebreid, een zachte kleurentoovering gloeide tusschen de dempende matheid der opklimmende schemers.

„Nou,” lachte Levie, „motten we afmaken of niet, wat wi-je . . zeg maar, haha . . wat wi-je, motten ze weer mee, of motten ze blijven hangen . . ik weet niet wat je wil vandaag . . op Eeref Poerem ¹⁾ zullen wij tweeën geen handel kunnen doen? Da's toch te erg, . . zeg eris, Eef,

¹⁾ Dag vóór Lotenfeest.

heb 'k 'm soms te min geboden? heb 'k soms te min gezegd?"

Zijn ongedekt hoofd, lachend, steeds rood-vreugdig lachend, het voorhoofd hoog, glimmend-kaal tot over den schedel, een kop van kracht met krullen achter, die, omhoog-gekamd, kroezig kransden tot bij de ooren — vroeg naar zijn vrouw, wjl hij niet begreep Simon's hardnekkigheid, en vooral vandaag, nu, een uur voor Poeriem-avond, met zijn ouden vriend niet over handel wou gaan zeuren. Maar Simon, staand vóór hen tweeën, dof van kleuren, ouwelijker en zwakker dan Levie, schoon in jaren zijn gelijke, vond 't pijnlijk, dat vragen naar Eef, kon 't niet verdragen, dat ze antwoorden zou . . Hij voelde zich verdrietig bij hun, eenzaam, met plots weeke herinneringen van Poeriem andere jaren, als-ie terugging naar z'n vrouw, met haar den blijden avond stil-rustig van vreugde verbracht.

„Och,” zei-ie, „och kom, klets niet . . . wat geeft dat nou . . . je moet toch zelf ook wel weten wat je biedt . . . 't is te weinig, maar laat ze maar hangen . . . kan 'k vijf-en-twintig gulden van je krijgen tot Donderdag? . . . 'k weet wat te verdienen an een antiek kastje, en ik heb 't niet heelemaal . . . m'n zorg . . . jij doet mijn vaak een plezier met leenen, . . . ik hoef ook alles niet van jou te hebben . . .”

„Wat zeg je . . . wat zeg je” riep Levie kwaad-lachend, „nee, maar jongetje, dat doe 'k niet . . . be-je mesjogge, . . . as 't te weinig is, dan mot je ze weer meenemen hoor jongetje, nee maar, wat bennen dàt voor smoesies? mot jij vijf-en-twintig gulden hebben? voor handel? mot je vijftig hebben? honderd? hahaha, . . . Eef haal 'm 's even geld, haal 'm 's even gauw geld . . . jij hebt de

sleutels strakkies gehad maar je velletjes neem je weer mee . . . nee, man, zoo doen wij niet . . . nee . . . ik weet niet wat je wil vandaag . . . hahaha . . . of wacht, Eef . . . hij gaat toch wel mee naar binnen, niet? zeg, Simon, je gaat toch wel mee naar binnen . . . 't is Poe-rem . . . m'n vrouw heeft Kiecheliech ¹⁾ gebakken . . . is 't niet, Eef?"

„Nee, nee,” weerde Simon triestig af, „nee, dank je, 'k ga niet mee naar binnen, 'k heb geen tijd . . . 'k mot me haasten, om nog in choel te komen even opknappen thuis en dan gauw weer weg”

„Kom,” zei Eef, „toe, ga nou even mee, maak jullie nou die handel maar af en dan gaan we samen naar binnen koffie drinken nou, Simon, jij ook, deel jullie 't verschil nou maar 't is al te laat, 't is geen tijd meer om handel te doen vandaag ga je naar choel, Simon? voor jou is 't zoover niet, hé?"

„'n Kwartier,” zei Simon dofjes, „nou, motten we deelen, Levie, ja of nee?"

„We deelen!” zei Levie uitgelaten, „'k wil toch met jou geen ruzie hebben, vandaag niet en nooit, maar je môt mee naar binnen gaan je mot met ons drinken, toe nou, vooruit nou, ik zal je geld geven voor de kast meteen „is 't wat moois?"

„'n Aardig dingetje,” zei Simon „'n heel aardig dingetje je zal 't wel zien as ik 't heb, 'k weet niet of ik 't krijg maar 't is wel wat voor jou”

„Nou goed, goed,” suste Eef met schalkschen glimlach, „hou jullie nou maar op met jullie massematten, ²⁾ kom,

¹⁾ Hamansooren. ²⁾ Handel.

ik zal jullie een extra fijn kop koffie trakteeren"

En opeens, voelend het devoot-gående geluk van den dag, zag ze Simons' vreugdelooze gezicht, voelde ze, tegen hun nog rijke volheid van leven, zijn eenzaamheid, zijn grauwe avond van smartende herinnering aan vorige jaren, toen ook hij met zijn vrouw den avond gevierd had. Ze voelde opeens, hoe gelukkig het was, elkaar te hebben, hoe ze 't waardeerde, op zulke dagen vooral, als een wel niet lang overdacht, maar overvol-genoegezaam bezit. Toen zag ze, hoe hij naar huis terug zou gaan, alleen, om alleen te blijven den heelen avond, om de Megille ¹⁾ te gaan lezen in de naakte kilheid van zijn eenzame kamer, terwijl zij hier den heelen avond zacht zouden blijven feesten, in die blijde tevredenheid van elkaar te mogen hebben zoòlang, met hunne hartstochtlooze beminnelijkheid. En zonder naar haar man te zien, zei ze: „Zeg Simon, mot je eigenlijk zoo noodig naar choel? hoor is, blijf hier, blijf bij òns vanavond, blijf bij ons eten en de Megille lezen dan hoef je toch dat end niet meer te sjouwen? kom, niks noodig, hè toe, blijf maar, wat zeg jij, Levie, waarom blijft-ie niet, is toch veel aardiger"

Levie voelde dadelijk na, wat zijn vrouw had geraden. Met ingehouden juiching zag-ie haar aan, en dan naar Simon, riep-ie: „Wi-je wel gelooven, da 'k nog verliefd ben op m'n vrouw? zoo verliefd asof we pas gassene ²⁾ hadden gedaan zooiets daar denkt alleen mijn vrouw an, as je weigert Simon, kom je nooit weer over m'n drem-pel, nou? jij leest vanavond de Megille, god, wat zullen we een jontef hebben met ons drieën"

¹⁾ De Esther-rol. ²⁾ Bruiloft.

Als met streelingen van innigheid verwarmde de vreugde van jontef, die er zingen zou in de intieme binnenkamer, Simons' vroomere verlangen. Hij voelde opeens een zaligheid van vriendschap, die zijn naderende feestelijkheid aanstemde tot een matige volmaking van blijdschap. De avond leek hem een heerlijkheid van veel lange uren, waarin hij, na 't voldoende dagwerk, den bevredigenden verkoop en weer nieuwe kans op verdienste, stil-roezig genietend met echte vrienden van jaren zou aanzitten bij de Poeriemtafel.

„Nou ja,” zei-ie, schuchter aannemend, ik kon wel blijven, hè . . . laa'k dan maar blijven . . .”

Poeriem, o, de herinnering aan Poeriem was hem een drieste trots, een opruk uit de gedrukt-waargenomen vertrapping rondom. Stel je voor, een jodin, Esther, de vrouw van een koning als Achasweros . . . en Haman, de moordenaar, de antisemiet, met z'n heele familie aan de galg 't moest wat geweest zijn, een overwinning, iets onnoembaars ja, God hielp altijd weer als 't water aan de lippen kwam nooit konden ze Jisroyl heelemaal van kant maken nee, nooit toch heelemaal Straks zou-ie dat alles weer heelemaal gaan voorlezen, alles alles, zooals iedere jood dat van avond ging doen, o, het was toch heerlijk een jood te zijn, die aparte vreugde voor jezelf alleen te weten

Al de dramatische momenten van het sprookjes-verhaal zag hij weer voor zijn verbeelden gebeuren: op het enorme feest de dronken uitgelatenheid van den koning, 't verjagen van de koningin Vastie in dien roes van Oostersehe zinnelijkheid. — al de zware bedwelming der pralende vrouwen, waaruit de vorst zijn nieuwe zou kiezen — het bange gesprek tusschen Haman en den koning, Mordechai

eerst voor 't paleis, zijn kleeren verscheurend en jammerend bij 't zien der vernielingsplakkaten — dan later te paard met den rennenden Haman voorop, diè gek van vernedering na de dagen van opperst-heroïschen trots en nu zweetend den walgelijk-verwenschten jood vooruit: zoo wordt den man gedaan, dien de koning eer wil bewijzen! en de vrome Esther, koningin van millioenen, altijd jodin nog, vastend met haar jufferen voor het behoud van haar volk . . .

Na zijn half-dronken gemijmer, onder 't babbelen door met de anderen, gingen ze uit 't schuurtje, sloot Roeper achter hen de deur, en over den grijs-besneeuwden dorpsweg gingen ze naar binnen. Jolig, met omhoog-wenkende hand, groetten ze den veldwachter, die 't dorp doorwandelde.

„Heb je hier nogal niet veel last van 't gaajes?” ¹⁾ vroeg Simon.

„Niet veel”, zei Levie, onder bevestigend hoofdschudden „van z'n vrouw, „die daar is een beste jonge, 'n heele beste „jonge, en over 't algemeen gaat 't nogal, is 't niet, Eef? . . . „zeg, krijgen we nou een fijn kop koffie? . . . ja? en wat lek- „kers der bij? Simon, ik zal jous 's een Poeremsigaar laten „rooken, wat extra 's, apart d'r voor ingehaald, jonge . . .”

„'k Wou me wel eerst even wasschen,” zei Simon, nog schuchter, „nou, maar ik kom daar binnen, zet jullie de boel maar vast klaar, 't is haast Jontef, denk der om . . .”

„Ja zeker 't is haast jontef,” zei Eef, „Levie, kleed jij je dan ook een beetje an, ik ben al meer as een uur opge-ruimd . . . me mag op Eeref Poerem heel niet zolang met werk bezig zijn . . .”

Toen Simon gewasschen weer binnenkwam, geurde van

¹⁾ De Christenen.

de reinwitte tafel de koffie, in mooiste kopjes geschonken, en op een groote schotel lagen de broos-gebakken, van boter gele Hamansooren, royaal met suiker bestrooid. Een half uur nog, nadat zij in schemer gedronken hadden, bleven zij de rustige kamer zacht-lachend doorkletsen, terwijl af en toe Eef de kamer uitliep, om naar 't eten te zien, dat door de geopende keukendeur zijn geurige zinnelijkheid binnendreef naar de hongerige mannen. Lachend pochte ze naar Levie op haar maaltijd . . . : rook 't soms niet fijn? was 't niet goed? wat rook-ie dan? appelen met pruimen, natuurlijk wat is nou Poerem zonder appelen met pruimen en de soep en schapevleesch hield-ie van schapevleesch? 't was heerlijk voor 'n keer, niet? van een eigen schaap, ja Levie, vertel 's van dat schaap an Simon"

Even voor licht-opsteken, zittend tegenover elkaar, bij de loome grijzing van 't raam aan den sneeuwweg, met als het eenig-waarneembare van hun vertrouwelijkheid, de zware klanking hunner stemmen, de kamer om hen bijna donker, zacht vooruitblikkerend glansplekjes van meubelingen en de sprokige pinkelingen van hun aangetrokken sigaren — vertelde Levie van het schaap, dat een boer aan de overkant hem voor zeven en een halve gulden verkocht had, omdat z'n vrouw 't niet langer wou houden — op de sterfdag van een kind had 't geworpen en ze zeurde zoolang tot-ie 't weg moest doen. O, 't was anders onbetaalbaar, nee, Simon, 't is nog niet uit nou mot je hooren hoor 's an ik zeg tegen m'n vrouw, we bewaren 't voor tegen Paasch, maar ik had er geen zin in om 't zoolang te vreten te geven . . . en ik heb d'r geen bergplaats voor nou heb ik 't koscher

laten slachten zeg, en an de man vlak naast de deur van wie 't me verkocht heeft, hoor je? een timmermansbaas, een betoege kerel, maar net gaajes, zie je, daar heb ik de achterbouten an verkocht voor vier gulden zeg en 't vel dat brengt drie gulden op, is-ie goed of niet? haha, ik weet me heel geen raad ermee we hebben nog an de kinderen ervan gestuurd, en zoo'n stuk vleesch in huis fijn, hoor, een pracht je zult 't daar zien"

Van enkel aanhoor-genot zat Simon z'n hoofd te schudden en stil te lachen: tòch stom hè? och wèl verdrietig, wèl hard maar toch dòm, dòm een jood die zou misschien niet zoo bijgeloovig zijn wàt? omdat 't nou jongen had gekregen op de sterfdag van dat kind wat Levie?

„Och, nee”, zei Levie, „maar je kunt 't zoo niet zeggen, me weet niet de gojje had verdriet” en hij rechtte in den zwaren donker zijn rijzigheid op, om de luiken te sluiten en licht te maken, wjl Eef riep uit de keuken dat ze moest gaan dekken.

Nu leefde, in een dichte volheid van intieme weelde, de kamer om hen op. Met een rijke doorspoeling van gouig-geel licht, had de lamp tot volmaakter feest-blijdschap geheven de schuchterder vreugde van schemervertrouwelijkheid; als door armen van gouden stralen weken de wolkingen van namiddag, luidden tot hooger vroolijkheid op de zacht-sprekende stemmen die waren alle geweest als nog maar bevingen van verwachten.

In den vollen teederen schijn stonden nu de meubels, toch kalm, onbewogen, niet uitgelaten, met rustige glanzingen langs ouderwetsche houttinten en koper, met leven-

dige vriendelijken van borden en pullen, vaak uit handel tot vermooring van eigen huis doortastend teruggehouden. En om de tafel met hun drieën, onder den dadelijken neerschijn van 't licht, dat spatte tegen zilver en langs binnenranden van borden, proefden zij de bijzonderheid der Poeriemspijsen, genoten zij de pittigheid der geuren en koutten hun vriendschap over de opstijgingen heen van den etensdamp. Simon voelde zich dankbaar, vanavond hier te zijn; hij had geen begrip van wat daarbuiten lag, buiten dezen avond, buiten dit huis, deze kamer vol licht en jontefvreugde bij vrienden, en Eef was blij hem vanmiddag te hebben gevraagd, lachte nog eens over 't prachtige vleesch, sprak nog even week over 't verdriet van de boerin, lachte weer gauw over door Simon en Levie om beurten vertelde joodsche witzes.

Maar als de tafel was afgeruimd, ze rustig van genieting zaten, voelden zij drieën de aarzelende nadering van het heiliger schoone. Het werd een zachter verwachten, een plechtiger bewegen en schikken om de tafel, met bovenlijven gebogen over de zwartbedrukte vaalgele en beduimelde texten. Naast Simon had Levie de lange cartonnen huls gelegd, waarin de Estherrol, ritueel geschreven, als een eenige kostbaarheid geborgen was. Eef kuchte, schikte zich, schoof dichter bij haar man, bij wien ze liever in wou zien, terwijl Simon zou lezen. Toen voelde Simon een zachtwingende stijging van ontroering, een vreemd geluk van vroomheid en stil-hoogen trots, wijdend tot bevende zwijgenis. Levie zag hem aan, vroeg zacht-zwaar, of-ie wel zien kon?

„k Heb m'n bril niet bij me,” zei-ie zoekend, „dat zal niet zoo best gaan.”

„Hier,” zei Levie, „neem de mijne, ku-je daar door zien? jou oogen schelen zooveel niet met de mijne . . .”

Zacht-glimlachend nam Simon de bril, zette dien op en schoof de huls uiteen. En de perkamenten rol lei hij uit over de tafel, schoof ze op, streek er langs met de handen, zweeg weer Het was stil. Als in een gelukkige, volschoone afkamering van liefde zaten zij met hun drieën daar bijeengekropen op het dorp. En het was hen, alsof het buiten een vijandigheid was, een oneindige ruimte van vreemdheid, waarin alleen, hier en daar, op honderden intieme plekjes, de joden saamzaten om Poeriem te vieren. Zacht-dreunend begon Simon brooge te maken:

„Geloofd zijt gij, Eeuwige onze god, koning der wereld, die ons geheiligd heeft met zijne geboden en ons bevolen heeft de lezing van het boek Esther”

„Geloofd zijt gij, Eeuwige onze god, koning der wereld, die ons heeft doen leven en ons in het bestaan hield, en ons dit oogenblik heeft doen bereiken”

„Omein” zeiden zacht de beide hoorders.

Simon kuchte. En hij boog zich dieper voorover, lei de handen om zijn voorhoofd, om niet te doen zien zijn onbetrouwbare oogen.

„Het was in de dagen van Achasweros, deze Achasweros, „die regeerde van Indië tot Etiopie, zeven-en-twintig gewesten”

„En het was in die dagen, toen de koning Achasweros „zat op den troon van zijn rijk, die was op den berg „Sion”

Levie en Eef voelden het, bleven zwijgen, zagen niet

naar hem op. Zijn stem beefde. Hij wreef langs zijn voorhoofd, wou verder gaan, zong twee, drie woorden en bleef weer steken. Om en in zijn hoofd brandde het, met geweldig-zachte slaagjes, als tot in zijn keel. Een schreien perste zich in zijn geluid. Dichter nog sloot hij zijn handen om zijn voorhoofd en boven zijn oogen, begon weer:

„In het derde jaar zijner regeering zijner regeering”

Toen, zonder opzien, de oogen verborgen, die volstonden met tranen gouig-doorschitterd, schoof hij de perkamenten rol van zich af naar Levie tegenover hem:

„Lees jij maar Levie,” zei-ie, haastig en hokkend, „lees jij maar ik kan niet goed.”

Zwijgend nam Levie aan, las verder.

AMSTERDAM, 4—4—1907.

DE ONTGOOCHELING

Die vreemde oogen, voor een groote poos begeerig flikkerend naar zich te zien lachen; dien nooit gekusten mond, waarvan zij geen enkelen klank vertrouwelijk ooit had aangevoeld, fleemend, als tot verzoeting van den koop, te hooren vragen om haar te bezitten — het was Louise een moordende, wijl niet uit te spuwen walging geweest, die haar mede den moed had gegeven, de straat op te gaan naar Frits' huis.

Na zich twee maanden te hebben opgesloten in haar kamer, dof, doodgemarteld, uitzwijgend het alle levensdempend verdriet van haar verlatenheid, had een vriendin dan eindelijk met warm-troostende woorden haar doen meegaan, en was zij voor 't eerst weer, sinds heel lang, gaan omvoelen die weemoedige, verraderlijk-weelderige geur van de beschaafdere prostitutie-wereld. Maar o, die rauwe vreemdheid, waarmee zij gegroet en gepraat had en liefgedaan; zij was, na die vijf jaren van vrome huiselijk-

heid, daar binnengekomen als een kind, dat snikkend terugschrikt voor de pronkerige, hoog-schetterende geluiden van 't wereldleven.

Vijf van die groot-lijkende jaren was zij bij Frits geweest.

Hartstochtelijk en naïef als een jong meisje, zelf weinig oordeelend, had zij, nadat zij hem had leeren kennen en liefhebben, hem toegegeven in 't negeeren van de huwelijks-formaliteit, en was zij bij hem komen wonen. Kwamen er kinderen, zoo redeneerde hij, dan zouden zij trouwen gaan.

Zoo, wetend, dat hij, anders dan de bruten, die zij schuwde, van haar hield, en dankbaar-gelukkig te ontkomen aan die omgeving van tijdelijke liefden, die haar eenige ingang was, had zij zich lachend aan hem gegeven. Schoon heimelijk verlangend naar de onderscheiding van het trouwen, durfde zij, nu er geen kinderen kwamen, daar nooit over spreken, toch altijd met hardnekkigen wrevel aanhoorend zijn minachting voor dien voor-goed veroordeelden vorm.

Maar toch, vijf jaren lang had zij het voor haar hoogst bereikbare geluk òm zich geweten; had zij gevoeld, hem te verwarmen en te vervreugdigen met haar liefde, had zij de heerlijkheid genoten, te kussen en te worden teruggekust, te verzorgen en beveiligd te zijn en geliefkoosd.

O, zij had wel nooit gedacht, dat het keeren zou; in de stilten van het overdenken, had zij nooit anders gevoeld dan dat groote, innige geluk, haar leven te mogen eindigen in die klein-verrukkelijke intimiteit, met hem te mogen saamgaan door de jeugd van den eens langzaam te temperen hartstocht heen, naar de rustige dagen, waarin zij met een zachtere vriendschap elkaar zouden blijven omschijnen.

Als vreeselijke smarten had zij altijd aangevoeld de levens van die door geboorte en omgeving haar vriendinnen waren geworden, die levens, eindeloos verdeeld in perioden van noô tevredene of met gesmoorde walging gegeven liefde, al verder jaren, al krimpender eischen, en die eindigen in afzichtelijke verarming, of in bang-voorzichtig toegeëigende rust.

Na die oogenblikken van terugschrikkende ellende-ziening, die doorhuiveringen van medelijden en angst, had zij haar bestaan in hun huisje gevoeld als een overvolle zaligheid, had zij zijn thuiskomst wel afgewacht en zich paaiender tegen hem aangeleid, nieuwe liefheden bedacht en met overrompelend hartstochtelijke teederheden hem soms bevreemd.

O, de heerlijkheid, die zij dan proefde in de redding van haar leventje, in de zoete tegenstelling met die andere hongerig-zoekenden, waartusschen zij wist als een ziekelijk beest machteloos te zullen vergaan.

En alsof 't een beleediging was, had zij haar verdere aandringen op trouwen verzwegen, vijf jaar lang.

En dien dag, nu twee maanden geleden, was hij ermee thuis gekomen.

Niet langer dan een paar weken had zij zijn afzondering gemerkt, zijn bij oogenblikken kwijnende levendigheid, zijn mattere kus nu en dan. Het was maar zoo, plots, in een kort oogenblik, op haar neer komen storten, als een, nog maar even in de kanteling verbijsterd aangestaarde, haar tenerheid te pletter beukende en alles verdonkerende ver-vaarlijkheid, toen hij de weinige woorden bevend tot haar gezegd had: dat hij verdriet had, niet meer kòn, dat hij

van haar weg moest, voor 't nòg later was . . . te laat misschien . . .

Eerst had zij gedacht aan een grappige liefde. Maar dan, vermorzeld door zijn doffe zekerheid, had zij plots gezwegen, en met den in wanhoop binnengepijnden trots, die 't opsnikkende bedelen nog tijdig neerwong, was zij verschrikt begonnen te aanvaarden. Niet waar, het zou ook wel te gelukkig geweest zijn, als dit, een zekeren dag, niet zou zijn gebeurd. Elke vriendelijkheid afwerend en zonder antwoord op zijn maar half begrepen verklaringen, was zij toen dat litteekenen brandende werkje van heengaan begonnen, stil, als verdwaasd; het ommewaren in het huis, en het meenemen van alle kleine dingen, waarvan elke lijn en kleurglanzing haar, bij 't wegnemen van de oude, ermee vereenzelvigde plaats, een nieuwe scheuring van bewustheid reet, pijnend tot uitgillens toe. Geen ding en geen dingen-verband dat zij niet dof, gesmoordteeder gekust had met haar kijken; alles, alles, de ramen en de kozijnen, de deuropeningen en het linnengoed, al wat zij iederen dag beroerd had, voor hèm, voor het saamzijn, voor het biddend-dankbaar genotene, klein-zalige, warm tintelende geluk; het was of zij er zich aan vast zou klemmen om het te kussen en te omaaien, om er de aanhankeijkheid aan te vinden, die zij zoo wurgend-plots, alsof het 't leven zelf was, van zich weggerukt voelde.

Toen, dagen en nachten op de vreemde barre huurkamer, had zij zich voelen leven buiten het bestaan, alle wil en begeerte uit het lichaam geweken, alle bewegen in haar denken verdoft. Had het verlangen niet bij poozen met schreeuwen om hem gekermd, naar den terugkeer in dat rustige hoekje van het bestaan, naar de ommevoeling van het huis en

de handenbroering der dingen; had zij niet krampig gesnikt nu en dan om zijn stem en zijn rustgevende kracht — het weg-zijn in den dood was haar begeerlijk geweest.

Een enkele vriendin had zij 't verteld, noode en met weinig woorden, elke troosting afwijzend, zich halsstarrig latend de giftige knaging van het verdriet. Bij oogenblikken had zij de wilde stuwing in zich, naar hem toe te loopen, hem te vragen of het nu wel waar was . . . het kòn toch niet zijn, dat hij haar niet meer wòu, dat zij nu, vandaag, niet bij hem was, maar hier, op die betaalde kamer, terug-gesmaakt in een eenzaamheid, die haar immers vermoorden moest! Hoe kwam zij hier, waar hij haar niet kuste en vleide, zijn Loetje, zijn lieveling toch, waar hij haar geen pluimpjes gaf over huiswerk of kleding, haar niet noemde met de lieve naampjes, die haar vijf jaar lang elken dag als nieuwe heerlijkheden hadden toegezongen! O, hoe kòn het . . . hoe was 't tòch gebeurd? . . . En dan stond plots weer de nooit ingedachte schrikkelijheid vóór haar van dien slag, die, van waàr toch . . . uit de lucht, naar haar gekomen was, en haar gestooten had buiten de warmte van zijn huis. Snikkend en kermend liep zij telkens haar killè kamertje rond, nauwelijks denkend aan de geloofbaarheid van zijn woorden: dat voor haar en hem de scheiding, hoè wreed ook, toch noodzakelijk was. En als de smartschokking haar weer afgemarteld en uitgemergeld had, zat zij weer neer, dof en dood, als in een wijde, alles afsluitende, tot ademloosheid beklemmende donkerheid ver van het geruchtige leven. Ja, ja . . . het zou nu alles wel uit zijn . . . er was wel geen hoop meer, aan dat gruwelijke, waarvoor zij zoo vaak was terug gehuiverd, te zullen ontkomen . . . het zou wel gaan als met de anderen . . .

een nieuwe man . . . nog 's vier jaar en nog eens en dan dicht bij de veertig . . . en ze zou niet eens iemand meer vinden, om mee te gaan voor goed, in de rust, waaraan zij haar heele leven lang met zooveel liefde gedacht had. O, die walging van vanmiddag, toen een vreemde man daar haar dadelijk de maar te nemen vrouw gerekend en een nieuwe liaison had voorgesteld! In een plotselinge ommeroering van haar binnenste had zij alle herinnering weer nieuw-fel voelen opschreien, al haar schuwe tengerheid, waarmee zij bij hem in haar huisje teruggedoken was! En toch te weten, dat zij het zou moeten doen, dat zij aan dien vreemde, die haar nooit nog had doen lachen om zijn stemmeklank, de teederheid van haar lichaam zou moeten geven! Onder het als messteken aanvoelde wenen en gebaren van haar vriendin, had zij dat opeens toen bedacht, dat hij, Frits, dat nu toelaten zou, zijn liefje zou doen nemen en omtasten en liefkozen door dien goedge onder de bruten — dat hij zich niet verzetten zou . . . nee, immers . . . als zij zijn kussen terug zou moeten geven en omgaan in zijn huis! Als een vervloeking had zij haar begeerde lichaam, vroeger een weelde, een zalige teruggift, toen aangevoeld, en met een golf van snakkende verteederling, die den trots, het zwakke, weifelende verzet om haar vernedering, ten einde uiteenwoelde, had zij besloten naar hem heen te gaan. O, ze zou hem bidden, de afschuwelijke vergissing toch in te willen zien, haar niet te rekenen onder die anderen, zooveel sterkeren — Ze zou hem bidden, dat zij haar liefde zou laten uitleven daar in hùn huis, waar zij de schijnselen kende van het licht en de kleurentinten en de aantastingen der dingen.

Dat zij hem weer zou mogen liefhebben en verwennen, en

àl haar denken en doen aan hem geven, en niet ginds, o god, haar schuchtere teederheid zou moeten gebaren naar de vreemden, die haar een poos zouden kiezen en weer wegsturen naar een nieuwen beluste, en weèr en weer, als een zwerfende verschoppeling . . . O, het kòn niet dat hij was als die anderen, het wàs nièt mogelijk, dat hij haar zóó gezien had als die daar, ginds met zijn walgelijk-beleefd-begeerende oogen.

Zoo, met al de kleine dagendingen, waarvan zij hem kende zóó lang — bijna wetend, als in een zalig-wenkende zekerheid, dat hij, dezelfde herinnering en afschuw voelend, haar tot zich zou nemen, was zij haar vriendin ontloopen en naar zijn huis gegaan.

* * *

Van een zacht-suizende, volkomene stilte stond de verdieping vol. 't Getemperde licht doorspoelde de kamer in een egale ronding, waar buiten de hoeken alleen hun intieme schaduw-kruipingen behouden hadden. Luier genietend dook Frits terug in zijn stoel, strekte zijn beenen verder onder de tafel, zuchtte van verademing.

Toen, als een ijzige fluiting van oostenwind, sidderde de bel in 't portaal. Hij sprong op van zijn stoel. Zeker een vriend, dacht-ie, of de post. Met langzame passen ging hij naar de trap en trok open.

„Wie daar?”

Hij hoorde geen antwoord, maar merkte den stap van een vrouw lichtjes kraken over de treden.

Een vrouw? Dacht-ie, wie zou dat zijn? Ja . . . toch, 't wàs een vrouw . . .

„Wie is daar dan?” vroeg-ie nog eens en liep dan een eindje de trap af. Daar, langzaam, moe òpkomend, zag hij haar. Hij schrok even. Maar dadelijk bedacht hij dan, dat hij zelf haar toch den eisch had gesteld, zoo sterk te zijn, dat ze zijn vriendin zou kunnen blijven, hoe moeilijk 't gaan zou in den beginne. Dat verkalmde zijn vrees en gaf hem even de hoop, dat zij misschien haar heftigst verdriet te boven zou zijn en werkelijk met hem kwam praten.

„Ben jij 't, Louise?” vroeg-ie.

„Ja,” zei ze dof en kuchte.

Weer werd-ie bang. Zoo mat en zwijgend kwam ze binnen. M'n god, ja . . . waarom dan eigenlijk om tien uur 's avonds? Zou ze zich dan al zóó sterk voelen, dàt aan te durven? Misschien, misschien . . . Wat zou 't goed zijn.

„Ga binnen,” zei hij gewoon, „hoe gaat 't je?”

Zij stond nu bij hem in de kamer, de deuren achter hen beiden gesloten. Hij zag, in 't voldaan-rustige vertrek, zacht van 't kachelvuur doorknetterd, haar ranke lijf daar bij de zorgeloos-wanordelijke jongelustafel als een vreemde angstigheid staan, met onder haar eenvoudig-chieke wintermuts haar heimelijk smartegezicht, bleek, hol en hongerig van ingehouden leed. En hij beefde even toen hij haar zijn hand gaf; nee, zij kwam niet om te babbelen, om zich zelf tot flink- en gewoondoen te dwingen, om de wreede vriendschap aan te durven voor 't eerst. Hoe kon-ie haar ook zoo sterk denken . . . Maar wàt, wàt, in godsnaam kwam ze dan doen . . . wàt nu zeggen, hòe haar overtuigen van die verkeerdheid, de zware verzoeking zóó dicht te naderen, aan te raken, te omaaien, als 't toch niet mocht, als hij haar nu toch zoo klaar gezegd had, dat zij

niet saam mòchten blijven.

„Dank je, best,” zei ze kalm, met hijgingen die hij voelde te beven achter haar geluid.

Dan zette ze zich in een gemakkelijke stoel en trok langzaam een van haar handschoenen uit.

„’t Is hier lekker warm . . .”

„Ja,” zei-ie, naar haar neerkijkend, wjl ze onder ’t spreken niet opzag.

„’t Is hier gezellig,” zei ze, nog vóór zich ziend, langs hem heen, met fijne sidderingen bij haar dadelijk weer dicht genepen mond.

„Ja , . .”

„Zoo rustig . . .?”

„Ja, wel rustig,” zei-ie even bang en zacht, nu pas een dreiging voelend in haar bitterheid. En dan opeens kilde een huivering door hem heen, van het leed, dat hij in haar bleke gezicht zag, toen zij haar hoofd voor ’t eerst naar hem ophief.

„Nou moet je me toch ’s zeggen,” zei ze met van door-geslikte tranen overladen geluid, „nee maar hoor nou is . . . wat moet ik nou eigenlijk beginnen . . .”

„Hoe bedoel je . . . hoe bedoel je . . .” vroeg-ie verward, met z’n pijp tusschen z’n vingers.

„Nee . . . niks . . .” zei ze, vlug vegend langs haar oogen.

„Nou . . . Loetje.”

„Née je màg me zoo niet noemen!” bitste ze, „noem me gewoon, gewoon Louise!”

„Louise dan . . .” hikkelde-ie, „toè . . . wees nou niet zoo hàrd . . . zeg nou wat ’t is.”

„Maar zie je dan niks an me?” barstte ze plots uit,

„god . . . zie je niet, da'k bezig ben doòd te gaan? ik ben bezig doòd te gaan Frits . . . begrijp je? wat moet 'k nou dòn . . . ik dacht 't eerst niet . . . maar 't schijnt je toch wel ernst te zijn . . . Zou jij niet bang zijn voor de dood?”

„Voor de doòd?” vroeg-ie overrompeld-dof, „voor de doòd . . . maar m'n gòd . . . kind . . .” schroefde hij zich dadelijk weer op, kun je dan niet sterk zijn . . . kun je je dan niet verzetten? . . . geloòf me nou, da's 't eèrste, da's 't grootste verdriet van de eerste dagen . . . de eerste wèken . . .”

„'t Is 'n kleine twee màand . . .” zei ze, „ja . . . ik weèt wel, dat je 't gek zult vinden, da'k hièr kom . . . maar is er dan iemand anders tegen wie 'k 't zeggen kan . . . waar 'k ooit zoo vertrouwelijk mee geweest ben als juist met jou? . . . of wel . . . óf vin je 't soms min van me . . . nou kòm . . . zég 't maar . . .”

„Maar kind . . . ik vind 't heelemàal niet gek . . . Loetje . . . Loetje . . .” zei-ie troostender . . . „gòd, m'n kind . . . ik weèt 't wel . . . je hebt verdriet . . . ik wist 't wel, dat 't je véél zou kosten . . . maar 't moèt . . . 't is toch beter voor ons beiden . . . toè . . . laat 't verdriet zoo niet an je knagen . . . d'r is nog zooveel dat je af kan leiden, god, m'n kindje . . . laat je niet doodmartelen door herinneringen . . . die zijn er altijd . . . ook aan 't verkeerde . . . aan 't leelijke zelfs.”

Op de stoel was zij met 't hoofd in haar handen in schokkend snikken losgebarsten.

„Ja, jij hebt makkelijk praten . . .” brokkelde ze onder de drukking van haar geluiddempende tranen, „voor jou is 't misschien zoo erg niet . . . jij hebt je vrienden . . .

je studie . . . je werk . . . maar ik . . . die vijf jaar lang aan niets anders dan aan jou gedacht heb . . . elke dag weer nieuw . . . wij . . . met àl die liefheden voor mekaar . . . gòd . . . gòd, je doet als 'n vreemde . . . Elk oogenblik vind 'k herinneringen . . . an m'n japonnen . . . aan m'n handschoenen . . . aan je cadeautjes waar m'n kamertje nou vol van staat . . . en iedere avond zit 'k daar thuis, en dan reken ik uit, precies waar je nou bent, en wat je doèt . . . en dat 'k niet meer naast je loop . . . of op je wacht, en dat je geen liefheden meer tegen me zegt . . . en als 't Zondag word, en 'k zie de menschen gaan wandelen, dan weet 'k met m'n vrije dag geen raad . . . denk je dat ik aan al die liefheden geen herinneringen vind? Maar God . . . is dat dan allemaal comedie geweest? . . . al je liëve complimentjes, en je attenties op bizondere dagen? en je dolle buien met me . . . o gòd . . . ben je dan gèk . . . al je verliefd heden . . . zijn die allemaal leugen geweest? . . . 't Is nou haast twee maanden geleden . . . en 'r is nog geen oogenblik geweest, dat alles niet leeg en kapòt in me was . . . begrijp je dat dan niet? Heb je daar heëlemaal nièt om gedacht? . . . verzètten . . . verzètten . . . ik zal me moeten verzetten . . . maar gòd . . . ik kán me toch nièt verzetten . . . 'k moèt 't an me laten knagen . . . kàn ik 't dan nou nog uithouen zonder jou naast me? nou nog na zoo lang?"

Hij stond machteloos-verward naar haar nieuwe heete snikken neer te zien, merkend een werkelijke, even uitgeperste smart, een werkelijken doodsangst in haar nu als verdwaasde, donker-wijde oogen. En hij bedacht het, dat haar trots, bij 't van elkaar gaan zoo dapper de smar-

telijkheid dempend, dat ze leek erin te zullen stikken, nu wel langzaam aan al gebroken moest zijn, zoo dat ze op zijn kamer, den laten avond nog binnen kwam loopen, om zich zoo heftig uit te klagen . . . Ja, dat ontbreken van een trots in haar, die machteloze onzelfstandigheid . . . o , . . maar daar nou van te spreken . . . wat voor haar sterk te maken licht goed kon zijn . . . het ging nièt, nu nièt . . . bij zó'n verdriet . . . ,

„Louise . . .” zei-ie, dichterbij komend, „zeg me nu 's . . . wàt wil je dan . . . had 'k 't dan voort moeten laten duren? en dàn, was 't niet veel, veel erger geweest, als 'k dan toch weer eens van je weg hadt moeten gaan . . . nòg later, òf . . . in 't geheel niet . . . maar dat je toch m'n ontevredenheid, m'n verdrièt gemerkt hadt? . . . dat je je hier in huis gevoeld hadt . . . als een gedúlde, die ik niet zou durven wègjagen? . . . wàt, wàt hadt er dan moeten gebeuren . . .”

„Och!” riep ze hartstochtelijk, „ik moèt je 't nou zeggen . . . ik wil je 't nou zeggen . . . wat heb 'k daar an? waar heb je dat allemaal zoo ineens vandaan gehaald . . . waarom heb je 't me nièt eèrder gezegd . . . dat verdriet van jou . . . dat vreeselijke verdriet van jou . . . Frits . . . Frits . . . neé, neé, ik weet 't wel . . . waarom moest je daar vijf jaar mee wachten, vijf jaar lief wezen tegen een vrouw . . . , zoodat ze elke dag meer van je moest gaan houden . . . heb je me ooit iets laten mèrken . . . hebben we niet alles samen meegemaakt . . . en was er ooit de minste terughouding bij jou te zien . . . nee . . . neé . . . maar 'k weet 't wel . . . o god,” bitste ze rauw-smartelijk, „als we maar getròuwd waren geweest . . .

jà . . . ja toch . . . als je me maar niet gezien hadt als je maîtresse . . . àl die tijd . . . ja zéker . . . vòrmen he? vormen . . . maar dan was 't niet gebeurd . . . dan had jij me dat nou nièt gedaán . . . dan hadt je al je onbegrijpelijkheden wel bij je gehouden . . . of voor iets beters weggeredeneerd . . . nou was ik en bleëf ik . . . je maîtresse . . . ja, ja . . . toch is 't zoo . . . Frits . . . o god . . . je wou me blijven zien als die anderen . . . je moest je niet verbinden . . . je moest je vingers niet branden . . ."

Weer zat ze te snikken, met kort-schrapende schokken van even wild opdringend leed, heel haar gezicht roodrig brandend van de schroeïng der tranen.

Gestriemd en tot logisch-troostende verdediging onmachtig, stond hij vóór haar, toch met het zich nog even-vast opwikkende voornemen achter zijn medelijden, te blijven denken aan zijn overweging vóór het breken, zich den noodzaak te blijven voorhouden en dien haar, hoé ook, duidelijk te maken.

„Kind . . . kind”, zei-ie zwak, „dat je 't niet begrijpt . . . dat 't m'n angst was . . . die me telkens terug deed schrikken . . . en dat 't m'n fictie was . . . die me met jou tevreden deed zijn . . . maar làter . . . later Loetje . . . heb ik pas het ware ingezien . . . ik kon 't niet dadelijk zeggen . . . o, dat jij ook geen moeite doet om 't in te denken . . . hoe vreeselijk 't was om 't te doen . . .”

„Goèd . . . goed, maar nou dan!” riep ze, „nou . . . nou . . . je hebt 't gedaan . . . je hebt nou . . . de moed, de mannenmoed gehad, maar gòd . . . gòd . . . nou is alles goed niet? je bent nou tevreden . . . Maar ik dan . . . Frits! ik dan . . . ik ga doòd! . . . ik kan niks doen . . .

ik kan niet eten en ik kan niet drinken . . . ik kan niet op straat gaan . . . ik bèn al doòd . . . o gòd . . . gòd . . . je hebt niet gedurfd . . . maar noù dan . . . wat heb jij me gedaan . . ."

„Wat ik je gedaan heb?” zei-ie, zonder 't heftig medelijden van zoeeven, door 't verzet tegen haar dom-gevonden verwijten, „begrijp je dan niet, dat ik je eigenlijk weggetrokken heb van 't ongeluk? Dat 't niet zoo had mògen blijven;”

„Weggetrokken van 't ongeluk . . .” herhaalde ze bitterdof, „wat knap, maar . . . waaruit moet 'k dat begrijpen . . . uit m'n verdriet, dat me kapot maakt? ik kan er niks anders uit begrijpen, dan dat er toch wel een vreeselijk-noodzakelijk iets geweest moet zijn, dat je mij zoo opeens alles heeft laten afnemen . . .”

„Maar . . . Louise . . . zou jij . . . ik moèt 't zeggen . . . zou jij dan iemand willen, die nièt genoeg van je houdt?”

„Die niet genoeg van me houdt . . .” zei ze huilgebroken, even haar hoofdje half oprichtend, „of 'k die zou willen . . . maar heb je mij dat dan ooit laten merken? zooals jij vijf jaar tegen me wàs . . . elke dag wèer . . . zóó lief is niet iemand, die niet genoeg van je houdt, Frits. Was er ooit een oogenblik, dat je nurks tegen me was? Heb 'k ooit iets van je gezien met een ander? Heb je al die verliefdheden zoo maar gelògen . . . was dat maar fictie allemaal? gòd . . . gòd! ik ben zoo knap niet, dat 'k dàt begrijpen kan . . .”

Even dacht zij aan 't vanmiddag gebeurde, met die man . . . o gòd neé, nee . . . dat kòn ze niet zeggen, nooit . . .

„Hoór 's Frits,” zei ze, „laten we serieus zijn . . . d'r is een andere reden . . . ik wil 't weten . . .”

„Wát anders?” hakkelde-ie, „wát anders . . . hoe bedoel je 't . . .”

„Hoe ik dat meen — kóm . . . dat weët je wel . . . toe zeg 't nou maar . . . d'r is een andere vrouw . . . daarom moet ik weg . . .”

Maar Louise . . . gòd . . . wat is dat nou klein . . . moèt dat dan juist een vrouw zijn . . . maar als ik je nou toch een eed kan doen . . . dat 't niet waar is . . . d'r is geen andere vrouw . . . ik vind alleen, dat een huwelijk nog iets meer eischt dan lief voor elkander te wezen en goeie maatjes te zijn.”

„Een huwelijk,” spotte ze, even van snikken stil, „een huwelijk, . . . en dat heb je nou pas ingezien . . . na vijf jaren . . .”

„En als dat waar is Loetje . . .” zei-ie flinker, nu dozzettend.

„Loetje . . . Loetje . . .” schreide ze weer op, „o god hou toch op met je lieve naampjes . . . je durfde mij daar wel voor opofferen . . . ik, die nergens aan dacht . . . die nooit wist of je hieldt alles van me . . . die nooit anders gedacht heb of jij beschouwde me nu werkelijk als je vrouw . . . jij, die zoo spotte met al die trouwpartijtjes van menschen die mekaar onverschillig zijn . . . ik die nergens aan dacht als alleen maar aan jou en aan ons huisje . . . om alles te laten zooals 't was . . . zoo mooi en zoo lief en zoo rustig . . .”

„O Loe!” aarzelde hij weer, „denk je dat 't mij niks gekost heeft . . . van je weg te gaan . . . o, haal nou al die herinneringen nièt óp . . . je doet of 'k een wreedheid aan je begaan heb . . . terwijl ik toch zoo zeker weet iets goeds te hebben gedaan, óók aan jou . . . natuurlijk!”

„Iets goëds . . . iets goëds . . . ja, dat heb je me gedaan . . . d'r is voor jou geen twijfel mogelijk . . . die vijf jaren zijn wel te vergeten niet? we gaan nou van elkaar weg . . . onze liaison is uit . . . jij krijgt weer 's een ander . . . Och, nee, kijk maar niet spottend, niet zoo dadelijk misschien. . . .”

Weer hield zij haar verder denken terug . . . wou 't niet zeggen, als hij 't zelf niet eens bedacht had, wat er met haar nu gebeuren moest . . .

Hij zag haar zitten snikken op zijn stoel, in zijn warme kamer, die zij aanvoelde als haar huis, en die zij straks weer verlaten moest, op- en ómwoelend al de van weemoed zoet-geurende herinneringen aan hun langen tijd van klein, maar onvertroebeld geluk. Toen — hij wist het — begonnen ook aan hèm de simpele zaligheden, de gouig-tintelende gelukjes van den zoo kort voorbij lijkenden tijd, een oogenblik te verweeken; er kwam als een weeïge, bedwelmende aroom teederen in zijn verbeelden, zooals hij dien, sinds het oogenblik van hun scheiden, wel dagen als zwakkelikheden had moeten terugdrijven, met de mannelijke kracht, die van zijn leven den hoogereren, wreederen taak was begonnen te eischen.

Hij zag haar zoete, bleekig-fijne gezichtje, met onder de langzachte wimpers de groot-donkere oogen, die rood-omrand brandden van schreihitte, en die leedtrekken naar den saamgenepen mond, waaronder ze haar mooie vrouwenhandje steunend gerecht hield.

Hij dacht toen aan de groote wijde van wee, die zich om haar gekringd moest hebben; hij voelde haar verlangen naar zijn warmte, nog zooveel heftiger nu in 't saam-zijn hier op die kamer vol herinnering; hij zag ook de

schrikkelijker verlatenheid, die haar straks, bij 't heengaan, weer en nog meer zou omdonkeren.

Zijne medelijden-bewogenheid en herinnering aan al het zoo lang genotene, het begon zijn krachtigste verzet te verweken tot een verlangen, haar schreiende hoofd tegen zich aan te nemen; en het deed hem ook een heerlijkheid in haar zien, die zich met een snikken van geluk aan hem geven zou, verfeestend hun dag en hun nacht tot een dichte en volle zaligheid van overgang . . . O, hij moest denken . . . waaròm . . . ja, waaròm had hij 't ook weer gedaan . . . Ja, ja . . . het wàs wel zoo . . . het wàs niet génoeg . . . zij stond zooveel lager dan hij . . . de innige aanraking, die den man en de vrouw beiden zacht zou moeten leiden naar het voor beiden hoogst-bereikbare, ze had nooit tusschen hen geleefd. Hoè lief en goed het alles ook geweest was, er waren immers oogenblikken daartusschen geweest, dat hij zich eenzaam had teruggevonden; dat hij haar, zonder den zacht-voortbrandenden hartstocht en het lieve vriendinnetjes-ommezijn in de dagen en nachten, gezien had als een vreemde naast zich; dat hij haar geduld had als zijn wijfje, levend buiten zijn persoonlijker bestaan. En toèn . . . Jà, zóó wàs het . . . toen, in zulke oogenblikken, was hij begonnen te zien in het voortleven — een genoegen nemen met het halfbereiken, en dat sterke voornemen tot reinigen van zijn leven was bij beetjes aan zijn geluk heimelijk begonnen te vreten.

Tot, dien middag, hij met 't niet loslatende, spokende voornemen naar huis was gegaan, bevend naderend het vervaarlijk-werkelijke van het doèn, dat hem wegscheuren zou van het lièf-verkeerde,, om hem de nog ijzig-lijkende meerderheid te doen winnen van het krachtige, or-

denende, overdenkende en keurende leven.

Maar nù . . . nu . . . o, was 't niet dwaas . . . wàs 't wel zoo zeker goed, wat hij gedaan had — was 't wel zóó noodzakelijk geweest? Hoèfde hij zich wel zoo grimmig sterk te verzetten tegen die zoete besluiping van zijn verlangen? O, als hij dacht aan de vele dagen, die hij toch in heerlijke rustigheid met haar geleefd had, zich warmend aan haar vriendschap en aan haar zacht-zingenden harts-tocht . . . als hij dacht aan het pijnlijk-moeilijke van het alleen-zijn, zijn behoefte aan het ommezijn van een vrouw, dat straks, als zij heenging, opnieuw zou beginnen te smarten . . . waarom dan haàr niet, en wel morgen, overmorgen, een ànder? stellig, hij wist het . . . En ook aan haàr dacht hij toch, zijn vrouwtje, dat hier ommezing in het huis, elken dag, niet reikend naar grooter geluk, dan hem bij zich te hebben, hem te verzorgen en te liefkozen . . . O, dan begon de sarrende twijfel aan zijn daad als een kramping van machteloosheid brekend in hem neer te zinken, en die twijfel dreef al hooger en verzwakkender het verlangen in hem op, haar bij zich te nemen, opdat zij beiden zich weer warmen zouden in een zachtzalig troosten, in een diepst-vertrouwelijk terugkruipen voor het bange, groote, wijze buiten, dat zoo smartelijk-groote vragen deed . . .

„Loè”, vroeg-ie, zoekend naar een overgang, schoon denkend, dat 't haar klinken zou als kinderwoorden, „Loè . . . zoù jè . . . zoù jè je nièt sterk kunnen màken? Zoù 't niet overgaan Loé?”

„Frits,” zei ze, zich, als rustig, zettend, „denk nu 's even na . . . laten we nu 's even kalm zijn, denk 's even dat ik niet iedereen ben tegenover jou . . . dat ik toch wel recht

heb vertrouwelijk met je te spreken . . . al is 't ook over verdriet, dat je me, hoè dan ook, aangedaan hebt”

„Ja, já . . . zeg dat nu maar nièt . . . je mag alles met me bespreken. . . .”

„Niewaar Frits?” vroeg ze, „je zult niet denken dat 't een vernedering voor me is? je zult inzien dat ik moèt, moèt spreken . . . denk nu 's even na . . . ik ben vijf jaar bij je geweest . . . we hebben zoo langzaam aan ons huisje ingericht, zonder veel geld hebben we er samen zoo'n soort van intiem paleisje van gemaakt . . . ik heb nooit anders gedacht dan je vrouw te zijn . . . je vrouw, van wie je zielsveel hieldt — zonder eenige bijgedachte zooals die . . . die anderen Frits . . . die ik zoo vreeselijk, zoo ontzettend vreeselijk te beklagen vond . . . je hebt altijd gespot met trouwen . . . zoódat 'k nooit een oogenblik heb kunnen denken, dat je mij beschouwde als zoo'n . . . zoo'n maintainée . . . ogod . . . Frits . . . nee . . . ik ben nu kalm . . . ik voel me nou zoo'n beetje boven m'n heftigste verdriet staan . . . ik weet nou wat 'k zeg . . .”

„Ja . . . já . . .” vertrouwelijkte hij, „toe maar Loé, toé maar”

„Frits, Frits . . . je bent zoo plotseling op één middag, met die vreeselijke boodschap bij me gekomen . . . je dacht nergens an en nièt an mij . . . heelemaál niet . . . alleen aan jou voornemen om te breken . . . om anders te gaan doèn . . . hoè? hoè? o god . . . ik kàn 't niet begrijpen. . . .”

„Ik weèt 't niet,” zei-ie, bevend vóór haar staand, met den langzaam wijkenden twijfel, die allengs warmer deed golven de begeerte, en hem weinig deed voelen van haar woorden, hem matter, dor-denken der zijn deed voor haar

alleen nog maar met zijn oogen omaaide, bekende rankheid.

„Frits,” vroeg ze week, „hoør 's . . . o zeg me dan 's eerlijk . . . als er geen andere vrouw is . . . ik spreek nou eerlijk met jou oòk . . . ik heb toch altijd nog veel meer recht tot spreken dan een andere, vreemde vrouw zou, nièt? Ik bedoel nu, om onze vriendschap alleen . . . onze vertrouwelijkheid . . . onze gelijke belangen. . . .”

„Tòe . . . zeg dat nou nièt Loetje . . . ik zìè je heel anders dan een ander . . . je màg gerust alles zeggen . . . praat daar nu nièt over, toè. . . .”

„Fritsie . . . hoor dan 's . . . heb je dan àl die dagen niet . . . niet naar me verlangd? . . . als je 's avonds hier . . . in òns huis . . . als je 's avonds ging slapen . . . dàcht je dan niet aan mij? . . . verlangde je dan niet naar me? nooit? naar mij, versta je? naar mij alleen. . . .”

„O, Loetje!” riep-ie, met weer nieuwe, heftiger omstree-lingen van zijn kijken. „Loètje, Loètje . . . ik weèt 't niet, ik weèt 't niet. . . .”

„Ik mag dàt toch weten . . . of 't waàr is, wat je mezelf hebt durven laten voelen . . . dat je nièt genoeg van me houdt . . . dat ik je een vreemde geworden moet zijn . . . hèb je dan nooit naar me verlangd? Zoo bij me te zijn, als wij geweest waren, zoo lief Fritsie . . . o god . . . zoo innig als er toch maar weinig zijn, die niet getrouwd zijn . . . Ik wil weten of 't van jou geen fictie geweest is . . . dat 'k je onverschillig was . . . zoo ééne, enkele dag, dat je bij me kwam, om me dat alles te zeggen, o . . . ik kòn 't niet gelooven Frits . . . ik kòn niet . . . àl die tijd niet . . . en je zègt 't . . . je zègt 't toch . . . ik leef daar ginds op m'n leege hok . . . en jij . . . hier in

ons huis alleen . . .”

Plots zag hij haar ranke lichaam, geurend van liefde, dicht vóór zich staan, hem heftiger en geheel vermeesterend doorwoelend met begeeren, door hem zoo opeens met haar woorden weer aan alle voorbije, naaktste vertrouwelijkheid van hun lange samenzijn te herinneren. Hij voelde zijn laatsten twijfel weg glijden in de branding van zijn verlangen, nu zij daar zóó vòòr hem stond, met haar maar tot zich te nemen en te genieten mooi. In de warme kamer loomde neer de zijging van den nacht; op de suizende stilte van het huis naderden de uren, waarin hij vroeger zacht ging omarmen, terugduikend in de koesterende, dekkende ommewaring van het duister. De vaster verstandelijkheid, het denken aan wat komen zou, morgen, overmorgen, scheen zich nog wel even in hem te willen rechten Maar o, langzaam leien die gedachten zich gewillig in hem neer . . . hij zou zich nu toch beteren gaan — kòm . . . niet vragen van het leven wat het hem, bij veel goeds, nièt geven kon, haar nemen zooals zij zich gaf, en zijn dieper denken laten buiten hun samenzijn . . Waren er niet honderden, duizenden zoo? Mocht hij daarvoor hun beiden de onduldbaarheid van de scheiding weer doen doorstaan? Vervloekt, wàt had hij gedaan . . . was zij niet altijd lief voor hem geweest? hem voldoende? zijn mooie gracieuse vrouwtje, waar hij zoo trotsch op was, waar hij wel stilletjes bij anderen mee geurde . . . zijn blanke, liefblanke liefje? moest hij haar weer laten gaan nu . . . naar ginds . . . en alleen blijven . . . En dan, straks . . . als zij wèg was . . . naar haar verlangen? Nee . . . nee . . . god, dat kòn-ie nièt . . . hij wou haar nu bij zich houden . . . zijn leven met haar

verlustigen, rustig doen zijn van gestilden hartstocht, die toch niet te negeeren was, nooit, nooit . . .

Zij, denkend aan het dreigende buiten, dat haar straks tot een afgrijselijke gewilligheid overbluffen zou, tot een toegelachen koopwaar, waarvoor zij radeloos bang was . . . zij stond snakkend te wachten wat hij zou gaan zeggen, één teederheid, één nieuw woordje van liefde, als de vele uit zijn mond, die haar als gelukkingen hadden omzongen . . . O, zacht door hem te worden opgenomen, weggetrokken van die angstige gruwelijkheid, zoetjes jaloersch-veilig tegen hem te worden gehouden met zijn sterke armen, terug naar zijn aangebeden intimiteit en zich weer klein te maken, zijn vrouwtje hier, hier, in het als van ouders bekende huis,

„Fritsie,” zei ze, „ben je te trotsch om 't te zeggen . . . nu ik zoo alles verteld heb? mag 'k nou die ééne vertrouwelijkheid niet van je terug vragen? Of je wel ècht, ècht, zonder me tevreden was?”

Hij was al op haar toegelopen, overrompelend, en drong zijn arm òm haar, dicht en heftig. Hij drukte haar tegen zich en zoende haar mond en haar oogen en wangen, en een duizeling van weelde vernevelde zwaarzwoel zijn klaardere denken. Een loome wieging wikkelde van de warme nachtstille zich òm hem, verzwakkend al den laatsten strammen opstand van zijn lichaam en gedachten.

„Of 'k naar je verlangd heb?” vroeg-ie, van hartstocht licht-schor, nu zóó dicht bij het begeerde, „ja, ja, ik . . . ik heb vaak naar je verlangd . . . ik verlang weér naar je . . . Loètje, Loètje . . . 't is laat . . . 't is nacht . . . je gaat niet meer naar huis hoor . . . je blijft bij me . . . o, 'k ben blij dat je gekómen bent, hè Loè? Loè?”

Dòl, als een greep, maar naderend aan wat zij als een deugdelijkheid nièt aan zich voelde, had zij hem zien komen. Zij voelde opeens hoe hij zijn handen strekte naar wat zij 't bezit wist van elke mooie vrouw, van elk van die anderen, ginds . . . Schrikkelijk-klaar, in een schreeuwend-smartende verkillung, voelde zij hem tegen zich als een vreemde, tastend, tastend, zonder de streeling, waarom zij in stilte gebeden had. Zijn bevende geluid voelde zij heeschen in haar naar beveiligende liefde snakkende hooren . . . en plots kermde in haar de benauwenis van een grooter en zekerder smart, de als een walging aangevoelde begeerlijkheid van haar simpele lichaam . . . o god . . . was 't dàt . . . ook bij hèm . . . mocht zij daàrvoor blijven . . . zou hij zoò van haar houden . . . bij oogenblikken van die walgelijke wildheid, waarvoor zij altijd terugschok als een kind, zou hij haar zóó gaan nemen . . . niet anders dan die ginds, die vreemde van vanmiddag . . . o god, waaròm dan toch . . . 't was zoo vreemd altijd van angstigheid, wat de mannen in ze liefhadden, ze had 't nooit goed zich in kunnen denken, waarom ze loerden, op je àfkwamen, om te grijpen wat je zelf niet als begeerlijkheid wist . . .

Er perste een klemming in haar keel tot schreeuwen, tot zich lòsrakken uit dat grijpen, maar het was of hij haar als een moordenaar dood zou drukken in zijn bevende hevige omhelzing.

„Frits!” zei ze dof, met haar mond tegen zijn dempende kleeren gedrongen, „Frits . . . neé . . . o god . . . zoo nièt . . . o, neé . . . wat doe je wild . . . wat doe je krankzinnig!”

Hij hield haar dicht tegen zich geklemd, bleef paaiend

kussen haar mond en wangen, streelde de lijnen van haar lichaam als een verrukkelijk dichtbij weelderigheid.

„Loetje,” fluisterde-ie schor, „Loetje . . . hè, Loetje . . . de nacht zal mooi zijn voor ons . . . zullen we weer lief wezen met elkaar . . . willen we weer zoo saamzijn als vroeger? ja . . . ja . . . ik heb me vergist . . . Loetje . . . je hebt gelijk . . . ik had 't niet moeten doen . . . Loetje . . . je moet 't me vergeven . . . je moet weer lief tegen me wezen . . . wil je wel? wil je wel zoete meisje?”

Als een broos weeldeding bleef hij haar paaien en om-tasten met aanhalerig, in begeerte bedachte vlei-woordjes, maar de koortsige siddering van zijn geluid voelde zij, als van een vijand, vlijmen in haar hooren; het was of zij opeens voor zijn zoo grootlijkende lichaam, dat haar leek te zullen verwurgen in het grijpen, kinderlijk bang was, als had zij 't in haar leven nooit nog beroerd.

„Nee!” riep ze, zich loswringend, „nee, geen nacht . . . nee . . . o god nee . . . geen nacht alleen . . . ik wil niet . . . o neé . . . zoo niet . . . zoo niet . . . laat me los . . . met jou nièt . . .”

„Hè?” zei-ie, opschrikkend van haar verweer, „wil je niet? . . .? Loetje . . . zoete meisje . . . zoete vrouwtje . . . wil je niet . . . kom nou . . .”

Met een angstigen schok scheurde zij zich van hem los en stond, bleek, met wild-wijde oogen, als een voor on-geluk beangste, hijgend vóór hem.

Toen, met de handen voor haar oogen, begon zij stem-brokkelend te snikken, zachtwankel achteruitloopend.

„O, god . . . nee . . . neé . . . zoo niet . . . zóó niet . . . dan wil 'k nièt . . . met jou kàn 'k niet zoo . . . nee . . .

o Frits . . . o god wat gemeen . . . wat in-gemeen . . .
 wat walgelijk . . . ik ziè 't wel . . . ja . . . ik ziè 't nou
 wel . . . o god . . ."

Met een òpschrikkenden ruk was haar vogelig-donzen
 warmte wèggegeden uit zijn handen. Een verkillenden
 neerslag daarvan in zijn brandende leden, stond hij voor
 haar, verward-links, de leege armen slaphangend langs
 zijn lijf.

„Wat . . .” zei-ie stamelend, „wat is 't nou . . . wat
 wil je niet . . .”

Zij had zich op de lippen gebeten om de in haar open-
 gebroken snikking niet uit te schreien; een kroppig van
 verstrommender wee drong zich in haar hoofd en keel bij 't
 huiverend aanvoelen van het teruggaan zonder klagen nu,
 zonder de vertrouwelijkheden, waarmee zij nog gekomen was.

„Nee”, zei ze doodsbleek, „niks . . . niks . . . d'r is
 niks . . .”

„Ga je weg?” vroeg-ie vooruitlopend, „Loè . . . Loè . . .
 waarom kwam je dan hièr . . . nièt om bij me te zijn?
 maar gòd . . . wat wil je dan . . . wat wou je dan . . .
 blijf je nou niet . . . ? bij je màn?”

Zij zag hem weer naderen, met zijn fleemend-willenden
 greep, de flikkering van zijn oogen, zijn bedelen om dàt . . .
 dat vreeselijke, dat ze mee had gebracht bij 't mèt hem
 gaan, dat zij bij zich gedragen had al dien tijd en hem
 had doen nemen, vijf jaar lang, dàt dus alleen, naàkt,
 rauw, zonder de alles wijdende omademing, die zij zich
 gedacht had als het kleine geluk, waarvoor zij zoo biddend
 dankbaar, elken dag, geweest was.

En zij liep verder naar de deur, met krampig-trekkenden
 mond, vechtend tegen het schreien . . . o god, neé . . .

noù niet meer . . . noù maar terug . . . naar ginds . . . zich, als met gesloten oogen, om de walging niet te zien, lachend te geven aan dien ander . . . het moest nu wel . . . bij die een poosje . . . en weer 's bij een nieuwe . . . tot die genoeg van haar hebben zou . . . haar weg zou sturen . . . ze zou wel wennen aan de rustpoozen . . . wel niet altijd blijven dènken aan 't komende weggaan . . .

Zij had de deurknop in de hand.

„Adieu”, zei ze, een korten schok van snikken haastig dempend met weer gesloten mond.

Hij zweeg, bleef staan. Hij zag haar rankheid weggaan door de deuropening, voelde als met zieke sidderingen haar bewegen over 't portaal, hoorde haar matte schreden over de trappen, zachter, zachter . . . dan een klap van de deur.

Ze was weg.

De stilte, wijd, was weer de kamer binnen gegolfd.

Maar ze suisde als kwaadaardige vlagen nu, ze omwoelde lawaaiend zijn ooren; een marteling kolkte er in rond en omgreep hem, treiterend en als met scherpe nagels woelend in zijn hersenen.

Met beiden armen greep hij naar zijn hoofd, dof wijd-oogend naar 't verbeelden, waar hij haar gaan zag, daàr, daàr . . . wèg . . . de deur uit . . . de straat over . . . voor goèd . . . voor altijd, naar de anderen, die haar nu nemen zouden, die haar nu zouden kussen en liefheden zeggen, weken en maanden lang, zijn vrouw toch, . . . zijn Loetje . . .

O, gòd, gòd . . . wat 'n schaamte . . . zoo als een kwajongen te hebben gedaan, niet een oogenblik 't leelijkste te hebben kunnen bedwingen . . . hij, die stèrk wou zijn . . .

die zijn leven mooier en vaster had willen maken . . .
haar de minste had gedacht, zoo stellig, zoo twijfelloos
stellig . . .

Met een bons, om zich pijn te doen, smakte hij zijn
zware lichaam in een stoel en grinnikte van wanhoopspijn
zijn hooge, rauwe, weenlooze geluidjes door de grimmig-
vijandige, martelende stilte van zijn warme nachtkamer.

AMSTERDAM, Februari 1907.

IN HET VOORBIJGAAN.

Voor m'n vriend Carel Blazer.

I.

Toen Johan de deur van Poggink's huis achter zich dicht had geslagen, stond ie weer stil op de stoep, zag voor zich uit, frisch, blij, jong-krachtig; hij fatsoeneerde even z'n straks van regen doorweekten hoed terug, streek z'n snoreinden uit en zuchtte lekker, opknappend, stapte dan langzaam, met handen in z'n broekzakken de breede buitenstraat in, prettig-aandachtig waarnemend het spel van wolken en lucht. De aansterkende wind had, tegen den avondval, de kniezende wolkenlichamen opgedreven naar den einder, en hooger, wijer, stond de feestelijke middaghemel te rusten van de regenvrachten, met tooisel nu van lange sneeuwige veerenrissen aan westkant verpurperd, en fijnpluizige zilvervegen en zachte wolkenvogels die dreven in droomenden gang naar den donkeren oostkant, door 't laatst gebazuin van de zon. Daar achter, aan 't eind van de straat, zonken zware wolkenvrachten weg achter den huizenrug, roeterige rookselen onder lichtwitte koppen: en in 't al verblauwende van de huizenkleuren was het geel van gevels en posten allengs aan 't versmoez'len, sloot zich

de lichtere kleur tot kieren van leven in den wegdonkerenden groep van boomen en bouwsels en wolken blauwviolet. Het zonlicht, strak, hoekte weg, zacht voortgetrokken naar den anderen stadskant, verdonkerend al meerdere huizen met straat en bewegende dingen tot avond; en dieper begon zich Maartnevel daar in te kleuren, fluweelviolet langs stil wegmijmerende vormen, de lucht al wazer turkoijs, zacht-gruizig van wegbleekend daglicht. Maar voor hem, in verruimenden dagjubel herademden de nieuwe huizen, dartelden kleurtjes van torentjes fijn-broos, van bessenroode of lei-blauwe daakjes, balconnetjes en erker-tjes met er achter luxueuze gordijnsierselen. Zachtgoud bevonkeld van Maartzon stoeiden de kleine weeldehuizen luidop, juichend nog even vóór 't veravonden van den regendag, schurkend-vreugdig in de elken middag keerende aanzetjes van Lente. O, hij voelde er zich zoo prettig van worden, zoó even lichtbrutaler dan gewoonlijk nu wel, wat jonger, zorgelooser, darteler dan in den denkenden man-ernst van anders. Hij nam de teekeningen van mevrouw Poggink uit z'n zak en begon er mee tegen z'n zij te tikken en zuchtte nog eens lekker diep en ontwong z'n gezicht van de gedachtespanning in huis. Hij liet de tram ginds maar voorbijgaan, hij zou nou maar heerlijk dat kwartiertje loopen naar huis . . . lekker stevig stappen in die opknappende straten. Vanavond zou-ie dat aardige werk 's van 'r nazien, 's besnuffelen, wel 's prettig tus-schen zijn zwaarpittig studiewerk in. Toch aardig zoo vóór den eten even 'n aanloopje te hebben, ze had altijd wat nieuws die Betty . . . leuk wel als 'n vrouw wat kán, niet zoo leeg en zoo droog is als de serieuze mannen, daar zijn 't vrouwen voor. Hij dacht even aan 'r beginselen, die

waren niet zooals ie ze bij zijn vrouw zou willen, lang niet, dat wàs zoo . . . Ze voelde niks voor zijn vegetarisme, socialisme, dolde wel's met zijn Rein-Leven; toch niet aardig soms, als ze zoo spotte met al dat lang-overdachte, grondig doorwerkte van 'm, maar och, de charme van 'n vrouw kon wel wat omver lachen, ja, ja, hij begon dat zoo 's te merken vanmiddag. 't Was wel 'n aardig kiekje, zoo'n vrouw met dat blonde haar naast je, dicht naast je. Hij had zich wel vreemd-weelderig gevoeld straks, voor 't raam, toen ze samen even haar nieuwe vignetten bekeken . . . ze zei 'n paar aardigheden en hij had haar door te lachen, er nòg 'n paar laten zeggen. De zon, juist, was toen eindelijk komen staan op de ruiten en omspoelde zoo zoetjes met warmtegolfs hun beider hoofden. Hij herinnerde zich nu helderder en met eerlijker nagaan dan straks, hoe-ie 'r hoofd dichtbij zich gevoeld had, even, en toen zoo, als zonder nadenken, langs 'r blonde haar had gestreken boven 't papier gebogen — en toen zoo was blijven zitten. Ja, 't was wel zóó gebeurd . . . en hij meende nog wel te merken toen, dat ze 't zoo erg niet vond. Hij glimlachte nu even om z'n eigen mallen gedachtengang, waarom deed-ie eigenlijk moeite, om zich dat weer in te denken, zoo'n gebeurtenisje uit te rafelen? Idiotie dingen . . . niemand zag 't . . . een klein inconsequentie-tje, nou ja, god, wie had dàt niet; die 't deden, zèlf, zouden 'r nooit tegen elkaar over spreken natuurlijk. Kom, z'n gedachten maar niet op zoo iets kinderachtig-nietigs, zooiets vervelend-detailleerends bot maken. Fictie, heele kleine fictie, dat zich aanwrijven van zoo'n mal neiginkje, en gevaarlijk ook voor zijn vastheid van denken, om daar nog aandacht voor te geven. Was hij 'n man van zulke bui-

tensporigheidjes? Zóó brachten de menschen hun gezonde hersens nou in de war.

In het massiefsterke van z'n overtuigingen, z'n jaren doordachte beginselen-voor-het-leven, dacht hij, na den eersten kwajongentijd geen avontuurtjes meer te zullen beleven. Hij voelde daar altijd de zekerheid van, dat, als 't gebeuren zou, z'n robuste man-begrippen zich daar tegen ruggen zouden en 't tot een van de toevalligheden maken die ie al zoo dikwijls overwonnen had. Maar het was vandaag of een luchtige, geurende wind door hem heen kwam te waaieren, die speelde wat òm met z'n kracht daarbinnen, en in het hardmachtige, in het brutaal-zekere kwamen lichte weifelingen, pijnigend-lief, dichte vastheden braken zachtjes open: een bangzoete weelde begon daar een vreemd-nieuwen zang. Hij wou zich wel blijven verzetten: het mócht niet, en lachen wou hij erom: spottend: het kòn niet, hij wàs immers te heerlijk-stellig overtuigd altijd, kon al die verbeeldings-kleine dingen doorzien en consequent blijven. Die kleine begeertetjes moest je bedwingen, 't onmogelijke buiten-sporige niet doordrijven en toegeven aan elk nukje van je zwakheid, je bent niet meer dan een beest dan. De mensch alleen, die zich bedwingen kan tegen 't mooie verkeerde, is van waarde voor de gemeenschap, en verdient pas goed z'n leven. 'n Vrouw, die zóóver van 'm afstand . . . en . . . van 'r man hield . . . dàar zou ie nou maar niet verder over denken gaan. Dat zou zijn — twee levens verstoren èn zijn organisme, gezond voor de gemeenschap, als er iets zou gebeuren, dat 'm gunstig was.

En met 't overdenken werd pijnigender 't bewustzijn, dat-ie eigenlijk niets anders deed dan z'n aandacht erop

gedreven houden. Maar m'n god, wàt was dat nou, dat z'n waarnemingsvermogen zòò verscherpt naar haar òp deed leven, wat was dat nou, dat hij, die zoo dikwijls 'n ander raden kon, denken móest over een fictief verliefd worden, in zich zelve uitrafelen moèst een . . . een jongens grinnikmop, 'n sociteitsnieuwkje, zóó diep en zeurig, dat-ie 'r zich niet meer van los kon maken, dat 'm de zwakheid besloop, dat beetje luchtige vreugde te laten doorzingen en niet langer te redeneeren. Er begon nu iets in hem rond te juichen, zachte, puurblijde dingen gingen in hem open, witbloeiende mildheden door z'n starre denksmacht, als madeliefjes die eindelijk, lievend opgaan langs nà-winterschen heidegrond. O, wat mallicht voelde ie zich in z'n hoofd, zoo moest iemand zijn die dronken gaat worden . . . had 't dan zoover toch met 'm moeten komen? Kom, drommels, hij moest zich nu toch even bezinnen en ernstig doen en dat leege van z'n gedachten doen ophouden; 't werd tijd, dat ie 'r eens over denken ging, hoe z'n avond te verdeelen, voordat ie voor den heelen dag z'n ernst zou verliezen door dat kuurtje. En met 'n even, hoewel zwakker dan anders, moeite doen om z'n gedachtengang te ordenen, hervond ie de kracht, aan z'n studie te denken, en de zekerheid rechtte zich in hem: als-ie straks weer voor zijn tafel zou zitten, was alles vergeten, zou-ie weer sterk zijn, en glimlachen om dat bokkesprongetje . . . en 't wel weten te verklaren ook; zonder strijd kan immers de sterkste niet zijn, de kracht, de mooie kracht ligt in 't overwinnen. Hij was bij huis gekomen en zag bij 't deur openen nog even de straat in; avond was aangezoemd, diep donkerblauw, met sterren aan wolklooze lucht. Tot den einder, den stakkeren huizenrug,

wegwirrelende lantarenlichten; daar drongen avondnevelen saam tot wolking diepviolet om de werende huizenlijven. Boomen, langs maanlichte daken omhoog, borduurden aan 't neerzwenkend blauw fijndonkere kruinenfiguren, die leefden in eigen verscherping van licht, broostintelende aureooltjes van grijsbrandenden nevel. Het was zacht geworden in de lucht, na twee dagen regen, morgen werd 't misschien een voorjaarsche Zondag. Morgenmiddag, na goed werken, zou-ie dan wandelen gaan. Och, heerlijk vrij blijven maar, staan in je eigen onverbrokkelde kracht — zoo weer de prachtige zomer ingaan. Morgenochtend dan z'n artikel over Ellen Key schrijven — ja — daar verlangde-ie naar, dan met de voldoening van 't werken, eruit, 't voorjaar in.

Fluitend ging-ie de trap op, groette Annie, die aan de gedekte tafel in de gezamenlijke woonkamer van hun drieën een brochure zat te lezen. De gordijnen had ze neergelaten, 't licht opgestoken boven de tafel, dat 't streepglanzinkjes rondde in de binnenkringen der borden en veegjes langs lepels en vorken.

De kamer, donkergroen behangen, met enkele etsen in lijsten en portretten van ouders en kennissen, zwartmarmeren schoorsteen met spiegel tusschen plantenspotten, waarvoor, pas aangelegd tegen den killenden avond, een nikkelgekopte kachel zacht bromde — stond tot de helft der wanden in kalmschijnend licht, bovenrand zelf in schaduw en 't witte plafond met vlekken silhouet van de donkerroode kap; gordijnen van lancaster grauwporkamentig hingen tegen de twee straatdonkervangende ramen.

„Hoe kom je zoo laat?” vroeg Annie, „zoo laat van 't kantoor?”

Hij had z'n goed naar z'n kamer gebracht en was aan

tafel gaan zitten; 'n volkskrant lei-ie naast z'n bord om onder 't eten te kunnen lezen. Zou 't gek zijn, als-ie 't zei? van Poggink? och kom, waarom juist zou-ie 't niet niet zeggen, hij maakte toch nooit omwegjes?

„'k Was even bij de Pogginks,” zei-ie „Gerard nog niet thuisgekomen hè?”

Annie zag hoofdopheffend naar 'm op, neep 'r brilletje vast en streek 'r witblonde Cleohaar terecht, om áan te gaan zitten.

„Nee,” zei ze hoofdschuddend met 'r vuist onder 't volle wangetje, „ze heeft al vreeselijk gemopperd, dat ze nou al drie dagen lang vier maal op 'n dag voor niks voor 'm opdekken moet.”

„Wie, de juffrouw?”

„Ja, natuurlijk, in klagend gelijkgevend toon zei Annie, „'t is ook 'n manier, van die zwabber . . . wie weet waar-ie zit, in drie dagen niet boven water te komen zonder 'n woord te zeggen of te schrijven,” en na weer even stilte — „hoe kan iemand nou zoo zwak zijn, hè? zonder moeite te doen om sterker te worden.”

„Och,” zacht glimlachdenkend zei Johan, — „'k heb 't daar al zóó vaak met 'm over gehad, maar je begint niet veel met 'm . . . hij houdt maar vol over z'n impulsie en zoo . . . en spontaan . . . en je laten gaan . . . weet ik 't.”

„En over 't individu en de artiest,” lachte Annie en dan verernstigend in den toon van beweren een voor hen uitgemaakte gedachte: „ik vind 't toch zwijgig, wat jij nou Jo.”

Johan nikte, vond dat wel wat kras gezegd en had niet altijd lust de banaliteiten wordende axioma's te herhalen als z'n zuster ermee begon; „Is d'r wat nieuws geko-

men?" vroeg-ie.

„'n Nieuwe brochure van Rein-Leven: geneeskundig onderzoek vóór het huwelijk."

„O . . . hè-je d'r een bij mij gelegd? En was je nog uit vanmiddag, colporteeren? Je hadt toch geen school vanmiddag?

„Ja zeker," zei Annie heengaand om opdekken te vragen. Bij de deur bleef ze, om even te zeggen staan, 'r kleine figuurtje stond verslankt in 't blauwe reformcostuumpje, overbuigend naar de deur; rond gewoonlief kopje, egaal van lijnen tusschen bolle wangen rosvlekkig kleurend, Cleo-haar witblondgordijnend over glimbollend voorhoofd met vlassige brauwjes. „'k Heb 'n boel verkocht, maar 'k heb 'n boel moeten slikken hoor;" verzekerde ze met hardberispending hoofdnikken vóór 't heengaan. Johan neuriede de internationale, liep naar 'n driepootig bloementafeltje, gebruikt voor enkele boeken, nam daar boven af 'n drukwerkje, waar z'n adres op stond en zag het in. Nadenkend fronste-ie even z'n voorhoofd: vergadering morgenavond . . . serieuze agenda . . . even nadenken over de tijdverdeeling . . . óók die dingetjes terugbrengen bij Betty . . . nou ja, Betty . . . driftte-ie in zich zelve . . . eerst naar vergadering hè? als er dan nog tijd over schoot, kon-ie ze desnoods even afgeven aan de deur . . . en wacht 's . . . o hemeltje . . . ook vergadering van de geheelonthouders . . . nou, dat duurde 'n half uur. Heel noodig om naar die distriktsvergadering te gaan . . . ja verduiveld, vooral aan denken . . . verkiezing van een afdeulingsbestuur, stem uitbrengen over steun aan de Vereeniging voor Vrouwenkiesrecht, interpellatie van den secretaris over de houding van den voorzitter, in zake de candidatuur Beu-

mer voor den gemeenteraad.

Nou, hij kon best gaan — goed zoo — flinkbezette tijd, daar bleef je sterk bij . . . hadt je geen tijd òver om aan grapjes te denken, vervloekt, waarom daar nou weer over zeuren, gèk, gèk, 't móest heelemaal weg . . . die Gerard toch, dacht-ie dan in een verkalming weer van z'n gedachten — toch 'n schande gewoon, waarschijnlijk weer aan 't zuipen en boemelen — nergens maar naar luisteren . . . meneer de kunstschilder, artiest! zwijnen! waarom móet 'n artiest nou 'n zwijn zijn! is natuurlijk niet noodig . . . maar waarom kon je ze d'r niet vanafbrengen, als ze zwijnen waren . . . dan maar liever geen artiest, in godsnaam . . . dan die Annie — toch 'n flinke meid, kon je mee opschieten . . . colporteerden met blaadjes de heele stad rond en zich laten bespotten en vuiligheden laten zeggen door de „leuke” zwijnjakken . . . toch prachtig, voor 'r princip, stond toch hooger dan Betty, waarachtig, ja. Had misschien minder begrip van schoonheid en zoo, maar toch vaster, steviger stond ze . . . ja . . . nou die charme van Betty die had zij natuurlijk niet . . . ze was 'n beetje dróog Annie . . . maar wat is beter? dat dròoge toch . . . ja, stellig . . . vervloekt . . . hij wist 't niet . . . fictie, fictie . . . god, wat 'n krankzinnigheid om zoo te leuteren . . . kom, nou maar eten gaan en straks aan 't werk . . . heerlijk . . . ook nog een artikel voor de onthouderskrant — jà, dat moet ook nog af, dat dan maar eerst, vóór de studie over Key . . . mooi tòch as je wat hadt om je leven mee te vullen, heerlijk, rustig-sterk staan tegen de dingen in.

„We kunnen dadelijk eten,” zei Annie binnenkomend; „ze is zoo mopperig vandaag, nou weer over die vege-

tarische kost . . . ik zeg, mensch, ga jij 't dan óók eten, da's toch meteen makkeliker, wat jij nou Jo."

„Wat zegt ze daar wel op?" vroeg Johan.

„Nou ja, je krijgt natuurlijk 'n flauw aardigheidje ten antwoord," zei Annie, „ze lust geen gootewater voor soep."

Johan glimlachte, 't afwerend als speelschen tegenstribbel met zijn zekerheid: „Je moet 'r tóch 's 'n brochure'tje geven, of 's met 'r praten, verstandig kletsen."

„Ja, praten," pruttelde Annie, „praten, gister ook, as 'k nog ééns zoo'n middag heb, dat 'k zooveel vuiligheid hoor, dan . . . dan colporteur 'k niet weer."

Hij zag verwonderd op: „Hè?" zei-ie, „meen jij dat? of hebben ze 't je lastig gemaakt . . . ik bedoel, hebben ze je niet ongehinderd laten loopen?"

De juffrouw zei goeienavond aan Johan, bracht een terrientje met bruindrabbige erwtensoep binnen, zette 't voor hen neer met bruinbrood en ging weer heen.

„Wat zeg je? meen je 't?" hervroeg-ie, „ga je dan niet meer colporteer?"

Annie schepte op, brokkelde stukjes bruinbrood in 'r bord; dan, staarklagend, schuinde ze 'r wang naar 'm heen, even vóór 't eten-begin; „nou, 't is verschrikkelijk hoor . . . 'n mensch heeft eenmaal genoeg d'r van . . . je moest dat hooren — die gemeenheden."

„Onzin," zwaarder besliste Johan, „daar liggen nou alle beginselen mee Annie, dat wòrdt minder, as je volhoudt . . . dat is heusch zwakheid, om aan die tegenzin nou toe te geven. Kòm — jij geeft daar natuurlijk niet om — is 't wel?" en hij glimlachte even, goedig radend: „jij colporteur't maar stevig dóór, hoor meisje . . . maligheid."

„Nou ja,” zei Annie, „'k zal 'r nog dadelijk niet mee ophouen, 'k zal 'r nog wel 's over nadenken.”

„Je zult wel verstandig zijn,” besloot-ie, zeker wetend dat ze wel voort zou gaan. Ze waren nog wat zwak nu en dan, die bekeerlingen van 'm . . . dan was 't noodig dat-ie ze 's 'n duwtje gaf.

* * *

Half twaalf 's avonds zat Johan nog op z'n kamer z'n brochure te lezen, toen Gerard de trap kwam opgestommeld. Met een zwaarmoeën bons tuimelde in één wenk zijn lichaam de kamer in en op een stoel aan de tafelzij bij de deur. Hij lachte even genoeglijk-afgemat binnen den baard-omhang van z'n òp-bleeke gezicht en nikte met z'n hoofd, waar z'n slappe hoed op hing, in den neerval op de stoel. „Bejour,” zei-ie, als zwaardronken, vaagvroolijkend en met het eigene van den sterke, daadbewuste, „zit je nog aan den krabbel man, is d'r wat voor me, 'k heb honger.”

Johan was achter in z'n armstoeltje gaan zitten en ruimde aan Gerards' tafelzij haastig wat boeken weg, waar diens arm op leunde, zag dan verstoord-bestraffend op naar z'n vrouw-blanke, verboemeldbleeke gezicht. Kwam dat zwijn daar nou zoo z'n kamer binnenstormen, as ie d'r niet zoo beroerd uitzag, zou-ie 'm vragen wèg te gaan en 'm niet verder in z'n werk te storen.

„Zoo, zwabber”, zei-ie „Kom je daar eindelijk is weer aanzetten? heb je je gemoed 's weer lucht gegeven?”

Maar Gerard, leunend tegen de tafelrand, gebaarde in bewondering met z'n hand uit z'n wijde regenjas gespreid. „Wat heb ik 'n paar dagen achter m'n rug, god, Johan, dat had je mee moeten maken.”

„'k Zou me nou niet zoo druk maken'', zei Johan geraakt, dacht je dat ik daar belust op was? 'k veronderstel, dat je aan jezelf en aan anderen heel wat kwaads zult gedaan hebben in die drie dagen, 'k benij je niks, hoor jonge."

„Kwaads-" mompelde Gerard met nochalant-halfgeloken oogen. „Kwaads'', je klest zwaar, kerel, „afijn je zult wel zeker van je dingetjes zijn, je zult hier anders in je melkhuissie geen kwaad doen, wi'k waarachtig wel gelooven, brave kereltjes, hoor."

„Brave kereltjes'', zei Johan ernstiger, zich nu warm makend, schoon even zacht sprekend; hij neeg dan z'n hoofd omlaag en door z'n brilleglazen, lichtbevend drongen z'n grijze oogen een innigheid van voel-overtuiging naar Gerard; „dat weet jij heel goed, dat 'k geen braaf kereltje wensch te wezen, maar ik kan me alleen maar bedwingen als 't moet, jij niet, jij leeft d'r maar raak op los, dat vin 'k krankzinnig en vùil, ja Gerard, da's vuil'', werd ie driftiger, „om je maar te laten gaan naar alle dingen, die evenmeer dan gewoon kleurig voorkomen in je leven, da's idioot en vùil."

Gerard glimlachte door, zoog 'n geweldigen haal aan z'n cigarette en blies den grijsblauwen rook naar de gasvlam, die er verneveld van te schijnen hing boven Johan's witblonde hoofd. „'t Is prachtig'', zei-ie, stilwijselijk hoofdschuddend naar z'n broer, „och, ik vind 't best màn, blijf jij maar sterk, 'k heb 'r niks op tegen, as je mij maar met rust laat."

„'t Schijnt niet veel te helpen, dat 'k je nièt met rust laat'', zei Johan en sloeg de rookwolken van z'n gezicht terug, „zeg, hou die vuile cigarrettenstank nou asjeblief vòòr

je, kom je me nou m'n borst óók nog kapot maken — maar ik hou 'r toch niet mee òp, zie je, 'k zal tòch doorgaan om iedere keer, as jij weer zoo: „prachtig spontaan” bent geweest, om jou dan vóór te houden, dat je bezig bent jezelf kapot te maken, en ons goeie, noodige werk te bederven. Kérel 't is toch vreeselijk, dat jullie zoo je tijd verzwijnt, jullie die zulke mooie dingen zou kunnen doen, as je maar moeite deed, om ons wat beter te verstaan, ja, dat lachen doet me niks, je zult weer een heele boel over je impulsie te vertellen hebben, maar geloof me, dat ik daar dieper over nagedacht heb — over al die dingen die jij zoo mooi en zoo prachtig en zoo gelukkig en godweet wát noemt — àl dat onbewuste is maar làrie, 't leven moèt bewust zijn, dán kan 't wat goeds doen, anders absoluut niet.”

„Is d'r wat eten voor me? zèg . . . toe kijk 's of d'r nog wat voor me is, 'k verga van de honger.”

Johan stond op, wel wetend, dat Gerard meteen z'n minachting daarmee toonen wou voor z'n bewustheidsredeneering, maar van plan 'm straks toch verder te overtuigen. Hij liep de kamer uit en haalde wat eten — de anderen waren naar bed.

Zwijgend kwam-ie terug en zette brood en kas voor hem neer op tafel: „Hier, daar moet je maar tevreden mee zijn hoor”, lachte-ie. „je zult wel vleesch en wijn genoeg gehad hebben, die vier dagen — of die drie dagen dan . . .

Gerard keerde zich om, wierp z'n regenjas achterover, en met z'n hoed nog hangend over z'n langs 't voorhoofd sliertende haar, begon-ie in z'n brood te bijten.

Johan bleef met de handen in z'n broekzakken voor 'm staan, zag glimlachend naar z'n gretig gekauw. Zoo'n

grappig smoël als die kerel toch had . . . maar dan zag-ie plots weer z'n blauwomwalde oogen, de leefkracht verkwijnd van roesafmattig, en z'n gezicht verernstigde zich weer in het bedenken van het kwade . . . Hoe vér stond dat leven nou toch van 't zijne; wat konden zij, hervormers, doen, als zoo sterke geesten hen glimlachend negeerden. En weêr wou-ie beginnen te spreken, te vragen, waarom-ie nou eens niet moeite wou doen, zich sterk te maken tegen die hartstochten, 't zou toch z'n leven vermooien, als-ie zich bedwingen leerde, er was zoovéél, zóóveel te doen, hij wou 'm zoo graag aan 't lezen zetten, ál z'n brochures, z'n opwekkingen tot socialistischen arbeid hadden niêts bij 'm gedaan . . . morgen, als-ie uitgeslapen was, zou-ie toch 's ernstig met 'm praten, zóó mocht 't niet blijven; 't was een heerlijk werk, dat zóó dichtbij voor hem te doen was, om die Gerard nou 's tot een echt bewust mensch te maken hè . . . hij had toch talent, die kerel, en hij kon zoo magnifiek voelen soms, dan moest-ie toch meer, dan 'n beest zijn . . .

„Zeg wi-je 'n glas melk?“ vroeg-ie, „as je 't hebben wil, ku-je 't krijgen, anders kan 'k je niks geven hoor . . . je weêt wel, wijn drinken we hier niet.“

Gerard nikte doorkauwend, oogde even van terzij naar 'm op: „Je bent kinderachtig zèg, 'k wil graag 'n glas melk van je hebben, maar je weet wel, dat ik niet altijd wijn drink hè? dat 'k 't oòk al wel met schoon water heb gedaan.“

„Da's jullie prachtige artistenleven,“ zei Johan, goedig spotlachend en ging 'n glas melk halen. „Daar hè je ook 'n mes,“ zei-ie teruggekomen, 't naast z'n bord leggend.

Gerard at door, gebruikte z'n mes, slokte dan de melk

met 'n zacht „merci.”

„Hebben ze erg te keer gegaan?” lach-vroeg-ie met 'n hoofdnik naar de andere kamer. „An heeft zeker ontzag-gelijk veel geweend in die tijd over de verdorvenheid haars broeders, en heeft de huisrat niet vreeselijk om me gejam-merd? heeft ze niet naar me laten dreggen?”

„Heelemaal niet,” glimlachte Johan verzekerend, „ze was wel ongerust, maar dreggen wouen we niet hebben, wat in de modder gaàt, willens en wetens, dat moet 'r maar in blijven.”

„Da's heël, heël goed opgemerkt, jij krijgt 'n extra lintje van de voorzitter van de vereeniging van 't reine hart . . .”

„'t Goeie mensch heeft toch werkelijk drie dagen lang voor je gedekt bij elke maaltijd,” vertelde Johan nog voór 'm staand naar z'n eten te kijken, „je miskent dat beste mormel waarachtig, ze had werkelijk nog met je te doen.”

„Flauwe kul, 't is verdomd geen mormel, 'n goed wijf hoor.”

„Ja zeker, maar je moet nou 's niet zoo vloeken, da's nou niet zoo noodig.”

„'k Heb allemaal van die ouwe liefdes, god kèrel, 'k heb 'n vrouw ontmoet eergisteren, da's wat voor jou, . . . 'n ontzaglijke misère.”

„Misère? hoezoo”, vroeg Johan, nieuwgierig naar dingen uit vreemde omgeving. Hij liep achter Gerard langs naar z'n armstoeltje en ging even zitten, z'n bril vaster op z'n neus drukkend, om nog even te praten. Gerard dronk z'n laatste melk uit, veegde dan z'n mond schoon met z'n zakdoek en wreef over z'n moeë-gezicht. Met z'n hand om z'n baard bleef-ie zitten, denkend aan den afgelopen nacht, aan den vorigen . . . in wazig denkstaren loomden

z'n oogen . . . en hij schudde met z'n hoofd:

„Waarachtig kerel, je zou 't leven 's dieper onder de oogen moeten zien, ònbewust, al was 't voor éénmaal, wat zou je 'n ontroering voelen, die je nou nooit gehad hebt waarschijnlijk . . . althans daar niet van . . . wat zou je al die principetjes enzoo dan nietig vinden.”

„Kan wel zijn, maar 'k wéét nou eenmaal vooruit, dat 't niet goed is . . . ik hoef geen ontroeringen op te doen.”

„Och,” zacht herinnering-inlevend zei Gerard, „as je dát nou 's gezien had man . . . je heb toch Frits Legras wel gekend?”

„Frits Legras, ja . . . da's, die eerst propagandist was.”

„Eerst propagandist . . . neé, niet eerst propagandist, — eerst reiziger . . .”

„Nou ja, dat komt er nou niet op an.”

„'t Komt er wèl op an, nièt dat-ie reiziger was, maar dat-ie toen met 'n vrouw geleefd heeft, die 'k eergisteren heb aangetroffen.

„O, en wat zoù die vrouw.”

„Die vrouw had 'k in geen drie jaar gezien, nou vond ik 'r eergisteravond in 'n nachtkroeg, en toen heeft ze me de heele historie nog 's op nieuw verteld . . . maar as je dàt gezien had, zeg, dat èchte groote leed van die vrouw, ze was uitgelaten toen ze me zag . . .”

„Is-ie daar later dan van afgegaan?

„Ja”, toen werd-ie bekeerd tot joù geloof, de ethiek, en toen-ie dat geloof had, nou toen kon-ie niet meer sympathiseeren met haar gebrèk aan ethiek en toen trouwde die met 'n andere vrouw, op 't stadhuis, snap je.”

„'t Is mogelijk,” zei Johan, de glazen van 't boekenkastje nawrijvend met z'n zakdoek.

„En de rest weet je . . ., dat die vrouw van 'm afging, om weër verschil van gedetailleerd-etische beginselen, en dat-ie toen eindelijk zoo hard d'r op los geboemeld heeft, dat-ie twee jaar later dood was.”

„Nou?” vroeg Johan, stil-geïnteresseerd, zich den man herinnerend in zijn propagandistischen tijd — hij vond 'm een flinke kerel, maar Gerard vertelde nooit iets of hij moest 't weten.

„Jij zult 't misschien toeschrijven aan z'n Fransche afkomst”, zei Gerard zacht-bitter „de Franschen zijn wuft.”

„Is mogelijk — is lang niet onwaar. . . .”

„Je kunt even noteeren gaan, 'n geslachtboom opzetten, z'n vader deed in speelgoed. . .” Hij stond even op, slingerde z'n stoffige regenjas over 't boekenkastje in den hoek.

„Nou niet flauw worden,” zei Johan, „en òch, wees zoo vriendelijk dat niet te doen hè? da's niet noodig, dat vind 'k vies, die jas waar jij overal mee geweest bent, gooi die nou niet over mijn boekenkast.”

„O, 's goed . . . je zult 'r anders niks van krijgen hoor, maar 'k zal 'm wel wegnemen.”

„En wat denk jij nou?” vroeg Johan, „vind jij die vent nou geen ploert?”

„Om de waarheid te zeggen, m'n jonge, 'k heb verzuimd daarover na te denken, 'k had tot nog toe alleen maar te doen met z'n vrouw, in een hoekje van de kroeg zat ze waarachtig bij me te huilen, ik kwam veel bij ze, toen ze in de Pijp woonden, ze hadden 't heel goed en ze was verdomd lief voor 'm hoor.”

„En weet ze nou dan dat ie dood is?”

„Natuurlijk . . . ze had hem wel weer teruggenomen, as-ie maar weer gekomen was, nou is ze kapot dat ie

heelemaal weg is . . . Ku-je 't je voorstellen of niet?"

„Vreeselijk . . . maar wat heb jij daar nou voor goeds an gedaan . . . jij bent weer weggegaan natuurlijk . . . daar blijft zij achter in zoo'n omgeving."

„Loop jij naar de bliksem, dacht je da'k 'r tractaatjes van 't Heilsleger zou geven? aan zoo'n vrouw? goèds . . . ze wou hebben dat 'k met 'r mee naar huis zou gaan."

„Met 'r mee," vroeg Johan, verwonderd over dingen zoo buiten zijn denkwereld.

„Dat moet je voelen . . . ze was in de hemel dat ze 'n goeie ouwe kennis zag — 'k moest bij 'r blijven — ze wou 's met me praten in plaats van met een andere vreemde snuiter naar huis te gaan . . . as jij dat nou niet snapt . . . 'k had 'r toch groot verdriet gedaan as 'k dat nou geweigerd had . . ."

— „En an jezelf."

— „Och zanik niet man . . . ze was zoo allemachtig lief hè, uit blijdschap dat ze 's praten kon."

„Kàn wel," zei Johan, „maar ik zie 't nut er nou maar niet van in hè? ik zeg maar dat je haar en jezelf daar heelemaal niet beter meegemaakt hebt . . ."

Gerard had nog 'n cigarette opgestoken en omwolke zich lekker-vadzig na de versterking van 't brood en de melk, dicht leunend in den rug van z'n stoel. Hij kreeg telkens glimlachjes bij de uitspraken van zijn broer en blies dus maar, blies, luchte grijze wolken die 't lamplicht vachtig omvingen en bij oogenblikken temperden. Dat vond ie nou aardig, bijna heerlijk, die Johan zoo 's even te laten preeken tegen zijn ongehoorzaamheid. Och, hij maakte zich nooit druk met 'm, hij moest eigenlijk zelf maar weten hoe ie z'n leven inrichten zou, maar soms prikkelde

'm wel eens dat eeuwig over-willen-halen, 't zeker-zijn van zich zelf en daarom berispen van anderen.

„Wil 'k je nou voor 'n enkele keer 's wat vertellen?” zei ie tusschen 'n paar zware halen in, waarvan Johan de rook maar weg stond te waaieren met z'n handen — 't kleine kamertje was bemist van cigarettendamp, — „je zult natuurlijk vreemd opkijken, als 'k zeg dat jullie etikers vreeselijk verwaand en eigengerechtigd bent . . . och god man, 'k wou dat je toch 's wat dieper in jezelf wou kijken . . . anders verlang 'k niks . . .”

Johan glimlachte.

„Ja 'k weet wel, dat 't niks helpt,” zei Gerard, „maar je moest toch bij je zelf 's onderzoeken, of je niks tegen-natuurlijks vindt in je leven . . . ik bedoel vanzelf niet, dat je an de boemel zou moeten gaan hè? dat snap je toch zeker ook wel . . . maar jullie verbeeldt je allemaal zoo allemachies sterk te zijn in jullie principetjes enzoo-meer, dat je maar iedereen wilt bekeeren . . . zoo best vindt jullie nou die manier van jullie, dat je de heele wereld maar gauw zóó wilt maken . . . geloof me jó, wie z'n nietigheid niet voélt, wie bij oogenblikken niet die . . . die wanhoop voelt om z'n nietigheid in dat groote gebeuren van de wereld . . . nou die is 'n groote nietigheid, alleen — wie nog weet, dat ie niks is, die kan daardoor nog 's sterk zijn.”

„Nou ja . . . wees nou niet kinderachtig,” zei Johan, zeker van zijn zeggen . . . „je bent zwaar op de hand met je nietigheid hoor, zou je denken dat 'k me daardoor nou ondersteboven laat praten — als we ons allemaal nietigheden gaan vinden en we zouden 't leven maar over ons heen laten gaan, jonge, 't zou 'n krankzinnige boel worden,

dàs onzin, 'k hoef 't jou niet te vertellen, jij bent zoo dom niet, of je weet wel dat er dingen zijn, waar we ons sterk tegen móeten maken. Stel je voor, de minste buitensporigheid zou dan maar vát op ons moeten hebben hè? zoo wou jij 't . . . laten gaan, laten gaàn . . . toe maar . . ."

„Maak jij je maar sterk tegen alles m'n jonge, zei Gerard . . . as je mij maar niet an m'n ooren erover leutert . . . jullie roepen allemaal net zoo lang over jullie kracht, tot 't leven je 'n opstopper geeft en dan lig je nog veel geweldiger voor de wereld, omdat je 't niet verwacht hebt."

„La we niet zoo diep filozofeerén," zei Johan, „jij bent oòk 'n beetje moe zeker . . ."

„'k Ben kapot, 'k ga naar m'n kooi hoor, is d'r nog wat nieuws."

„As je 't intresseert, 'n uitsluiting bij de havenwerkers."

„Dacht je dat me dat niet interesseerde hè? zijn ze d'r uitgetrapt?"

„Ja hoor, hè je nog wat voor ze overgehouden? 'k heb 'n busje hier, 't is honger . . ."

„Arme bliksems — 't is toch tuig hoor dat baasjesvolk, in doorsnee tenminste, kom hier met je busje . . . 'k zal 's zoeken."

Johan kon 't busje dadelijk niet vinden. „Geef maar hier in elk geval zei-ie, anders raak je 't weer kwijt."

Gerard diepte 'n kwartje op uit z'n vestzak en gaf het.

„As je d'r maar geen stuk in je kraag voor koopen gaat morgen," zei ie „ja 'k vertrouw je niet, man, doe 't maar in 't bussie hoor, je kon morgen wel's voor 'n maffie vegetariërs-jenever gaan halen."

„Dol jij maar."

O, du reine göttliche Natur!" riep Gerard, opstaand en zich breed rekkend, „wi-je wel gelooven da 'k van 't redeneeren lust heb gekregen om me nog 's te bezondigen an 'n royale carbonade? Zeg wat hè-je daar liggen? vignetjes van Betty zeker? Be jij haar eerste criticus?"

Een lichte schok van zenuwachtigmakende, in te houden vreugde drukte neer in Johan. Hij draaide zich even om naar de rol die op tafel lag, wist niets kalm te zeggen, wou toch graag even daarover doorpraten.

„Ja," zei-ie met het hoofd naar den anderen kamerkant gekeerd, „teekeningen voor boekbanden, wou je ze zien?"

Gerard greep de rol, maakte ze even open. „'k Heb nou geen stemming om dat werk te bekijken, zei-ie, „dat doe 'k nooit, as 'k zoo slecht gedisponeerd ben. Charmante vrouw hè? Ja, da's nou werkelijk een heerlijkheid . . . dàt zijn lijnen man, hoe kom jij eigenlijk zoo an dat werk? nou ja, 'k weet wel dat je 't meer in huis hebt . . . maar 'k weet niet . . . da's nou niks geen vrouw om 'n vriendin voor jou te zijn . . . kijk da's mooi zeg . . . daar zit ziel in, hè? Is dat wat, ja of nee."

Over zijn schouder heen stond Johan te kijken, met door den trots heen voor haar kunnen, bonzingen van bewogenheid om zijn verwondering. Toch had ie 't verlangen over haar dóor te praten, làng. En hij zei 'n paar keer iets over, dat ze deze keer zoo bizonder mooi waren, stil bedoelend Gerard ze alle te doen bekijken. Dan, zonder inleiding opeens, voelend gek te doen, hij die anders nooit zoo iets deed, begon-ie nog eens over Gerard's woorden.

„Hoe bedoel je dat eigenlijk" zei ie, „dat dat nou heelemaal geen vriendin voor me is . . . moeten alle menschen dan gelijk zijn?" En hij wou wel wegkruipen toen ie dat

gezegd had . . . gèk, gèk, hij zei zooiets, verbeeld je, daar zou ie wat hooren. Maar Gerard sloeg hem met groote teleurstelling, door de rol op tafel te gooien, „Nee,” zei ie „morgen zal 'k ze wel 's bekijken . . . wat bedoel je . . . o ja, nou . . . ik flap d'r wel 's wat uit . . . goeien nacht.”

„Adieu,” zei Johan en bleef 'n oogenblik staan, spijtig en toch met schaamte voor zich zelf daarom. Gekke kerel ook, die Gerard, je weet niet wat je aan 'm hebt . . . mooi, mooi, dat werk, ja, Gerard heeft 'r de kijk op . . . 'n charmante vrouw, zegt ie, ja, 'n charmante vrouw, o ja . . .

Hij ging 't raam open zetten, om de damp 'r uit te laten gaan, liep dan haastig op 't licht toe, om dat uit te maken, 't glas zou knappen nou de deur ook nog open stond, daar was-ie waarachtig in de war hoor, dat overkwam 'm niet vaak anders. Door 't hoogopgeschoven smalle raam wolkte een diep-weelderiglijkende geur van vroeg-lenteavond 't verdonkerde kamertje binnen. Er was een verweeking van vreugde in zijn frischjonge lichaam, dat zachtjes ving de door z'n verbeelden tot zwoelte verteederde avondlucht. Van den tuin beneden waaierden boomekruinen hem zachte ruischingen toe, die waren als vliezen op de wijde stilte van nacht. Over donkere dakensilhouetten heen zolderde, wijd, zwartblauwe lucht met sterren.

Het was nu veilig stil, hij voelde zich nu rustiger in z'n verboden geheimenis. Had elk mensch zoo iets? Wonderlijk. Hoe kwam het? Hier in 't ongeweten donker durfde-ie beter aan haar denken. Na 't inspannend werk liet-ie z'n verbeelding gaan — dat was gelukkig, gelukkig,

'n verruiming — 't leek alles zooveel mooier, lichter, nou-ie zelf in donker zat. Dat zou je kunnen verklaren. Nee, nee, nou niet verklaren, niks verklaren.

Toe, toe, 't zou niet hinderen aan 'r te denken, verrukkelijk, o god, zacht-verrukkelijk was 't. Vanmiddag had ie zich uitgelaten-weelderig gevoeld naast haar, dicht naast haar, 'r haren tegen z'n wang, 't was niet om aan te denken. Toch kon ie zich niet meer verzetten. Hij probeerde 't niet meer. Hij liet zich gaan. 't Was nu iets, dat sterker was dan hij, omdat ie 't een verrukking vond, z'n kracht er niet tegen te gebruiken, omdat-ie zich gevangen moest geven aan 't zwakkere, mysterieuze. Dat was 't heerlijkzwakke van de afwijking, 'n leedvermaak in eigen inconsequentie. O, hij wist 't niet, hij wou morgen toch maar naar haar toe, hij kon 't niet ontkennen, 't was niet mogelijk meer . . . Licht was ze, licht mooi, haar oogen, haar wangen en haar mond waren mooi — en alles; wat gebeurde er met hem . . . hij was zoo gek . . . zoo rumoerig in z'n hoofd, daar was toch zoo'n hoog gejuich in z'n hoofd, maar hij kòn 't niet helpen, hij kon 't niet van zich wegrukken, hij mòest er aan denken . . . 't was 'n apart geluk . . . buiten zijn andere leven om voor de menigte . . . een saamdrang van sympathieke gevoelens voor één, voor een vròuw . . . nee, denken kòn-ie nou niet verder . . . wat zong dat woord — een vròuw . . . o, wat voelde-ie zich onmachtig tegen dien jubel, die pijn zou brengen, niets dan pijn . . .

Met 'n sprong stond-ie op, bleef staan. Toen bracht-ie z'n handen aan z'n voorhoofd en drukte daartegen en tegen z'n oogen . . . wègdringen wou hij dat daar, 't verkeerde zòu hem niet meester worden; hij was te sterk

daarvoor.

Dan wierp ie 't raam dicht, haastig, met een voornemen, om nu dadelijk aan zijn verwarring te ontkomen — en vluchtte naar z'n bed.

II.

Betty Poggink zat in de huiskamer tijdschriften door te bladeren, toen Johan en haar man binnenkwamen, terug van vergadering. Zij zag op en nikte hen even toe, de bladen van de Studio in de eene hand, met de andere dan Johan's vingers drukkend, en na 'n „dag jonges, ga zitten Johan,” sloeg ze òm, lezende even in haar stoel.

„Zijn de geleerden 't weer niet eens?” vroeg ze dan, glimlachend om hun nog drukke spreken tot vóór de kamerdeur. Ze waren altijd nog in debat, die twee, als ze van vergadering kwamen; 't wàren me gewichtsmenschen, dacht ze met stoeiend onderschatten. Poggink was even bij tafel gaan zitten, vóór 't ontkleeden, zwijgend met z'n doorschijnend-bleekfijne, afgematte gezicht, waarin zich, achter den bril, de oogen vluchtigjes sloten en weer openden.

„Ben je weer moe?” vroeg ze.

Hij nikte even. „'n Beetje,” zei-ie.

„Geef mij je jas en je hoed maar,” bood Johan aan, maar Herman weerde vriendelijk af, wou dan maar even wachten.

Betty had de armen over de borst gekruist, schudde glimlachend 'r mooie blonde hoofd. „Je moet je ook zoo vreeselijk druk maken,” zei ze, „heeft ie gespietst van avond?”

„Nee,” zei Johan, „enkel gedebatteerd even, maar 't was nogal serieus.”

„Dat kan 'k me voorstellen,” dolde ze, „over drukwerk zeker, hè?” Ze voelde zich weer zoo in den spotbui van avond, had weer die lust om hun ernst wat te plagen. Maar 't was lust alleen in de oppositie, die haar telkens de kitteling gaf van hun pittige bestraffingen aan te hooren, en daar weer keuvelende spotternijen tegen te zeggen. Alleen thuis later, dacht ze daar dan over na, ernstiger nu, en zoo minderde iederen dag haar tegenzin in de vroeger gehaatte hervormersbeweging. Al vechtend naderde zij hen in verborgen vriendschap en schoon ze, bij 't volgen der arbeiderspers, al oogenblikken van heete revolutie-extaze had, bleef ze opponeeren om het levendig genot daarvan alleen.

„Moet je iets hebben?” vroeg ze Herman, die nog gekleed, zonder 'n woord, te bekomen zat. Hij schudde eerst van nee, weer met even van vermoeyenis gesloten oogen, zei dan om zich niet zoo uitgeput te toonen: „Merci,” en stond langzaam op, om zich te gaan ontkleeden.

„Heeft ie zich erg druk gemaakt?” vroeg Betty, toe ie de kamer uit was. Johan was tegenover haar gaan zitten, niet kalm na den twijfel der laatste dagen, nu-ie bij haar zat. Hij had eerst een poosje zwijgend gezeten, voelde nu een lichte nerveusheid bij 't moeten antwoorden op 'r vertrouwelijke vraag over Herman.

„Nee,” zei-ie, „niet zoo bijzonder.” Wat was dat huiverig zoo'n vrouw in de oogen te zien. 't Gaf hem borrelingen van angst en het was of hij het nu plots zeker wist, dat ie niet meer kalm-vriendschappelijk, zooals vroeger, tegenover haar zou kunnen staan. Zij zag even vluchtig-scherp

opmerkend langs hem heen, om zijn zwijgen nu alweer, keek dan weer naar de deur en weer naar hem, voelend dat hij haar aan bleef zien. 't Wàs wel zoo. Wonderlijk. Leuk wel. Nee toch niet. Die mannen, als ze 'n vrouw tweemaal in de week ontmoeten, dan is 't mis. En dan zulke mannen; ze onthouden zich van intieme omgang met vrouwen; 't kan ook al nièt anders. Dat geeft heftigheden. Een lieve jonge. Je kòn 'm niet van je weggooien, als ie ermee aankwam, 'n vrouw is toch òòk nièt van hout. Gek, nou zei ie niks; 't is toch onaangenaam, hij zag 'r weer aan, 'n beetje onkiesch, maar hij kàn 't niet helpen, ze doen als schooljongens, zulke mannen — daar kwam Herman.

De deurkraak brak in Johan de zenuwachtige broosheid; hij zag even achterom naar Poggink, om een beweging te maken, stellig meenend dat ze zijn geagiteerdheid weten zou.

„Bè-je wat gekomen?” vroeg ie met z'n innigen glimlach en merkte nu, nooit iets hatelijks tegen Herman te zullen voelen. Er was tegenover Betty's man eer een devotie nu, een diefjesachtigheid om 't begeeren alleen van zijn vrouw. Poggink maakte een gezichtsbeving van: o ja, dat komt weer in órde, en ging achter Johan langs naar z'n plaats, leunde diep achterover in z'n stoel, toch nog even door een oogsluitinkje z'n afmatting verradend.

„Was 't interessant?” vroeg Betty naar Johan, ook leunend tegen 'r stoelrug in 't laten der lectuur, warmer nu naar de opwindning van 't schermutselen.

„Och, jawèl,” zei Johan eenvoudig, schoon steeds met bedwongen stembeving, „'t is altijd interressant, hè?”

Herman omstreek z'n kortgehouden baard en kamde z'n vingers door z'n dunne zwarte haren. „M'n vrouw vindt

altijd nog alles interessant," zei-ie lichtjes glimlachend. „Ze bepaalt de waarde van de vergaderingen naar de hoeveelheid geestdrift die er naar buiten wordt gebracht, is 't niet Bet?"

„Och ja," lachte ze van de diep wègaanborrelende opwinding, „is dat dan soms niet 't ware; ik zie jullie óók zoo; daardoor wordt jullie werken levendig gehouden."

„Ko-òm," maande Poggink, in zijn zacht-langzamen toon van doctrinair-socialist, „met alle eerbied voor je fijne intellectbestaan, vrouw, maar dààr moet je eerst nog wat dieper over nadenken, voor je begrijpt, wat ons werken levendig houdt."

„Nou ja," zei ze, even geknauwd, „jij denkt natuurlijk, dat ik niks van jullie snap, maar daar vergis je je toch in, jonge, ik snap jullie hèèl goed . . . en ik respecteer jullie werken óók wel."

Johan had eerst zonder ernstgedachten gezeten, in den greep van zijn oppijnende passie, met in zijn verbeelding gedrongen alleen haar prachtige lichaam en haar hoofd. Het haar, met een bol gekroond, zwaarweelderig donkerbruin, hing om 't hooge voorhoofd opgekamd; klaar-jong met lange wimpers leefden de grijze oogen; de neus alleen gebogen even, vergeestigde het flinkbreede frischroodige gezicht en in haar blauw-laken reform stond krachtig-jong het lichaam, een zacht-naïeve opdeining van borst beneê de breede schouders, en toch weer aan die armen, flink ook, niet preutsch, handen zoo fijn en blank, dat alles daar weer teederheid van wordt en gratie, om voor te knielen, om voor te zingen en te schreien, om beurten uit te luiden 't hevigste dat in je was.

Hij had 'n tegenzin gevoeld in 't verder spreken over

die beweging, maar nu had hij plots de heftige begeerte met haar te vechten, haar oogen zóó op zich te houden, haar geluid gezongen naar hem alleen, als in aanraking der lichamen.

Toen voelde hij ook weer de warmte van zijn zoo lang ingegroeide levenswijding en hij wou haar die meedeelen innig; een kitteling tot heerlijk-opwindend haar-willen ommekeeren, als langzaam, in den laatsten tijd was bijgeslopen, deed hem spreken.

„Da's nogal een respect van beteekenis,” zei-ie „dat jij voelt voor ons hè? dat bestaat hoofdzakelijk in vignetjes teekenen.”

„Voor banden van anti-socialistische boeken,” zei Poggink glimlachend. Zij lachte ook, wel wetend, dat-ie schertste.

„Maar 't blijft toch óók bij dat respect,” hield Johan haar vast, „is 't niet Betty?”

„Daar måg 't ook bij blijven,” zei ze, nu lachend, met een tik van 't flappende tijdschrift tegen de tafel, „daar moet jullie al heel tevreden mee zijn.”

„Daar zouden we 's over kunnen praten,” zei-ie met weer die kleine innige glinsterplekjes achter z'n brilleglazen, „da's van nou èeuwig-moeilijke kwestie van de gemeenschap voor jullie hè?”

Zij voelde de glinstering van z'n oogen en dàcht er weer aan: ja, hij was verliefd, die jonge. En zonder te willen glimlachte ze terug, in een ongeweten dankbaarheid voor de liefkoozing van 'r mooie-vrouw zijn.

Zij dacht onder 't spreken voort daarover: leuk, diè verliefd op haar, wat ging 't toch gek, je dacht er niet aan dat zooiets gebeurde en toch was 't zoo heel natuurlijk. Zou 't erg zijn, als ze zich tòch maar 's geen geweld aan-

deed? 'n Frissche goeie jongen, toch geen nul; maar nee, wat ging ze daar nou voor moeilijkheden in haar hoofd halen. Dadelijk, in 't gedachten-voortdrijven der gespreksdingen, moest ze zich wel bedwingen, en in een nog even snel denken aan Herman, meende ze al àf te maken — nee, nee, geen truucjes tegen over hèm.

„Ja,” zei ze, „wie z'n werk doet voor de gemeenschap zooals ik, die hoeft aan jullie arbeid geen deel te nemen, ook al zou-ie daarmee sympathiseeren, zoo denk ik 'r nou over.”

„'t Is gemakkelijk,” zei Johan, „maar je hebt 't lekker mis, Betty, dat valt je niet mee hè? Al wie zich onttrekt aan dat groote werk — waar iedereen, beslist iedereen, zonder één enkele uitzondering — belang bij heeft, die is zondig, jazeker, die is zondig; geloof me, 't is erg mooi, wat jij doet, dat respecteeren we ook wel; maar d'r is daarom nog wel véél meer voor jou te doen, als je 's beginnen wou met óns werk niet te onderschatten, maar d'r 's héél serieus over na te denken.”

Hij wond zich op, àl gistender; zacht begonnen z'n oogen naar haar te branden. Maar naast die passie, om door z'n ongewone heftigheid haar aandacht warm bij zich te houden, voelde-ie ook weer langzaam aangolven de democratische ontroering, niet fèl, maar breed, een zielesterk willen naar mogelijk-geweten vergelukkigiging van 't wijde schreien der getrapten.

Maar ook, steeds, weenden gelukkige snikjes van verlangen er doorheen, dat vaster en reëler ervan groeide. Zijn begeerte verheftigde zijn overtuigingsemotie en die zelve, door de verinniging van de aandacht — dreef weer zijn waarneming tot een branding van verlangen naar haar gratie.

Poggink bleef met zijn zwakke lichaam tegen 't grijze

pluchebekleedsel van z'n massieve, straklijnige mahoniehouten leunstoel zitten, zei nu en dan een enkel woord van instemming met Johan's betoog. Hij had zijn vrouw nooit principes willen opdringen; was, na vergeefs bescheiden pogen haar tot z'n arbeid te brengen, tevreden gebleven met haar liefde. Zij wist weinig van z'n partijwerk, ging haar eigen weg, zonder minste verkoeling van een der twee, alleen teneinde wat te rustig voor haar sterkwoelenden levenswil.

Johan ging verder met haar, sprak over artiesten die hun kunst gaven voor de gemeenschap, maar ook onmiddellijk in dienst der hervorming. Zij hield nog vol daartegen te chargeeren, noemde werk dat alle kunstwaarde verloren had door den socialistischen tendenz. Maar hij liet haar niet los, gelukkig zóó dicht bij de overwinning te zijn, in een tot 't hoogste opdrijven van zijn kunnen haar vragend over de socialistische journalistieke teekenaars, waarvan sommige groote artiesten waren. En over Steinlen — wat dacht zij van hem? Hij was overtuigd Marxist. Zij zou maar oordeelen, dat was alles in haar vak. En zij lachte, lachte, kon zich niet meer verdedigen, wjl 't al bijna met hem eens vóór den aanvang van hun stoeiend gesprek. Zij had een voornemen, haar geïsoleerde gevoelsleven eens te gaan doorstevigen met dat weten, voelend àl de attractie van de wisseling als 't geluk van een groote metamorfoze, stil-weg, zonder toch het luchtig genot te willen missen, van 't zich niet openlijk gewonnen geven. Hij lachte nu ook, in een opperste huivergeluk om haar in het lachen zich gewonnen tóonen.

Toen zag zij het weer, zijn brandend naar haar dóórdringen, machteloos dat terug te houden. En een oogenblik

voelde zij een loswrikking van juichenden hartstocht in zich naar zijn jeugd. Zij dacht aan Herman, zijn zwakke lichaam, altijd abnormaal, bijna nooit immers waren zij vòlop jong geweest. Ja, je dacht er niet altijd over, 't was ook niet 't eenigste, dat je noodig had . . . maar een jonge vrouw had toch haar eischen, wou toch 's in de armen genomen . . . waarom jezelf dat niet bekennen? onzin, 't is zoo . . . Herman is goed en lief . . . maar god, god, wat kost 't een moeite je koel te houden tegenover een frissche jonge man, die je sympathiek is, en je wil. Toen dacht zij een enkel moment, zich gaàn latend naar de diepere engere ruimte van het verbeelden, daar waar nooit binnengaat het wil-verstand — als in een grot waar hangen ingegrift hardere levensdingen — alleen de wijzen mogen lezen, wien al de leegte van 't bestaan doorhuiverd —: als hij nu . . . doòd ging, Herman . . . 't kòn toch, hij was zoo zwak, moest nu alweer gauw rust gaan nemen een heelen tijd — dan stond ze daar, rillend in alleenheid en Johan zou blijven . . . Maar plots zag zij Herman's gezicht, toen hij wat zei, doorschijnendbleek in de dunne zwartbruine ombaarding, hulpbehoevend . . . o god, nee, dacht ze met teederheid, nee, niet zóó denken, niet dat leelijke, niet dat vreeselijke, blijf maar leven, ik zal je wel verzorgen, goeie zachte jonge, 'k zal me wel weer sterk maken, 't mòet toch . . . En zij had nog een paar maal de ontmoeting van Johan's verborgen begeerteblik met haar coquette kijken, waarin zij dacht aan zijn frissche jeugd alleen, niet meer aan Herman's dood-kunnen gaan. Zij lachte alleen, zonder macht tot verzet terug, voelend zijn branden als een heerlijkheid, vreemd, verboden. Maar telkens dwong zij 't weer neer, geweldig, met opperste

inspanning van al haar intellectueele kracht.

Herman vroeg, meer voor Johan, of ze nu voor koffie wou zorgen, en zij nikte hem vriendelijk toe: „Jah,” zei ze en tot Johan: „je weet wel hè? die kleine dingetjes doe 'k altijd zelf, nou moet je even je redeneerwoede bedwingen hoor.”

„O,” zei Herman, „ik geloof dat-ie wel succes heeft bij je, hij bekeert je tóch nog 's op 'n goeie dag, hij weet vol te houden, hij brengt 't verder dan ik!”

„Hij is 'n onbetaalbaar propagandist,” lachte ze, „'t is heusch waar, de partij mag 'm in eere houden hoor.”

Johan glimlachte, even gelukkig weer onder haar in flinkheidsbewondering neervriendelijkend kijken. Dan voelde-ie weer opeens de ellende der reactie, na de opwindung die vreemd was geweest aan z'n twijfelmartel der laatste dagen, waarin-ie aan z'n partijwerk niet had kunnen denken. En het pijnde in hem om, toen Herman haar aanhaalde en langs den wang streek: „'n Lief vrouwtje . . . moest alléén wat meer doen dan vignetjes maken,” dolde-ie nog eens nà.

Zij weerde hem zachtjes af: „Toe,” zei ze, „doe nou niet zoo mal, waar 'n ander bij is.”

„Voor Johàn,” zei Herman in den toon van dat niet rekenen, „wat géeft dat nou.”

„Kom, laa'k liever koffie zetten, anders komt er niks van,” sprong ze op, „wat zeg jij nou jonge, hè?”

Hij zei niets, zag 'r aan, vrágend, wíjl meenend dat ze wíst, om haar afweren en opspringen. Zachtvriendelijk glimlachte ze terug.

Toen wikkelde zich de ernstzwaarte van hem af en een oogenblik stond de blijdschap in zijn hoofd en keel te

beven. Hij dacht niet aan Herman en niet aan het gesprek, zij woù 'm, ze woù 'm, dat was genoeg. Het jubileerde in hem rond, dicht-heet, een vreugde die drong binnen tegen de wanden van zijn lichaam als om er uit te bersten. O, wat gaf-ie om alles, om de heele wereld, morgen zou-ie weeromkomen, en overmorgen, en met haar praten immers en stoeien en dicht bij 'r zijn. Dàt zou-ie toch hebben, dàt kon niemand 'm afnemen. O, wat leken de komende dingen mooi . . . god, god, het was om te dansen, om te lachen, àl maar te lachen en te dansen de kamer rond. Dat gâf nou wel niks, maar ze was mooi . . . o wat mooi . . . 'n vrouw . . . wat is 'n vrouw een prachtig ding . . . had-ie daar nooit aan gedacht? Ja, toch wel, maar niet zóó, niet zoo als nou . . . 'n vrouw is een heerlijkheid . . . 'n geluk . . . hoe kun je nog leelijke dingen in je leven hebben met zoo'n vrouw bij je, àl maar bij je . . . 't is om te schreeuwen als je er aan denkt. Wacht nou, nou kalm blijven, daar komt ze weer, 'n blaadje met kopjes, lief . . . daar is ze weer . . . jà ik hêb je liêf . . . zongen z'n gedachten . . . jaà . . . ik wil je zachjes aaien, paaien, over je wangen, over je haàr, over je lange oogharen . . . haha . . . ik moet vreeselijk lachen . . . er is nooit zoo'n heftige blijdschap voor één enkel ding in m'n leven geweest . . . ik zal je ook drukken dicht tegen me aan . . . dól, dól, en dan weer zachjes toespreken . . . en dàn weer heftig . . . en dàn weer lief, lief, voorzichtig-zachtjes . . . wat ruischen die kleeren van zoo'n vrouw . . . wat is dat een waai van weelde, als ze binnenkomt, gòd-gòd hoe is het mogelijk, dat je kunt wennen aan zoo iets in je huis, verbeel je, wènnen . . .

Hij had haar toegenikt bij 't binnenkomen, zonder na-

denken, en zij nikte terug; Herman lette daar niet op, ze wàren goeie maatjes, die twee. Nu zat hij langs haar heen te kijken, zoodat kleuren en lijnen van haar wezen binnen zijn gezicht bewogen, terwijl ze de kopjes stond uit te schikken op de tafel. Zij deed haar gewone vraagjes van veel suiker of melk, en dat zong alles hoogzilverig door zijn ziel van dankbare vreugde om 't verbeelde bezit alleen van die prachtig-lieve artiestenziel, met, in de huiskamer, zoo de zachte ommeegang van haar kleingoddelijke vrouw-zijn.

Zij zaten nu met hun drieën om de tafel te drinken: Betty presenteerde gebak en zij praatten nog even in de prettig-modern-donkertoonege omrustiging van 't vertrek. Toen hief Herman even z'n hoofd naar Betty op en: „Heb je nou al alles verzorgd kind?” vroeg-ie in zich opeens herinneren dat nog te moeten vragen, „voor de reis?” zei-ie, en dan, zich richtend schuin naar hem: „o, hemel, heb je d'r Johan nog niks van verteld?”

„God née”, ze ze, Johan aanziend met een lichte bewogenheid. Zij voelde den hinder van dit te moeten zeggen, nu ze alles zóó zeker meende te weten. „Dat heb ik je nog niet verteld, hè?”

„Wàt dan,” vroeg-ie, nerveus van haar afwachtend kijken en 't opgemerkte, niet te onderdrukken dralen.

„Dat Herman naar 't Gooi gaat, Donderdag, hij zou toch éérst de volgende maand pas gaan?”

Een lichtte verwarring beangstte zijn doen van de teleurstelling, die-ie klemmend aan voelde dreigen.

„Naar 't Gooi:” zei-ie, zich draaiend met 'n paar hoofdbewegingen van haar naar Herman, als moeite doend om zich te herinneren, „ojà, je zou naar Bussum gaan niet? voor 's weer wat òp te knappen, ja, ja, nou . . . en ga je

nou al vroeger?"

„Overmorgen", zei-ie, „da's zoo ineens opgekomen."

„O ja? hoe dāt zoo," vroeg-ie om iets te zeggen, maar hij zette z'n kopje neer, wyl z'n hand voelend beven. Hij wist nog niet heel klaar, hoe groot de teleurstelling was, maar er kwamen allemaal leegteplekjes in hem, en ze versprongen telkens en drukten, waar ze kwamen, de zwaarte neer van verangstigend metaalhard, die z'n spreekkalmtē vaneenrukte.

„Nou, de dokter vond 't maar beter dat 'k dadelijk ging," zei Herman, „'k ben immers niks goed de laatste tijd."

Hij nikte van ja, dat wist-ie en vroeg twee-, driemaal 't zelfde over, als 'n vreemd kennisje en: zoo, ging-ie nou overmorgen, zoo, vond de dokter 't dan maar beter hē? nou 't wàs misschien ook wel veel beter. Dan zag-ie naar haar zij, maar vóór hij sprak, zei ze: „Ja, jonge, nou moet je je fortuin hier maar zonder ons zoeken, je mist nou je aanloopje hē?"

Hij lachte nog, grinnekend nu, met even-gedrongen gezicht van de moeilijkheid, z'n teleurstellingsgeslagenheid niet bloot te geven en zei maar, dat 't wèl jammer was.

„Nou, maar hij zal ons toch wel 's komen opzoeken," zei Herman, „da's zoo onmogelijk nou niet, in een half uur is-ie bij ons."

„Welja," gemakkelijkte zij, „je kòmt maar 's hoor."

Hij kon nu niet blijven lachen, daar was geen reden voor en z'n woorden werden toonloos, droogstroef gestooten uit z'n keel. „Ik kom wel 's," zei-ie met van beiden afgewende oogen. En hij vond de kracht, 't binnenmisten van z'n teleurstellingsweeheid terug te dwingen, zoolang-ie

hier was. Maar hij kon nu ook wel gaan, 't was gelukkig tijd. Na 't, als even over de quaestie nadenkend zitten, met handen op z'n kniën en z'n hoofd vooruit, sprong-ie plots op, z'n stoel achteruit duwend: „nou 'k ga d'r van door hoor.”

„Ga je d'r van door?”

„Ja,” zei-ie kort, aldoor voelend de teruggedrongen heeschheid beneden z'n keel, en z'n gezicht pijn-gespannen in gewoonheidstrekken, lichte adering op z'n slapen, als in linkschheid. In de gang bleef-ie dralen met z'n demi en z'n hoed om een oogenblik te rusten van 't verzet. Betty bleef zwigend omlaag kijken in 't bedenken van 't onaangename dat niet te verhelpen was. En het leek haar nu wel waarschijnlijker, dat zij intiem met hem geworden zou zijn als ze niet had moeten gaan. Daarom zat ze de hindernis te doorwoelen, met lichte wrevelgedachten als voelbaar door een gaas heen, allengs dicht bij de smartelijkheid om 't, door zijn geweten begeeren, verhevigen der attractie. Herman, even rechter gezeten, voelde wrange verroezing van 't koffiedrinken, en met beweegloos hoofd, onpasselijk, warm, zat-ie de ergernis daarover te ver-smarten door 't denken aan z'n gestel, 't nu alweer wegmoeten, opgejaagd door die telkens ontmoedigende attentie van den dokter. Zóó ging 't maar met hem onophoudelijk door; 'n paar maanden rust, geen financieele zorgen toch en blij werken, 't vergeten van de eigen pijn verge-lukkigd door de stemming van 't grootsterke meevoelen van den volkswil; dán . . . plots weer dat binnengrijzen van 't lichaamleed, somber en machtig, dat kwam als in zonnige dagkamer, 't verhuiverend neerzinken van grooten zwarten nachtvogel, die dompelde met zijn breede vlerken

't licht in vervloeking van dood. En in zijn diepere alleenheid leed hij den angst uit voor het einde: zij, lachend over alles heen, kon zijn verzwegen martel niet bereiken, hem wanend haar gelijke in kracht van alles aanvaardende leefvreugde.

In zijn fijne gebaarloosheid zag hij maar even op, toen Johan hem groeten kwam, drukte zijn hand, zacht terugzeggend zijn „adieu”, stond dan langzaam op.

Een trilling doorschokte Johan, toen hij Betty's hand drukte. Hij kuchte een kier door zijn zenuwen omsnoerde geluid om zijn groetwoorden te zeggen, nu ze in alle begeerlijkheid van haar gracieus-flinke gestalte vóór hem stond, de grijze oogen onder de langzachte wimpers neerziend naar zijn wringende bewogenheid. „Je komt nog wel even an, hè? zei ze kalm-gedwongen.

„Jawel,” zei-ie en ging gauw de trap af, terwijl Herman voor hem opentrok.

Buiten, als de eerste verwarring zich ontsponnen had, was er dadelijk een spijt, dat-ie haar met handdruk of oogen geen wenk had gegeven. Wat leek 't nou niet begeerlijk, even die broosblanke hand te mogen drukken, altijd voornaam koel als van een heel fijn maaksel of even 'n oogwenk met haar te mogen wisselen, een vertrouwelijkheid met zoo'n vrouw! Nu was alles droef-moe in hem verzakt, toen-ie naar huis liep, de drukke straat over onder de kilgrauwe, regendreigende lucht, waar de wolken helderdons en plokkig-rookzwart in lagen over elkaar heen driftten en vaneenscheurden. Nu en dan blauwde, koelfrisch, een plekje hemel bloot met een enkele ster tusschen afgescheurde wattekantten; dan dadelijk zeilden vlosdonkere roetdoeken er weer over, stond tot over de beide huizen-

rijen heen, de lucht met geruchtigverschuivende, merkbaar gierende fronsingen behangen.

Johan liep met gebogen hoofd de straat over: z'n keelruimte was dicht — moe-schor van verdriethijgingen, en zoo zwaardroef hing z'n hoofd, dat-ie niet kon denken dan aan z'n bedreigend smartevoelen, dat kwam nu zacht, bij 't wijken der verwarring, donker in hem binnen te sluipen. In zijn hoofd perste het wringend-ellendige zich saam, tot 't zich te klitten scheen dicht achter z'n oogen, die moê, neergedrukt, zich wel half te sluiten schenen, zoo heet voelden ze aan en hij ademde telkens diep op, zoo matte hem af de zware massa die er voor z'n keel was geschoven. Dat-ie nou naar huis moest, bedacht-ie, toen-ie dichterbijkwam, kon-ie maar wegblijven, de bekende dingen leken walgelijk nu, ze zouden hard-koud verwonderd staan om zijn stille verdokenheid. Moest-ie naar huis? Zou-ie niet de andere kant opgaan, de stad doorloopen of er omheen? en niet naar huis, niet naar Annie, naar Gerard; nee, nee, o god nee, schrikkelijk nou stemmen te moeten hooren die een gewonen toon droegen, een koelte van alledaagsche dingen zouden smijten tegen z'n nat-heete ontroering . . . afschuwelijk, niet naar huis gaan . . . maar wát dan . . . wegloopen een heel eind, buiten . . . nee, hij moest toch thuis komen, nú nog maar geen gekke dingen doen . . . nee, naar huis gaan maar, ze zouden 'm lastig vallen met vragen, hij was zoo'n man van orde . . . ze zouden 'm nog feller hinderen strak met vragen . . . ring! ring! ho!

Achteruitspringend schrok-ie op voor 't geschreeuw van den trambestuurder, die 'm een vloek nà toornde; vlak vóór de tram was-ie op de rails blijven voortgaan. Zenuw-

achtig liep-ie verder, bang opzijaand naar achter op de trottoir, tot-ie bij huis was. Zij zaten met avondeten op hem te wachten, Annie en Gerard, die al een paar weken solied was. Circulaires, brochures, kranten zwierven op tafel. Hij zei goeienavond, en zag voor z'n bordje een paar papieren liggen; toen dreefte verzet in 'm, z'n gezicht trok saam van de beheerschingspijn, 't niet kunnen zeggen aan hun . . . o gòd . . . neé, neé, niet aan tafel gaan . . . hij kòn nou niet lezen, niet eten, niet spreken . . . neé, neé, neé!

„Maak je voort?” vroeg Annie en las verder. Maar Gerard, die over twee stoelen te rooken lag, had naar z'n gezicht gezien, dan snel z'n hoofd afgekeerd. Johan was even blijven staan voor 't raam, had 't gordijn met één hand weggetrokken, om ongezien te kunnen dralen met 't aan gaan zitten; met z'n hoofd tusschen 't gordijn en 't raam in stond-ie op z'n lippen te bijten van ellendige onbeslotenheid. Hij wou wel wèg, wèg, maar waarheen, nergens zou-ie toch tevreden zijn, z'n geslagenheid zou 'm martelen blijven overal.

„Maak je voort?” hoorde-ie Annie herhalen. „Toe nou Johan, we hebben expres op je gewacht, en je moet ook nog aan Hendriks schrijven over de klok van de vergadering van Maandag.”

Hij merkte, hoe zijn pijnkropping haar woorden afstiet met walging — op jullie gewacht . . . vergadering . . . vergadering . . . Voor 't eerst vond-ie 't vreeselijk dat ze alles van zijn levensverdeeling afwist, de uren, waarop-ie weg moest en waarheen, de brieven die-ie te schrijven had en de te behandelen onderwerpen — vergadering, vergadering, o gòd, dacht ze soms, dat er niks anders in

z'n leven was dan vergaderingen?

Hij deed langzaam nu z'n jas uit, bracht die weg en z'n hoed, zag Annie nog even zwijgend aan, begon dan stil tegen haar te wrokken. Gerard bleef zwijgen. Maar Annie sprak door, beginnend over de agenda van de bestuurs- . . . wist-ie wel, ja? over de colportage niet? omdat-ie gesproken had over de vrouwen . . . dat ze weer colpor-teeren moesten . . .

Hij bromde z'n ja en knikte, maar zag 'r niet aan . . . trappen kon-ie haar om 'r gepraat . . . ze dacht dus dat-ie daar altijd ooren naar had . . . dat je nooit iets kon hinderen, zóó dat 't niet mogelijk was daaraan te denken . . . Hoe kwam 't dat-ie 'r onuitstaanbaar vond, bête, femelend, fanatiek?

Hij at maar gauw iets om verder vragen te ontwijken, ging dan heen, naar z'n kamertje, vergat z'n brieven te schrijven, kon ook niets meer lezen; vanavond was alle partijleven hinderlijk, antipathiek, dør.

Hij wou alleen zijn, alleen met zichzelf, eindelijk eens; niëts, niëts wou-ie binnenlaten in z'n aandachtsruimte dan z'n stille, rijke, schreiende verlangen . . .

III.

Hij had nu in zijn prikkelbaarheid den allereersten breuk gestooten in den vasten aaneenbouw van zijn openbare leven, en door de hindernis daarvan, wjl 't hem als een verwaarloosde tusschengeleding van zijn werk werd, ver-bitterde hem meer en meer de dwang tot voortgaan, nu hij voelde zich op te moeten sluiten in de alleenheid van zijn nieuw-heftige emotie.

In zijn leven kwamen nu de eerste dagen, waarin hij het bewegen der menigte hatelijk vond, zijn voelen saamkringde rond zijn eigen binnenste-gebeuren. Nooit was hij zoo met zijn persoonlijkheid bezig geweest. Vroeger, in zijn eerste krachtiger bewustworden, waren daartoe wel neigingen geweest bij oogenblikken, maar allengs had hij zijn aandacht weggenomen van zichzelf, was hij alle fijnere denken en voelen gaan verbreedten tot het meeleven met de begeerte van wat daarom hem was: de menigte, het volk, wijd, overal, en het was gegroeid tot een machtig-koele kracht van daden, elken dag nieuw. Zoo was het nu al jaren gegaan, in een rustig geluk van bij ingehouden golfjes zich-geven, een effen bestaan van stil-geduldig scheppen. En er was een oningedacht weten in hem geweest al dien tijd, dat het zoo zou blijven voortgaan, dat daarbuiten het leven geen grootere slagen van geluid naar hem heen zou klinken.

Nu stond hij daar plots met al het voelen teruggedreven naar zijn eigen verrast-enge binnenste, en al heftiger en wreeder golfde de ontroering om zijn verwaarloosde wezen in vlagen tegen hem aan. Voor het eerst in tijden hoorde hij het schreien van zijn eigen ziel en het was een geklaag zoo luid, dat hij zich boog over zichzelf heen en de stemmen der anderen hem schrijsden met smartelijken wrevel.

Telkens wou hij weer sterk zijn, het eigen onderschatte wee vergeten in 't aanhooren van den roep der velen, de pijn van zijn lichaam wou hij dan verkreunen laten in het krachtig bewegen naar den heerlijk-zekeren, nijpend-inspannenden plicht. Maar telkens weer begon het nieuwe in hem op te klagen, zachtjes, en luider, luider, en feller smartte dan de pijn van het verzet, tot hij weer keeren moest

naar zijn ongewone eenzaamheid, waar geen gerucht van z'n arbeid meer leven kon.

Zoo ging hij nog een laatsten avond naar vergadering, door aansporing van Annie en den onontkooombaren drang van z'n partij-omgeving, maar met, vóór 't binnengaan van 't gebouwtje al, een tegenzin in den toon der te bespreken dingen. En tusschen al die kennissen in, die een kwartier vóór den begintijd over niets dan vereenigingszaken gesproken hadden, was een lichte spot in hem komen glimlachen om 't koddig nietiglijkende van hun opwindingen en gebaren.

Daar, vóór de groene bestuurstafel, zaten al die moderne mannen en vrouwen bijeen en het was of zij allen hadden de schoonheid van saâmafgelijnde beginselen voor heel hun leven. Hun bestaan was forsch en beslist, streng tegenover hun zwakheden, en hun woorden daarover droegen den zwaren klem der overtuiging-voor-goéd. O ja, ze waren allemaal sterke menschen, koelsterke menschen tegenover de dwaze fictie, waar ze een hoofdnikje voor hadden van wat is dát nou . . . loop naar de pomp . . . wij weten beter . . . wij zullen daar nou eris 'n eind an make. O, ja, zoo had-ie ook gedacht, 't was toch zoo mooi geweest . . . en nou, nou, dat kleine nietige, het kwam even in 'm aan . . . en het bleef, zette zich neer, als een bacil en vrat rond . . . o, ze waren allemaal vriendelijk voor 'm nietwaar, nou, geen wonder ook, haha, hij was een flinke kerel, hij deed veel voor de Beweging . . . Maar o, god . . . dàr, dàr, achter z'n voorhoofd, en achter z'n oogen, daar wisten ze nou niks, daar zagen ze nou niet; zoo bekeken ze elkaar en spraken en gingen op en neer en wisten niets, niets . . . Zagen ze 't hijgen achter z'n kleeren? Ja, spreekt maar, brave lui en schrijft maar, en oordeelt maar, morgen, over-

morgen kómt 't over jullie, dat kleine, een sterre-groot zonnetje en 't brandt je doòd . . .

O, hoe onuitstaanbaar van nietigheid leken de menschen . . De intimi hadden verwonderd gekeken, dat-ie niets gezegd had dien avond. Maar hij kon niet spreken, 't leek hem zoo belachelijk hier ook 't minste maar te verkondigen, hij die zoo'n behoefte had aan steun. En elk oogenblik verbitterde zijn tegenzin tot afkeer, vond hij felheden van neerpatsenden spot in zich tegen de uitdrukkingen der kameraden. In den ommekeer naar 't zich-geven aan de eigen verlangenpijn, naar 't bewaren van alle voelen in zichzelf, merkte hij plots een heftigheid van walging tegen 't aandacht vragen der gemeenschapsbehoeften; de stemmen òm hem, die elk oogenblik naar hem spraken van de offering der zwakheden voor 't vergelukkigigen van de menigte, martelden zijn opgesloten-kermende persoonlijkheid.

Even zelfs had-ie zich geweld moeten aandoen, zich z'n plaats onder die allen nog enkele weken geleden, moeten indenken, om niet op te staan en zich te laten uitlachen door uitgesproken spot. Het was toen een bestuurslid opstond en sprak over de quaestie der vrouwen-colportage met 't orgaan en brochures. Hij waarschuwde tegen ontmoediging, hij had veel klachten gehoord en er was stellig iets voor te zeggen, maar waar moesten ze naar toe, als dàt niet overwonnen werd; waren ze dan inderdaad zóó sterk nog niet? voelden ze zich niet hoog? werkelijk hoog boven al die maar niets overwogen en aan hun laagste begeerten maar toegaven? Kom, daar moest doòrgebeten worden. Dàn in vredesnaam maar lòten om de colportage, hij had daar wel niets tegen, 't zou dan tenminste gebeuren; maar dat loten was toch maar 'n voor-

kòmen van onaangenaamheden en geen grondig herstel van 't kwaad dat dreigde te beginnen . . . nee, stèrk moesten ze zijn en zich door nièts laten tegenhouden, want 't wàs heusch zwàkheid en niets anders, dat terugschrikken voor 't aanhooren van tegenspraak, die de echte hoogstaanden tòch niet kon hinderen . . .

De mannen en vrouwen kletterden een handen en voeten-applaus hem toe, toen-ie uitgesproken had en met een korten driftnik van eens te hebben gezegd wat noodig was, weer ging zitten. Toen had Johan z'n partijgenoot aangezien, en hij kon zich niet verzetten tegen 't minachtend geglinster van z'n oogen, koortsig van nijpende sarcasme-bewogenheid.

O, die krankzinnige menschen, razend waren ze, blind en van hout, ze wisten nièts en voelden nièts of logen! zij predikten maar van sterk zijn elke vergadering nieuw, en in elk orgaantje, maar leken allemaal harlekijnen aan wie de menschenonmacht eens gevoeld had! Zou niet één bij hen allen zijn, die een zwakheid beging en daarmee weten moest, dat àlle verstandelijke kracht nietig is? Hij had nu kunnen aplaudisseeren en kermde toch zoo van verlangen, wie hoòrde dat? wie van die allen die de hui-ver-zwarte leegte wist achter z'n opgeschroefde kracht? Sterk zijn, tòe maar, je bedwingen, vooruit dan, 't kàn wel, haha! ogod, née, née, zóó kon-ie niet meer denken, dat kon-ie niet meer hooren, hij wou wèg van hier, dat deed te veel pijn! Hij wou alleen zijn, het was zoo leeg, zoo leeg, zoo veel te nietig om je leven mee te vullen, dàt was het negeeren van 't innigst menschelijke, dat die menschen 't kleine noemden, dat je bedwingen moest . . . Betty, ja, ze had wel gelijk . . . o, hoe graag zou-ie 't 'r

nou's willen zeggen . . .

Haastig, opgewonden, had-ie zich, voor den afloop der vergadering, bij de bestuursleden naast zich geëxcuseerd, en was de zaal uitgelopen naar 't verkoelende buiten. Donkergolvend-droef, met vlagen van weemoed uit de diepblauwe nevelen, die zich wikkelden om den lijnenopstand der dingen, zong hem de avond zijn verlangen toe. Boven de verlichte avondstad had zich de voorjaarslucht gehuifd, licht met fijne wolkjes in den dag, tot zwartblauw verdroefd, als metalen koepel angstig hoog, met klein-wiebelende vonkjes van sterren. Ook tegen de huizen op krogen violette nevelen en de blauwgoude verten waren ineengeslonken, verteederd in ijldroeven zang. De menschen schenen nu wel diepe weeën te dragen, waarmee zij verborgen liepen door de vreemdtooverlichte straten. Achter hunne effene gezichten was een stil weenen van verlangen, dat leek rond te sluipen over de wereld.

Nu woelede oppermachtig in het rond de weekheid van het alleenzijn, en tuimelend in den golf van verlangen, het bewustzijn vernietigd tot een wegkrimpemde kleinheid van devotie, ziekelijkzwak, dreef hij 't vaagste aanschmeren der werkdingen van zich met geprikkeld-nijdigen stoot.

Zoo liep hij de drukke stadsstraten uit, de buitenbuurt in, waar 't huis van de Pogginks was, zich gaàn latend in 't kinderachtig willen, dat te zien, even maar, er om heen te loopen met 't geschrei van zijn diep in zijn lichaam zich neerwringenden hartstocht. Maar dan opeens, in de straat gekomen, kilde als een fjsiek-nare beroering in hem neer bij 't bedenken van zijn dwaasheid; hoe krankzinnig hierheen te gaan, niemand was daar toch? En bij 't even bewustworden van zijn doen, een moment van klaarheid

in het stilstaan van zijn wilden verlangenloop, voelde hij hoe in zoo weinig weken het sterkgeordende van zijn denkleven verweekt was, vergeten in de verder en verder drijvende stuwing van zijn begeertebewogenheid. Maar het leefde maar een oogenblik in hem, want dadelijk wierp hij zijn weten weer neer naar het zachtdroef hunkeren, dat verhevigde in het langzaam naderen van het stillege zwijgende huis. Het stond er ook zoo donkerverdoken nu, zonder den blijden ommegang van haar wezen, droefleeg, met neergelaten gordijnen als in een sterfhuis. O, was ze daarbinnen geweest nu, hoe zou hij haar tegen zich genomen hebben zonder één woord. Hoe zou-ie gegrepen hebben de heerlijkheid die dadelijk vóór hem te bereiken lag, zij hem nemend in een buitensporigheid van jongen hartstocht, waarover-ie niet ná zou denken, hij alleen gek van gelukkige zondigheid. Wat zou hij lachen om zijn voorbijje jaren van strenge zelfcontrôle, lachen om al wat hem terug zou willen houden uit de omvanging van haar handen en armen. Was het leven niet donker en leeg, wen puur-koel gehouden van den uitschal der uiterste begeerten? O, hij zou jubelen met zwaarvolle keel, als haar hoofd zou lachen tusschen zijn handen. Getrouwd, getrouwd, wat was voor h  ar 't getrouwd-zijn, als ze verlangde? wat voor h  m het weten, dat ze Herman's vrouw was? Zou-ie daarover denken als ze v  r hem stond? . . . Maar, wat gaf 't, of-ie daar nog langer over denken bleef . . . ze w  s er nu niet . . . hij kon alleen blijven loopen en liggen en slapen . . . hij kon om 't huis heendraven als 'n hondje, idioot . . . hij ble  f alleen met z'n leege armen . . .

't Bebouwde strateind afgeloopen, ging-ie op den weg, aan den aangroeienden graskant zitten. Wijd v  r hem, onder

den donkeren sterrenhemel, lagen de avondlanden uit tot den zacht vernevelden horizon; klitten van huizen donkerden daarvóór met armelijk-geele lichtjes tusschen nog spokig naakte boomen-groepjes. Rechts lag de stad, een al dichter groeppende massaalheid van bouwsels en lichtenrijen, brokelingen van hoogere daken en torens, met daarboven, hier en daar, hangende brandwolken, opschijnselen van licht, ros-vachtig. Stil kon-ie hier liggen met z'n hoofd op z'n gestrekte armen in het versoepelende gras en laten de voorjaarszwoeling drijven om z'n heimelijke pijn. Hij kon nu zoo verborgen de weelde van z'n verlangen laten uitschreien in de omdonkering van z'n hoofd, wild-smartelijk, zooals het nooit nog in hem geweest was. Wie van die hem kenden wist dat alles van hem? Zij dachten hem zoo sterk-beginselvast . . . hoe vaak had ie niet bij haar stelling op stelling verklaard, om haar te brengen tot zijn leven van hervormend verbeteren, gelijk maken . . . nu lagen zijn vastheid, zijn weten, opgebouwd en stoervolhardend geordend in nachten op nachten van al hêlklaarder-makende studie, verpulverd neer, verbrand en vergeten in den heeten overval van zijn ontroering. Al het gedane — in enkele dagen was 't hem tot een afgrijselijke bespottelijkheid geworden . . . wát was het, als-ie toch alles geven wou, om z'n armen één enkele maal om haar lichaam te nijpen met zijn gelukschrokkende kus op haar mond? o, hoe had-ie zich als een schoolmeester bij haar kunnen aanstellen . . . zij tusschen dat gekrakeel, tusschen die houten menschen . . . god, hòe belachelijk! Zij met krantjes langs de straat en vuilheden aanhooren . . . zij met haar fijne handen die de lijnengratie kenden, met haar mond die gewend was zachtmelodius te spreken . . . nee, nee, zij voor hèm alleen,

al haar mooi vergoddelijkend zijn huis . . . en niet verdeeld in koele verdienstelijkheidjes onder de menschen, die zichzelf niet kenden. . . .

Nee, hij wou geen beginselen meer, dat ééne . . . lief en goed voor haar te zijn in één enkele lange blij offering . . .

Kon-ie haar hebben dicht bij zich, haar tintelend-jonge leven tegen zich aan . . . lāng, heel lāng, tot zij moê van heerlijkheid zouden kussen hun wangen en voorhoofd alleen.

Hij keerde zich òm en òm en droever smartte zijn verlangen, huiverend in gansche overgave van zijn voorbij willen en weten. Zóó was het goed, diepdooddroef neer te liggen, traanloos te weenen onder den wijddonkeren hemel. Het land leed in den weezang die de verten aandreven in den zomerverlangenden avond, een zang van de horizonnevelen als het monotone golvenklaag van de donkere zachtloeiende zee.

Het was laat, toen hij opstond, rillend van kouhuivering, en naar huis liep. Met zijn gebroken-aanvoelende lichaam en zijn ellende-doorbeefde hoofd tuimelde hij de straten door; dòf als van een beschonkene, stonden z'n oogen, wijl onhoudbaarder het verlangen werd, dat hij niet uit kon klagen. Het was heerlijk-smartelijk geweest, daar ginds neer te liggen in 't gras aan den stillen weg, den weemoed te koesteren in eenzaamheid, maar na 't opperste van die zenuwspanning begon de begeerte wanhopiger aan te pinnen, tot ze een marteling geworden was in zijn lijf. Hij had zich pijngretig opgezweept naar het brandende begeeren, nu sarde dat geziene begeerde zijn afgematte zenuwen in zijn moeë lichaam. En ellendiger, verlatener, hulpbehoevender voelde hij zich, wrak en doorkoortst, om werkelijker te schreien.

De trap opgesjokt, hoorde-ie Annie al roepen of hij daar was? Hij voelde even een zachtgoed troosten, bij 't hooren van z'n zusters stem, die bezorgd naar hem neervroeg en 'n warmtedrang werd-ie in zich gewaar van zeggen, uitklagen.

„Waar bé-je geweest? vroeg ze in 't portaal, „ben je niet goed, dat je midden in vergadering wèg bent geloopt?”

„Jawel,” zei-ie, „och, niet erg lekker.” Maar toen-ie haar verder hoorde spreken over van Leeuwen die was komen vragen waarom-ie niet geschreven had over de vergadering, nog meer aanmerkingen over 't in laatste dagen verwaarlozen van z'n partij- en vereenigingswerk, pijnde hem haar ingehouden-scherpe toon in zijn weeke binnenste, haalde-ie de schouders op en liep naar z'n kamer, wrevelig van de verwalging die de nieuwe herinnering aan z'n plichten in 'm vlijmde. O nee, haar kon-ie 't niet zeggen... zij kon dát niet bereiken met haar weinig verfijnde voelen... zij zou 'm berispen... raad geven misschien, maar niet begrijpen.

Een oogenblik had-ie met z'n hoofd op tafel gelegen, toen-ie Gerard aan de kruik van de gesloten deur rammelen en naar Annie terug gaan hoorde. Zij was kwaad omdat hij de kamer achter zich had afgesloten, liet Gerard alleen teruggaan.

„Maak 's open Jo,” riep ie, „bé je binnen? toe nou.”

Hij durfde Gerard niet buiten laten staan, liep naar de deur en draaide de sleutel om, ging dan weer zitten.

Met handen in z'n zakken bleef Gerard vóór 'm staan, zag z'n pijnlijke gezicht, z'n moeë oogen, waar-ie de bril voor weg had genomen.

„D'r is met jou wat bizonders gebeurd hè? is 't niet

waar? Johan wreef langs z'n voorhoofd, bleef zwijgen.

„Nou ja,” zei Gerard, „da's nou flauwe kul . . . 'k zal je wat vertellen . . . ik weet wel dat 't beroerd is . . . maar je moet 't me toch zeggen.”

„Wat geeft dat dan — zei-ie nog, eindelijk voelend Gerard's warmen toon en een ontspanning van de saamgedrongen dingen in z'n hoofd daarvan — een drang naar zachtjes, brandend schreiën.

„Genoeg, 't is natuurlijk 'n vrouw hè?”

Hij weifelde eerst, nikte dan zacht.

„Voelt ze niks voor je?”

„Dat geloof 'k wel,” zei-ie met heesch-vernepen geluid.

„Wat is er dan aan 't handje kerel?”

„Och” hokte ie . . . „ze is getrouwd, nou!”

Gerard keerde zich, met 'n even-kijken naar z'n droef-zwijgende gezicht, om, wandelde dan 't kamertje door.

„Ja, ij met jou principes, 't is wel dubbel beroerd . . . en d'r is natuurlijk ook 'n grèns.”

Johan stompte met z'n elleboog op tafel, tòch gemarteld door 't noemen van dat bezwaar . . . principes . . . alsof dat z'n tegenhoud was . . . „Och!” driftte-ie, nu eindelijk zacht snikloos schreiend, „wat geeft dat nou allemaal, 'k ben kapot!”

„Je legt 't ook verkeerd aan . . . weèt ze 't?”

„Zoo'n beetje wel,” drong-ie er, na even met volle keel wachten, weer uit.

„Zooiets zèg je,” ried Gerard, „dat in ieder geval toch.”

„An wie?”

„An de vrouw.”

„En 'r mèn dan — kèrel — vergeet je dat nou.”

„Krankzinnig,” wond zich Gerard op, niet begrijpend,

„'r màn, 'r màn, nou jà, ik weet dat wel . . . maar as ze wat voelt voor jou, dan is daar alles mee uit . . . zooiets hou je niet bij je . . . da's godsonmogelijk „zèker voor jou.”

„Waarom voor mij?”

„Dat kan 'k je niet zeggen . . . maar as 't een fideele vrouw is . . . en je denkt dat je niet heelemaal de bons krijgt . . . ja, ik kan d'r niks an doen . . . maar dan zeg je 't.”

Johan bleef schreiend mokken tegen z'n onbeslotenheid, z'n dadelijke ellende.

„Denk 'r maar 's over na,” zei Gerard, „za 'k je wat brengen . . . je moet wat gebruiken kerel.”

Hij nikte, begeerig naar wat eten, nu Gerard's innigheid zijn hevigste onrust getemperd had. Dan met z'n rechterhand voor z'n oogen, stak-ie 'm z'n linker toe, die Gerard kort drukte.

Toen bracht-ie 'm wat eten, sjouwend van achter naar voor; hij wou 'm zelf bedienen, zou Annie en de huisrat hier maar buiten laten.

IV

„Dag Herman, bè-je wat beter?” groette-ie, uit 't voortuintje op de waranda stappend.

Hermam glimlachte verrast-vriendelijk, sprak nog zachtjes met die matte voorzichtigheid uit voortdurenden angst voor z'n brooze lichaam.

„Gaat wel,” zei-ie „waarom heb je niet even geschreven?”

„Och . . . 'k wou jullie 's verrassen, 't is maar zoo'n klein endje hè,” deed-ie onverschillig, wachtend met vra-

gen naar Betty. Hij zag nu wel Herman's bleekblijvend gezicht, zijn bekende oogen en trekken, maar het was toch, of er voor hem iets vreémds over gekomen was ; hij voelde een met moeite terug te houden verkillung van zijn vriendschapsinnigheid, die hem, om Betty gekomen, met zijn verstand alleen verder naar Herman's gezondheid deed vragen. En hij zat nikkend tusschen-antwoordjes van ellendig-vinden en verwonderd-zijn te geven, toen hij hem hoorde vertellen van zijn dagen hier in 't groen, een halve week frisch, bijna brutaal weer, wandelingen doen, lachen ; dan weer ellendig, wèg, een paar weken achtereen beangstigende hartkloppingen, opstijgingen, hoofdpijnen en volslagen moedeloosheid, waarvan-ie maar niet sprak. Och, hij wist wel, dat 't mogelijk was er oud mee te worden, maar de onzekerheid, dat kunnen bedenken, dat je opeens wèg zou kunnen zijn. Hij zat bij oogenblikken te zwijgen, met kleine moeë zuchtjes van lusteloosheid tot verder detailleeren, fronskijkend vóór zich, meenend in Johan's stilte te voelen de machteloze zwijgenis van den vriend. Maar Johan kon de zwarte diepte van zijn benauwenis, als vroeger wel, niet bereiken ; hij merkte zijn woorden tot nauw-begrepen volzinnen even-beroerend langs zijn aandacht gaan ; er hijgden sidderingen in hem van heftig halsreiken naar Betty's komst en van toch angstig-onbesloten tegenover haar staan. Hij had niet naar haar gevraagd, bang daarbij aan Herman nerveusheid te laten zien. Die vroeg hem nu, wat te gebruiken en riep zacht naar binnen 't meisje toe, wat limonade te brengen. Hij vond 't natuurlijk, dat Johan, voor hem gekomen, niet dadelijk naar Betty vroeg en zei dan, om iets interessants te vertellen, hoofdopheffend met vriendelijken lach :

„Zeg Johan, weet je waar Betty is?”

Johan zette z'n glas limonade neer, veegde z'n snor af, even omziend naar 'n auto die voorbijgrommelde op den weg, wolkstuivend naar hun schaduwhoekje.

„Nou,” zei-ie, met strak-gedwongen gezicht.

„'t Zal je verwonderen,” zei Herman, „naar de Meeting.”

Nikkend op en neer met z'n hoofd van verwondering, maar met in de ruimte van z'n borst neerhoekende schokken, glimlachte hij: „Zoo,” zei-ie, „oja, d'r is Meeting vandaag hè?”

„Ja, voor algemeen kiesrecht toch, wist jij dat niet? bij jullie toch ook?”

„Natuurlijk,” glimlachte hij moeilijk, maar 'k wou vandaag nou 's even hier naar toe. Zoo, zoo, da's toevallig dat 'k jou nog hier tref hè?”

„Nee, 't is mij te ver, maar 'k was goed en 't meisje is toch hier, nou, toen kon zij wel gaan. Ja, ze ging er wat graag heen . . . 't is werkelijk aardig — zulke goeie veranderingen merk 'k bij 'r, jij hebt 'r stellig bekeerd hoor.”

„Is 't toch? Is ze zoo vurig revolutionair geworden?”

„Nou, ze doet er in de laatste weken heel wat an, ze kijkt niet om naar 'r werk nou . . . maar och, dat zal ook wel weer komen.”

„Wel ja . . .”

„Da's de eerste tijd — ze moet zich daar natuurlijk heelemaal inwerken.”

„Dat spreekt . . . zóó zóó en is ze nou naar de Meeting gegaan hè? jonge, jonge — wie had dat kunnen denken hè?”

„Ja,” zei Herman zachtgenoegelijk, „'k meen werkelijk

wel, dat ze ingezien heeft, dat 't 'r plicht is . . . nou . . . je weet wel . . . ik ben niet fanatiek in die dingen . . . maar ik vind 't toch werkelijk aardig, dat je zoo'n goeie invloed op 'r gehad hebt . . . ik had 't niet klaargespeeld — ze was mij altijd te grappig."

„Ja . . . ze kon 'r tusschen door wel 's leuk uit de hoek komen hè? . . . maar och, dat helpt op den duur tòch niet" . . . lachte-ie maar voort.

„Nee hoor, je verovering is volkomen," lolde Herman, zich nu wel prettig voelend op de schaduwige waranda naast de vriendenstem van Johan, „ze leest me de krant voor, gaat, als ze kàn naar vergadering, en spreekt met je reinste revolutionaire extaze over de beweging."

't Is me toch 'n grap?" schoot Johan uit in lach, hoofdschuddend, en daar even tusschen door zag hij naar Herman's neerziende oogen, fèl spottend met z'n houding hier.

Ja, hij had 'n verovering gemaakt, haha! Hij wist nu 't vergaderlokaal haast niet meer te vinden, nou ging zij naar de Meeting en liet haar mooie werk in de steek. Dat zag er heel grappig uit . . . maar ze zou er toch niet minder om denken over hèm . . . afwachten maar. Buiten op den witten weg tusschen de zwaar hoge afkantingen van denengroen, waar ze even heen en weer gingen wandelen, vroeg Herman hem dingen uit de partij in Amsterdam, maar hij ontweek zijn vragen telkens, wist er niets van en zei dan eindelijk maar, dat-ie de laatste week niet lekker was geweest en niets gedaan had dan 't drukke werk op kantoor. Hij had een fellen tegenzin in 't spreken daarover, schoon-ie 't wel verwacht had. Maar nu Betty àl spoediger komen zou, kon-ie eindelijk ook geen koele antwoorden meer geven, te zeer geëmotioneerd nu door de

naderende zekerheid van haar straks te zullen spreken, alléén.

Met een enkele opmerking over den mooien weg waaraan ze woonden, den heerlijk-zwaren scherpen dennengeur, wandelden ze terug naar huis. Hij begon nu al levendiger, verwarrender in te denken z'n bang-vreugdige beroering als ie haar bij zich zou hebben, wát-ie tegen haar zeggen zou. Waarvoor was-ie anders hier gekomen? Wát had-ie gedacht om Herman? Drie lange weken had-ie gewacht met gaàn, telkens weer bang voor die vreemd-groote schokking, die 't z'n leven toe zou brengen. Hij had in dien tijd veel avonden zitten worstelen tegen de begeerte haar te schrijven, maar eindelijk vond ie dat dan te lãf, en te gevaarlijk ook, en 't was gebleven bij een ansicht, waar-ie een aardigheidje in coquetteerde, voor Herman niet op te merken, voor haar te voelen als een aanhaligheidje. Vergaderingen had-ie ontloopen; kranten, brochures waren on-aangeroerd blijven liggen in z'n kamer. Alleen, wat-ie heel weinig gedaan had vroeger, nam-ie nu en dan plotseling een verzenbundel in z'n handen, en langzaam, over en over, las-ie dan, proevend het schreien der volzinnen in niger dan ooit. Of, zonder voornemen, een avond, liep-ie de deur uit naar een concert, liet zich huiverend verglijden in het klagen der violen. Met weinig spreken waren die weken doorgepijnd, in een roes van hël verbeelden en weer wilder verlangen, met in den dag, de weeke weemoed die den dorren kantoorarbeid verdroefde, en 't ongekende, smartelijker begeeren in den slapelozen nacht. Maar er waren ook dagen, dat hij liep door de voorjaarsstad, zwaar-rijk van liefdeweelde, dat zijn hoofd van vrouwengeur dronken stond, verdwaasd van den jubel die hem neep in zijn keel tot uitkrijtens toe. Dan verwenschte-ie 't telkens

weer, dat-ie al dien tijd niet intiemer met haar geweest was, wetend dat ze hem wou, al kon ie 't toèn niet dadelijk gelooven; z'n verkeerde zien van de menschen had 'm misleid toen en 'm teruggehouden van z'n geluk.

In den storm van z'n verlangen had-ie vanmorgen eindelijk besloten te gaan en 't haar te zeggen. Dan zou-ie maar beginnen dat leven van elkaar zien en spreken zoo dikwijls en zoo vertrouwelijk dat gaàn zou, 't geluk van de tusschenpoozen te nemen — waarom zou-ie 't langer zóó doen blijven, nou dat toch niet noodig was? Nou-ie toch wist, dat ze 'm tegenkomen zou, lachend, hoè dan ook, daar wou-ie niet over denken — zou-ie niét dankbaar zijn haar te mogen hebben zoolang dat mogelijk was?

Het meisje had de late lunch klaargezet op de waranda toen Betty 't voortuintje in kwam. Lachend, frischkrachtig in haar blauw-mousseline reform onder 'r groote Liberty, kwam ze toegelopen op Johan en schalde met haar begroeten een hoogen kwinkeleerslag door hun stilte. Zij schoof dadelijk aan de gedekte tafel, even rustend eerst en zich 't gebruiinde gezicht afvegend van den warmen weg, vroeg dan, waarom-ie niet geschreven had. Nou was ze nèt weg geweest, was-ie al lang hier?

Hij had zich voorbereid tot kalm blijven doen en sprak nu zachtjes, zooveel mogelijk in zijn gewonen zwaar-langzamen toon en met zijn korte evenwichtige gebaren; de verwarring en vreugde om haar lachende vriendelijkheid gemakkelijker neergedrukt in de zekerheid die straks te zullen uithijgen.

„We zullen maar eerst wat gaan eten,” zei ze en vroeg 't meisje koffie te brengen, ging dan naar binnen om zich te verfrisschen en haar hoed af te zetten.

„M'n vrouw ziet er goed uit hè?” zei Herman opgeruimd door haar levendigheid, ook altijd blij-tevreden als-ie-haar sympathie zag voor zijn vriend.

„Uitstekend,” zei Johan, „dat Gooi doet 'r goed.”

Herman herhaalde dat, toen ze binnenkwam. „Johan zegt dat 't Gooi je zoo goed,” zei ie glimlachend, „'t Gooi en je nieuwe werkkring.”

Zij kleurde even, om 't weer moeten denken aan hun verhouding en 't nu heel openlijk veranderd in haar levensopvatting staan, tegenover hém voor 't eerst; dan, om haar te helpen uit het licht-pijnlijk veronderstelde van die overwonnenheid, begon Herman maar gewoonweg te vragen naar de Meeting. Johan, terwijl ze koffie dronken, luisterde gretig naar haar allengs opgewonden vertellen, met in zich de nauwbedwingbare vreugde van hun heimelijke intimiteit. Zij deed hem wel rappe vragen over bekende partijgenooten die gesproken hadden, en hij antwoordde maar met een opgeschroefde levendigheid over hun bekwaamheid en hun voortreffelijkheden, besprak ook met gemakkelijheid van routine de laatste politieke onderwerpen en de socialistische meeningen daarover.

En een nieuwe aanmoediging voelde-ie vertrouwelijker uit haar vraag: of-ie toch van middag bleef dineeren ook? „Ja, zei ze weer met een kleurtje, „je kunt nou wel bij ons eten, je zult je niet bezondigen . . . we eten vegetarisch, . . . ja, och, Herman moest 't hebben van de dokter en nou ben 'k er maar inéens aangeraakt . . . och, 't bevalt me best, dat moet 'k zeggen . . . en 'k voel er toch ook wel veel voor.”

„Hij komt hier nou pas goed op z'n plaats,” zei Herman naar Betty, „z'n ideeën zijn hier nou zoowat allemaal

ingevoerd." Maar hij trok z'n oogleden saâm met krimpinkjes van gêne, toen-ie plots meende dat z'n vrouw hem verdenken zou van een onkiesche toespeling op hun onthouding. Dat was ellendig, dat-ie dat daar gezegd had, vervloekt, je kon je woorden niét zoo afwegen en hij bedoelde 't immers ook niet zóó, maar dat was bitter, bitter voor haâr. En gauw zei-ie er maar wat overheen: „Zeg, kind, ik ben nou wat moe, maar willen jullie nou niet een klein wandelingetje maken? Johan excuseer je mij dan, jonge? maar je bent nou tòch hier, ga een eindje opwandelen met Betty hè . . . als je zin hebt.”

Johan zag hem even vluchtig aan, vóór 't omkijken naar haâr; een stoot van verwarring, heeschmakend, bonkte dat weer nieuw neer in het net van zenuwachtigheid in hem.

Maar bang die bewogenheid te laten hooren in 't vreugdekriuwelen van z'n geluid, nu zóó dicht bij 't alleen zijn met haâr, zei-ie, rekenend op haar beleefd-aandringen dat de heftigheid van z'n toestemmen dan wel temperen zou:

„Och, wat dunkt jou . . . Betty . . . we moesten maar hier blijven hè? of niet?”

Zij zag, de bordjes op tafel ineenschuivend, daâr naar neer, zei dan, als onbesloten:

„Nou, we kunnen nog wel 's zien hè . . . dan kunnen we altijd straks nog gaan . . .”

„Welja,” zei-ie zacht-schor, op zij schuivend om haar te laten ruimen. Dan, na nog even praten over Herman, die zij vooruitgegaan vond, nam 't meisje 't eetgerij van tafel, spreidde daarover 't frissche, roze-en-wit doorwerkte kleedje weer en zette een vaas met paarse irissen daarop. Een besteller bracht de arbeiderskrant van den vorigen dag en Herman vroeg verlof even te mogen inkijken. Zij namen

elk een stuk ervan en zaten een oogenblik te lezen, Johan achter z'n blad langsstarend 't geschemer der letters, met z'n heete verbeelding het heerlijkkomende van de wandeling liefkozend. Zij had gedaan als hij natuurlijk — wou niet zoo grif toegeven — zoo deed je als je iets graag wou dat verboden was, maar waar niemand op lette: zonderling, dat de menschen daar zoo gelijk in waren. Hij zag Betty opstaan en naar binnen gaan, volgde haar dan begeerig, hopeno dat 't was om haar hoed te halen en mee te gaan; maar snel zag-ie weer naar z'n krant, toen-ie haar weer zonder hoed naar buiten zag komen, 'n ander blad in haar hand, dat ze weer ging zitten lezen.

„'t Is heerlijk rustig hier, niet?” zei ze, uit beleefdheid iets opmerkend om hun gesprekloos saanzitten.

„Ja,” zei-ie, „heerlijk wel, 't bevalt je hier zeker goed hè? . . . wat heb je daar voor een krant.”

Zij glimlachte en hield hem het titelblaadje toe.

„Rein Leven?” zei-ie, „lees je dat?”

„De tweede of derde maël,” nikte ze onverschilligjesweg, „'t is wel sympathiek, geloof 'k . . . schrijf jij daar ook niet in?”

„In de laatste tijd niet zoo véel,” zei-ie en trok de schouders op, voor 't eerst nu, tegen haar alleen, als een wenk, iets bloot gevend van zijn ommekeer.

„'t Lijkt me heusch wel sympathiek,” zei ze, achterhoudend haar lidmaatschap daarvan, „'t is me nog pas nieuw, maar 't schijnt de moeite van 't kennismaken toch wel waard . . .”

„Welzeker,” zei-ie, „'t is heél mooi . . .” en school terug achter z'n krant, glimlachend . . . och, ze wou alles 's bekijken natuurlijk, wat zouden ze daar saam om lachen . .

Zij schoof dichter bij de tafel, bracht haar hand, steunend op den elleboog, onder haar voorhoofd, voelend Herman's zwijgen, nu ze daar over gesproken hadden. Met die krant en Johan voór zich, herleefde ze een oogenblik de woeling der laatste weken; de wrangwreede verhouding tusschen Herman en haar. In den opbloei der verlangens na hun aankomst in 't geuren-zware Gooi, had zij krampig gevochten tegen de dorheid van hun onthouding, en al schuimde hooger òp de begeerte naar de jeugd van den achtergelaten Johan, tòch had haar de intimiteit tot Herman in zijn omarming wel gelukkig doen zijn, tevreden met de stilling van de dadelijkste pijn. Maar afmartelend was het zoo voortgegaan, had zij de schrikkelijke onberoerdheid van haar jeugd moeten uitlijden, elken avond na den prettig-vriendelijken verkalmenden dag, weer hopennd dat hij om haar vragen zou, en elken morgen weer ontwakend met het wee der ondragelijk-drukkende liefde. Toen waren eindelijk dagen gekomen van koelheid, prikkelbaarheid, die hij eerst niet begreep; maar eens, een nacht, hoorde hij haar zacht huilen op haar kussens, en hij was gaan nadenken toen, had niets gezegd. Zij was toen stilwoedend tegen hem gaan wrokken, eindelijk langer onmachtig tot billijkheid, verweet hem, in stilte, dat hij haar verwaarloosde, dat hij toch vergat hoe jong ze was, en hoe sidderend van léven. En soms dacht ze aan Johan weer, beklaagde zich, dat ze niet had kunnen blijven, dàn, ja dàn had zij haar rechten genòmen. Na enkele dagen, waarin hij wachtte, hij met zijn fijn-hooge, bescheidene kracht en zijn voorzichtige kieschheid, had hij haar eens in zijn armen genomen. Maar den anderen dag, toen, na het denkloos uitzingen der heerlijkheid, de klaarheid der dingen weer

zichtbaar werd, voelde zij een wanhoop van schaamte om haar zelfzuchtigheid en oòk om de grille naaktheid van haar alléénstaande begeeren, dat hij nu wist, meer en meer.

Toen, na het treiteren van den afkeer, had zij met een geweldigen ruk van haar willen zich voorgenomen sterk te worden, een koelmetalen pantser van prinselijk-hoog bewustzijn te smeden om de branding van haar kwaadwillige lichaam. O, die eerste, ijzige kou van haar maaksel, wat had ze gehuiverd in de opwasemende warmtegolven van haar jeugd! Met opeengenenen tanden en saamgeklemd lippen, met gevuiste handen en beweegloos-wijdopen oogen had zij zich gevochten door de eerste vlijmende sidderingen van haar harden wil. Määr dan . . . o als groote vreugde zonnevakken in den tijd, waren dagen aangeleden van wijd-reine kracht. En zij voelde zich getreden in een heerlijken overgang, heel haar bestaan nu een gelukkige metamorfoze, saâm met al den nieuwen arbeid der laatste tijden, als een periode, een tot schuimende kracht en frische voldoeningsvreugde omhoogtillende wisseltijd van leven.

Nu maakte de gedachte aan Johan's passie haar bang, en wyl om zijn heftigheid twijfelend aan haar verzet, besloot ze alleen-zijn met hem te mijden en niet meer over wandelen te spreken.

Dat zwijgen vermartelde hem den heelen middag; elk oogenblik verlangde hij haar daarover te hooren spreken en als ze opstond, zich bewoog, zag hij naar haar, maar durfde zelf er niet aan herinneren, bang iets te laten merken. Door die teleurstelling ook giftte er een wrok in hem tegen het vegetarische eten; dat was nog een van de leuterdingen van hun ethiek, waaraan-ie nog meedeed, maar dat-ie dat nou ook hiër aantrof, alsof-ie ermee geplaagd moest

worden. Hij had het al dien tijd, den vorigen dag nog, gegeten, maar zijn prikkelbaarheid deed hem er hatelijke geuren en smaken aan vinden, nou-ie 't hier vond, bij haar, dien vertreiterden middag. Nee, hij had nou behoefte aan scherpheden, felheden, pikante dingen. Toch at-ie mee, schoon weinig gebruikend, maar met de hoop, die de begeerte in hem voortgloeieren liet.

Dadelijk toen-ie hoorde, dat Herman naar boven zou gaan om te rusten, had-ie 'n schok als van schrikken gekregen en was buiten aan 't tuinhekje gaan staan, wachtend tot Betty alleen zou zijn. Na een oogenblik zag-ie haar zitten, in 't koele ontzònde namiddaglicht van de serre en bevend van zenuwen; die neersloegen in zijn binnenste, drementelde-ie op haar toe. Zij had hem zien komen, bleek tusschen het wit-blonde van zijn hoofdhaar en snor, en dadelijk bang voor 't met hem saam zijn, dat een dreiging van onrust neep om de vreugdige kracht-kalmte der laatste dagen, ging ze gauw opstaan om bezig te zijn met theeschenken. Zij stond nu tegen den tafeland, met haar bovenlichaam gebogen over 't theelichtje en hij had plotseeling een felle slaànde bezinning tot doèn nu, met den kloos wègshoppen van alle weifeling, eer het oogenblik vervluchtigd was en de teleurstelling weer zou smarten. Toen liep hij, met in zijn plotse helderheid een achtergehouden scherts van aan 't schrikken willen maken, op haar toe, en lei zijn arm om haar bezige lichaam, blij-welkomgeweten lachend naar haar op. Zij liet het theepotje uit haar handen vallen van de trilling die als een heftig verschrikkende straal in haar omschoot. En onmiddellijk, na de siddering van zijn aanraking één enkelen tel, die zij te over-

winnen had, driftte, om de hindernis van dat verzet, verontwaardiging aan.

„Bè-je mal, Johan . . . wat beteekent dat?”

Hij probeerde te lachen, zijn handen al weer teruggetrokken, tòch niet geloovend haar verzet.

„Wât nou,” wrong-ie uit z'n nauwe keel, mag 'k geen grapje met je maken . . . nou?”

„Natuurlijk niet . . .” zei ze, „hoe kòm je daarbij.”

Hij voelde, zijn moed al verzonken tot een bange onmacht, een ontzenuwende verwarring diep in hem neer, die een benauwenis ook prangde in z'n hoofd. En om met geweld z'n intimiteit als vanzelf sprekend te doen voorkomen, bleef-ie haar aanzien, dicht naast haar.

„Kòm,” zei-ie, onderschattend haar ernstig-geraakten toon met nogeens gewaagd lief-doen . . . „neem nou geen loopje met me . . . wees nou niet zoo flauw . . .”

Zij zag de achter zijn vernedering brandende begeerte in zijn oogen; toen voelde zij de weifeling aansluipen in haar kracht, een duizelende verweeking; en het sterke woord van verzet zei zij zóó zwak, dat het geluid fluisterde als een zucht van onmacht:

„Ajàkkes . . . Johàn . . .”

„Wàarom ajàkkes,” zei-ie met den moordenden klap in zijn borst, met àl bevend-schorder stem en door overrompeling bedwongener kijken, „waarom nou ajàkkes . . . ik dacht toch . . . gòd . . . is er dan niks tusschen ons tweeën . . . toe . . . doe nou niet nèt of je . . .”

„Natuurlijk níet jonge,” zei ze, „hoè . . . hoe kom je daar nou bij . . .” Maar in zich voelde zij levend worden en roepen en kermen de weken bedwongen kracht van haar vràgen en klàgen. En het waren de angst voor de

buitensporigheid zelve, voor de snelle afwijking en de gedachte aan Herman, die haar opmartelden tot de macht van 't zich indenken der laatste mooi-nieuwe reinheidsdagen. En toen ze hem nog éénmaal hoorde vragen niet flauw te zijn, negeerend haar ommekeer, zei ze naar zijn doffe verslagenheid:

„Kom jonge, jij en ik, wij dōen zulke dingen niet . . . dat is een kleine zwakheid van je . . . maar die past niet in jou leven . . . maak je nou gauw weer sterk, hè? en laten we goeie saamwerkende vrienden blijven . . .”

Nu smartte hem haar vriendelijkheid dieper dan haar onzekerder verzet van straks. Hij voelde nu de vòlzware, schreiende neerzinking van teleurstellingswee in zijn heele lichaam, tot door zijn beenen en voeten heen en in de toppen van zijn vingers.

Zacht beefden zijn lippen in zijn vaalbleek gezicht, en z'n oogen waren glazige dingen zonder leven van glinstering geworden, het licht was er uit neergeploft naar achter door het hoofd heen in zijn lijf, nu het was, in het dadelijk aanvoelen der ontgoocheling alsof zijn heele bestaan was mislukt, moordend-zeker. O, die aansporing tot sterk zijn te hooren van hààr, nou-ie eindelijk eens dacht zich in heerlijkvolle menschelijkheid te mogen geven. Sterk zijn . . . sterk zijn. Een grimmigheid van tòch machteloos geweten verzet borrelde als een straaltje van gift in hem op en neer, telkens weer naar beneê gedwongen in een snikkende spijtigheid . . . maar eindelijk kon-ie z'n ellende niet stilhouden, driftte plots de wanhoop tot bewègen in hem op, — heftiger en tot uitkrijtens toe, wilder, rauwer. Hij zag haar vóór zich als een felle monsterachtige treiter, toch zóó snakkend begeerd . . . en toch zóó om

niet meer over te sprèken stellig hem terugsmijtend in de leegte van zijn doodgepreekte leefbegeeren. Toen had hij een plotse aandrang tot haar slaàn en liefkozen te gelijk, martelend van onzekerheid en van weer het beseffen, geen van beide te kunnen doen.

Zij, na bevend het theeblad te hebben herordend, stond nog uit te dwingen den eigen strijd, telkens met het mooizien van hun saamgang, waarnemend haar eigen prachtig-geweten hoofd en lichaam, dan weer wegstootend dat gezicht van hun leven-uitzingende, geluk-kermende kussen, met het dreigen van den angst voor Herman, en het terugvinden eindelijk van het lichter voornemen om haar leven weer wijd-rein en blank van kracht te doen zijn. Maar in die overwinning dan begon het haar te hinderen, dat hij nog voor haar stond met zijn machtige verzoeking . . . zij wou het nu niet langer, dat vechten mocht nu niet meer duren . . . en ook Herman kon elk oogenblik benedekomen. Toen zei ze, met een forschen ruk van haar hals en hoofd, strenger, bedoelend zichzelf en hem te beveiligen: „Kom, Johan, . . . laat 't nou uit zijn . . . jij en ik . . . we hebben toch zoo hèel andere dingen te doen . . . wil je thee . . . ?”

Hij stond even stil nog, z'n hoofd als in ernstig nadenken omlaag, schudde zacht van nee. Dan liep-ie naar de hoek, nam van 't serrestoeltje z'n hoed en zette 'm op.

„Wat doe je?” zei ze, en toen hij niet antwoordde: „ga je nou weg? . . . flauwe jonge . . .”

„Doe de groeten aan Herman,” zei-ie heengaand.

„Flauw,” zei ze nog eens, maar zwakker. En toen hij weg was, voelde ze een zwaarte van verantwoordelijkheid, bedacht zij met beklemming, dat zij 't nòg niet wist —

of 't zóó had moeten gebeuren . . . of ze altijd zoo sterk zou blijven . . . altijd . . . altijd . . .?"

Alle denkersrust vervreten van spijt, van wrok tegen iets niet te grijpen, niet te straffen, en toch zoo sterk, zoo venijnig sterk, dat 't hem neer had gemokerd, kwam-ie thuis. Verloofd van bewegen maakte-ie de deur van z'n kamer los, de huisgenooten dadelijk mijndend. Maar toen-ie die kranten en brochures op tafel zag liggen, dat vertrek aanzag, waar-ie geleefd had al dien tijd, werkend, studeerend, stellingen doorgravend om er het leven tot deugdelijke volbrenging in vast te klinken, toen hijde een getier van woede in hem op, een uitbarsting van de, door onmacht tot marteling saamgedrongen spijt. In één seconde flitste dat naar z'n hoofd tot heesch-hitsende haat tegen de als levende, hem tegengrijnzende dingen in de kamer. Ja, ja, zóó spraken die voddige dingen . . . zooals zij gesproken had . . . sterk zijn . . . bedwingen . . . betere dingen doen . . . Hier . . . beroeringen . . . lammelingen . . . waarom verkwanselen jullie het leven . . . waarom heb jullie mijn leven verpest . . . tuig! tuig! Met kram-pige vingers greep-ie de dingen van tafel en reet ze van een, tot snippers op den grond . . . niks meer . . . o god . . . o, hoe zou-ie z'n hart ophalen . . . haha! Ethiek! . . . Ethiek van de liefde! haha! het huwelijk! onderzoek vóór het huwelijk! bah! bah! achter glazen deurtjes had-ie ze geschikt . . . die vuiligheid . . . ja, ja, vuiligheid!

Met brandende oogen en ademstootjes van gekverrukelijke hartstocht-bevrediging liep-ie op de boekenkast toe en trapte met z'n hakken de ramen stuk; 't glas rinkinkte op den grond en de boekbanden, de plank-

jes, beukten z'n hakken ineen, schoppend en trappend in een krankzinnigheid van machtelloozen haat.

Maar toen alles vernield op den vloer lag, toen, opeens, moê, uitgehijgd van hartstocht, liet hij zich neervallen op een stoel achter hem . . . en zàg het. Een eerste helderheid kierde in zijn denken. Wat had-ie gedaan? god, god . . . papieren vernield . . . dat was krankzinnigheid . . . kwajongenswerk . . . heftigheid van een oogenblik . . .

Maar nou . . . nou . . .

Hij was geen kind meer, hij had toch gedacht z'n leven wel te hebben voorbereid . . . zoo goed en serieus bedoeld . . .

Wat nou . . . van z'n weg afgetuimd . . . en daar teruggegooid, hàrd . . . wij hebben andere dingen te doen . . . haha! hij èn zij . . . gòd, gòd . . .

Een dichte benauwenis kroop naar zijn begrijpen en moe, tusschen de snippers van z'n boeken in, liet ie z'n hoofd zakken in z'n handen, omdonkerd van angst voor het komende, níet wetend wàar te gaan.

Een wanhoop van machteloosheid voelde hij zwaar neerzinken op zijn bestaan, dat hij nu niet meer te effenen wist, levenloos-dof van willen als in een omsuizing van leegheid, in het moedeloos-grauw dreigen der dagen.

Maart—Juni '06.

DE ERFENIS.

David zette z'n sneeuwnatte schoenen bij de kachel te drogen en kwam bij Esther zitten, verwonderd en ontstemd beide, dat er niks gebeurd was, Izak haar met geen nieuwe grillen of hatelijkheden geplaagd had. Maar dadelijk week dat uit z'n gedachten en vond-ie z'n eigen tegenloop terug, z'n angst voor 't heelemaal 'r onder gaan, nou z'n grootste crediteur 'm straks gedreigd had met failliet-verklaren. Hij zuchtte van 't tot-zich-zelf komen in de lekkerwarme kamer, nou-ie z'n voeten van de natte schoenen ontlast had, en zag dan even op naar Esther's kousenstoppen, in 'n waarnemen van haar rust; prettig was 't toch, weer bij 'r te zijn, zóó met z'n tweetjes te kunnen praten, misschien kwam alles nog wel goèd.

„Hoe is 't met tante Mietje?“ vroeg-ie, de voeten op de stoelsporten zettend met z'n handen gespannen om de opgebogen knieën.

„'k Was strakkies na 't gestich,“ zei Esther in 'r

lijmerigsleependen woordengang van trage denkster: „òch ze gaat alle dage 'n beetje achteruit, 'n ouwd mensch . . .”

„Ja,” zei-ie, mòe, z'n, als wel bij idioten, bijna aaneengegroeide wenkbrauwen optrekkend in verzèkeren; „daar is geen kruid voor gewasse,” en in den drang, haar van zichzelf te spreken niet verder daarop ingaand, òok, als zoo dikwijls, niet merkend, dat zij niet met vragen begon, schoof-ie dichterbij haar en stiet haar vertrouwelijkdringend tegen de dij: „Zeg, Essie, wat meen je, „wat die hourek ¹⁾ me daar gezegd het, die van 't touw, je weet wel . . .”

Zij zag bijna nooit op onder 't spreken, bleef altijd strak vóór zich zien achter de blauwe brilleglazen, of even naar benêe, 't bezighoudende werk: „Welleke meen je nou?” vroeg ze, doorbreiend, „waar wàs je dan nou weer . . .”

Hij stiet haar nog eens aan, pogend door den duw haar in herinnering te brengen, en dacht er aan, hoe onverschillig ze soms kon zijn, naàr was dat, dan stond-ie heelemaal alleen, als ze zoo vergeetachtig was, net iemand die godbewaart niet goed bij z'n verstand is: „Bij de leverancier van 't touw, bij Teunis,” zei-ie in een zang van uitleggen: „je weet toch wel, da'k vrage wou, om uitstel?”

„En het-ie niet gewild?”

„Hij zal krije wat 'k 'm wensch,” zei David, z'n hoofd onder z'n vuist op tafel steunend: „daar is niks meer an te doen,” zeit-ie, „as 't er niet is precies op z'n tijd, dan ga 'k failliet . . .”

Haar ronde gezicht, blank en gelijklijnig, gaafgelig vrouwelijkend langzaam naar oudevrijstersknies — bleef koel, beweegloos als van gelatenheid onder 't naar achterge-

¹⁾ Letterl.: Moordenaar.

streken donkerblonde haar; alleen 't voorhoofd, bolglimmend, rimpelde even bij de dunne brauwen van denk-in-spanning.

„Gooi jij effe 'n zware turf d'r bij,” vroeg ze, en breide weer.

Hij stond op en wierp op 't kalmbrandende houtvuur in de lange Brabantsche kachel 'n turf uit den bak, ging dan weer naar z'n stoel, zuchtte.

„Zoo gesjochte zijn wij,” klaagde-ie zacht, „'k heb nog wel zóó gedacht, nà Paasch te kenne trouwe”

„Komt niks van,” zei ze, „ga jij honger lije, god zal mijn beware . . . ikke niet hoor”

„Vanzellef niet,” verzekerde-ie, teleurgesteld denkend dat zij 'm verdacht van wèl te willen, „we motte zóó bij de bochel in huis blijve en ons alles late doen . . . komende week mot 'k betale”

„Kommende week?” vroeg ze zonder opzien, „waarvandaan mot je kommende wèek al betale?”

„Al? al? — van 't aksep . . . weet je doch wel, dat 'k aksep heb motte teekene om goèd te krijge . . . de vijftiende mòt 't 'r wéze. . . .”

„Ja,” zei ze, „anders wordt je goed verkoch . . . is 't niet?”

„Me goed?” vroeg-ie en glimlachte, z'n baardig gezicht wrijvend, „d'r is toch geen goed meer, zoo goed as niks. . . .”

„Is d'r geen goed meer?” zag ze eindelijk op, meer dan gewoon verwonderd, „wat heb je dan nòu weer uitgehaald? hè-je dan alles verkòch?”

„An Lezàres toch,” lei-ie uit, „weet je dat nòiw al niet meer? in de roes verkoch toch, voor achthonderd gulde?”

„Wat zeg je?” vroeg ze, zich opwindend, „mot je dat dan doen? da's driehonderd gulde minder as 't aksep is, ik

begrijp niks van jou."

„Dan maar niet," zei-ie, geraakt omdat ze z'n wijs overleg niet waardeerde — 't was ook nooit goed: „is 't dan wat waard bij mijn in m'n ongelukswinkel? nou heb 'k toch wàt om te betale — goochem of niet — 'k lach jullie allemaàl uit, met jullie smoesies."

„Ja, goòchem," nikte ze driftig-spottend: „en heb je al cente? „die Lezarus is 'n jiddische goj . . . je het toch cente niet?"

Hij kleurde even, trok weer z'n wenkbrauwen hoog op:

„Nou ja," weerde-ie af, alsof ze de moeilijkheid overschatte, „overmorrege heb 'k geld, hij had geen contante, maar 'k heb 'n briefie op zegel. . . ."

„Addenom!" riep ze, nijdig lachend, „overmorrege! hij had geen contante . . . jij ben stapel, schlemiel, je krijg geen cent van 'm, geen cent, de rechte soort . . . Lezarus!"

Hij begon heviger te kleuren, angstig werd-ie van haar zekere bitterheid, „godogod, zou-die 'm nou ook te pakke krijsje? . . . och, malligheid, overmorge had-ie geld, jà, die man zou 'm afzette, onzin. . . ."

„Nou jà," zei-ie, maak nou geen gijntjes, je wéet wel, da's maar gekkigheid, 'k heb toch me briefie op zegel."

„Roep 'm nàscher na", zei ze, „met je briefie op zegel."

„La we liever as mensche prate . . ." begon-ie, maar hield dan weer op, zag 'r in beklag hoofdschuddend nalachen, durfde niet verder gaan nu, in die bui. Ze zou kwaad zijn, als-ie daàròver beginnen zou, over de erfenis van Tante Mietje, die toch voor haàr was en waar ze geholpen mee waren. Ze scheen er niet aan te denken, anders had ze 't toch straks gezegd, toen-ie begonnen was over 't trouwen en over de wissel? . . . Als dàt 'r

was — 't ouwe mensch ging tòch dood, zij zouden 'r eindelijk van òpleven, zij waren toch nog jong, hadden nog recht op 'n beetje geluk, nou ze al zoòlang vrijden, wàchtten wàchtten in de tegenloop. . . . Lief zouden ze eindelijk bij mekaar gaan, wèg van hier, waar-ie 'r haast geen zoen durfde geven, om die Izak altijd, die ze 't liefst op de handen keek. . . .

„'k Weet me géén raad,” zei-ie na 'n stiltepoos, „hoe komme we d'r uit, Es? die vuile winkel hèt ons al wat 'n verdriet gedaan . . . weet je nog da 'k 'm begonne ben, voor twee jaar ruim?”

't Was allemaal doordrijverij van je,” zei ze, „wàarom mos je daar beginne, om je paar overgespaarde cente daar te verspele, rech te vergokke in zóó'n buurt.”

„Wat had 'k dan motte doen,” vroeg-ie, telkens ontmoedigd, als ze gesproken had, „in 't voddepakhuis blijve . . . in de vlooië? bah! ook 'n walgelijk werrekie, is dat dan wat voor mijn?”

Ze trok 'r schouders op, zweeg.

„God weet, of 'k 'r niet wèer na toe mot,” begon-ie nog eens te klagen, zoekend in 'r gezicht, in afwachting van 'n opmerking over 't geld — wàárom zei ze als niks . . . hoe zou-ie 't 'r dan aan 't verstand brengen, dat dàt alleen ze uit de brand kon helpen? dacht ze 'r dan heelemaal niet om?

„Je verdient daar tenminste je vaste geld, zei ze „asje an 'n Vrijdag thuis komp, weét je wat je heb.”

Hij zag geschrokken naar 'r op. God, hoe kon ze dàt zeggen . . . ze wist toch, dat-ie 'r ziek van werd, van dat voddessorteerder spelen, ziek van de vuiligheid en 't ongedierte, waar-ie niet tegen kon, hij met z'n zwakke

borst in die stof, de heele dag gebogen . . . nou ja, dacht-ie dan weer, vergoelijkend, ze bedoelde natuurlijk dat 't zoo ellendig was . . .

„Ja zuchtte-ie „zeg dat wèl, 'k verdien nou me droge brood nog niet ; het Izak wat gezeg van 't kostgeld?”

„Hij het vanzelf gescholde, dat-ie je niet voor niks te vrete blijft geve . . .”

„Dacht 'k wel” zei-ie „we motte zien daddewe d'r uit komme, kind, hè?” Hij was opgestaan en bij 'r gekomen, boog zich met z'n hoofd naar 't hère. „Krijg 'k geen kus?” vroeg-ie, wijl-ie al even stond met z'n mond tot zoenvraag te wachten. Zij neeg haar hoofd naar z'n baardige wang en zoende, even vluchtig, haastig bijna 'n tipje van z'n blanke vel daartusschen. Dan gaf-ie haar 'n zoen terug, bleef even gebogen staan om haar, in onheftig denk-omvangen haar opnemend, zacht-rustig verlangend bij haar te zijn.

Zij was weer naar beneden gaan zien, breiend, liet hem.

„'t Is vanzelf mesjoggaas,” weifelde-ie, zenuwachtig, door 't nu nabij zijn van de uitkomst; „'t is onzin, om daar nou al over te spreke . . . maar-às tante Mietje eris olewe sjolem ¹⁾ zou komme . . . waren we gered.”

Zij kleurde en tikte hem met den breinaald tegen z'n hoofd, dat-ie weg zou gaan.

„Och” zei ze „dat is ook onzin, dat ken nog vijf jaar dure ook . . . as me op zulleke dinge wacht, daar komt niet veel goeds van . . . me wàcht op geen dood van 'n mensch . . .”

Hij glimlachte in schaamte, lei, teruggegaan naar z'n stoel, zijn vuist aan haàr zij tegen z'n wang en zag daarlangs heen

¹⁾ Dood.

naar haar blos-rood gezicht, dat neerkeek naar 't breiwerk, de oogen achter de blauwe glazen.

„'k Weet niet,” zei-ie, „'k weet niet . . . 't is toch 'n oud mensch . . . onzin. Zou 'k maar an Izak durreve vrage . . .”

„An Izak? en dan? om geld meen je? die zal zik ook geen strop legge an jou . . . wanneer zal-ie 't weerom krijge? Ja, hij gaät op geen ijs van één nach . . .”

„Wat zanik je nou” — bedwong-ie moeilijk z'n drift: „mot ik 't je nou weér zegge . . . as . . . as jij 't dan heb, vanzellef . . . dan ka-jij 't 'm toch weeromgeve? . . . 'n paar honderd gulde . . . ” 't is de moeite . . .”

Hij keerde z'n hoofd naar den anderen kamerkant, toen-ie zag, dat ze naar 'm op ging kijken: „Begrijp je dan niet,” zei-ie met lichtbevende stem van 't niet verder durven vragen bij haar zoo met verwondering-slaande terughoudendheid, „jij geeft 't dan weeròm.”

„Vràag 't 'm” zei ze weifelend: „'k geloof, 'k hoor 'm in de winkel . . .”

Zij bleven even zitten luisteren naar gepraat in 't voorhuis van Izak met 'n klant. Zou-ie 'm vragen? dacht-ie . . . hij had 't haär toch maar voorgesteld om over de erfenis antwoord van 'r te hebben . . . maar às-ie 't is deed, 's met Izak begon te spreken en de minste was . . . 'n zorreg, as 't was om geholpen te wezen, maakte dat toch niks uit. Zou-ie 'm voor die ééne keer niet uit de ellende kunnen helpen, as-ie toch wist, dat 't geld goed was; dan kon-ie 't tegenhouden, dat de winkel heelemaal wegging. Zou-ie z'n accept betalen en nieuw goed krijgen, 't weér 's probeeren . . . waar was-ie anders goed voor dan voor sorteerder, as 't mis liep? ogod nee — zóó getrouwd, van

't voddepakhuis naar z'n vrouw toe . . . in zoo'n krotje wonen op Marken of Uilenburg. Z'n vrouw vriendelijk zijn tegen de voddebaas . . . dat kón-ie niet. Essie zou dat niet uithouwen . . . nebbiesch, nebbiesch . . . wat deed-ie met 't geld van de erfenis, as de boel heelemaal naar de maan was? Konden ze 't opeten . . . 'n half jaar der van eten . . . 'n jaar misschien . . . dan hongerlijen. Nee, probeeren dacht-ie, probeeren met Izak. 't Zou wel gaan. Zóó slecht zou-ie wel niet wezen.

Onder z'n hopen overdenken kwam Izak binnen, sloeg nijdig de deur dicht. Z'n kleine, achter den hoogkrommen neusbouw wegschuilende oogjes lagen half toegenepen van minachting in drift, toen z'n gebocheld dwergenlijfje, krimpstijf in den nauwen demi geknoot, naar een stoel bij de kachel liep en daar neerdook.

„Hadt je niet effe kenne hellepe?” strafte-ie, zonder groet, naar Esther: „hebje 'n et zóó druk gehad soms met je héér, dadde de mensche in de winkel hebbe motte wachte?”

„D'r was niemand,” zei ze, „was d'r wel iemand Da?”

„Nou ja,” spotte Izak minachtend met handen op z'n knieën „of je dat nou an hèm vraag, nogh! . . . de man het meer as 'n kwartier in de winkel gestaan, het me 'n kachel afgekoch voor 'n tientje . . . zoek ze maar . . . dat mot 'k nèt zien . . . wiè weet hoeveel mensche as d'r wegloope . . . voor jou vuiligheid . . .”

„Kom,” zei Esther, „'k zal lievers 't goed verzorreg gaan voor 't gestich, in plaats van jou vuile praatjes an te hoore . . . 'k heb kouse zitte stoppe voor jou . . . pestkop . . .”

„'t Is goed” zei-ie en stond op: „vuiligheid, god weet

wat 'n vuiligheid as hier wordt uitgehaald . . ."

„David zat 'm bij oogenblikken aan te kijken, geluidloos bevend van woede . . . hij durfde niks zeggen . . . om 't vragen straks . . . zoù-ie 'm anders niet z'n hart uit z'n lijf vloeke . . . ? nachtklooper . . . die dorst haàr van vuiligheid te spreke . . . dat moest zij anhoore, z'n Essie . . . en hij, daar moest-ie bij zwijgen, omdat ze in z'n huis woonden, God-o-god, wanneer zou 't 's uit zijn? Arm kind, arm goed kind . . . ze zei maar niks . . . ze liet zich maar op 'r gezicht slaan . . . nou maar stil wezen, kalm blijven . . . as-ie 't doen wou, waren ze toch van 'm af, maar vràgen, maar inéens doorzetten. Hij zag 'm de kamer uitgaan naar den winkel en dacht erover, durfde nog niet . . . in geen drie jaar hadden ze tegen elkaar gesproken — nou zoo ineens dat te vragen . . . doèn? doen? wàchten — strakkies, strakkies . . .

Esther had van de donkerbruine linnenkast naast de schoorsteen 'n paar laden uitgeschoven en zocht onderkleeren bij elkaar voor tante Mietje in 't gesticht. Als ze even moeite had met 't weer inschuiven, sprong David op om 'r te helpen: „Ka-je wel kind?”

„Ga je gang nou maar!” weigerde ze hard: „nie noodig te hellepe, ik kan me redde.”

Hij liep terug naar de stoel, schoof die in linkschheid door 't niet durven aandringen of antwoorden om Izak, op zij, lei zich even op de ouwe, zwart beschoten canapé tegen den wand. 't Pijnde 'm wel, dat ze nooit gewoonlief durfde te wezen, als die hond thuis was, maar hij zei nooit 'n grofheid terug. Izak barstte ommers haast, as ze wat zeie tege mekaar, kon niet uitstaan, dat ze tegen hém sprak — waaróm niet? Had hij niet z'n plezier meer as noodig was?

„Mot ik 't wegbrenge?” vroeg-ie, toen ze 't witte linnen-goed op tafel in 'n krant pakte, die-ie haar aan had gegeven.

„Ja,” zei ze kortaf: „zeg d'r bij voor wie 't is.”

„Op de Keizersgrach ommers.”

„Ja.”

Izak kwam zwijgend binnen met 'n groot stuk singel, en smakte dat vóór de rechtbank, bij 't raamlicht neer op den grond, dat pluizige stof opwolkte naar 't eten. Dan bukte-ie zich onder 't verbaasd toekijken der beide anderen en ontknoopte den zak, schudde een klit versche konijnenvellen uiteen over 't vloerkleed. Esther kwam geschrokken naderbij, met van verwondering opgetilde handen.

David zag naar haar, wist dat ze zou gaan klagen over z'n brutale slordigheid — hij had 'r plezier van dat ze 'm ens 'n standje zou maken; voor háár was-ie nog 'n beetje bang, omdat ze de huisvrouw was.

„Wat hè-je dáár nou weer?” riep ze, „mot dat nou hier gebeure, och god kijk nou is toe,” klaagde ze, bijna huilend, „op me vloerkleed . . . pas heb 'k schoongemaak . . . die vuile herrie . . . mot je die daar bij 't ete gooie?” Met kermgezicht liep ze in 'r wat zwaren huisgang naar de rechtbank, schoof 't deksel van de uienpan heelemaal er óp, bleef dan met de hand er aan staan.

„Die stinkende velle, mot je die nou hier hale, kan je dat nou nerreges anders doen? Voor jou kan me zich doodsappele, as jij thuiskomt is de heeleboel vuil en ondersteboue! . . .”

„Och, klets niet!” nijdigde Izak, de bloederige, met het haar naar binnengekeerde vellen op elkaar schikkend in behagelijk keuren; mot je doch ook van meevrete, kan ik dan erreges anders zien . . . de winkel staat zoo vol . . . daar is 't pikkedonker . . .”

David liep met de hand aan z'n neus door de kamer, merkte den poch op de volle winkel, dacht weer aan 't vragen. Maar hij kón z'n hand niet van z'n neus wegdoen, de huiden dreven een dikken stank van bedorven vleesch door de kamer, die walgde 'm in z'n keel.

„Heb 'k vanmiddag gekoch,” vertelde Izak aan Esther, zonder verder op 't geklaag te letten, „ik laat niks loope, wat goedkoop is, wat zou je denke? D'r binne van die mensche, die te lui en te fijn binne om voor hun vrete te zorregge . . . maar die heere gaan dan ook kepot oòk,” zei-ie met klem, naar 'r opziend nu „die gane kepot, dat zie-je 'n elke dag . . . hihì . . . ka-je de luch oòk niet verdrage? hè . . .” snoof-ie naar de stoomende etenspan, „wat ruike je uie fijn, — hè-je uie met rezijne?”

David zag naar hen om. Esther had even gezucht, keek dan door 't raam naar de plaats, waar sneeuwklitten, in den dooi, geleëigzwaar gleden van de muur. 'n Pestkop dacht ze, die Izak, 'n vuile treiter . . . maar geen hallefie ging 'm door de vingers, 'n souger was-ie in z'n nieren . . .

„Ja, die gane fijn kepot” — herhaalde Izak nog eens, lachend omloerend naar David met den opzet hem te laten hooren, dat-ie 't wist: „maar 'k mot zegge, je ziet 't met plezier van die heere . . .”

Met 'n sprong naar de tafel greep David 't linnengoed en liep de deur uit . . . Z'n hoop was nu al verwalgd, verbitterd . . . hij zou 'm niet vrage . . . ogod nee dat kòn-ie niet . . . en al zoù-ie 't doen — hij zou 'm toch niet hellepe . . . hij zou 'm tòch zóó late stikke . . . àlles wist-ie, alles . . . hònd, die-ie was, hònd . . .

Met 'n vloek-in-gedachten kwam-ie van 't bankierskantoor, slofte nu moedeloos, zonder lust z'n kraag op te zetten tegen de natte warreligdruilende sneeuw, naar huis. De van rusteloos draaienden wind wervelende sneeuwvlokken smolten vrij langs z'n hoofd en z'n nek, spetterden tegen z'n brilleglazen tot ze beslagen waren, en de dadelijk ontdooide laag, met Maartschen hagel tot modderpap verkledderd, perste huiverkoud vocht af in z'n schoenen, dat klam-wrang verstijvend, om z'n voeten neep. De vooruitgeweten teleurstelling verloomde z'n gedachten tot beweegloosmoe berusten, tot 'n zich laten afmatten en omhuiveren van het weêr. Wat zou 't . . . hij was daar toch zoo thuis, 'n zorg aan àl die sneeuw, die regen, en die wind, voor zijn part . . . hij wàs eenmaal 't uitschot. Hij dacht even met verwondering aan de woorden van Smits, dat die kerel dat wist, precies hoe 't er met 'm bijstond . . . zou Izak 'm zoo goochem hebben gemaakt? Och, die lui hadden gaatjes, waar ze alles gewaar werden, dat liep over de kantoren, ze wisten precies wanneer je je wissels betaalde of niet, en hoeveel of je schuldig was . . . Nee Izak zou-ie toch niet gevraagd hebben . . .

Tweemaal had-ie 't er door gehaald, had Smits 'm nieuw voorschot gegeven, nou wou-ie niet langer, de informaties ware tè leelijk. Z'n zaakje ging nou kapot, stellig, voor de derde maal kon-ie 't niet tegenhouden, en nieuw crediet kreeg-ie ook niet. Dan moest-ie d'r uit ook, weg, as-ie geen kostgeld betaalde . . . Izak zou 'm niet voor niks te vrete geve . . . en Essie, Essie . . . hij kon 'r toch geen honger late lije . . . dat duurde wat, ze liep naar de veertig . . .

Een zacht leedgevoel vlagde even door 'm heen toen-ie

aan Essie dacht: ze was oòk geen gelukskind . . . nebiesch, as 't nou goed gegaan was ware ze al getrouwd, hadde ze niet langer met hun tweeë bij die vuile Izak hoeve te blijve, ware ze hun eige baas geweest . . . Kleinlief, met vriendschap van heel lang 't weten saâm, naar elkaar besloten zijn, zag-ie haar zitten thuis, 't lichte werk doend den heelen dag in 't schaduwdonkere achterhuis, geluidloos waarnemend de dingen in effen sleur van jàren, altijd dezelfde, temperamentloos hem-gelijke, met 'r naar achter gladgestreken haar, lichtbruin, 'r gave witte gezicht en de oogen, bijna nooit gezien, altijd lieve dingen onder de behaarde bovenleden achter grooten blauwen bril. Wat zou ze zeggen, Essie, as ze nou hoorde dat 't uit was met de winkel, dat die Lezarus 'm nóg niet betaald had, nou was er heelemaale geen denken aan trouwen . . . verschrikkelijk . . . kon-ie 't maar verzwijgen, waarvoor moest me al die beroerdigheid vertellen? Maar ze zou d'r vanzelf dadelijk naar vragen, ze had anders 'n heele poos al niet veel hoop meer, soms leek 't of 'r niks meer kon schelen, sprak ze d'r over heen. As ze wou teëkenen, as ze d'r nou op rèkenen dorst, op die centen van tante Mietje, maar je kon daar toch geen schuldbekentenis op teekenen . . .

Moe en hongerig van den heelen dag in en buiten de stad te hebben geloopen, slofte-ie de laatste straathoek om, waar heftiger windrukken en dichter sneeuwslag 'm even 't hoofd buigen en instinctief naar de kraag deë grijpen. Geschrokken bleef-ie voor 't huis staan: de gordijnen hingen neergelaten. Maar de schrik verkalmde dadelijk toen hij begreëp . . . tante Mietje zeker dood, heeregòd, gèk . . . gèk . . . ja zeker, dàt zeker, dàt wàs 't. En 't werd een verwonderd, verrast zijn over iets, dat

niet vreeselijk was en lang vooruit ingedacht, maar dat tòch nog bevreemdde in z'n plotsen ommekeer van veel dingen . . . gister, eèrgister had ze kunnen sterven.

Haastig in de nieuwe overrompeling, die een oogenblik uiteenwarde z'n droefenis, liep-ie Izak's nu versloten ijzerwinkel door naar achter, waar, in de groote kamer, Esther aan tafel zat aardappelen te schillen met den rug naar 't groote raam gekeerd, waar ook 't gordijn voor was neergelaten en zoo zich zelf en den arbeid den eenigsten lichtschijn verschaduwend.

„Tante Mietje olewesjolem ?” vroeg-ie, met den deurknop nog in de hand.

Zij nikte met afgewend hoofd: „Vanmorrege al,” zei ze, „bericht gekrege van 't Gasthuis, nèt was je de deur uit.”

Hij duwde z'n pet in de hoogte, wreef z'n voorhoofd af, nikte dan terug: „Boroeg Dajen Hoëmmes,” ¹⁾ zei-ie brooche makend.

„Ja, in 'n oogeblikkie was ze d'r uit, het de zuster gezegd, maar niks geen pijn meer gehad sinds gister”

„O,” zei-ie en ging zitten, vermoeid; „'t Is gelukkig voor haàr, ze het er toch niks as hinder van gehad, dat ze d'r nog langer most weze. Is de lewàje van hier?”

„Neè, uit 't Gasthuis. . . .”

„Waarom dan niet van hiér?”

„Nou aarzelde ze, „omdat Izak 't beter vindt uit 't Gasthuis. . . .”

„Mesjogge,” zei-ie vinnig „mot hij daarover beslisse . . . ! en vin jij dat goed . . . ?”

Ze lei de schillende handen in 't mandje en van achter haar groote blauwe brilleglazen zag ze hem aan:

¹⁾ Geloofd zij de rechtvaardige Rechter.

„Is hij daar dan geen baas van? 't is toch zijn huis, is 't niet?”

„Mot jij me dat vertelle? nie noodig hoor, zooas hij z'n huize krijgt, dat binne geen künste...”

„Och...” zei ze, een aardappel plonzend in den naast haar staanden emmer; „da's toch allemaal maar afgunst.”

„Heb jij dan geen afgunst op 'm?”

„Ik... ik heb nog nooit geen afgunst gehàd, dàt ka-je me teminste niet nàgeve.”

„Nàgeve, nàgeve,” zei-ie, onrustig, verward door 'r vijandige toon, „hoe meen je kind, waarom nàgeve?”

Hij zag haar vanuit den stoel tegen den wand, waar-ie gedoken zat, 't hoofd in verder-vragen-afweren lichtjes schudden en dan, met een zucht, zei ze: „Och...” als 't opgevend uit te weiden.

„Waàrom hè-je 't dan zoo donker gemaakt?” vroeg-ie... je kan toch zoo niks zien, dàt gordijn hoeft niet neer, dat ziet toch op geen straat uit?”

„Dàt gordijn niet?” zei ze, aarzelend midden in den spottoon, „nou, dan weet je 'n et niet, voor 'n tante motte de gordijne neer...”

„Wie zegt je dat? een raàm an de plaàts..... onzin, trek maar òp, hoor!”

„Izak zeg dat 't neèr mot... 't mot neèr.”

„Weet-ie veèl... geloof mijn nou, Es, 't het niet noodig... waarvoor zit je dan jezelf in 't licht, zoo ka je toch niks zien? ga òmzitte.”

„La mijn nou maar gaan, 'k zit goed,” norschte ze.

„Maar je bederft je ooge toch kind!”

„'k Bederf niks,” zei ze, nu even licht kleurend in 't ongewoon-wèren van z'n bezorgdheid.

„Mot 'k geen boodschappe voor je doen? motte d'r geen dinge verzorgd voor de Lewaje?”

„Doet Izak al . . .”

„Izak?”

„Ja,” zei ze, doorschillend.

„Wat is-ie gòed? zeker z'n temije de stad uit, dat-ie niks anders te doen het.”

„Noujà, jij het altijd wat te zegge.”

Hij had z'n bril op tafel gelegd, stond nu met z'n handen in z'n zakken vóór haar naar 'r gezicht te kijken, wrevelig eindelijk van 'r onvriendelijkheid, 'm zoo pijnend de minderheid te laten voelen benêe den verafschuwden, sinds jaren openlijk-vijandigen broer. Moest zij 'm nou treiteren met z'n tegenloop, nou-ie verwachtte, dat ze 'm vragen zou of er nog kans was gekomen om weer geholpen te worden? Hij had eerst gedacht dat 't billijkheidsgevoel van 'r was, omdat-ie wel 's hatelijkheden zei zonder dat 't noodig was, maar beiden deeën ze dat toch . . .?

„Waàrom maak je je zoo druk voor die vuile bochel?” vroeg-ie, „zeg, laàt 'm toch stikke . . . 'k begrijp jou niet . . .”

„Dan maar niet,” zei ze.

Hij wachtte even, nadenkend, 't zou niks van 'r zijn, zenuwachtigheid, nou met dat sterfgeval wou ze 't niet hooren: „Be-je nog niet na 't Gasthuis geweest, Es?” vroeg-ie dan.

„Je weet wel, da 'k geen mes¹⁾ kan zien,” zei ze, „Izak mot maar voor alles zorregge — hij is d'r nou al op uit . . .”

„O, nou, goed.” Eindelijk ging-ie zich ontkleeden, zette zich dan weer bij haar aan tafel, z'n hoofd tusschen z'n handen. De groote kamer loomde om hun zwijgen, zwaar-

¹⁾ Doode.

doezlig, warm, met vale ouwe geuren. De dagschijn boven door 't groote lancaster gordijn, lei grijze doeken van licht over de oud-donkere dingen in 't bovendeele van 't vertrek; stoelen en tafel en benedenwand in ongewoon donker, smoezlige portretten aan bovenwand, lamp en schoorsteenmantel met stolpendule en spiegel, in wijergeel middaglicht. Hij zag zich in den kleinen spiegel, z'n bleekig, dunzwart ombarde, lange gezicht en z'n kleine, van 't bril-dragen diep liggende oogen, het beeld in twee helften gedeeld door den ouwerwets- dwarsen snee van het spiegelglas, en wreef zich den baard en 't heele gezicht, zich weê-moe en hongerig voelend.

„Hè-je wat voor me te éte?” vroeg-ie en zag 'r weer aan; maar 'r strakke gezicht merkend, werd-ie voor nieuwe onvriendelijkheid bang en zei haastig: „of maar wachte tot éte . . . duurt 't nog lang?”

„As Izak daar thuis komt,” ze zei, „wacht maar zoolang, hij het toch oòk nog niks gegéte . . .”

„O,” zei-ie, moeilijk-gelâten — wat most ze nou zoo inééns an die vuile Izak vóórspreke — omdat-ie nou 'n paar boodschappen deed — dadelijk zoo vriendelijk voor 'm, dàt kon-ie niet uitstaan . . .

„Was je erreg onderstebòve, Es?” vroeg-ie, meenend dàt even te moeten vragen om 'r te verteederen.

„Ja, 'k was onderstebòve,” zei ze spottend, „'n mensch van bij de negentig, 'n uitgeleefd mensch.”

„Noù, je hoeft 'r niet kwàad om te weze, gekheid, 't was toch je tante . . . laat hij de baard staan?”

„Wie, Izak? zàl-ie wel . . .”

„Zàl-ie wel . . . dan mot ik 't toch oòk doen, 't staat me zoo'n schandaal, as 'k 'm laat ingroeie, vin je niet Es?”

„Weet 'k veel,” zei ze en trok de schouders op, liep dan naar achter met den emmer met aardappelen. 'n Zwarte lucht van vleeschstoofsel dreef de kamer in, toen ze de keukendeur opende. Hij voelde zich er wee van worden in z'n leege maag, lei z'n handen om z'n hoofd, wou niet om eten vragen, ze deed zoo vreemd, Essie, wat wou ze? dat ze niet vroeg, niks, niks, hoe 't was afgeloopen, god, god, gemèen . . . overmorregen kwamen ze hooren of-ie geld had, anders was-ie wèg, stond-ie op straat, hij kon toch niet hier blijven . . . 'n Lichte schok van verzetten tot 't laatste, trilde dan weer even in z'n gedachten . . . tòch maar vràge an 'r, onzin , as ze even 'r naam zette onder 'n schuldbekentenis, was 't toch in orde . . . maar waàrom vròeg ze niks . . . nèt of 't 'r niet kon schèlen, of-ie weg moest of niet, of bij 'r blijven, ginds in hun eigen huissie . . .

Hij was in 'n hoek gaan zitten tot ze weer binnen kwam, 't trapje af uit de keuken. Toen bleef-ie nòg even angstig zitten . . . worstelweifelend, verbrutaalde zich dan plots, sprong op en liep naar 'r toe:

„Essie, hoor 's, waàrom vraàg je niks . . . je weet toch wel da 'k na Smits toe was en na Lezàrus . . . waarom vraag je niks . . . de heele week vraag je al niks . . . begrijp dan nou 's alles goed . . . je krijg nou toch geld, je kan me nou toch uit de brand hellepe, as je teekene wil . . . dan zal Smits me géve . . . as jij teekene wil.”

Hij had 'r hand in 't heftig toespreken gegrepen, wou dichterbij komen staan. Maar 'n kordate doorzet van norscheit rimpelde om 'r breeden mond, en boven 'r brilleglazen zag-ie fronsing van 'r brauwen . . . naàr . . . naàr . . . wat deê ze kwaad.

„La me gaan,” riep ze, „toe Da, la me nou gaan, hou je hande thuis . . . 'k heb wel gedacht, dat 't mis zou gaan met die Lezarus, en met de heele boel . . . hoe ka-je daàr nòu over prate . . . ik weèt niet . . . ik weèt nòu niet . . .”

„Essie wat ga je toch àn!” riep-ie, „kom 's hièr kind, waarom he-je dan zoo'n kwaje bui, het-ie je soms getreiterd, zèg 't nou maar, je kan 't toch an mijn wel zegge.”

„Och, la me gaan!” zei ze, „toé Da 'k mot de tafel dekke, toe!”

„Maar Essie, hoèr nou 's, 'k ga failliet! . . . nou motte we weer bij 'm blijve, daar komt noòit 'n end an . . . addenommegod, waàrom teeken je geen briefie voor me, je krijg toch geld . . . zal ik 't maar schrijve . . . nou? gauw eve schrijve?”

Geschrokken hield-ie op, zij had hem nijdig afgestooten, toen de deurbel klingelde, 't glupig gezicht van kippigen, gebochelden Izak de kamerdeur òm kwam gluren.

Da schoof angstig, in de war gebracht, achteruit, scharrelde terug naar z'n stoel in den hoek. Ester's wit-gelige, effene gezicht was lichtrood aangeschampt, maar hij zag niets van haar oogen, haar oogen, die maar altijd verdoken bleven achter de beide groote blauwe glazen.

Izak stak zwiiggend de lamp op, zonder opzien naar haar of hem, z'n kleine rosoverbrauwde oogjes, strak-goochem vernepen achter den bultigen oprug van z'n roodrigen neus, en hij ging tegenover Essie aan tafel zitten. David zette zich naast haar, als met leden en mond gebonden, z'n keel toegenepen. Altijd was dat 't zelfde, als-ie thuis kwam kreeg-ie haast geen asem van 'r, niet eens antwoord had ze 'm kunnen geven . . . natuurlijk niet . . . misschien bleef-ie nou wel de heele avond in huis . . .

Nerveus-gedrukt, met vijandige gezichten, zonder één woord, aten zij.

Tante Mietje had nog 's gesproken, die was er nou niet meer . . .

* * *

Toen de begrafenis was afgeloopen, zaten ze weer, na 't gepraat door de enkele kennissen en familieleden, die vertrokken waren, in gespannen gezwig bij elkaar. David was nerveus blijven zitten, dacht na. Den heelen dag had Essie 'm ontloopen, hij had 'r niet te spreken kunnen krijgen alleen en waar Izak bij was, kòn-ie niet vragen, die hoefde niks te zien van z'n ellende; 't was of-ie 'r met opzet al dien tijd voor thuis gebleven was. Uitkomst was er niet gekomen, ze hadden over geen testament gesproken en die Lezarus . . . die liet 'm 'n ongeluk loopen voor de centen, elke dag had-ie 'n ander praatje . . . wat kòn-ie 'm doen, niks, niks . . . zou-ie daar nou zóó zijn ingeloopen, hoe was 't godsmogelijk, wat waren de menschen toch slecht . . . hij zou ze wel krijgen . . . maar wat gaf dat nou . . . de dagvaarding kon elk oogenblik komen . . . die zat-ie nou bevend af te wachten. Ze deden zoo vreeselijk stil in huis, alsof er wat heel ergs te zeggen was . . . dat ze maar lieten gaàn en gaàn, tot 't vanzelf voor den dag mòest komen . . . Niet zoo als anders wel, na 'n begrafenis . . . as de menschen toch vriendelijk tegen mekaar zijn en zachter praten.

Roerloos zat Essie in 'r blauwe katoenen japonnetje voor de tafel, die verslordigd stond van gebruikte kopjes

en schoteltjes. Hij voelde 'n zacht, angstig verwijten tegen haar . . . waaròm wist-ie niet, maar ze had nog geen woord tegen 'm gesproken vanmorgen. Was ze soms kwaad over die stommiteit met Lezarus . . . já, ja . . . hij deed ook altijd van die schlemieligheden . . . maar kon-ie 't helpen . . . hij had toch 'n acceppie van 'm gekregen . . . wie denkt nou dadelijk aan zoo'n afzetterij . . . às 't 'n afzetterij zou worden . . . 't kwam alleen nou zoo ongelukkig uit, dat dat failliet 'r tusschen kwam . . . daar kon-ie toch niks an doen . . . Hij zag 'r bleek-witte, langzaam liefgeworden gezicht strak-versloten staan onder 'r armen gekruist onder 'r ongecorsetteerde borstdeining; zonder op- of omzien zat ze, maar wat ze dacht . . . dat, dat wist-ie niet, dat wou-ie zoo dólgraag weten . . . 't was om te vloeken dat je 'r niet te spreken kon krijgen . . . Essie, Essie . . . had ze nou geen ragmones ¹⁾ met 'm . . . begreep ze nou niet . . . dat ze zoo noðit in d'r eeuwigheid geen gassene konde doen . . . waaròm was ze niet stiekem even achter Izak om bij 'm gekomen om te praten . . . verdòmme, die stilte . . . dat ze geen mond los-deed . . . god-o-god . . . 't was benauwd d'r van hier . . . Hij voelde een martelende, rondvinnigende begeerte in zich, de stilte als met haat-handen vaneen te scheuren, hun tweeën op hun gezichten te slaan, dat ze hun stemmen zouden laten hooren . . . Hij wou schreëuwen, schreëuwen door het huis, z'n angst uitkrijten . . . Essie-ie! Essie-ie! . . . „daar straks komt — eèt!” wou-ie roepen — dat ze schrikken zou van 'r stommiteit alles te vergeten, o gòd, hoe was 't mogelijk . . .

Ze lieten 't maar zóó gebeuren . . . 't besloop 'm als

¹⁾ Medelijden.

'n moòrd, en geen-een die wat zei . . . ze zàt maar, zàt maar vòòr 'm en soesde . . .

Izak had 'n zware sigaar opgestoken, de lucifer in de kamer gegooïd en zat met z'n hoogen rug boven tegen de stoel gedrongen, rustig-luxueuze trekjes te genieten. Jammerlijk wrokkend om z'n achteruitzetting, zat David 'm van terzij uit z'n hoekje stilbenijndend op te nemen; hònd . . hoe presenteerde me 'n arme broer niet 'n sigaar, nooit . . . hoe sprak me in geen driè jaar met iemand om zoo'n vuile kleinigheid as d'r tusschen hùn was voorgevallen? hij wist wel álles . . . hij zou d'r wel z'n plezier van hebben, já . . . zòò was-ie wel, vást wel . . . tòch zou-ie 'm niks laten zien van al z'n besoeses¹⁾ tòch niet . . . nee, hijzelf zou toch zoo niet zijn, wààr had-ie 't an verdiend, had-ie ooit plezier gehad as 't iemand slecht ging? Hij zag 'm z'n sigaar met goudbandje naar z'n roodrigen puistigen kop steken onder 't vanonder vochtig-bruingele snorretje in z'n breed-drogen mond en telkens trekjes nemen, opzettelijk-kalmweelderig met één hand zich de weggeblazen rook toewaaierend; z'n hoogen hoed had-ie afgezet, twee natkleverige haarhelften lagen gescheiden gladgekamd op z'n uit de rugbolling gedrongene hoofd. Zij zagen alle drie nu weer vóór zich, beestil, in de van vreemde angst-ontroering nijpende geluidloosheid. Daàrin schokte dan plots de vinnige belruk, die David òp deed springen van z'n stoel, één oogenblik, een hijging slaand door z'n borst naar z'n keel. Dan zag-ie Izak kalm naar de deur gaan, en snel bedenkend, dat-ie hèm moest laten gaan, dat wou-ie altijd, Izak, 't was zijn huis, hij woonde hier, en boodschappen zou hij aannemen . . . liét-ie hem. Maar Izak, na

¹⁾ Ellenden.

enkele woorden in de gang gesproken, kwam terug de kamer in, en met glimlachje tegen Esther, zei-ie: „'t Is voor hèm . . . een zeker persoon van et gerèch . . .” David zag 'm aan, één seconde staan blijvend, de wangplekken om z'n baard waren strak-wit, kleur-verstorven, 'n heete schroeizwaarte was in 'm neergezonken, tot-ie licht wankelde; oòk even, vóór 't weggaan naar de deur, zag ie om naar Esther en zòcht, zòcht . . . zag niets dan 't beweeglooze hoofd, de blauwe brilleglazen, die de oogen dekten. In den dwang van gebeurensvoortgang, die z'n kalme denken verflardde, keerde-ie zich om, liep de gang in. Daar, onder 't aannemen der dagvaarding en 't bevend teekenen, hoorde ie ze voor 't eerst vanmorgen sprèken binnen; bij 't teruggaan met 't billet in z'n hand kwam Izak hem tegen die de straat op ging . . . Dat gaf 'm 'n lichte veruimnig . . . diè wèg, nou kon-ie tenminste spreken . . . Sneller liep-ie naar binnen, wierp 't papier voor Esther op tafel:

„Daar hè je 'n et,” zei-ie, „goddank, dat die tenminste is weggegaan . . . nou kind, wille we 't nou òphoue? hé? dan binne we klaar . . . kijk hier . . .”

„'k Kan toch niet léze . . .” zei ze „da wéét je doch wel. . . .”

„Nou,” zei-ie „wat geëft dat, zeg maar is, hoeveel je, krijgt . . . dan gaan ik 't in orde make.”

Hij stond dicht vóór haar bij den tafelhoek, waar ze altijd zat, met den rug naar 't raam. Zij bleef omlaag kijken, 't hoofd even gebogen, in de zelfde, zwaarsmartelijke gelatenheidshouding, waarin zij zoo dikwijls, in laatsten tijd vooral, met 'r aarzelende teruggetrokkenheid hem pijnde. Hij zag haar hoofd, in langzaam weifel-overwinnen,

schudden gaan . . . en wijer en wijer sloop in hem rond zijn angstige heël-gebrokenheid, 'n gluipgebaar, niet af te weren, niet terug te slaan met de armen die slap neerhangend verlamden, niet weg te schoppen met de beenen die wrikten in de knieën, en dat hem toch, met de ziende oogen waargenomen, vermoorden ging. . . .

„Waàrom schud je je hoof . . .” vroeg-ie, „hè-je soms niks georreve? zèg 't maàr”

„Néé . . . dàt niet . . . dat wor je tòch gewaàr”

„Wat dan?” vroeg-ie hijgend „wat mòt je dan van me, Essie, waarom gèef je ze dan niet . . je zeg niks . . . je doet geen mond tege me los . . . mot ik 't je dan nou weèr an 't verstand brenge?”

„Nee,” zei ze . . . „'k doe 't niet. . . .”

„Je doèt 't niet? Je doet 't niet? Essie . . . bè-je krankzinnig?”

„'k Doè 't niet,” zei ze, „'k geef 't òp . . . 'k neem an jòu niet . . . 'k neem an Izak. . . .”

„Hè,” wat zeg je?”

„'k Neem an Izak,” zei ze . . . „de andere maand gane we trouwe. . . .”

„Izak?” riep-ie, „Izak? an die vuile, zieke bochel, neem jij die . . . hebbe we daar zès jaar voor gevrèje. . . . Essie, wat doè-je me! Tante Mietje keert zich òm in 'r graf! Je ben krankzinnig . . . je weet niet wa-je doet . . . je laat je gèk make van die boef . . . die wil je cente hebbe . . je cente . . . je cente . . .” kermde-ie.

„Hij is zuinig,” zei ze kàlm, vastbesloten . . . „an jòu binne ze onnut besteed . . . je ben geen koòpman. . . .”

„Heb 'k niet me best gedaan?” riep-ie, huilend, gebogen over de tafel met van nu àl geweten smart-hevigheid

sidderend doorkrampt lijf, z'n handen om z'n gezicht, dat staarde in het komend leeg-bange, ellende-donkere bestaan — „heb ik me best niet gedaan, en ben ik niet goed voor je geweest, al die tijd, zooveel jare . . . kan ik 't dan hellepe as alles me tégeloopt . . . mot je me daàrom late loope. . .”

„Je hadt al voor tweè, driè jaar verstandiger motte wèze . . .” zei ze in trilloosgebleven sleeptoon; „hij het je wàt goed angeboje — hadt nièt eigewijs gewees.”

„Dat zèg je maar . . .” zei-ie, in langzaam naar verzèt òmmestuitend heet schrei-gegons in z'n hoofd, dat naar z'n oogen brandde: „as knech van hèm hadt je me nooit genome . . . nooit, Essie, dat lièg je . . .”

„Dan maar niet,” zei ze, „je wéet 't nou . . . 'k kan 'r niks an doen . . . mot je maar wat zoeke . . .”

„O . . . most je dat metéén zegge, da 'k wèg mot?” vroeg-ie, z'n hoofd oprichtend.

„Izak wil et . . .”

In een rùk stond-ie overeind, 'n haatgereutel krinkelde naar z'n keel, toen-ie 'r met 't zelfde, kalme meedeel-gezicht van Izak hoorde spreken. 'n Oogenblik schoot 'n krankzinnige driftflits door z'n armen, tot slaàn, 'r venijnig-moordend-effene gezicht plat te beuken met één enkelen houw . . . Dan bedwong-ie zich in verstikkend kort-hijgen — niet slaàn . . . niet slaàn — en z'n hoofd wrikkend en rukkend beworstelde de opgillende haat:

„Sekreet!” scheurde-ie walgend uit z'n keel — „je zal 'm afsterreve vóor je trouwdag, hoor je!, hoor je! dat zeg ik, hoor je me?”

Dan liep-ie naar de deur, wou wèg, wèg . . . anders gebeurden er verkeerde dingen — toè, wèg . . . ogod . . .

niet meer zièn . . . niet meer . . .

In de gang, als-ie 'r niet meer vóór zich had, kroop
dichter de leedkluwen op naar z'n hoofd . . . waar mot 'k
na toe . . . alles wèg . . . niks meer, niks meer . . . zoò-
lang ben 'k bij je geweest . . . Essie, Essie . . . nou
mot 'k weer naar de vodde . . . met de vuile stofrommel,
dat smerige zoodje . . . en de vlooie, de vlooie . . .

Tegen de deurpost huilde-ie uit.

Esther was zonder zucht of gebaar blijven zitten in de
stille kamer, 'r armen over de borst gekruist, 't hoofd,
strak geligwit, éven gebogen; leefloos-groot dekten de
blauwe brilleglazen haar oogen.

Maart 1906.

EEN ZELFZUCHTIGE.

Even nadat z'n vrouw was uitgegaan, nam Dirk het teruggezonden doek van den besteller aan. Dieper en zwaarder, wyl moordend-bestendiger was het leed, dat hij over zich misten voelde, toen hij zijn schilderij in 't atelier bracht en loom ging ontpakken. Onder 't werk door wikkelde hij opeens alle vooringenomenheid van zich, alle liefde voor eigen geduld, alle herinnering aan vroeger toegejuichten arbeid, die zich telkens en telkens weer drong in zijn aanvankelijk driest-openhartig voorgenomen oordeel. Het was hem of er iets, bang van gewichtigheid, gebeuren zou gaan, zoo beefden zijn handen, onder 't te voorschijn halen van het doek, zoo sidderde in zijn binnenste het groote voornemen; het te gaan zien, zóó als hij in geen maanden zijn werk bekeken had; ver beneden zich, met, zoo hij wilde, zijn nog wel fellevend critisch vermogen, brutaal-afrekenend, hijgend-onbevangen. Hij voelde in dat begeeren tot meedoogenloos zelf-rechten, opeens een lichte

sterking, een nieuwe doorkiering van koel-krachtige mannelijkheid, waarna hij, als met breede wanhoopsarmen wegschuivend al het voorbije, dat den ondergang weefde, zijn kop naar het komende voorzichtig sterk weer heffen zou, om zich terug te tillen, ondanks àlles, tot de immers onvergelykelyk-gelukkige hoogte van zijn vroegere kunstenaarschap.

O, gòd, daàr was zijn werk. Stil nu — nu even rustig zijn . . . het was bang, het was groot-angstig, maar het moèst: zich zelf terugvinden, zich zelf alleen, zonder in- of omwinding van wat hij de laatste jaren, hoe óók, zich menschelyks had doen gebeuren.

Daar stond het nu — zijn werk! Terugezonden keer op keer van de eene expositie naar de andere; zonder pieteit zelfs meer voor zijn eens lang niet gewonen naam.

Het gebeurde toch, het gebeurde telkens, hij moest het goed bedenken, want 't wàs zoo; hij bleef er om eten en drinken, en uitgaan en praten en lachen en kussen; het liet hem voortgaan en nu en dan zelfs zich gelukkig vinden — en het was toch zijn werk, zijn kunst, die nog zóó kort geleden allen hartstocht van zijn leven in zich op had gedronken, voor eigen, hem tot goddelijkheid op-tillende schoonheidsverwording.

Een angst beefde donker in hem om, nu hij, machtiger dan de vele vorige malen, den grooten domper van zijn kunst voelde af te moeten wentelen, ééns, eindelijk, meedogenloos — voor goed. O, god, hij wist het wel, hoe de groote begeerte naar het àl-schoone in hem was gaan matten en kwijnen; hij had de schrikkelijke zekerheid wel in zich, dat het niets anders was dan: zijn lièfde, die zijn àl-voelen en weten langzaam had omgedreven naar de

vereenzelviging met het wijfje, tot hij nooit meer dien ziekelijk-eindeloozen hartstocht terug had gevonden, waarmee hij vroeger de dingen òm zich gulzig gegrepen en tot heerlijke levens gebeeld had.

In den beginne, als de begeerte, zijn vrouw tot zijn eigen hoogte en verte van zien naast zich te heffen, bij beetjes was begonnen te rafelen aan zijn scheppingspassie, had hij zich wel vaak plots geschrokken van dat wijken van zijn beeldingsdrift, zijn allengs sterker wordende neiging tot uitstellen, die de branding van het arbeiden bleeker en bleeker deed zijn, en eindelijk de doeken tot brokken verstandelijke vakknapeid deed minderen.

Een paar maal, bevend van angst voor de scheurende pijn die de breking beiden zou wonden, en voor nieuwe, nu ongewende eenzaamheid ook, had hij gezind op het plan, zich weer af te zonderen, de groote verkeerdheid, voor ze een onherstelbare noodlottigheid geworden zou zijn, zoo zacht mogelijk te niet te gaan doen.

Hij kwam dan plots tot de vreeselijke klaarheid van zijn vergrijp, aan zijn kleine menschelijkheid, en zóó verkeerd, te hebben toegegeven. O, wát was hij gaan doen . . . een vrouw nemen, en een die hij had op te voeden, heel niet rekenend dat zijn verbeeldingsleven, zelf onvolgroeid, niets missen kon van wat elke dag hem schoons bracht, zich zelf sterk genoeg te wanen, anderen tot zijn half-hooge plan te kunnen brengen, terwijl hij hoogstens een vrouw naast zich dulden kon, die, hem gelijk, met hem samen tot grooter wasdom zou kunnen stijgen.

O, het geluk, dat hij dan telkens weer had willen grijpen, verbidden: verlost te zijn van de benauwende klemming, die hij zelf, alsof het een voor zijn leven nooddige heerlijk-

heid was, had op zich geladen, en die het eenige in hem langzaam was gaan vermoorden, zóó dat hij een groot deel van zijn dagen, al zoekend het geluk in een lagere menschelijkheid, die kwijning niet meer wist zelfs. Dan was hij telkens zijn werk weer gaan verdedigen, zich opdringend, dat zijn gedachteleven een nieuwe phase te doorvechten had, vooral van de machtige knapheid diende gesterkt, vóór hij zijn groote dingen naar buiten kon brengen. Zoo gingen weer dagen en weken om, met weinig werken, veel huiselijkheid, nieuwe tevredenheid met zijn vrouw, door langere saamgang telkens gemakkelijker buiten zijn inniger leven gehouden, zonder 't bedenken van de voortdurend hoogere aanraking die hij voor de stram-geduldige, heerlijk-langzame opvoering van zijn arbeid noodig had.

Tot, een dag, hij opeens weer die schrikkelijke drukking voelde van haar nooit aan te vullen minderheid, als hij eens niet, als altijd, haar lèeren wou, maar sprèken met wie daar immers altijd dag en nacht zoo dicht om en bij hem ademde.

Opnieuw greep hem dan weer de verschrikking van het onverbiddelijk-ware, dat, wat zij, het wetend, als een ziekelijkheid lieten voortvreten in hun saamzijn, lachend met halfgelukkige oogen meestal, blijvend uit vrees voor de wreedheid der scheuring. Zij — ja, hij wist het; in zijn diepste wetensklaarheid nooit tot haar uitgesproken, wist hij het: zij, van hem houdend als elke vrouw van haar eens gekozen man, niet gelogen, maar genoegzaam nemend met wat er sympathieks in hem was, en dat inniger omaaiend wijl 't een dag langer telkens gezien was — zij voelde dat haar leven voor goed gebroken zou zijn, als zij van hem weg zou gaan.

Zonder vermogen, zonder wilskracht tot afpaling van haar leven en met de haren gebrouilleerd, wyl hij haar hun minderheid nog benèden haar, al opvoedend had doen zien, zou het bestaan haar één groote kuil van verlatenheid zijn, zoo zij zijn steun en stem, zijn voor haar gelukkige levens-vermooïng, die hèm afmatte, een smartelijken dag zou moeten missen voor altijd.

Dat telkens had hem teruggehouden, zijn ontzaglijk medelijden, zijn vrees voor de algeheele ondergang van dat leventje, dat hij, weg uit de bijna-gelijke en nooit smartelijk als minderen gevoelde omgevende kleinen, naast zich gekozen en half had grootgebracht.

Nu was hij voor haar leven aansprakelijk, moest hij haar bij zich houden, kón hij alle menschelijkheid niet hooghartig wegedenceren uit zijn eens voor goed uitgedacht schijnende plan, zijn kunstenaarschap ten koste van alles tot het grootstbereikbare van zijn talenten op te dragen.

Met een zacht-vergelukkigende schikking in dat zwaaromhangende, dat hem wel een drukkende gewoonte zou worden, was hij, rekenend op zijn robuste kracht, haar dan weer genaderd, goelijkjes en teeder, altijd als een oudere broer en voelend een feller scheiding van hun vriendschap en hunner lichamen saamgang. En haar eerlijkheid, haar gewoon-kleine vrouwelijkheid, het fijn-lieve, dat alles echt in haar leefde, het deed hem altijd zijn last weer lichter schijnen, hem intiemer worden, zich geven, tot eindelijk de dompigheid van het niet genoeg geïsoleerde dagleven hem weer met de eindelooze jammerlijkheid van zijn vergissing kwam martelen.

Moe, als was alles in hem uitgestorven, was hij van zijn ezel weggeloopt en op de canapé gaan liggen. Het doek stond daar, hij had het gezien. Men had hem lang willen beschermen, uit eerbied voor vroegere werk, nu kòn het niet meer. Het was uit. Lang had hij ervóór gestaan en gekeurd, als was het een anders arbeid. Het was niets. Het werk van iemand, die nog schilderde, omdat hij kunst-schilder was, toegang had tot tentoonstellings- en kunstkooperswanden, maar levenloos, een bij stukjes en beetjes knap afgemaakt plaatje. Hij moest zich goed bekijken, en voelen en betasten, hij was het zelf, hij, de Dirk van vroeger, die met zijn koortsig-juichende en snikkende passie geschilderd had; hij wàs het, die dàt daar had gemaakt, dat walgelijk-zeurige, kindsche prul, een stuk doek met verf bestreken, en dat overgegeven als kunst, als uitgesproken ontroering! Hij wàs het, ja, hij wàs het! Het was teruggestuurd, men wòu het niet langer, men kon zijn werk niet meer slikken, nee maàr . . . aan alles kwam een eind nietwaar . . . ze konden toch niet àlles accepteeren, hij was nù dood, uitgebrand, een gelukkig huismannetje, met een snoeperig honneponnig vrouwtje! O god, hij moest het toch vooral bedenken! Waarvoor zàt hij nog hier, noemde hij dit vertrek een atelier, dacht hij zich kunstenaar, die recht had op 's kunstenaars persoonlijkheidsmacht! Hij wàs geen artiest meer . . . wèg doeken aan de wand, wèg aardige meubelen, wèg lidmaatschap van de club, wèg toch fluweelen jasje . . . hoe belachelijk-aanstellerig dat alles! Hij moest werk zoeken bij een schoenmaker, of een timmerman, of een lakenverkooper! Geld gaan verdienen voor 't snoezige vrouwtje! O god . . . o groote god, hoe waren de tijden gekeerd, hoe had zij

hem vermoord! Was er nu eindelijk nog wel iets in zijn leven? Niets meer. Al het groote, eens half al bereikte, verloren in den dommen greep naar zijn vervloekte menschelijkheid!

De kameromwanding scheen hem dood te dringen; hij lag roesloos, ziek en met doffe denkingen van ellendedrukking neer, weinig ademend, met zachte zuchten. En grauwender, zwaarder, moordender, drong het voornemen tot eindelijke verlossing op hem aan.

O, als toch zijn kracht, niet langer verspild voor 't machteloos aan zich gelijk willen maken van een niets betekenend menschje, nog ééns kon keeren, om zijn als zooveel meer erkende leven tot z'n mogelijke volmaaktheid te kunnen bouwen! Hij voelde het, nu hij zoo klaar de inzinking van zijn kunst zag, dat het mogelijk was, dat het leven hem nog eens weer als vroeger zou kunnen omstaan, als één lange dag, een gelukkige gejaagdheid, een altijd nieuw zwiepend-dichte volheid van verrukking en heetomroesd verwerken. En hij wist, dat het zou moeten. . . . zonder haar. Dat hij de vreeselijke breking zou moeten volbrengen, dat hij de, niet te doorvechten lijkende smart van haar te doen ondergaan, in afgrijselijk zich vertoonende wreedheid, zou moeten aandurven.

O, dat zij 't niet begreep, dat zij zoo nietig-zwakkelijk was, dat zij zich aan hem klemde als een hulpeloos beest, dat als hij zich zelf zou zijn, van hem gerukt en neer gesmakt moest worden en vergaan! Het kon niet, het kon niet en het moest. . . . Het was niet meer te verhelpen, elken dag, dien hij wachtte, zou haar 't heengaan onoverkomelijker versmarten. De beving van dat aandreigende moorden droefde in hem om, terwijl hij in het verdonkerde

atelier beweegloos neerlag, en stil-hijgend uitworstelde zijn doodwreede pijniging. Straks, straks, als zij kwam, . . . hoe zou het gebeuren gaan . . . hoè zou hij het zeggen, zóó plots haar vermoorden, na de kussen van vannacht, vanmorgen, vanmiddag. Met één klap haar vernielen, haar naar buiten jagen in de koue eenzaamheid, als een zwerfster, een indringster. Eénmaal zou ze immers haar trots terugvinden, inzien dat langer blijven onmogelijk was, . . . en gaan . . . Gaàn, gaàn . . . waarheen? O god, hij moest er toch aan denken, het ging nu toch gebeuren . . . hij wist het, het moest straks, straks . . .

Weer voelde hij heftige, breede vlagen van medelijden in zich, toen hij haar dacht, ginds, in de gang van hun huisje, heengaand voor goed, om alleen te zijn, te werken om te blijven leven, of . . . god, ogod nee, neé . . . nièt denken . . . o . . . als ze 't eens deed . . . als dat ontzettende eens gebeuren ging . . . als ze zich . . . doòdde? Een huivering sidderkilde in hem om. En hij zag om zich heen, het donker, voelde de kou van het huis om zich stijven, zag de bevroren ruiten, de gelige lantaarnlichtjes op den dorpsstraatweg, die als vlammetjes-alleen schenen te hangen in de ziekelijk-klamme, dikgrijze mist.

Waar was ze? Uit . . . bij Christiene, ginds, denkend aan 't gezellig thuis komen.

Moest-ie haar niet halen? Haar alleen thuis laten komen? Als inleiding? O god, hoe laf, hoe gemeen, ze was toch een vrouw . . . hij kon haar niet door dat weer alleen laten gaan, een half uur lang op een dorpsweg. Eerst hàlen, dàn . . . dan . . . verder gaan . . . spreken . . . dòen, dòen, niet denken om haar en sterk zijn voor het betere . . .

Wat beweeglijker stond hij op, tastte door 't donkere huis naar z'n jas en kleeedde zich. Den dichtslog der deur voelde hij als een smartelijk-doffen klap achter zich; dan dadelijk stond hij in de grijsdonkere oneindigheid van verraderlijk mistgrauw, dat de bekende dagdingen van huizen, boomen, wegen tot een klagende, huiverende verlatenheid omsloep en als in wurging had weggewikkeld. Dicht naast zich voelde hij de nijldige langs-suizingen, 't over den grond voortdreunen van een kar, die hij niet gezien had, toen keek hij verschrikt voor zich uit, wat banger onderzoekend den te volgen weg. Links moesten de huizen zijn, rechts de slooten, daar waar alleen zware wolkingen als neerzinkingen van benauwend wee wreed-grimmig waarden boven 't vermoede, en alleen een eind omhoog, verwaasde silhouetten van boome-stammen begonnen op te zoemen naar 't lichtere luchtengrijs.

Hij voelde plots een benauwende dreiging van 't alomme, grauwe en vijandig-onzichtbare, en dat sloeg de kracht van zijn voornemen tot herneming van zijn oppermachtig zelf-zijn tot terughurkende kleinmenselijkheid in hem neer. Het was, terwijl hij bangelijk-voorzichtig zijn weg voorttastte, rakelings telkens langs menschen en wagens heen en wijkend voor geluiden waarvan hij de herkomst niet berekenen kon — alsof het grauwe, heimelijk-zinnende rondomme àl zijn opstaanden moed tot angstige kleinheid te vernijpen kwam, alsof het simpele bestaan zonder de vergoddelijking, waarnaar hij daareven gesnakt had, hem hier in de eenzame omdonkering zooveel begeerlijker leek dan straks. Het was een verootmoedigende beklemming, die eindelijk de gedachte aan zijn werk in weinig tijd uit hem wegdreef, en opeens, midden in die huiverende neerglijdin-

gen van de natkoude mistlagen naar links dringend met zijn oogen in de intieme veiligheid der lichte huizenkamers, voelde hij het zachtsterke verlangen naar gezelligheid, naar de zingendlichte omrustiging van avond-woning aan donkeren weg, en dacht hij aan zijn vrouw, die straks, over een uur, tegenover hem zou zitten aan de tafel, mèt hem teruggedoken uit het kil-bange, verlatene buiten. Het vertrouwelijke kleine leven kwam als een onmisbare heerlijkheid binnengolven in zijn verlangen; hij voelde dat hij niet alleen zou kunnen zijn, dat hij daarvoor haar noodig had, en dat zij, weggestooten uit die omveilgende kamerwarmte, alleen nog maar kermend zou kunnen vergaan in de ijzige wreedheid van dat vreemde buiten.

Sterker had hem al de begeerte, met haar thuis te komen, voortgedreven; hij verlangde haar al gauwer te zullen vinden, en een lichte angst, haar niet te zullen ontmoeten op den langs te tasten weg, begon zijn denken te veront-rusten. De weg, elken dag zoovele malen geloopt, was zoo donker en zonder grens . . . als-ie haar toch maar niet misloopen zou . . . arme meid, als ze maar voorzichtig was . . . Ze moest alleen naar hier komen, niemand kon haar brengen, Christiene was ook alleen. Hij begon al feller om zich te zoeken, pogend met macht van aandachtig willen te dringen door de alles verwickelende grijsheid; met gedoken hoofd keerde hij zich telkens naar alle kanten, nu en dan aan een huis, bij een armelijk-geel lantaarn-glimpje, den niet meer verren afstand van Christiene's woning bemerkend.

Als-ie haar toch maar niet mis was geloopt, god, wat jammer, maar misschien was ze nog niet heen, wachtte er op hem, schoon ze niet zeker wist, of hij komen zou.

Na nog even met al zijn aandacht zoekend voortstappen, wàs hij er al en liep haastig 't voortuintje door naar de deur. Weigerend binnen te komen, hoorde hij, dat Lize al weg was gegaan, 'n half uur bijna geleden.

'n Half uur?" zei-ie „'n half uur? God, ik heb 'r niet gezien, dan zijn we mekaar voorbijgelopen."

Teleurgesteld liep-ie sneller terug, weer langs de huizenkant, die zij toch óók wel gevolgd zou hebben, zoekend of hij haar gaan zag en stilstaand bij 't langs gaan voor elke tastende gestalte, soms zacht roepend: „Ben jij 't Lize?" als hij de kleeren van een vrouw kon waarnemen. En weer voelde hij het zware beklemmen van die vijandige omwolking, met vóór zich, even een vaagheid van grijsbruine wegsteenen, die nog te volgen waren, en verder alles ondoordringbaar spokig-ommewarend grijs, waarin de scheele lantarenoogjes met lange, als om zich grijpende, blauw-grauwe nevelstreepen, hem loenzend tegen-grijnsden.

Haastiger steeds liep hij voort, dichter langs de huizen en meerdere malen stilstaand om te zoeken, ook vaker vragend aan een vooruitlopende of voorbijgaande, of 't Lize was. Inniger verlangde hij, haar thuis te zullen vinden, zittend bij de warme kachel in het blijde kamerlicht, hem tegentrippend om bij 't binnenkomen hem te kussen. Ja, ja, ze was al thuis, ze was nog al heel bang, had natuurlijk langs de huizen gelopen, heel voorzichtig, en hem niet gezien. Hij zou maar gauw naar huis gaan ook, ze zou stellig ongerust zijn over z'n uitblijven — heerlijk innig leek 't rustig saamzijn.

Even was, in die komende zekerheid, dat hij niet meer hoefde te zoeken, zijn aandacht geminderd, toen hij achter

zich een gromming van pratende menschen hoorde met in de dempende mist stukgeslagen uitroepen van mannen-geluid. Hij keerde zich om en zag 't naderschuiven van een klein klitje menschen, langzaam van zich wikkellend de zware verneveling en eindelijk dicht vóór hem klaar, drie mannen met een gedragen vrouw. In een bliksemsnel aangeijlde verbijstering was hij toegelopen, hield hen staande en boog zich:

„O God!” kreet hij, „Lize — hoe komt ze hier, — is ze dood?”

Onder zijn bevend voortloopen, roepend, vasthoudend, mompelden de mannen hun antwoord: ginds hadden ze hooren roepen en dichtbij gekomen, haar opgehaald uit de sloot. Hij greep haar vast, hielp haar onnoodig dragen, riep haar, jammerde om gehoor. Verward schreeuwend rukte hij aan haar vuilnatte kleeren en haar slijk-druipende haar, betastte hij, al voortgedreven door de zich reppende mannen, haar groezelige bevuilde, bleeke gezicht, begon te snikken toen hij geen leven zag. Hij greep naar zijn hoofd, alsof het bersten wou van de angst-kropping . . . ogod . . . ogod . . . als ze . . . doòd was . . . gestikt in dat vuile water ginds, arme meid, lieveling . . . lieveling . . .

„Lize! Lize!” riep hij, „Lize, ik ben 't! toe nou . . . ogod . . . breng 'r gauw hier binnen, hier, in de aptheek. Voortdrijvend de dragende mannen, warde hij voort om haar heen, met duizelingen, waarin het gebeurde zijn verbeelding doorschichtte: de mist . . . haar tasten . . . de schrikkelijke tuimeling in dat ijzige water . . . haar arme angst voor de dood — en gillen . . . gillen . . .

Dan rende hij het stoepje op van den apothekers winkel, waar de mannen haar binnenbrachten, en het wrijven

en rollen boven op de toonbank begon, terwijl hij als een krankzinnige om haar bleef loopen.

Allengs begon hij banger te snikken van het zekerder wanhopen, dan weer tastte en rukte en wreef hij plots aan haar liefgeworden lichaam, om het leven met al zijn opborrelende verlangenskracht te dwingen naar haar oogen, dat zij zich openen zouden en hem zien. Een wijde angst klemde in het huis daar, waar, zonder één woord, de menschen te zwoegen stonden aan het doodlijkende vrouwenlijf, eindeloos hopen en volhardend, en van hun warmte daarin wrochtend met verlamvend gebaar, om langzaam-aangolvende stroominkjes leven er in over te streelen.

Eindelijk, grinnikend van dankbaarheid, boog hij zich, bevend, over haar, gulzigend met zijn waarnemen de zwakke aantinting der wangen, het opzwingen van den ademhaal.

Een der reuzige kerels, met zijn hardrood werkersgezicht, duwde hem weg van zijn vrouw, merkend zijn uitgelaten juiching, die hij uit wou schreeuwen, dicht bij haar langzaam herlevend lijf.

Dan rolden en wreven zij weer voort, brachten medicijnen aan neus en mond, azijn aan polsen en voorhoofd. Met gloeiend en hijgend hoofd van niet te bedwingen vreugdebeklimming stond hij over haar gebogen, voelend de tot schreeuwen pijnigende zwelling der uitgelatenheid dicht en dicht dringen naar zijn keel. Dan, opeens zag hij 't gelukkig ophijgen, 't langzaam oogenopenen en tusschen de zwijging der omstaanden schokte hij als een kind naar haar neer, snikkend van dankbaarheid, greep haar hoofd en kuste, kuste.

„Lieve!ing, lieveling, engel, Lizetje, ik ben 't, Dikkie . . ga je mee? ga gauw mee!”

Heftiger snikkend voelde hij als een onschatbare innigheid haar zwakke kussen terug op zijn gezicht.

En in den winkel liep hij dankend en handdrukkend rond, leegde zijn portemonnaie onder de mannen, zei hen bij hem thuis te komen, morgen, straks . . .

Eén half uur later had een rijtuig hen samen thuisgebracht.

* * *

Den heelen nacht had hij haar in zijn armen gehad. Al zijn vijandschap tegen haar minderheid, dien avond bij 't hervoelen van haar onafscheidelijkheid aan zijn menschzijn verteederd, had in de zacht-gelukkige omliefelijking van den nacht zich tot al heftiger golven van streeling gekeerd. Zij ook, zonder 't weten van zijn pas geweken haat, had zich schreiend-gelukkig van dankbaarheid omarmend hem toebewogen, tot zij geweest waren als jonggetrouwen, zoekend met zoet begeeren den nieuwen rijkdom van hun klare liefde.

En in den morgen, als de winterzon in hun kamer zachtwarmpjes te lonken begon, hadden zij elkaar toege-lachen als kleinen, en waren in slaap gevallen.

Toen, 's middags, de dag wijdopen pas en licht, ging hij naar zijn atelier. De boomen buiten op den vasten weg stonden met hun beijzeld-fijne sprietingen de gouig-blauwe lucht als ragbroos zilversmeedsel toegeheven, en er was een klare klinking van krachtig leven over het witte land, dat tot de violette nevelen aan den einder als een breede vreugdigheid uitlag, zacht langsgeschetterd van 't door-zichtige zonnelicht.

Hij voelde een nieuwen opstand van kracht in zich, een

verrukkelijke driestheid, om zijn leven aan te vatten met sterk-willende handen, zich te tillen met zingende keel naar het gelukkig-bereikbare. Daar achter zich, zoo had hij te denken, liet hij nu de huiskamer, hier was zijn eigen, door hem zelf alleen te betreden allerheiligste. Zóó zou het zijn, in een blijde schikking naar wat zijn moest, maar, hoe moeilijk ook, zijn leven formeerend tot het wenkende, monumentale schoon.

Maar plots stond hij voor zijn ezel, zag, in het klare daglicht, zijn teruggezonden schilderij. En het was, of een kwaadaardige knauw zijn blijden moed tot een doffe matheid verlamde, toen hij zijn ontaarde werk zag, dat egale brokje verfbestreden doek . . . o god, hoe vervloekt, hoe machteloos — hoe kindsch! Opeens voelde hij een vertreitering van zijn vreugde, zag hij heel de onweerhoudbare ondergang van zijn werkersleven, nu zij er wàs, wéer was, zou blijven . . .

Als had hij een grooten geweldigen klap gekregen, zoo liet hij zich neervallen op de canapé, met dof kijken en denken, moedeloos en hatend.

Gisteravond was hij dankbaar geweest, schreiend-dankbaar, haar terug te hebben. Nu zou zij weer verder gaan . . . hem inpalmen, neertrekken, afleiden, breken, heelemaal Roerloos bleef hij zitten, ineengedoken leunend tegen den canapé-rug.

Toen kwam de vreeselijke denking in hem binnen grijnzen. . . .

. . . O god, o god . . . was jij . . . was jij gisteravond maar . . . was jij maar . . . doodgegaan.

Amsterdam, Januari '07.

DE ZEGEPRAAL.

Toen hij, in den laten en lichten voorjaarschemer binnen kwam op haar kamer, had zij het dadelijk gezien, aan zijn beweegloos kijken, zijn lichtlooze oogen, waarin, achter de buitenste effenheid, een groote donkerheid zacht doofde; had zij het gehoord aan de matte wegdorring van zijn geluid: het was hem een van die oogenblikken, waarin het groote leed, lang wreed-pijnend ingehouden en met weenlooze, schroeiende aaiingen geliefkoosd, zich eindelijk in het dadelijkste denken krijtend opwringt en om uitstorting woelt, als een kind, lang in het moederlijk smartelijk bewaard en nu ten einde volgroeid. En zacht, in den discreten toon van haar grootsche kalmte, had zij hem teruggegroet en tot zitten genood. Even had hij zwijgend gezeten, verzwarend de stilte tusschen henbeiden tot de stijgende, zwellende overvolheid vóór de hartstochtelijke ontlasting, zelf begeerig wachtend tot zij, zijn beste vriendin, zijn beklemming voelen en spreken zou.

„Moet je nog werken vanavond?” vroeg ze, om iets te zeggen.

„Nee,” zei-ie, „dat goddank niet . . .”

„Je bent zeker moe . . .”

„Ja . . . nog al . . .”

Zij zweeg weer en zocht. Als een wijd-omdreigende, onontkoombare benauwenis voelde zij het spreken over zijn verdriet. O, hem met haar koele kracht te moeten troosten, de uitzegging van zijn leed, om die vrouw ginds, die hem niet gewild had, te moeten aanhooren met de diepe vertrouwelijkheid van het begripen . . . en niets, niets te mogen reppen over de wilde verscheuring van haar eigen geluk, die daar binnen in haar kalm-moordend voor goed werd verzekerd. Al dikwijls had hij haar daarvoor gesproken, eerst over zijn groote geluk, soms met heel weinig woorden, waarvoor zij prettig-vriendschappelijke, meevoelende en vreugde-aanstemmende glimlachend had moeten wringen uit haar keel, schoon de groote wegdonkering van haar levens-vreugde als zware schaduwen neersloeg in haar liefdelichte lijf. En altijd weer opnieuw was zij haar klein-heroïschen vriendinneglimlach blijven geven, haar weinige, zacht-besliste genegenheidswoorden, haar voornamen, beheerschten toon, die klonk in haar altstem als een bijna koelte lijkende warmte, met kleine, zacht-verrassende golfjes van innigheid. Nu, voelend dat hij kwam om zijn onhoudbaar leed te klagen, nadat die andere met hem gebroken had, steeg een oogenblik, in den stillen schemer tegenover hem, de wanhoop van het beheerschen tot een klaarheid-verwarrende smartelijkheid. Zij dacht niet meer te kunnen antwoorden straks, en ze wou zijn spreken ontloopen, mijden ondanks alles, doorpraten over dingen van den dag, eindelijk hoorend de luidere en luidere opkerming van het eigen wee, wilder en gebrokener omhoog, niet langer met

opgeschroefde kracht te overspreken. Maar toch, één oogenblik maar, kon die benauwenis, die twijfel aan haar kracht, haar verbijsteren. Want in de dadelijk-dwingende realiteit van het gebeuren, klom, als een ongeroepen, zelf noodzaak-wetende helper, het machtige bewustzijn weer in haar op. Het was juist de angstig-wordende stilte, die zij plotseling weer gewaar werd en haar vechtende denken omdreef met nijpend geweld tot de inleving van wat hij haar zag, en waarin zij dan opeens wel, banaal-weg, moest vragen :

„Hoe ben je zoo stil . . . ? is er iets . . . ?”

„Er is niets, Lize, niets . . .”

„Kom, jonge, toe . . . ,” aarzelde ze, nog afwerend, „wees nou sterk . . .”

„M'n God, Lize . . .”, barstte hij zacht uit, „o, ik voel me zoo moe, zoo moe . . .”

„Ik begrijp 't wel,” zei ze, „o, ik begrijp 't heel goed, maar kracht, kracht, moèt je weer zoeken . . . dan vind je ze weer . . .”

„Geloof me, Lize, o, ik heb 't zoo geprobeerd . . . ik heb zoo lang getracht, me in m'n vorige kracht terug te tillen . . . je weet toch, hoe ik gevochten heb tegen m'n eigen willen . . . ik kan nou heusch niet meer, ik kan nièts meer . . .”

„Als je dan toch zoo zeker wist,” zei ze, blij, dat hij haar niet zien kon, „dat ze niet wás voor jou . . . dat je je nooit, nooit groot-gelukkig gevoeld zou hebben, waarom ben je dan niet teruggegaan . . . ?”

Met zijn hoofd in zijn handen zat hij gebogen tegenover haar, zacht sprekend, vreemd-hartstochtelooos denkend ook onder de zware weging van het alles ontkleurende verdriet.

„Ik kon niet,” klaagde hij, „ik was zoo boordevol van haar . . . ik vond haar zoo goddelijk prachtig in haar menschelijkheid, in haar persoonlijkheid, ik vergat aldoor, dat ze dat groote, dat onstuimige verlangen niet in zich had, . . . waarom heb jij, jij, die toch alles wist, nee, Lize, ik zeg 't niet om je iets te verwijten, maar had jij me maar wakker gemaakt, o, had me haar maar laten zien . . . dat had jij kunnen doen, in onze verhouding . . .”

Zij neep haar lippen saam, niet wetend, wat te antwoorden. O, dat hij ook niet begreep hoe zij zoo iets immers niet had kunnen zeggen . . . had ze 't niet geweten inderdaad? en was ze niet alleen maar bang geweest, dat hij merken zou, hoe lief ze hem had, en haar dus van jaloerschheid alleen zou gaan verdenken? Niets, niets had hij van haar ellende gezien, van haar angst, dat hij voor goed nu liefhebben en van haar weggaan zou, niets van de schrikkelijkheid, waarmee ze dat alles, bij elk gesprek, bij iedere opmerking, met krampachtig-volgehouden beheersching had moeten terughouden; in woord, in toon, in gebaar, tot alles geworden was van een, door ongehoorzaamheid pijnende bestudeerdheid.

„Och”, zei ze, met de vingers op de pianokast trommelend, ik wist toch wel, dat dat niets zou helpen, „als een man verliefd is, hè . . . dan geven leeringen maar zoo weinig . . . ze zijn immers precies als kinderen, als je ze van 't verkeerde wilt wegnemen dan schreeuwen ze er nog harder om, och kòm . . . dat banale redeneerinkje had 'k evengoed kunnen sparen . . . nú, dunkt me, kun je dat zelf al wel zien . . .”

„Ik weet 't wel . . . ik weet 't wel: 't was nooit goed geweest . . . maar o, dat juist . . . dat zij nu niet alles

had, wat 'r tot mijn vrouw zou hebben doen worden . . . juist, nu ik zoo ontzaggelijk veel van de andere dingen in haar hield . . . juist, omdat ze me wou, om wat ik in mezelf de eenige groote voorwaarde tot 't echte leven vind . . . juist dat we zóó fel tegenover elkaar stonden om dat ééne . . . terwijl ik alles zóó mooi, zoo onverge-lijkelijk mooi gedacht had — o, god, Lize, daar ben 'k zoo moe van . . . , dat ik 't nooit vind . . . al zóó vaak gezocht heb . . . en 't nooit vind . . . die ééne groote saamgang . . . dat maakt me zoo schrikkelijk ellendig . . .

„Kalm nou, kalm aan”, zei ze, maar herhalend, om niet verder te gaan, „logisch . . . logisch . . . ze was niet voor je . . . eenvoudig, en de bekoring van die andere dingen . . . o, die gaat over . . . die vergeet je . . . daar gaat in twee maanden tijd zooveel over je heen, m'n jonge . . . dat die herinneringen weer totaal verbleeken . . . och, dat weet je immers . . . je hebt zooiets wel 's meer doorleefd . . .”

„Ik geloof niet, dat 't nou weer wijken zal,” zei-ie dof, „o, ik voel nou zoo heelemaal, dat ik wat men noemt „gebroken” ben . . . ik heb geen kracht meer in me . . .”

„Kòm . . .” zei ze zacht.

„O . . . ik . . . ik zie zoo weinig meer in m'n bestaan, Lize, . . . ik ben zoo mat . . . zóó moe . . . ik kàn werkelijk niet verder . . .”

„Foei toch, jonge . . . mallepraat, mallepraat . . .”

„'t Is geen sentimentaliteit, Lize . . . waarachtig niet, 't is veel sterker . . . och, ik ben zoo bang, zie je . . . dat je me niet zult kunnen beprijpen . . .”

„Dat kàn wel . . .”

„Heb jij . . . wel 's lief gehad?” vroeg-ie.

Ze dook haar hoofd omlaag. Sterk zijn, dacht ze, sterk zijn . . . Een vlammen voelde zij om haar hoofd; o, hoe gelukkig, dat donker, dat 'r beschermde . . .

„Liefgehad,” zei ze, „ik? . . . dat, wat we daar ernstig onder verstaan hè? wij . . . nee, nooit . . .”

„Geloof me nu 's, hernam-ie zacht-heftig, in een noodzakelijke verklaringsbegeerte, die hem afmatte, „als je dat grootste geluk hebt bezeten, van lief te hebben, als je maanden hebt rondgelopen met de jubel in je hoofd, dat je je leven, naast een vrouw, tot 't grootste en puurst-vaste zoudt gaan opvoeren, als er niets meer in de wereld was, of 't was onnoemelijk-mooi, door wat je in je hadt, je kon zingen de heele dag, van je nieuwe rijkdom zooals je die nog nooit zóó dadelijk in ál z'n goddelijkheid gezien en betast hadt, o, als je dān, langzaam, bij van die vermoordende oogenblikjes zoo, midden-in 't geluk, merken gaat, dat al je zaligheid maar fictie was . . . dat, wat je geaaid en gekust hebt, eigenlijk maar een lijkje was . . . geloof me . . . dan heb je geen moed meer om verder te leven . . .

„Om verder te leven . . .” herhaalde ze bestraffend, „kom, kom, ik wil dat absoluut niet van jou hooren, een kracht als de jouwe måg niet door zooiets gebroken zijn . . . zie om je heen, . . . d'r is nog zóóveel . . . werk an je zelf, altijd door is er te werken . . . dat geeft geluk . . . héél puur en héél groot . . .”

Hij zag op maar kon haar gezicht niet waarnemen.

„'t Ligt misschien aan mijn stemming,” zei-ie opeens, maar ik verbeeld me, dat je niet met heel veel overtuiging spreekt . . .”

„Ik niet?” vroeg ze geschrokken, „dan heb 'k nog de

goeie woorden niet gekozen, om je van je . . . malligheid te genezen . . ."

„Dat is dan wel waar . . ."

Zij zweeg, haar lippen bebijtend, vechtend tegen haar grootere innigheid, doorslikkend de verklitting van haar geluid, al maar heerschend, heerschend, kracht oproepend om de kloeke, groot-kalme redeneering te kunnen behouden. M'n god, wat had ze hem lief . . . Wat sidderde er telkens een wilde stuwing in haar armen, die zich, als onbeheerschte, levende dingen zelve, wilden slaan om zijn hals. Wat omweefde haar diepere begeeren de stroominkjes van zijn geluid, en hield ze vast, en kustte ze, als waren ze als woorden van liefde, als zoete boden, naar haar wachtende aandacht gezonden.

Wat schreeuwde het in haar op, zoo hevig luid, dat het als niet te begripen was, dat hij, zoo dicht bij haar, 't niet hoorde; dat hij nu niets wist, niets van haar waarlijk-groote, rijpe begeerte . . . O, dicht naast haar leefde hij, en zocht en klaagde van niet te vinden . . . en zag niet, hoe zij klaar stond, om zich snikkend van blijdschap tegen hem aan te vleien, al haar groote en kleine teederheden over hem te doen losbarsten en zich te geven, met al wat er in haar zong en schreide, en voor altijd, wetend, dat zij het was, op wie zijn zoekende verlangen als met rusteloos v r staren te wachten hunkerde . . . Maar o, oppassen, oppassen, toch niet laten merken, geen schreien in het geluid, want hij mocht 't niet weten, toch niet, nooit . . . O, rust vinden . . . in alles, in het wilde voortgaan en in het zachte, stille, bang-voorzichtig weggehouden schreien. Als ze alleen was, straks, mocht 't weer . . . ginds in een hoek van de kamer, languit, als een woest-ondeugend kind,

zalig trampelen en snikken . . . Maar nú stilzijn, wachten, geduldig wachten, tot-ie heen was, met z'n geluk en z'n ellende; nù sterk zijn, groot, boven alles . . . de smartklitten doorslikken, de woeste snikken breken, het opwillende lijf met z'n bewegende armen en voeten neerreggeeren tot lamheid, met een machtigen heldenwil, en overwinnen, overwinnen, dat vreemde geluk bezitten van de oppermacht over de daad, die naar 't onwillige voelen gaat luisteren . . .

„M'n god . . . ,” zei ze bang, „is je leven je dan werkelijk zóó weinig waard, dat je al de heerlijkheid van 't zien . . . van dat ontzaglijke wereldgebeuren . . . zoudt willen missen . . . jonge . . . jonge . . . laat ik 't je even zeggen . . . doe geen dwaze dingen . . .”

„Ik kan je niet anders zeggen . . .”, zei-ie, z'n oogen sluitend, „dan dat 'k mòe ben, . . . ogod, zoo dood, doodmoe . . .”

„Dat gaat over . . . ga morgen naar buiten, 't is voorjaar. . . ga een heelen dag in de bosschen liggen jonge, met enkel groen om je heen, en heelemaal, absoluut alleen, dan zul je rust vinden”

„Rust voor een dag . . . fysieke rust . . . maar ik ben zoo zielsmoe Lize . . . beste kind . . . och, laten we er niet over uitweiden . . . 't geeft zoo weinig . . . jij bent daar niet dadelijk in . . . in dat vreeselijke . . .”

„Nee — dat ben 'k ook niet . . .”

„'t Is wel gek”, zei-ie, „'t is eigenlijk laf van me . . . wat 'k nou zoo 's even wou zeggen . . . en je moet er niet kwaad om zijn, zul je niet?”

„Welnee”, zei ze, bang-luisterend.

„Zie” aarzelde tot huiveren zijn dofmoeë stem, „ik durf

't eigenlijk nou maar te zeggen, omdat 't hier donker is . . . as je mekaar niet zien kunt, dñrf je . . . naakter waarheden te zeggen dan in 't volle licht, niewaar? . . . maar . . . vin jij 't niet gek, . . . vin jij 't juist niet schrikkelijk, dat precies de menschen, die bij elkaar zoo volkomen zouden passen, die elkaar gelukkig zouden maken, niet van elkaar . . . houèn?"

„Kàn wel . . . kàn wel . . .” zei ze, „hoe bedoel je 't eigenlijk, zooiets heb 'k wel 's gezien, ja . . . je bedoelt toch een man en een vrouw, nietwaar?"

„Ja, juist die blijven in 't inniger voelen vrèemd aan elkaar . . .”

„In 't inniger voelen?" vroeg ze noodeloos voort, wanhopig.

„In 't begeèren . . .” zei ie eindelijk; zij en ik bijvoorbeeld, hoorden, naar onze eischen, niet bij mekaar, omdat we de groote aanvulling niet hadden, en toch . . . ik hield zoo menschelijk van haar, zei ik je . . . daar was zoo, wat je alleen maar kunt aangeven met: de begèerte . . .”

„Ja?"

„En bijvoorbeeld, jij en ik; koel-verstandelijk, dus zuiver objectief, moet 'k bekennen, dat we de twee menschen zijn, die een prachtig saamleven zouden hebben, die alles in elkaar zouden aanvullen, en geestelijk groot zouden zijn . . .”

Haar hoofd, dat achterover wrikte, stiet zij terug. Een snik voelde zij rukken in haar keel, slikte dien door.

O, al zou ze er in stikken, sterk zijn woù ze, tot ie wèg was . . .

„Vin je ook niet?" vroeg ie.

„Ja, dat kàn wel . . .”

„En wij juist, wij hebben nooit naar elkaar gehad, . . .

die . . . begèerte nietwaar?"

„Nee . . . nou je 't zegt . . . da's wel gek, ja . . ."

„Zie dat, dat verkeerde schikken, dat vind 'k zoo ontzettend wreed van 't leven . . ."

„Ja, dat is 't ook wel . . ."

„Daaròm juist, Lize . . . om dat alles voel 'k me zoo moe . . . daarom kàn 'k niet verder . . . voor dat lugubre schrik ik zoo terug . . . 't verjaagt me . . . ik kan er niet langer tegen vechten . . . ik geef 't op . . . ik ben de zwakste".

„Oh . . . m'n jonge . . ." beefde haar zwaardiepe stem, „ik weet 't wel . . . 't is wel schrikkelijk . . . maar wij mógen de zwakste niet zijn . . ."

„Woòrden, woorden, Lize, die geven me geen kracht, ik kan me ook niet voorstellen, dat jij dat heelemaal zoudt kunnen voelen . . . m'n God, als je toch alles gehad hebt, dan wil je immers niet meer . . . als je genoeg gegeten hebt, dan hou je toch op . . . is daar iets tegen?" vroeg ie bitter, „ik vind 't toch zoo eenvoudig . . . zoo vreeselijk eenvoudig . . . ik wil daarmee nou niet zeggen, dat ik me straks van kant zal gaan maken . . . maar d'r is toch niets meer, dat me zoo bindt aan de dingetjes, die maar herhalingen zouden kunnen zijn van wat 'k nou al achter me heb . . ."

Voor 't eerst, hartstochtelijker, gloeide de branding van haar smartheftigheid even òp in haar geluid. Zij moest haar voeten stildwingen, die wilden trampelen op den grond. Zij stond op, hijgde.

„Maar jonge!" borst ze even, nog ingehouden, uit, „ik wil dat van jou niet hooren . . . 't mag niet, 't mag niet . . . 'k wil 't niet hebben!"

Hij zag op, verrast.

„Ben je boos?” vroeg ie, gepijnigd, „och ja . . . 't is ook zoo, je vindt 't ellendig van me, dat 'k daarmee bij je aankom . . . je vindt 't laf van me, en dat is 't ook . . . ja, 't is 't ook wel . . .”

„O nee, nee,” zei ze, rondlopend, tastend langs de meubels, opgewonden in bewegen alleen nog maar en met hijginkjes tusschen haar spreken door, wjl zij niet uit kon barsten, „och, nee, nee . . . je moet me zooiets natuurlijk komen vertellen, zooiets hou je niet bij je . . . maar alleen, ik voel niet heel veel kracht in me, om je met zwaar-wijsgeerige motieven te overtuigen . . . jij denkt, geloof ik, heel wat dieper dan ik, en je spreekt ook beter . . . je kent beter de draagkracht van de woorden dan ik . . .”

Even keerde zij zich van hem af, sloot de oogen. Mijn God, het was niet om uit te houden. Maar het moest toch, het moest . . . want dat hij overspannen was, was zeker. Dat er te lèven viel . . . o, zij wist het . . . het was zoo heilig-sterk in haar . . . altijd onverwinbaar sterk . . . Dat er een vreugde was boven alles . . . boven de felste, martelendste smart uit, hoog uit boven de diepstneersmakende ellende . . . mijn God, dat wist zij zoo . . . dat had zij altijd weer terug gevonden in haar afgepijnde denken . . . O, was ze een kind, dat ze zich liet slaan door 't leven? Bezat zij niet de groote kracht van het beheerschen? Voort dan, voort dan weer. Kalm, de koele kracht drijven als een wig tegen de brandende pijn in . . . en 't hèm meedeelen, die nou de zwakkere was . . . en weer sterk moest worden, omdat ze hem liefhad. O, al wist hij niet . . . al wou hij niet . . . zij, zij wist toch . . .

zij was er toch om lief te hebben . . .

Zij zou toch stil-weg hem liefhebben, in zichzelf . . . in haar goudlichte verbeelden . . . Daarom niets zeggen, niets laten voelen, niets . . . anders zou 't breken . . . dat brooze, sobere geluk, waarmee ze zich had tevreden te stellen . . . Dàt, dàt was toch nog een ontzaglijke troosting; niemand zou dàt kunnen nemen . . .

Zij stond stil . . . daar was ze weer, haar kalmte. In haar gracieuze slankheid, tochforsch, stond ze voor hem, en zag naar zijn moeë gedokenheid neer, bijna glimlachend, driest.

„'t Leven wordt warm gehouden,” zei ze, „door 't altijd weer onbewust grijpen naar weer hooger en grooter geluk . . . en dat komt, altijd weer nieuw.”

Hij zag haar voor zich staan, groot, rank, mooi, en tòch . . . hij dacht eraan; née, het wàs er niet . . . er was niets van begeerte in hem, haar in zijn armen te mogen nemen . . .

En dof weer zei ie, flauw glimlachend:

„Voor mij niet, Lize . . . ik geloof 't niet . . . o, ik geloof er heusch niet an . . . ik heb te veel gehad, om nog aan nieuw te gelooven . . .”

„Och m'n jongen,” zei ze, zonder zwakste ontmoediging in haar vaste, zekere geluid, „je moet nou niet zoo dadelijk denken, dat je 't grootste geluk hebt bezeten . . . hè, kom,” zei ze levendiger, bijna vroolijk, „sla de zware folianten van je allerdiepste denken nou 's open . . . en vertel me 's, met welk recht jij dat eigenlijk wel beweert . . . dan zal ik in die tijd de gordijnen een eindje vaneenschuiven Kijk 's . . . de maan komt door hè . . . zóó . . . daar hebben we licht . . . 't is hier zoo

wel leuk, hè . . . vin je niet? . . . Kijk 's wat 'n allerliefste schijn langs de piano heen . . ."

„Jawel . . . ,”

Zij was, licht-tredend weer, naar de gordijnen geloopt en had die vaneengeschoven. De waranda over, door de breed-grijze gazingen der schuifdeurramen, kwamen de blauwzilveren stroomingen van 't maanlicht zacht doorspoelen de wijde poeiering van den kamerschemer. Zachtblauw dadelijk, als koele, doffe polijstingen, hingen aan de als op-ademende meubelingen de beroeringen van 't stille, devote licht.

En bij de zwart-glimmende piano, waarop als zachte paarlemoeringen, kleine lichtglansjes doolden, was zij gaan zitten en keerde haar hoofd naar hem om.

„Nou,” zei ze, „je bent zeker nog niet uitgedacht, hè? . . . nou . . . ik ben geduldig, beste jonge . . .”

Hij glimlachte sterker.

„Je zou me werkelijk schaakmat zetten,” zei-ie, „en me nog aan 't lachen krijgen d'r bij . . . jij sterk brutaaltje . . . als 'k niet zoo . . . diep . . . miserabel was.”

„Zoo,” zei ze, en keerde zich om. O, daar kwam het weer . . . altijd, als hij iets zei, dat een liefde zou kunnen zijn, wanneer het zoo anders was . . . dan begon het weer te woelen, te kermen . . .

Zij zag naar de muur nu, recht voor zich, en sloot even haar oogen, om 't uit te vechten. Weer dat woeste verzet nu tegen haar weekheid, weer even die grommelende worsteling, om de kalmte-vreugde te herwinnen. Maar zij rechtte zich met een ruk op haar stoeltje, den mond toegenepen, waarvan niemand nu iets zien kon. Onder het verwringen van haar gezichtslijnen doorvocht zij in één

oogenblik de besluiping van haar tergende weekheid. Een grimmige kracht gistte in haar om. En plots, wild, met beide handen, wierp zij de piano open. Spelen wou ze, spelen . . . Maar wat . . . wat . . . iets dol-vreugdigs . . . iets hartstochtelijks . . . Zij dacht, dacht en zocht . . . om de brandende pijn met passie weg te gaan spelen . . .

Maar dan opeens, hoorde ze weer zijn stem achter zich, die haar bewustzijn opdreef en spande tot haar felste kracht van beheerschen.

„Wat ga je doen . . . ga je spelen?”

„Hè?” zei ze, met al kalm-gedwongen geluid, „ja . . . dat is m'n uurtje, hoor . . . daar gaat niks van af, dat weet je wel . . .”

Weer zocht ze . . . nee, toch niets wilds gaan spelen nu . . . niets luidruchtigs . . . kalm nou, toe, kalm . . . zichzelf nog machtiger bedwingen, door iets rustigs te gaan spelen, ja, ja . . . o, zoo moest 't gebeuren . . . Rechtop zat zij voor de piano, haar denken dringend in het zoeken.

„Wat staat die piano daar grimmig . . .” zei-ie, „net een groot zwart beest, dat je z'n muil met tanden laat zien . . . luguber . . .”

„Hè?” vroeg ze zacht, onder 't laatste bezigzijn; ze had het gevonden . . . Beethoven moest het zijn . . . zijn groote rust . . . de Mondschein-sonate. En hem antwoordend:

„Ja,” zei ze, „lugüber . . . da's nou 't monster van jou Nirwana . . .”

Heur handen hadden, onder den weer rustig-sterken glimlach in haar denken, de van licht kabbelende, roomig-glanswitte toetsen al aangeslagen, en zij speelde. Bij de eerste teedere wiegelingen al, die haar opgewondenheid

snoerend temperden, voelde zij een zachte vervoering huiveren door haar lijf. O, het was er, het was er. Stil, ál rustiger, warmer, met ingehouden, licht-òpbewegende vreugde, speelde zij voort. Hij, achter haar, was plots teruggedoken in zijn stoel, had de oogen moe gesloten. Toen kwam het zacht over hem aan; van onder op, van den vloer, kwam een wijde spreijng van licht, blauw, wit, over zijn gezicht, als een zachte sluier van groote, vrome liefde. Een donkere zwaarte, als een droefenis, als een vreugde ook, een vreemde vastheid, brak tot een schreien los in zijn hoofd. Zacht, zacht, maar machtig-dwingend, voelde hij ze toen opkomen: van zijn beenen af, òp door zijn lijf, gebeurden zij, de koude rillingen van vervoering. Zij speelde voort, rustig, rank-recht voor de witte zingende toetsen, het hoofd omhoog, stil-zeker tastend met het blank op het blank. Een grenzelooze rust zong naar hem op, liefkoosde zijn zware bevende hoofd, koelde zijn brandende oogen, woei als een minnende ruisching om zijn stil-weg verterende leed. Een korte, droge snik heftigde door hem heen. Toen drongen er meer naar zijn keel, voelde hij een weldadige ontwarring in zijn hoofd, en even boog hij het naar zijn handen neer, en schreide uit, zacht-heftig, met korte snikjes.

Maar even duurde het. Toen, als was een heete zwaarte met het schreien uitgestort, vond hij, klaarder, de motieven terug, hóórde hij haar weer spelen. Een oneindige verruiming waaide door zijn lijf en zijn hoofd. En het fijn-teere geluk van de grootere rust, de bewuste, omgolfde hem. Hij voelde het; daar vóór hem, wijd, wijd, glansde zacht een oneindige schoonheid: het Leven. In de groote aanvaarding bloeide de grenzelooze vreugde van het aan-

schouwen . . . mijn God . . . hij hoorde het, hij wist het . . . alles was schoonheid. Je kon lijden en klagen en krimpen van wee . . . en als je moe was geschreid, dan had je het ontzagelijke geluk: dat weten, dat alles schoonheid was. En het weten ook, dat ze dit allen moesten bezitten, de armzalige, zoekende menschenkinderen, om de wereld te doen zijn tot één gedicht van geluk, hoog boven de moe-folterende smarten uit . . .

Hij zag op, het was stil; de eerste sats was uit. Om hem was het één wijdheid en één vrede.

Zij keerde zich even om. „Is 't goed?” zei ze zachtglimlachend.

„Dank je, Lize” zei-ie, met een beving in zijn geluid, „o, wat heb jij heerlijk gespeeld . . .”

Zij zag zijn lachende vreugde-oogen; een gekriewel tot uitjubelen wrikte in haar keel, een duizeling van geluk klom naar haar hoofd. Haastig-wild keerde zij haar hoofd terug, en haar oogen, haar mond lachten, lachten . . . Nu nog even, dacht ze, bedwingen, stil blijven, niet uitjuichen den jubel van hem weer te zien lachen . . . O, niet waar, dat was de overwinning dat zij, die hem zóó lief had, hem nu terug had gegeven den blijden keer van der dingen groote aanschouwing, mijn god, mijn god, zij had 't hem mogen geven, al wist hij niet waaróm, hij had het toch . . . hij had het . . . ontvangen van haar, als een stille, onzienbare overgave van haar groot-verdoken liefde . . .

Zij sloot haar oogen even, halfjes, stilletjes, drinkend een oogenblik de eerste heftigheid van het geluk. Dan kwam de breede kalmte sereen zinken in haar neer, en zalig-trots, zonder antwoorden, wierp zij het hoofd in den nek.

„Allegretto . . .”, zei ze.

Als een lievende kinderen-rondedans, een begeleiding
maar van hun beider groot-vreugdiger denkingen, zong
de tweede satz om hunne hoofden op.

Mei 1907.

BELIJDENIS.

Ruim en wijd en blij is de dag, zachtvroomblij om de rustigmooie kamerdingen, die leven in hun eigen glanzingen achter de neergelaten gordijnen.

Fijner en weelderiger is 't zongespeel zoo, saambuit'lend om de kieren, vier bundeltjes hooglichte joel, als weggehouden kinderruimer, dat z'n schaterend stemmenspel goudlachend plaagt in de kamer.

Van avond zal 't Jontef¹⁾ zijn.

De wijding komt van diep-beneê den klaard'ren dag als zachtrood lichtgestraal gezongen rond mijn hoofd.

Nu wil ik stil gaan zitten, kleinbooze levensgrauwing pijnt nu niet, en zoeken hoe het zijn zal.

Mijn woorden zal ik beeftastend, schuchter vatten, om z'alle aaneen tot rijen blank en dicht te nijpen.

Wank'lend, als kreupel-zwakke kinderen zullen zij gaan,

¹⁾ Israëls feestdag.

die willen met hun kleine kunnen groote dingen doen.

Verhalen zal ik niet zoo breed en rijp, van weten en begrijpen, dit lijkt zoo ijl en broos, nietwaar, wie zou hier leeren waar geen weten is? Wij roepen immers van gevónden met schrill geluid van woorden, grimasbeweeg van dwaaspotsierlijke harlekijnen! Al levensmorgens dragen 't wéten jub'lendlicht naar d' oogen, wij tillen 't naar de zon in luidgebenedijde handen, en feesten heel den dag . . .

En d' avond komt en ploft naar bangen twijfel 't schrompel neer, en doòd en grauwwerlore . . .

Heel diep in mij zelf, waar 't bloeiend willen leeft, daar wil ik zoeken gaan den weg, dien ik zal schrijden. Er zijn zoovelen ginds die roepen: Kóm, wij hebben 't schoon gevonden! Zij roepen zoo om hulp daar ginds die allen, en spreken en gebaren; ik sta nog stil en weet niet waar te gaan, en kan zoo snel in 't bont gedrang niet kiezen. Wien zal ik van die allen geven mijn kleine handen en mijn kleine denken? Wie zullen er mijn liefde blijven dragen en wenken mijn begeeren den weg naar 't eenigschoone, álgoede heen?

Die er zijn, of die er komen gaan, de ouden of de jongen, ben ik zoo zwak dat ik niet weten kan waarheen?

De ouden . . .

Dat zijn, die gaan, stil, met gebogen hoofden, in schemergrauwen dag. Met handen bevend nijpend om den staf, die levend liefgeworden, hij zocht er voor hun voeten in 't eerst' en 't laatste tasten het goede, den egalen weg, den smalgebaanden, langen, zeèk'rèn . . .

Zij doen zooals het wàs, zooals het hen gewezen, zij

doen zoo tot het einde, en wijken niet . . .

Zij keeren niet, de ouden, en zien niet om, zij lieven d'eigen smart en vreugd van smallen weg, zij hebben van het Goede wel den lách gewonnen — en wel verweende oogen . . .

De jongen . . .

Dat zijn die gaan met schouders breed gebeukt in 't grommelend leefbeweeg. Met koppen trots getild op breed'ren weg, in licht van wijd'ren dag en armen hoog geheven naar den greep om 't Beter.

Zij luiden uit den roep van nieuwen wil, en wat er is, dat dreigen naar den dood hun arme' en schouders. Zij doen zoo tot het einde, en wijken niet . . .

Zij keeren niet en zien niet om, de jongen, zij lieven d'eigen smart en vreugd van breed'ren weg, zij hebben van het Bèter wel den lach gewonnen — en wel verweende oogen . . .

Ik weet het niet, maar straks, ik zal wel zoeken . . .

Mijn twijfel deint en zingt voor oud' en jongen op mijn liefde mee.

* * *

Tusschen de natieën, daar rond mijn kamerrust, tot wijd en ver en ontzaggelijk op het aardeding, daar ginds, ge-
baard langs den enormen horizon, en zooveel verder dan mijn simple oogen reiken, daar heel wijd rond den ang-
stig-reuzigen hemelkoepel, en daar beneê en hooger en langs de zijden, leven de groepjes en de enkelingen van mijn oude, oude volk.

Van de blauwe zonnelanden zijn zij gekomen, waar de wijnbergen zijn en de zwaarbloeiende akkervelden, verschieten schemeren van blank en van turkoijs, en de hand van het groote Ongewetene zaaide hen tot smartgetreiter over de wereld uit. Want wie hen naast zich vond geworpen, griste met vrome hand hun kleeren en hun huid, en dreef hen naakt weer voort, met bloedend lijf, van 't wereldvlekje, waar hen 't Ongewetene gelaten; of wen hij braver duldde, zeeg'nend of vloekend trapte hij naar hen heen de haat van zijn herkenning.

En waar zij leefden tusschen de vreemde volkeren, die hadden oogen niet als zij en and're stemmenklanken, verlangens niet zoo wijd, die droegen gansch andere gebarenspeelen, daar brak van 't eindelijk rust-geluk hun trots tot deemoed neer, en in de vele eeuwenruimten staåg getrapt, gestriemd en zwiepend rondgejaagd, van vromen haat hun levens volgespogen, daar ging tot schuw gesluip hun deemoed zich verwalgen, en tot bedrog verpriemde hun fijnere denken. Zij kropen als beesten met loerende levensoogen om met greep en met lonk het zijn te bewaren; toen zagen 't de waanvrome vijanden, en de vernieuwde hoonroep saterlachte over hun levens. Zij geeselden voort, elk vrome aan wie van 't sjaggervolk naast hem leefde, en met verknepen snikken kermden de verdoemden — Jeruzalem was vèr . . .

Ja, zij hebben het liefgehad, Jeruzalem, stad van blank en blauw geluk, reuzig gedicht van zon en koepeldaken, wijdstrekkend spel van kleur en lijnenschoon, liefgehad sinds 't eigen zijn verloren. Zij dronken den bloeienden wijn met schaat'rend oogenspel, maar hij verdorde in hun lijven tot grauwen lichtdood neêr. Zij zagen niet het rijp

geluk, dat stond volgroeid hun levens rond te schijnen, en toen de Hand hen stuwde de zwarte knechtschap in, schrikstuipend keerden zij zich om naar 't Licht, en uit hun keelen rauwsmartelijk klaagde langs de gevels hun tuimelschallend wee . . .

O, hoe is 't je groot en schrikkelijk gebeurd, mijn volk, hoe stond je plots met kelen dichtgenepen en oogen grauwmfloerst in zonneloozen dag te wank'len naar 't bestaan! Hoe ben je van je rijke erf gesleurd met striem van zweep en woorden, en huis aan huis met wrokgebroken stem en mart'lend slaafschen blik je stromp'len bedelgang begonnen!

Hoe kon er na jou ondergang een enk'le mensch op geest of goed nog trotsch zijn! Hoe heb je tot vandaag hun gif gedronken, je pijnen en je opstand in stilte uitgekreten naar je doofgeworden god! O, hoor dan toe, ik wil het je wel zeggen, je bent mijn oude, oude volk, en in de bange dagen schreien de geslaag'nen naar mij heen, zij roepen om mijn kunnen, maar 'ben zoo bang, niet goed te doen; ik wil wel tot je gaan en helpen, en stillen al het schreien met een zacht gebaar . . . Maar, o, dan ben ik heengegaan de straten rond en heb je toen gezien.

Stil nu, ik zal het wel gaan zeggen, o, laat mij gaan, ik wil het wel verhalen — je bent mijn volk en 't mooie zal ik dan wel eerst gaan zeggen, maar straks kan ik het droeve niet verzwijgen.

Het mooie, ja, dat is je smart van d'eeuwigen geesel, van d'eeuwig-vroomen geesel in beest-vroome klauw. — Je smart die heb ik lief, de verre en de dichtbij — je smart dat is je bloedenddroeve mooi.

O, ik hoorde wel in de zwaardonkre dagen, je groote, wijde, massale klagen — je schraap-rauwe krijten en je pijnrochelend verwijten, dan wou ik wel graag gekomen, en je snikkende hoofden genomen, in mijn handen, heel huiverzacht, dat je snikken tot glimlach gebracht.

O, ik heb wel gezien je weedomgedompel, je smartegestrompel met deemoed gelaten,

dan zat ik gebogen met scheemeroogen, tot al levensdingen zoo schreiend bewogen — als liep ik er naakt door de regenstraten.

O, ik zag wel je beulen je weenen versaat'ren, je krijten verschaat'ren met grijnsvroomen lach,

dan wou ik wel vloeken met haatdrongen woorden, en jubelend moorden in wraakrooden dag . . .

Dan wou ik tot opstand wel rondalarmen, met zwiepend gebaar en met hitsenden kreet,

Maar ik zag er zoo groot en zoo wijd je leed — ik hielp je toch niet met zoo klein-zwakke armen . . .

Toen zijn zij eindelijk gekomen.

* * *

In het groot-golvend wereldgeduizel staken zij op hun jong-zwarte hoofden.

Zij zagen het schreigeleef rond zich wringen, en die ter Synagoge gingen, hadden het geduld.

Maar de weeke roeselen van hun zielen dof schenen in hun vochtzachte oogen, en hun handen waren als van vroomen liefdevrouwen, toen zij tot luisteren wijd te gebaren kwamen. Heel hoog stonden zij geheven boven 't worstelend Jodenvolk en toen zij uitgesproken hadden —

daar kwam van wijdbenuee een krijtgeklag van martel-
 rauwe keelen en armgetil bevendbegeerig heen:

Jeruzalem! . . .

. . . O, ik heb je wel zien komen, met je prachtige
 profetenstap — groothemelsche verlossers, messiassen met
 simpele menschgebaren! Ik zie je wel, o, met je godge-
 lukkig willen, je denken van albast, je witfluweele zielen!

— O, wacht eens, wacht eens, — o, wou je helpen
 aan wie smartekrimpen in de levenskrochten? O, wou je
 lachend lachen laten aan wie den lachplooï haast verloren?
 O, wou je, die in de donkre krotten kreunend gaan ge-
 bogen, met warme armen dragen naar de zon? O, wacht
 eens, mijn heele hoog-grooten, mijn puurvroome liefde-
 priesters, mijn blankgewade heilandmensen, mijn jubel-
 end koraalgebenedijden — wou je het doen? wou je het
 doen? Hen nemen weg van hier, weg van de martelbeulen,
 weg van het heel smartdonkre — en brengen ze naar
 ginds, vanwaar ze eens gekomen, en brengen ze naar 't
 blauwe zonneland — waar druiven en olijven, met licht
 en geuren van verleden? O, wou je ze brengen daarheen
 en laten de vijandenhanden leeg en laten de duivelen stuip-
 schreiend met roode koppen tuim'len naar den grond?

O, ben je gekomen om te redden? ik heb je lief! Je
 staat daar om het Groote te gaan doen, ik zal je kussen
 op je voorhoofd met mijn woord! je voorhoofd, o, ik zie
 het, blank en breed, met blijdschapseffenheid en rimpels,
 een sombre snik benuee den koorts'gen zegepraal, zooals
 de zon schijnt wen het regent.

'k Wil met mijn woord een tempel voor je bouwen,
 nog daad'lijk niet en niet in eenen maal, maar elken dag
 zal ik een rij van marm're woorden dragen en heele jaren

zoo, met liefde stille voort, tot dat het eenmaal staat te pralen in de zon!

O, ja, nu komt een zachte weifeldein te golven in mijn lijf: Heel zachte kaarsen bloeien er zoo vroom te branden en stil geluk-geween gaat juichend er omhuivren den warmen rooden schijn. O, hoe staan de silhouetten van 't verbeelden goud-diep omgloeid, zacht-daavrend-goude werelden van schemerlijn aan droom-toortsrossen lucht!

O, hoe jublen fijn als heet-ontroerde hoofden de purpre oneindigheden!

Het komt er weifelluider aan te dansen, met strakken maat van koopren paukenslag, trompetten schettren hooggebonden, voornamer vreugde door de roode lucht. Het juicht en zwelt tot breeder jublen aan, het vaart en groeit al lachedansend om — nu staat het rond mijn hoofd te schaterjoelen, van licht en koper, goudrood eindgeluk!

Zal ik het doen? Het duizelt zoo, dat ik het moet omvatten om te zien . . .

Hoe zal het zijn?

Ik moet het nu gaan zeggen, ja het droeve gaat nu komen, ik kan het niet verzwijgen. Ik ben de straten rond gegaan, ik wou ze vinden, die in Jeruzalem gelukkig zullen zijn. Ik heb gezocht zoo lange en zoo droef, ik heb gezocht met pijn-en-spot-vergeven, met bukken ver naar kleine menschen neer, met luistren bang naar vreemde stemmeklanken, en dringen diep in oogen-weifelglans.

Ik heb heel lang gehoopt en veel verdragen, maar nog mijn oude volk niet weergevonden.

Waar ben je nu, jij allen, lieve ouden, bekenden van gebaar en oog en stem, gelijken van mijn juichen en mijn

schreien — ik vind je nergens in het wijdrondomme weer! Zie je bevrijders peinzend wachten, die willen je weer groot en trotsch doen zijn! Help mij toch allen, lieven, ik ben mijn volk aan 't zoeken. Mijn volk heb ik verloren.

— — — — —

Ben jij het soms, die joodsche namen draagt?

Ben jij 't, die daar ter Synagoge gaat, stijf in je kleertjes weggestrakt, jij met je hoedjes en je jasjes, je verlakte schoentjes en je hooge witte boord? 't Kan zijn. Nog draag je in je handen je sprookjesboeken — sta je met voeten saamgenepen te bidden — met om je hoofd je ernstige Tefilliem en 't biddkleed plooit nog van je schouders neer.

Maar, o, daar in je hoofd, daar in je hoofd daar is het belang, daar zijn je zaakjes en je ontkenning en je gezicht heeft niet de wijding van je nauw-geweten woordenernst.

Je oogen staan egaal — zij dragen den heiligen harts-tocht niet.

Je blik is niet wijd, en om 't kleinlieve te eeren is je waan te groot.

Je Ceiderschotel ²⁾ en je Loelof ³⁾ en je honing op nieuwjaar betaal je met afgepast geld aan je hongerende venters — en je voelt je ontroerend-liefdadig bij je stuiver in de offerbus.

Je leven is verdeeld in zielloos wetjesgewurm, maar 't grootwarme van herinnering is gansch vreemd aan je voelen.

Je vrouwen gaan naast je met overvloed van Fransche kleeren — zij zijn vervadzigd en levensmoe, wijl niet tot je gekomen uit zielebegeeren. Haar oordeelingen zijn hard en haar zenuwen verfeemeld — en je huis is koud en

²⁾ Wordt gebruikt den eersten en tweeden avond van het Joodsche Paaschfeest.

³⁾ Palmtakken, worden gebruikt bij het Loofhuttenfeest.

grimmig-onrustig: er is smartelijke wrevel van sluwen laster en van dood gepraat.

Je kinderen onderwijs je den schijn van je bewegen en zij mogen niet spelen met de Jodenkinderen die in de zijstraat wonen. Je nek buigt voor den grooten vreemde, in je binnenkamer onderschat, maar den hongerigen van je volk laat je de marteling van je rijke spijsengeuren.

Nee, jij bent het zeker niet — mijn volk moet zoo heel anders zijn.

Ben jij 't die er gaat — en die bevrijd zoudt worden?

Ben jij 't die zij willen naar Jeruzalem brengen?

Ben jij 't met je verstarde gelaten — je levenloos gebaar, je lichtlooze oogen?

O, met het zonneloos land ben je wel zoetelijk tevreden.

Je begeert het geluk niet, want om je heen heb je 't al vermoord.

Je bidt niet om vrijheid, want het kruipen doe je met zalig vereeren, en 't gestolen goud van wie je trappen en hongeren doen, schijnt den eenigsten lach naar je verarmde gezicht.

De schoonheid van je verleden schreed nooit in je arme verbeelden, maar je bespuugt met je verwenschingen aan wie ze voor nieuwe schoonheid eerlijk ruilen gaan.

Je laat de traditie uit je handennijp voor een hand vol koper, maar bevuilt met dommen laster aan wie ze betoogend verwerpen.

Al wat je beheerscht is je dierdriftig zoeken, voor je klein-droeve begeeren liet je alles versterven.

De schoonheid voor den schijn en den schijn voor je vratige lijf — ben je meer dan skeletten van m'n prachtige ouden? . . .

Jij, laatsten, die daar gaat met klein monsterende oogjes, is aan jou nog iets Joodsch, een geur van mijn volk?

Je haren zijn zwart nog en in je trekken beweegt iets, dat doet me wel naad'ren. Wat heb je aan, mijn jongetjes, mijn aardige piasjes? lichte jasjes tot boven je dijen en roodleeren schoeisels om voeten en handen? O, foei, dat heb je afgezien van de acrobaten op hun uitgaansavond. Je hoedjes staan schuin en in je joodsche haren geurt klevend parfum als van fraai-ijdle vrouwen. Neen, zoò droeg Abram z'n kapsel niet, wel? O, ben jij van m'n volk niet, zeg je, wil je 't niet weten? O, van avond liever niet, maar morgen weer wèl? En wie loopt daar aan je arm met geruisch van weelde kleeren, met gepoeierde wangen en zoo vreemd, blond haar? Is dat je liefde, mijn ventjes, o, trouw je geen Joodsche — o, zijn ze te dóm je de joodsche vrouwen? O, is 't niet je vrouw en trouw je een joodsche, en is deze gehuurd maar, tot je bij dagschemer weer Jood bent? O, ik wist het niet, o, ben jij van m'n volk? Zijn je bruiden jodinnen, die wachten je begeerig, tot de armen je loslaten, wen de huurtijd verstreken? O, trouw je met Goppe ⁴⁾ en op een zaal, en besnijd je de kinderen van je liefdeomarmen? O, ga je Jom Kippoer ⁵⁾ den geheelen dag sjoel, ⁶⁾ en vast je een halven, en dans je met Poerim? ⁷⁾ O, ben jij van m'n volk, ik wist het niet, van m'n oude volk, die daar rondsluipen bij avond, en wou je Jeruzalem zien nietwaar? Maar hoor, je oogen lieven den veiligen avond, den ros-donk'ren schijn van 't bordeelenlicht. Zij zullen Jeruzalem's zon niet verdragen, die is er zoo groot en zoo puur en zoo goud, de koepels zijn hël-

⁴⁾ Kerkelijke Huwelijksinzegening. ⁵⁾ Groote Verzoendag. ⁶⁾ Synagoge. ⁷⁾ Purimfeest.

blank en de luchten ragblauw. Hoe wou je daar gaan met je arm zwakke hoofd dat zou er te gauw een zonnesteek vangen, je nevelgraage oogen zijn blind van den lichtpijn, eer je onfrissche lippen, aan den huurkus ontwend, Jeruzalem uit kunnen spreken. O, ben jij van m'n volk, jij allen leeghoofd'gen, jij hartstochtloozen en brutalen mee? Ik zie je wel gaan, maar ik kan 't niet gelooven, ik zoek zoo lange, en 't wordt me wel bange, de twijfel schrijnt of m'n volk nog leeft.

Waar ben je geblèven, waar blijf je gedreven, ik wou je toch geven mijn heetkermend beven, mijn blauwjub'lend leven, voor 't mooie begeer.

Wat houdt je gevangen voor pijnend verlangen, het is me zoo bange, je lijkt wel dood; ik hoor je niet lachen, ik hoor je niet weenen, mijn lieve ouden waar ben je nu heene, mijn lieve ouden, o kom je niet weer?

O, nu zijn de luchten zwart geworden, de wereld ligt er rouwzwart in te sterven, en roereloos gaat donkere zwijgenis.

Mijn volk is dood, is van mij weggestorven, het heeft zich in den Waan-Hel doodgesprongen.

Het heeft zijn leven schaatrend leeggezopen, het is gestikt en heeft zich doodgelachen.

Het heeft verkocht wat goud gaf, om te dansen; het heeft zijn leven dierlijk uitgedanst, het heeft zijn lijf versjaggerd aan den Dood.

O, hoor je niet de zware klokken beieren — zij daverdrijven over 't zwarte land — zij galmen donkre golven huiverend uit — zij waat'len killer aan met trillend haam'ren, dat is de droeve doodsklok van mijn volk.

Ik zit hier stil en buig mij zacht naar voren, ik merk

het zware klagen aan mijn ooren, 't omluidt mijn hoofd met diep nasale slagen, als weemoedzoete, veege regenvlagen.

Tot 'k niet meer weet of dit wel smartelijk is, het wiegelt al zoo zoetjes, droefjes voort, hoe komt er Liefde voor dat sterven in mij om te zingen, zooals men juicht om hoog vioolgeween?

Het is wel vreemd, dat 't klokkeluiën mij zoo zoet doorbeeft. Is blijdschap dan aan 't droeve zoo nabij? Zijn smart en vreugde bēi geluk, en liefde, haat, verachting, zoo gelijk?

O, dring zoo niet, jij allen met je roepen, je lijkt wel kooplui, die ter markt je waren schreeuwt, het is niet mogelijk dat je 't allen hebt gevonden, en kan ik dan je allen volgen gaan?

Ik wil het schoone, en zal rustig verder zoeken, en wie den waan niet dient en 't schoonste heeft gevonden, dien zal 'k den prijs, mijn leven, eerlijk reiken . . .

* * *

Nu komt de groote snik, die alle volk'ren meegeschreid, naar 't zoeken heenbewegen, het groot geween, — dat klaagt door alle tijden, naar Mozes', Mohamed's en Christus' graf.

Het groote monster van het onrecht en van de verdrukking leeft ginds in den reuzenkom van het krielende wereldding.

Tusschen den wervel der volkeren in, in het horizonwijde levensrumoer dat hen beweegloos laat, leven de weinigen die al den bestaansrijkdom gestolen hebben. De weinigen, zij feesten en brallen en brassen, zij dansen en lallen en zuipen in 't rond, zij schenden en pijnen en vervreten hun levens, en schrokken de levens der anderen mee.

Hier liggen z' als beesten in kostbre gewaden, op zacht-rijke kleeden en heerschen als grooten, daar grissen z' àl schaatrend en spelen àl moordend, hun monden zeggen àl doode dingen, maar met bruten waan en met stellig beweren.

Zij sjagg'ren en liegen en vloeken en vleien en krimpen en kruipen en lachen en jamm'ren, om den buit te bewaren met wanhoopsgebaar. Zij huren den schijn en den list en 't geweld, om veilig te stelen, te schenden, te brassen, en wiegen de geknechten in onmacht met sprookjes. Zij dragen schijnkronen op hun dwaasleege hoofden, omstoeten hun gaan met kleurmaskerades en doen zich omjuichen van alle de bestool'nen.

Millioenen bukken hun hongerende lijven, omwroeten de wereld en graven 't geluk, zij reikten 't den moorders met angstig zwijgen. Zij blijven gebogen en zwoegen weer voort, zij houden het hong'ren tot ze zwoegend vergaan, en laten 't hun kinderen als erfbezit na.

Zij temperen in den zomer hen den zonnebrand met hun smarten en in den winter maken hen met hun adem warm; zij verrekken hunne armen om hun de weelde te voederen en over hun doode lijven heen bereiken de heerschers de wisselende grillen van hun klein verstand.

De boomen en de bloemen die bloeien alle jaren, in rijkblauwe dagen en met zwaarschoonen dracht, de leefvreugden zingen àl-zomersche tijden en 's nachts mijmert de dauw langs de stil-vrome velden.

Maar in donkeren nachtkrocht verleven de millioenen hun huiverbestaan, schoon zij weenen en vloeken; zij merken de bloemen maar met weemoeë oogen en haten de zon die hun lijven verschroeit.

Zij bidden en kermen, zij smeeken en dreigen, om licht

en om adem, waar zij fleemend begraven; maar de heerschers gebaren, en de Schijn en de List, en het klaarder Geweld doen hun roepen verstuipen.

Met ijlgoude dingen komt de Schijn aan te pralen en verspiegelt grimassend tot blindpijne weelde hun arglooze oogen met kleur, als aan kinderen; de List doet beloften met stilsnerpen grijns, en schudt aan hun keet'nen tot 't jamm'ren gezwegen, en het roode Geweld luidt gerammel van waap'nen, die zij zelve gesmeed en tot moorden gevlijmd . . .

Dan pijnen zij voort weer, zij bukken hun lijven en scheppen 't geluk naar de vratige keelen . . .

De heerschers weer dansen en brallen victorie. Schijn, List en Geweld zich met eerstrikken sieren . . . en die 'tbloei-schoone dragen van wanhoop verlammen — droefdonkere wereld van kermen en hoon, en van dwaasheidsregeeren . . .

Stil nu, het is niet om te gelooven, maar over het groote wereldwee komt een zacht geruisch van redding opgezwongen.

Gebogen lijven richten bij duizendtallen hun verdonkerde hoofden omhoog en zachtkens ruizlen hun keetnen naar de verdrukkers opschrikkend heen.

Een zonnestraal heeft hun oogen ontzwochteld, en bloemen bliezen hun teederen adem toe.

Toen is een golf van rillingen door hun lijven geslagen en zij rukten hun koppen tot boven den wereldrand heen: daar lagen de landen in den zonnedans te bloeien, en het waren maar weinigen en dwazen die hen zoo diep-duister hielden begraven.

Toen is daar beneê een verzetgalm gezwollen, voortge-

stuwde door alle volkeren, het gaat daverschalmend langs de horizonnen, het klimt loeigolvend door de luchten, en de verdrukkers bevend luisteren in hun feestgoude paleizen. Zij blikken elkaar in de schrikwitte oogen en roepen om 't geweld met angstverkrompen gelaten.

Maar wijder en wilder nu galmen de vertraptten hun koortsigen roep: néen, het zal uit zijn nu, neen zij gaan niet weer neergelegen, hun lijven krommen zich niet weer, nu de bloemen ze doorgeurd, hun oogen zoeken den grond niet meer nu 't zonlicht ze eens gezegend. Purperen opstand is in hen opgebloeid, bloedroode bloemen in zielen en hoofden, die vlammeschijnen in hun oogen en beefgloeieren in hun keelen. Met brullenden schreeuw rekken zij zich hooger, en plots luisteren de verdrukkers met bleekwitte hoofden, hun oogen zijn als kaarsen wier lichten trillend versterven, tot zij wanklen dooreen; een geknap heeft gepriemd in hun bevende hooren: zij verbraken hun keetnen, het is gebeurd en kan niet keeren, zij klimmen naar je heen. O, wacht nu, jij dwaaskleine heerschers, jij vreters en schenders, jij bangzwakke kereltjes, o, verberg je maar niet en sta je hoofden niet te schudden, want je weet wel en ziet wel en hoort het wel, zij komen aan, zij schuifelen in zwarte drommen rondomme je aan, zij komen met millioenen armen die dreigen naar je heen.

O, luistert maar niet langer naar 't voorbijje feestgeschater, want het vlammelekkende wraakgeloei omzegt al je ooren!

O, hoor je het breedruischend naderen niet, o, zie je niet hun bliksemende oogen, hun hoofden gaan hoog geheven in den lichtenden nacht . . .

Ja, zij komen in den verlossingsnacht gedromd met
 àlroode vanen, zij zullen vrijmaken wat geknecht en wat
 vertroebeld zullen zij zuiveren.

Wat neersnikt zullen zij den lach hergeven en omhoog
 tillen wat gebonden ligt, en het zal meejubelen in den
 zegepraal naar de gelukpurpere luchten.

O, als de nevelen uiteengedreven, verjaagd tot diep-beneê
 den einder, als het nachtzwart geweken, zal de bevrijding zijn.

De nieuwe dag zal blauwen van horizon tot horizon en
 het zal heel wijd en stil worden over de gelukzware wereld.

Als het strijdrumoer neergezwegen, als de zegepraal uit-
 gejoeld, zullen zachte balletten komen aanfestijnen over
 de landen.

O, heel zacht zullen de zonnekinderen dansen, heel in-
 gehouden juichzacht met kort-reppenden wiekecadans,
 fijn goude trompetten zullen 't zwenken begeleiden.

Die gisteren gekropen zullen rusten tusschen de bloemen
 en de zonnekinderen voorzichtig hen beroeren met gejuich.

Het diep-goude wereldgeluk zal wuifstreelen de gepijnden
 en het puurstille blauw zal hun weenoogen heelen.

Hoog en licht de trompetten koperkaatsend bejubelen
 den vreugdfijnen zwenk van den zegepraaldans . . .

Ik ben nu in een groot geluk getreden — in kaamren
 van het opperst menschgeluk.

Het staat mijn wezen hemelsch rond te zingen — dit
 lijkt me wel het schoonst van al te zijn.

Ik kan het vreemd gebeuren niet meer zeggen — wijd-
 goude wereldfeest — àl menschen zijn gelukkig . . .

Maar kom, nu wil je dat ik gaan zal onder de menschen — hen zeggen van m'n willen en m'n gelooven — m'n haten en m'n wanhopen, m'n jubel en m'n schreien? Dat 'k tot hen spreken zal met klaarzuivre betoogwoorden — en wen zij niet begrijpen, zal ik eenvoudiger zeggen — en herhalen tot zij volgen gaan?

Hoor, dan zal mijn juichen en mijn weenen niet meer zijn, wen ik het afkoelen en ontleden ga, om 't alles aan te prijzen. Kan men dan bloemen bloemen laten, wen men de blaren verplukt en rondomme strooit?

En hoe, in puurste waarheid, zal ik 't weten, wie van u allen 't schoonst gevonden heeft? aan wie van allen moet ik gaan mijn leven geven, die daar zoo heftig te gebaren staat? O, schreeuw toch niet, je cijfert, pluist en roept van zeker weten — kan ik dan zoo gaan kiezen wie te volgen? Je lijkt me plots wel malle boekenman-netjes, verwaande ventjes, die elk schreeuwt van 't braafst te zijn. Ik kan je namen niet recht noemen van wie daar staat te wachten onzekere menschenlevens — in duizend groepjes staan ze afgepaald — de wereld lijkt me een kruienierswinkel toe — Och beste menschen, wil zoo vriendelijk zijn, een bordje op je hoed voortaan te dragen, zóó kan ik 't niet onthouden, wat je bent . . .

Och, hoe het zijn zal . . .

Het zal van kleur en vorm veranderen elken dag.

Maar lieven, och, hoe kun je staan te kijven, zie in je zelf het levend wonderding, dat, wen je spreken gaat, ik stralend zie bewegen.

Dan zul je weten — dat ik niet bij jou wil gaan: ik wil hier blijven in mijn rustig kamerkijn en zien der won-

derdingen wisselend kleurbewegen.

Ik wil hier lieven blijven, haten, juichen, weenen, vloeken
en zeeg'nen wil ik, elken nieuwen dag, dat 't wonderding
ontroerend zal m' omschijnen.

Ja, ik ben nu rustig-blij, ik heb het nu gevonden.

Ik voel een kalm geluk, dat maakt mij warm-tevreden,
de kamerdingen staan in fijnen glans.

Stil mijmren bloemen voòr me, als teer gepeins van
vrouwen, fluweelviolen diep-donkre neuriezang, en blonde
kopjes drie van Liefjes' rozen . . .

En Jontef kweelt z'n orgelzang vooruit, 't omstuwt me
golvend-zacht met joedlend moduleeren . . .

De dag is ruim en goed, ik wil het juichend zeggen,
hoor lieven, toe: ik heb het nu gevonden, dit éene weet
ik; simpel is 't; maar groot:

Hoe 't wàs, hoe 't is, en hoe het eeuwig zijn zal:

Het is Al: Schoonheid . . .

Amsterdam, September 1905.

Van Simpele Menschen

DOOR

GUSTAAF D'HONDT.

PRIJS: Ingen. *f* 2,50. — Gebonden *f* 2,90.

OORDEEL VAN DE PERS:

„Dit boek is goed literair en boeiend in de voorstelling. Het is zuiver artistiek. Geen overdrijving of idealisering, slechts simpele werkelijkheid. Flink reëel zonder den fijnvoeler door grove materie te kwetsen.” WOLFGANG in *De Nederlandsche Spectator*.

„Schetsen, met meesterhand te boek gesteld en scherp omlijnd, natuurgetrouw.” *De Java Bode*.

„En om deze verdiensten zullen de meer ontwikkelden dit boek als verdienstelijke lectuur beschouwen.” *De Hofstad*.

Van Jongere Geslachten

Een Roman van LEO MEERT.

PRIJS: Ingen. *f* 1,90. — In stempelband *f* 2,50.

OORDEEL VAN DE PERS:

„Dit boek is van goed Vlaamschen humor vol. Een boek vol spanning en veelal zeer knap van taal.” *Rotterd. Nieuwsblad*.

„Sober maar krachtig zijn de personen geteekend, zoodat ze als 't ware levend voor ons staan. De taal is kernachtig en de gesprekken zijn levendig.” *Zutfensche Courant*.

„Een boek dat met talent geschreven is, in eene duidelijke taal met vele zeer goede détails.” *De Avondpost*.

„De Heer MEERT heeft met dit werk triomfantelijk zijn intocht gedaan in de Vlaamsche letterkunde. Hij heeft bewezen een fijn kenner te zijn van het menschelijk hart en bezield met een rijke opmerkingsgave.” *Vlaamsche Gazet*.

UITGAVEN VAN

Van Holkema & Warendorf, Amsterdam.

ASMUS SEMPER'S JEUGD

Roman eener Kindsheid

DOOR

OTTO ERNST.

Bewerking door Dr. C. D. SAX.

PRIJS: Ingen. f2,90. — In prachtband f3,25.

OORDEEL VAN DE PERS:

„Het boek maakt opgang en het zal grooter opgang maken. Want het is als een boek vol humor een zeldzaam boek. Het is een boek, dat men ieder in handen mag geven, een boek van karakter ook. Want de kleine Asmus heeft van zijn vader de poëzie, maar van zijne moeder de energie. Ik durf u voorspellen, dat de lectuur van zulk een boek u niet berouwen zal.”

Dr. P. B. WESTERDIJK in *Het Weekblad de Amsterdammer*.

„Een kostelijk boek! In langen tijd heb ik niet zoo iets frisch, zoo iets gezonds gelezen. Men moet het boek zelf lezen — en er zelf van genieten. — De vertaling is uitmuntend.”

A. KLAVER in *De Tijdspiegel*.

„Wij zouden bladzijden uit dit wonderschoone boek kunnen uitschrijven die de lezers toonen, wat menschkundigen blik de auteur in die kinderziel geworpen heeft en tevens hoe hij de belangrijkste maatschappelijke vraagstukken met een frisschen blik weet te beschouwen. Dr. Sax komt zeker wel lof toe voor zijn goede vertaling en de uitgevers voor het aangename kleed, waarin zij de Hollandsche uitgave hebben gestoken.

Dordr. Courant.

„Een belangrijke roman van een jeugdleven, vol diepen ernst, vol heilige gewaarwordingen, die in zijn ontwikkeling wordt geschetst, in zijn strijd wordt nagegaan. Het is een goed en mooi boek.”

Vragen van den Dag.

„*Asmus Semper's Jeugd* zal wel een standaardwerk worden. Het is in vorm en wezen zoo frisch en echt humoristisch, dat het ook ontwikkelden, die slechts na zware studiën soms een roman ter hand nemen, ter ontspanning prettige momenten zal brengen.”

De Telegraaf.

UITGAVE VAN

Van Holkema & Warendorf, Amsterdam.